

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**MOLLÂ CÂMÎ’NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ
MESNEVÎSİNİN ŞÂRİHİ BİLİNMEYEN BİR
ŞERHİ
(110b-165b VARAKLARI ARASI
TRANSKRİPSİYONLU METİN-İNCELEME)**

Yüksek Lisans Tezi

Yasin KAN

Danışman

Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA

Erzincan 2020

TEZ BİLDİRİMİ

“Mollâ Câmî’nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (110b-165b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)” isimli “Yüksek Lisans” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Yasin KAN

MOLLA CÂMÎ'NİN YÛSUF U ZÜLEYHÂ MESNEVÎSİNİN ŞÂRİHİ
BİLİNMEYEN BİR ŞERHİ
(110b-165b VARAKLARI ARASI TRANSKRİPSİYONLU
METİN-İNCELEME)

Yasin KAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2020

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA

ÖZET

Bu çalışmada, Molla Câmi'nin meşhur Yûsuf u Züleyhâ isimli mesnevisinin şârihi bilinmeyen bir kişi tarafından yapılmış şerhinin 110b-165b varaklarının arası transkripsiyonlu bir şekilde Latin harflerine aktarılmıştır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY Nr: 3516'da kayıtlı olan eserin tek nüshası esas alınarak transkripsiyonlu metni oluşturulmuştur. Çalışmada, Arap, Fars ve Türk edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ konulu eserler kısaca tanıtılmış, Molla Câmi'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiş ve şerh edilen eser çeşitli yönlerden incelenmiştir. Eserin şârihi henüz tespit edilmediği için şârih hakkında bilgi verilmemiştir. Çalışmanın sonuna metnin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için sözlük eklenmiştir. Çalışma, bu özellikleriyle Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ isimli eseri üzerine yapılan çalışmalara ayrı bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Molla Câmi, Yûsuf u Züleyhâ, Şârih, Şerh.

**A COMMENTARY WHOSE COMMENTATOR IS UNKNOWN ON
YÛSUF AND ZÛLEYHÂ OF MOLLA CÂMÎ
(AN ANALYSIS-THE TEXT WITH ITS TRANSCRIPTION)**

Yasin KAN

Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature

M.A. Thesis, July 2020

Thesis Supervisor: Associate Prof. Bülent ŞİĞVA

ABSTRACT

With this work, the leaves of 110b-165b of the mesnevi named Yusuf u Züleyha of Molla Cami, which is paraphrased by an unknown person, was transcribed into Latin letters. Based on the single copy of the work recorded in Istanbul University Library with TR Ny: 3516, a transcribed text was created. In this study, the works on Yusuf u Züleyha in Arab, Persian and Turkish Literature are briefly introduced, information about the life and literary personality of Molla Cami is given and the paraphrased work is examined from various aspects. Since the author of the work has not been determined yet, no information has been given about the commentator. At the end of the study, a dictionary has been added for a better understanding of the text. The study will contribute to other studies on Molla Cami's work Yusuf u Züleyha with these features.

Key words: Molla Cami, Yusuf u Züleyha, Commentator, Paraphrase.

ÖN SÖZ

Âlim ve mutasavvıf bir şair olan Molla Câmi, İran edebiyatında klâsik dönemin son büyük temsilcisi olarak tanınmaktadır. Klâsik Türk edebiyatı şairleri, Fars edebiyatının meşhur eserlerinden birisi olan Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisine pek çok nazire, tercüme ve şerh yazmışlardır.

Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin şerhlerinden birisi de İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY Nr: 3516'da kayıtlı olan Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'dır. "Hâzâ Kitâb-ı Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ" başlığı ile başlayan bu eserin şârihi bilinmemektedir. Bu eser üzerine daha önce Neslihan Kültür¹ ve Bilgehan Köse² yüksek lisans tezi hazırlamışlardır.

Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'nın 110b-165b varakları arası esas alınarak yapılan bu çalışmada ön söz, giriş, üç bölüm, sonuç, sözlük ve dizin bulunmaktadır. Giriş bölümünde, Doğu edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ hikâyesinin tarihsel gelişimi ve önemi hakkında temel bilgilere değinilmiştir. Arap ve Fars edebiyatında yazılan Yûsuf u Züleyhâ konulu mesnevilerle ilgili bilgiler verildikten sonra tarihsel süreç içerisinde Türk edebiyatında yazılan Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinin her biri hakkında kısaca bilgi aktarılmıştır.

Birinci bölümde, Molla Câmi'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, şârihi bilinmeyen Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ eseri özellikleri bakımından incelenmiştir. Eserde yer alan başlıklara, telmih ve iktibaslara değinilmiş, şârihin şerh etmediği beyit ve mısralar tespit edilmiş, şârihin kelime anlamlarını verirken alıntı yaptığı beyitlere ve yararlandığı sözlüklere değinilmiştir. Ayrıca eserin imla özellikleri hakkında birtakım tespitler yapılmıştır.

¹ Neslihan Kültür, *Mollâ Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (1b-56a Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan 2019.

² Bilgehan Köse, *Mollâ Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (56a-110b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan 2019.

Üçüncü bölümde, çalışmanın ana konusunu oluşturan eserin önce nüsha tavsifi yapılmış daha sonra transkripsiyonlu bir şekilde Latin harflerine aktarımı gerçekleştirilmiştir. Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'nın Latin harflerine aktarımı gerçekleştirilirken tespit edilen yanlış yazılmış kelime ve tamlamalar ile bazı kelimelerdeki eksik harfler metin tamiri yoluyla düzeltilmeye çalışılmıştır. Metinde geçen bu ifadelerin doğru yazımları [] işareti içerisinde verilmiş ve hatalı yazımları da dipnotta gösterilmiştir. Beyitlerdeki hatalar düzeltilmeye çalışılırken <https://ganjoor.net/> adlı internet sitesinde geçen Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin orijinal metninden istifade edilmiştir. Eserde geçen derkenarlar, anlam bütünlüğü göz önünde bulundurularak “ ” işareti içerisinde metnin gerekli yerine eklenmiştir. Şârih eserinde Kur'ân-ı Kerim'in bazı ayetlerine, Hz. Muhammed'in bazı hadislerine ictibasta bulunmuş ve kelâm-ı kibâr gibi özlü anlatıma dayalı mensur parçalara da yer vermiştir. Ayet, hadis ve kelâm-ı kibâr alıntıları metinde önce Arap harfleriyle yazılmış ardından [] içerisinde transkripsiyonlu bir şekilde Latin harflerine aktarılmıştır. Bu kısımların anlamları da dipnotta belirtilmiştir.

Sonuç bölümünde, elde edilen veriler neticesinde çalışılan eserle ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır. Günümüz okuyucusunun eserden daha iyi istifade edebilmesini sağlamak için eserde sözlük bölümü hazırlanmıştır. Ayrıca çalışmanın sonuna dizin bölümü de eklenmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanma aşamasında bilgi ve deneyimleriyle beni yönlendiren, desteğini her daim hissettiren değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Bülent ŞİĞVA'ya çok teşekkür ederim. Ayrıca engin bilgi ve tecrübelerini her vakit benimle paylaşan ilk danışmanım Prof. Dr. Turgut KARABEY'e teşekkürlerimi sunarım. Beni yetiştiren çok değerli ve kıymetli annem Döndü KAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Yasin KAN

Erzincan, 2020

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖN SÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	XII
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	XIII
GİRİŞ	1
A. Doğu Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ	1
1. Arap Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ	2
2. Fars Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ	2
3. Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ	3
3.1. Türk Edebiyatında Yazılan Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri	3
3.1.1. XIII. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri	4
3.1.1.1. Ali	4
3.1.1.2. Haliloğlu Ali Nüshası	4
3.1.1.3. Şeyyâd Hamza	4
3.1.2. XIV. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri	5
3.1.2.1. Süle Fakih	5
3.1.2.2. Erzurumlu Mustafa Darîr	5
3.1.2.3. Rabguzî	6
3.1.2.4. Hamzavî	6
3.1.2.5. Aydınoglu Mehmed Bey'in Hazırlattığı Nüsha	6
3.1.2.6. Garîb/Karîb Nüshası	6
3.1.3. XV. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri	7

3.1.3.1. Ahmedî	7
3.1.3.2. Hamdullah Hamdî.....	7
3.1.3.3. Çâkerî.....	7
3.1.3.4. Abdolvahab.....	8
3.1.3.5. Kırımlı Abdü'l-Mecîd.....	8
3.1.3.6. Nahîfî	8
3.1.3.7. Dur Big	8
3.1.3.8. Bihiştî Ahmed Sinan.....	8
3.1.4. XVI. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri.....	9
3.1.4.1. Kemâl Paşazâde	9
3.1.4.2. Taşlıcalı Yahyâ	9
3.1.4.3. Gubârî	9
3.1.4.4. Şerîfî	9
3.1.4.5. Ziyai Yûsuf Çelebi.....	10
3.1.4.6. Nimetullah	10
3.1.4.7. Likai	10
3.1.4.8. Manastırlı Hüseyin Celâl Bey.....	10
3.1.4.9. Halife	11
3.1.4.10. Karamanlı Kâmî Mehmed	11
3.1.4.11. Şikârî.....	11
3.1.4.12. Manastırlı Kadı Sinan	11
3.1.5. XVII. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri.....	12
3.1.5.1. Nur Muhammed Andalip (1660-1740).....	12
3.1.5.2. Bağdatlı Zihni Abdüldelîl	12
3.1.5.3. Bursalı Havai Mustafa	12
3.1.5.4. Rifati Abdulhay	12
3.1.6. XVIII. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri	13

3.1.6.1. Ahmed Mürşidi	13
3.1.6.2. Kerküklü Mehmet Nevruzî	13
3.1.6.3. Köprülüzâde Esat Paşa	13
3.1.6.4. Hevaî Abdurrahman Efendi	13
3.1.7. XIX. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri	13
3.1.7.1. Süleyman Tevfik Bey (Özzorlu).....	13
B. Türk Edebiyatında Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisine	
Yapılan Şerhler	14

BİRİNCİ BÖLÜM

MOLLA CÂMÎ

A. Hayatı.....	15
B. Edebî Kişiliği	16
C. Eserleri	17
1. Manzum Eserleri	17
1.1. Divan.....	17
1.2. Heft Evreng.....	18
1.2.1. Silsiletü'z-Zehap.....	18
1.2.2. Salâmân u Absâl	18
1.2.3. Tuhfetü'l- Ahrâr.....	19
1.2.4. Subhatü'l-Ebrâr.....	19
1.2.5. Yûsuf u Züleyhâ	19
1.2.6. Leylâ vü Mecnûn	20
1.2.7. Hırednâme-i İskenderî	20
1.3. Hadîs-i Erba'în.....	20
1.4. Risâle-i Sagîr Der Muammâ	21
2. Mensur Eserleri	21
2.1. Nefehâtü'l-Üns	21

2.2. Bahâristân	21
2.3. Levâyih	21
2.4. Şevâhidü'n-Nübüvve	22

İKİNCİ BÖLÜM

(İNCELEME)

A. Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi.....	23
B. Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'da Yer Alan Başlıklar ve Bu Başlıkların Muhtevaları.....	24
C. Şârihin Anlamını Verdiği Kelimeye Ait Alıntı Yaptığı Beyitler ve Vezinleri.....	32
D. Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisinde Olup Şârihin Şerh Etmediği Mısra ve Beyitler.....	34
E. Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'da Yer Alan Telmih ve İktibaslar	34
F. İmla Hususiyeti	36
G. Şârihin Kelime Anlamlarını Verirken Yararlandığı Sözlük ve Kaynaklar.....	37
1. Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât	37
2. Ahterî-i Kebîr (Karahisârî).....	37
3. Bahrü'l-Garâ'ib	37
4. Burhân-ı Kâtî'	38
5. Câmi'u'l-Fürs	38
6. Dakâyıku'l-Hakâyık	38
7. Kâmûs-ı Muhîr	39
8. Kânûnü'l Edeb	39
9. Kenzü'l-Lûgat	39
10. Lûgat-i Deşîşe	40

11. Lügat-i Ni'metu'llâh	40
12. Lügat-i Vankulu	40
13. Mi'yâr-ı Cemâlî.....	41
14. Sihâh-ı 'Acem	41
15. Sihâhu'l-Cevherî	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A. Nüsha Tavsifi.....	42
B. 110b-165b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin	43
SONUÇ	199
KAYNAKLAR.....	200
SÖZLÜK	204
DİZİN	249

KISALTMALAR

a.	: Arapça
a.s.	: Aleyhisselâm
b.	: Beyit
bs.	: Baskı, basım
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyânet İslam Ansiklopedisi
f.	: Farsça
H.	: Hicrî
haz.	: Hazırlayan
H.	: Hazret
M.	: Miladî
nr.	: Numara
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
t.	: Türkçe
TDK	: Türk Dil Kurumu
vr.	: Varak
Yy.	: Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	A, a, E, e
آ	Ā, ā
ء	ó
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ŝ, ŝ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	Ĥ, ĥ
خ	H, h
د	D, d
ذ	Ž, ž
ر	R, r
ز	Z, z
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ś, ś
ض	Đ, đ, Ž, ž
ط	F, f
ظ	Ž, ž
ع	ó
غ	Ġ, ġ

ف	F, f
ق	Q, q
ك	K, k, G, g, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, u, ü, ū
ه	H, h, a, e
ى	Y, y, i, î, ï

GİRİŞ

A. Doğu Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ

Kaynağını kutsal kitaplardan alan Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi, Doğu edebiyatının en meşhur hikâyelerinden birisidir. Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi, Arap edebiyatında daha çok mensur eser şeklinde kaleme alınmıştır.³ Bu konu, Fars ve Türk edebiyatlarında da genellikle Kıssa-i Yûsuf, Yûsuf u Züleyhâ, Yûsuf ve Züleyhâ, Yûsuf ile Zelîhâ gibi başlıklar altında mesnevi nazım biçimi olarak kaleme alınmıştır. Yûsuf hikâyesi, Tevrat'ta (Tekvîn, bab 37-50) çok güzel işlenmiş ve günümüze kadar özelliğini korumuştur. İncil'de (Resullerin İşleri, 7/9-14) ise hikâyenin bazı olaylarına değinilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de de hikâye, müstakil bir surede işlenmiştir (Yûsuf 12/3-102).⁴

“Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da sadece dinî, felsefî ve ahlaki bir mev'iza mahiyetinde olan bu hikâye, edebiyat sahasına geçtikten sonra, bedii bir aşk ve sevdâ hikâyesi olmuştur.”⁵ Hikâyenin konusunu kutsal kitaplardan alarak yazan şairler, hikâyedeki olayları kendi sosyal, kültürel, ahlak ve inanç gibi dünya görüşleriyle detaylandırıp tasvir etmişlerdir ve böylece konu hakkında birbirinden değerli eserler yazmışlardır. Yûsuf suresinin üçüncü ayetinde geçen kıssaların en güzeli anlamına gelen “ahsenü'l-kasas”⁶ şairler tarafından geniş muhayyile, yaratıcı ruh ve mükemmel güzel tasvirler ile yazılmıştır. Bu konuda şairlerin yazdıkları eserler ise birer şaheser olarak edebî bir nitelik kazanmıştır. Arap, Fars ve Türk edebiyatında Yûsuf peygamberin başından geçen hadiseleri konu alarak Yûsuf u Züleyhâ hikâyesini yazan şairlerin eserleri, okuyucular tarafından konunun hem dinî hem de aşk hikâyesi olması sebebiyle yüzyıllar boyunca rağbet görmüştür.

³ Leyla Karahan, *Erzurumlu Mustafa Darîr Kıssa-i Yûsuf (Yûsuf u Züleyhâ)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 1985, s. 14.

⁴ Hanife Koncu, “Yûsuf u Züleyhâ”, *DİA*, C. 44, İstanbul 2013, s. 38-40.

⁵ Halide Cemil Dolu, “Yûsuf Hikâyesi Hakkında Birkaç Söz ve Bazı Türkçe Nüshalar”, *Türk Dili Edebiyatı Dergisi*, C. 4, S. 4, İstanbul 1952, s. 419-445.

⁶ “Sana bu Kur'an'ı vahyetmekle **kıssaların en güzelini** anlatıyoruz. Hâlbuki daha önce sen bunlardan habersizdin.” Kur'an-ı Kerim, Yûsuf suresi, 12/3.

1. Arap Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ

Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi, Arap edebiyatında daha çok mensur eser şeklinde yazılmıştır. Bu konuda Arap edebiyatında manzum olarak yazılanlar da bulunmaktadır. Türkiye'deki kütüphanelerde tespit edilen Arap edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ konulu eserlerin önemli bir kısmı Yûsuf suresi tefsiri, tefsir denemesi veya daha önce yapılmış bir tefsire yazılmış haşiyelerdir.⁷

Yûsuf u Züleyhâ hikâyesinin Arap edebiyatındaki ilk örneği, Gazâlî'nin (ö. 1111) yazmış olduğu *Bahru'l-Mahabbâ* adlı eserdir. İkinci örnek, İbnü'l-Cevzî Abdu'r-rahman b. Ali b. Muhammed Ebu'l-Ferec Cemâle'd-dîn'in (ö. 1200) *Zehru'l-Anîk fî Kissa-i Yûsuf-ı Sıddîk* adlı Yûsuf suresi tefsiridir. Bu konuda yazılan diğer hikâyeler ise Ebû Hafs Siracü'd-dîn b. Ömer b. İbrâhîm el-Ensârî el-Avsî el-Mâlikî el-Müzekkir tarafından 1284 tarihinde yazılan *Zehru'l-Kimâm fî Kissa-i Yûsuf Aleyhi's-salâtü ve's-selâm*, Tâcu'd-dîn Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed Yezîd el-Tûsî'nin *Câmî'-i Letâ'ifu'l-Besâtîn*'i, Mollâ Mu'inî-i Cuveynî'nin (ö. ?) *Ahsenu'l-Kasas*'ı ve Alâu'd-dîn Alî b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hazînu's-Şihî el-Bağdâdî'nin (ö. 1340) *Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf*'udur. Bu eserler XV. yüzyıla kadar Arap edebiyatında kaleme alınan son Yûsuf u Züleyhâ hikâyeleridir.⁸

2. Fars Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ

Fars edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ hikâyesinin manzum ve mensur olarak yazılmış birçok örneği bulunmaktadır. Fars edebiyatında bu konuda yazılmış ilk mesneviler, Ebu'l-Müeyyid Belhî ve Bahtiyâr Ahvâzî'ye ait olup her iki mesnevi de henüz bulunamamıştır. Firdevsî-i Tûsî'ye nisbet edilen Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi ise Fars edebiyatında Molla Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sından önce yazılmış bu konudaki hikâyelerin en meşhurdur. Irak'ta M. 995/996'da yazılan bu eser üzerinde yapılan araştırmalar, mesnevinin Firdevsî'ye ait olup olmadığı konusunda bazı

⁷ Züleyha Muş, *Arap ve Türk Edebiyatlarında "Yûsuf ve Züleyhâ" Hikâyelerinin Mukayesesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000, s. 41-42.

⁸ Karahan, s. 14-15.

tereddütler getirmiştir. Fars edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ konusunun manzum olarak kaleme alınmış diğer örnekleri ise Sultan Sencer dönemi şairlerinden Şihâbud'd-dîn Am'ak Buhârî ile Herat'lı Rûknu'd-dîn Mes'ûd b. Muhammed İmam-zâde'nin M.1223/1227 yılları arasında yazdığı Yûsuf u Züleyhâ hikâyesidir.⁹

Fars edebiyatında mensur olarak yazılmış ilk Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi, Hoca Ebû İsmâ'il Abdu'l-lâh b. Ebî Mansur Muhammed el-Ensârî Herâtî'nin *Enîsu'l-Mürîdîn* ve *Şemsü'l-Mecâlîs* isimli eseridir. XV. yüzyıldan önce Fars edebiyatında kaleme alınan mensur Yûsuf u Züleyhâ hikâyeleri ise Ebû Nasr Ahmed b. Ahmed b. Nasr el-Buhârî'nin *Enîsu'l-Mürîdîn* ve *Ravzatu'l-Muhibbîn* isimli eseri ile Mahmud b. Muhammed b. İbrâhîm ve Mu'înu'd-dîn Muhammed Emîn b. Şerefu'd-dîn Hacı Muhammed el-Ferâhî tarafından yazılan Yûsuf suresi tefsirleridir.¹⁰

3. Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ

3.1. Türk Edebiyatında Yazılan Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri

“İçerdiği öğeler bakımından eski Türk edebiyatında önemli bir kıssa olan Yûsuf ve Züleyhâ hikâyesi XIII. yüzyıldan itibaren şairler arasında hayli rağbet görmüş, XIX. yüzyıla kadar yazılmaya devam etmiştir. Kıssanın kahramanlarıyla başlarından geçenler divanlardaki manzumelerde de telmih yoluyla sıkça anılmış, kıssadan esinlenerek hayaller geliştirilmiş ve bunlar en güzel ifadelerle ortaya konmuştur. Eski Türk edebiyatındaki mesneviler içinde konuyu kendi çağının sosyal yaşamıyla örtüşecek biçimde anlatan şairler oldukça fazladır. Yûsuf'un kuyuya atılması, Ya'kûb peygamberin sabrı, Züleyhâ'nın tutkulu aşkı ve Yûsuf'un Allah'a tevekkülü hikâyelerdeki ana temalardır.”¹¹

⁹ Karahan, s. 15-16.

¹⁰ Karahan, s. 16-17.

¹¹ Koncu, s. 38.

3.1.1. XIII. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri

3.1.1.1. Ali

XIII. yüzyılın ilk yarısında “Ali, Harezmlî Ali, Kul Ali” gibi isimlerle tanınan şair tarafından yazılan “Kıssa-i Yûsuf”, Türk edebiyatında yazılan ilk Yûsuf u Züleyhâ hikâyesi olarak kabul edilmektedir. Ali, bu hikâyeyi kaleme alırken doğrudan Kur’an ve tefsir’e dayanarak işlemiştir. Pek çok yerde Kur’an ayetlerinin mealini alıntı olarak kullanmıştır. Mesnevisinde hadis rivayetlerine dayanarak bazı bilgileri aktarmıştır. Şair, Caber’in dışında, Tâberî tefsiri, Firdevsî’nin manzumesi ve Ansarî’nin eseri (XI. yüzyıl) gibi kaynakları da eserini yazarken yanında bulundurmıştır. Kıssa-i Yûsuf, 12’li hece vezniyle ve dörtlükler halinde yazılmıştır.¹²

3.1.1.2. Haliloğlu Ali Nûshası

“Bu nüsha tercüme olup, Kırımlı Mahmûd’un Deşt dili veya Kırım dilinde yazdığı Yûsuf u Züleyhâ nüshasının Türkî diline çevrilmiş bir varyantıdır.”¹³

Eser, kronolojik olarak Ali’nin Kıssa-i Yûsuf’undan sonra gelmektedir. Kırımlı Mahmûd’un yazdığı nüsha henüz bulunamamıştır. Haliloğlu Ali’nin Türki diline tercüme ettiği eser, 7’li hece vezniyle ve dörtlükler halinde kaleme alınmıştır.¹⁴

3.1.1.3. Şeyyâd Hamza

XIII. ve XIV. yüzyıl Anadolu sahası Türk edebiyatında etkin olan dinî-tasavvufî şiir akımının önemli temsilcilerinden biri de Şeyyâd Hamza’dır. Şairin hem hece vezniyle hem de aruzla yazdığı manzumeleri bulunmaktadır. Gazel, kaside, mesnevi, dörtlük gibi nazım şekillerini manzumelerinde kullanmıştır. Şeyyâd Hamza’nın en ünlü eseri, “Dâsitân-ı Yûsuf Aleyhi’s-selam Ahsenü’l-Kasasü’l-

¹² Melike Gökcan Türkdoğan, *Klâsik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, (e-kitap), Ankara 2011, s. 40-41-42. Ayrıca bkz. Melike Gökcan Türkdoğan, “Klâsik Türk Edebiyatında Kur’an Kıssalarını Konu Alan Mesneviler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı*, C. 3, S. 15, 2010, s. 64-92.

¹³ Dolu, s. 423.

¹⁴ Türkdoğan, s. 42-43.

Mübarek” adlı mesnevisidir. Eser, 1946 yılında Dehri Dilçin tarafından yayımlanmıştır. Şeyyâd Hamza’nın en ünlü eseri olan bu mesnevi, Anadolu sahası Türk edebiyatının, bir başka deyişle Divan edebiyatının bilinen ilk Yûsuf u Züleyhâ’sı olması bakımından önem taşımaktadır. 1529 beyitten oluşan mesnevi, aruzun fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün kalıbıyla yazılmıştır. Vezin uygulanışı bakımından zayıf olan eser, Yûsuf u Züleyhâ hikâyesinin ilk kez mesnevi nazım şekli ve aruz vezniyle yazılması bakımından önemlidir. Mesnevinin tek nüshası Raif Yelkenci’ye aittir ve Abdurrahim b. Kasım b. Hasan tarafından 1545 yılında istinsah edilmiştir.¹⁵

3.1.2. XIV. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri

3.1.2.1. Süle Fakih

“13. yüzyıl ya da 14. yüzyıl Anadolu şairlerinden Süle Fakih’in bilinen tek eseri Yusuf ve Zeliha’dır. Eser, gerek Türk dili tarihi, gerekse Türk edebiyatı tarihi açısından son derece önemli ve değerli bir yere sahiptir.”¹⁶

Süle Fakih’in hayatı hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Süle Fakih, Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini Kur’an ve Tevrat’ı kaynak olarak yazmış ayrıca hadis rivayetleri ve İbn-i Abbas tefsirinden de yararlandığını eserinde belirtmiştir. Yazar, 4800 beyit civarında olan hacimli mesnevisini, aruzun fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün kalıbıyla yazmıştır.¹⁷

3.1.2.2. Erzurumlu Mustafa Darîr

Şair ve özellikle nâsir olarak şöhret kazanan Erzurumlu Mustafa Darîr, XIV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. Yazarın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında tezkirelerde ve diğer kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yazarın eserlerinden yola çıkarak onun hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Uzun yıllar Erzurum’da kadılık yapan Mustafa Darîr’in Kıssa-i Yûsuf, Sîretü’n-Nebî, Fütûhu’ş-Şâm ve Yüz Hadîs Yüz Hikâye adlı dört eseri bulunmaktadır. Sîretü’n-Nebî adlı eserinde

¹⁵ Türkdoğan, s. 44-45.

¹⁶ Kâzım Köktekin, “Bir Yusuf ve Zeliha Şairi Süle Fakih ve Eseri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 4, 1996, s. 173-179.

¹⁷ Türkdoğan, s. 45-46.

bulunan bölüm, Türk edebiyatında ilk mevlit manzûmesi olması bakımından önemlidir. Kıssa-i Yûsuf'un tek nüshası, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. 311'de kayıtlı bulunan, 84 varaklık bir mecmuadır. Kıssa-i Yûsuf, 2125 beyitten ve sekiz meclisten oluşmaktadır.¹⁸

3.1.2.3. Rabguzî

XIV. yüzyıl yazarlarından Rabguzî'nin hayatı hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Rabguzî'yi Kısasü'l Enbiyâ adlı eserinden tanımaktayız. Nâsirü'd-dîn Tok Buğa'nın emri üzerine eserini yazmıştır. Mensur bir eser olan Kısasü'l Enbiyâ'sında peygamberlerin menkıbelerini hikâye etmektedir. Yazar, nesirle yazdığı eserinin bazı yerlerine manzum parçalara da yer vermiştir. Bu manzum parçaları ise bazen gazel tarzında bazen de dörtlükler halinde yazmıştır. Harezmi Türkçesinin özelliklerini taşıyan eserin bazı kısımlarında da Kutadgu Bilig'in tesiri görülmektedir. Eserin içinde yer alan hikâyelerden biri de Kıssa-i Yûsuf'tur.¹⁹

3.1.2.4. Hamzavî

Hamzavî'nin mensur İskendernâme adlı eserinde yer alan bölümlerden biri de Kıssa-i Yûsuf'tur. Eserin yazarı hakkındaki tek bilgi, Hamzavî'nin şair Ahmedî'nin kardeşi olduğudur.²⁰

3.1.2.5. Aydınoğlu Mehmed Bey'in Hazırlattığı Nüsha

Aydınoğlu Mehmed Bey'in isteği üzerine "Ara'is" adlı Arapça bir kitaptan çevrilen Kısas-ı Enbiyâ içinde Kıssa-i Yûsuf bölümü yer almaktadır.²¹

3.1.2.6. Garîb/Karîb Nüshası

Bu nüshanın yazılış yeri ve tarihi tespit edilememiştir. Eski ve yeni şekillerin karışık olmasından dolayı eserin yazıldığı dönemi tespit etmek güçtür. Bunun ya-

¹⁸ Karahan, s. 24.

¹⁹ Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s. 354-356.

²⁰ Karahan, s. 22.

²¹ Dolu, s. 423.

nında, Anadolu metinlerinden olduğunu söylemek mümkündür. Hikâyeye ilâve şiirlerin sonunda, Garîb veya Karîb mahlası yer almaktadır.²²

3.1.3. XV. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri

3.1.3.1. Ahmedî

Agah Sırrı Levent, Ahmedî'yi XIV. yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini yazan şairler arasında göstermektedir.²³

3.1.3.2. Hamdullah Hamdî

XV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Hamdullah Hamdî, ünlü şeyh Akşemseddin'in küçük oğludur. Hamdullah Hamdî, XV. yüzyılın Şeyhî'den sonra gelen en ünlü mesnevisisidir. Divan'ı ve Hamse'si bulunan şairin önemli özelliklerinden birisi de Anadolu sahası Türk edebiyatının ilk hamse sahibi mesnevisisi olmasıdır. Hamse'sinde Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn, Mevlid, Kıyâfet-nâme ve Tuhfetü'l-Uşşak mesnevileri yer almaktadır. Bu mesneviler arasında en tanınmış olanı Yûsuf u Züleyhâ'dır. Hamdullah Hamdî, Yûsuf u Züleyhâ'yı yazarken Molla Câmi'nin aynı adlı mesnevisini örnek almıştır. Tasvirleri, ifade gücü, bazı duygulu beyitleri ile mesnevisinde büyük bir başarı göstermiştir.²⁴

3.1.3.3. Çâkerî

“XV. yüzyılda Yusuf u Züleyha yazan şairlerden biri de Çâkerî'dir. Bazı kaynaklarda günümüze ulaşan tek nüshasının Milli Kütüphane 2611'de bulunduğunu söylenmektedir. Ancak şu an için Milli Kütüphane veri tabanında bu eser görünmemektedir.”²⁵

²² Dolu, s. 435.

²³ Türkdoğan, s. 49.

²⁴ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi Edebiyat Tarihi-Metinler*, Akçağ Yayınları, 21. bs., Ankara 2015, s. 143.

²⁵ Türkdoğan, s. 52.

3.1.3.4. Abdolvahab

“A. S. Levend’in ve H. Dolu’nun tasnifinde yer almayan şair Abdolvahab’ın da bu dönemde yazılan bir Yusuf u Züleyha mesnevisi olduğu bilgisi Ahmet Atilla Şentürk’ün Eski Türk Edebiyatı kitabında yer almaktadır.”²⁶

3.1.3.5. Kırımlı Abdü’l-Mecîd

Kırımlı Abdü’l-Mecîd’in yazdığı eser, Mûnisü’l-Uşşâk adını taşımaktadır. Eserin XIV. yüzyılın sonları veya XV. yüzyılın başlarında yazılmış olduğu tahmin edilmektedir. Mûnisü’l-Uşşâk için Keşfü’z-Zünûn’da bu konuda yazılmış eserlerin en güzeli ifadesi yer almaktadır.²⁷

3.1.3.6. Nahîfî

Nahîfî’nin bilinen tek eseri Yûsuf u Züleyhâ mesnevisidir. Yazıldığı tarih hakkında tam bir bilgi bulunmamaktadır. Eserin müstensihî El-Hacı Mustafa b. Trabuzanî’dir. 105 varak olan bu eser 2653 beyitten oluşmaktadır. Eserin Türkiye’de bulunan tek nüshası TDK kütüphanesindeki mikrofilmdir.²⁸

3.1.3.7. Dur Big

Timur zamanında yaşayan Dur Big, XIII. yüzyılda Çağatayca ilk Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini yazmıştır. Halide Cemil Dolu, Dur Big nüshası ile Hamidi nüshası arasında bazı benzerliklerin olduğu farkettiğini ve bunun için de bu iki nüshayı karşılaştırmayı uygun gördüğünü ifade etmiştir. Dur Big nüshasının tamamı elinde olmadığı için bu konuda hakkında kesin bir bilgi verememiştir.²⁹

3.1.3.8. Bihiştî Ahmed Sinan

II. Bayezid dönemi şairlerinden olan Bihiştî, Molla Câmî ve Ali Şîr Nevâî’den ders almıştır. Bu şairlerden aldığı eğitim sonucunda, “Acem usulü” beş eserlik bir

²⁶ Türkdoğan, s. 52-53.

²⁷ Karahan, s. 23.

²⁸ Türkdoğan, s. 54.

²⁹ Türkdoğan, s. 55.

mesnevi külliyyatı hazırlamıştır.³⁰ Hamse'sinde Leylâ vü Mecnûn, Yûsuf u Züleyhâ, Hüsn ü Nigâr, Süheyl ü Nevbahâr ve Vâmık u Azrâ mesnevileri yer almaktadır.

3.1.4. XVI. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri

3.1.4.1. Kemâl Paşazâde

Kemal Paşazâde olarak tanınan İbn-i Kemal'in gerçek adı Ahmed'tir. Sanatkâr ve âlim bir şair olan Kemâl Paşazade, Arapça ve Farsçayı iyi bilen ve bu dillerde çok sayıda eser veren bir kişiliğe sahiptir. Önemli eserlerinden birisi de Yûsuf u Züleyhâ mesnevisidir.³¹ Mustafa Demirel, 7777 beyitten oluşan Kemâl Paşazâde'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının üzerine 1979 yılında doktora tezi yapmıştır.³²

3.1.4.2. Taşlıcalı Yahyâ

XVI. yüzyılın tanınmış mesnevicilerinden olan Taşlıcalı Yahyâ, hamse sahibidir. Hamse'sinde Gencîne-i Râz, Kitâb-ı Usûl, Gülşen-i Envâr, Yûsuf u Zelîha, Şâh u Gedâ mesnevileri yer almaktadır.³³

3.1.4.3. Gubârî

Kanuni Sultan Süleyman dönemi şairlerinden olan Gubârî, "Kâbenâme" adlı eserinde Akşehirli olduğunu ifade etmiştir. Gubârî'nin Şâh-nâme (Süleyman-nâme), Kâ'be-nâme, Menâsikü'l-Hacc, Mesâhat-nâme, Şebistân-ı Hayâl ve Yûsuf u Züleyhâ adlı eserleri vardır. Şair, Yûsuf u Züleyhâ'yı Molla Câmî ve Hamdullah Hamdî'nin Yûsuf u Züleyhâ'larına nazire olarak yazmıştır.³⁴

3.1.4.4. Şerîfî

Kaynaklarda Şerîfî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Zuhâl Kültürel, tek nüshası Londra British Library Or. 6240'da kayıtlı

³⁰ Türkdoğan, s. 56.

³¹ Türkdoğan, s. 57.

³² İlyas Çelebi, "Kemal Paşazâde-Eserleri", *DİA*, C. 25, Ankara 2002, s. 245-247.

³³ Bayram Ali Kaya, "Taşlıcalı Yahyâ", *DİA*, C. 40, İstanbul 2011, s. 156-157.

³⁴ Hasan Aktaş, *Abdurrahman Gubârî, Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme-Metin)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2006, s. 1-6.

olan Yûsuf u Züleyhâ'yı yayınlamıştır. Mesnevide, eserin Şerif mahlaslı bir şair tarafından yazıldığı bilgisi bulunmaktadır.³⁵

3.1.4.5. Ziyai Yûsuf Çelebi

Şairin hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Agâh Sırrı Levent ve Âmil Çelebioğlu onu Yûsuf u Züleyhâ yazan şairler arasında göstermektedir. Kaynaklarda ve Türkiye Yazmaları kataloğunda Ziyai Yûsuf Çelebi'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının varlığına dair bir bilgiye ulaşılmamaktadır.³⁶

3.1.4.6. Nimetullah

“Nimetullah'a ait bir Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin varlığından bahseden Levend, buna kaynak olarak Keşfü'z-Zünun (C. II, s. 2055) u göstermektedir. Söz konusu mesnevinin metni mevcut değildir. Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri, Nimetullah maddesinde de, şairin bu adda bir mesnevisi olduğundan bahsedilmemiştir.”³⁷

3.1.4.7. Likai

“A. S. Levend, Yusuf u Züleyha yazan şairler arasında Likai'yi de sayar ve kaynak olarak Latifi tezkiresini gösterir. Şentürk de Likai'nin böyle bir eseri olduğuna dair çeşitli kaynaklarda kayıt olduğundan ancak eserin günümüze ulaşamadığından söz eder.”³⁸

3.1.4.8. Manastırlı Hüseyin Celâl Bey

Şairin asıl adı Hüseyin olup Manastır'da doğmuştur. Tezkirelerden çıkarılan bilgilere göre XVI. yüzyıl şairlerin olan Hüseyin Celâl Bey'in Divân, Hüsn-i Yûsuf,

³⁵ Türkdoğan, s. 61.

³⁶ Bünyamin Derse, *Klâsik Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevilerinin Yûsuf Sûresine Uygunluğunun İncelenmesi*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kars 2016, s. 11.

³⁷ Türkdoğan, s. 62-63.

³⁸ Türkdoğan, s. 63.

Sa'd u Sa'id, Manzum Şerh-i Avâmil ve Kavâid-i Arûz adlı eserleri bulunmaktadır.³⁹ Şair, Türk edebiyatının ender eserlerinden olan Hüsn-i Yûsuf adlı eserinde sevgilinin güzellik unsurlarını tasvir etmektedir.

3.1.4.9. Halife

Kaynaklarda Halife'nin H. 970'de tamamladığı 7000 beyitlik Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğuna dair bir bilgi bulunmaktadır. Ancak, eserin nüshasına henüz ulaşılmamıştır.⁴⁰

3.1.4.10. Karamanlı Kâmî Mehmed

“Asıl adı Mehmed olan şair bilginler zümresindendir. Şeyh Cemal Efendi'nin yeğeni olan şair Rumeli'nin bazı yerlerinde hâkimlik yapmıştır. Şairin beğenilen güzel gazelleri ve Câmî'den tercüme bir Yûsuf u Zelîhâ'sı bulunmaktadır. Latîfî bu eserin Hamdullah Hamdî ve Ziyâî'nin mesnevilerinden sonraki en iyi Yusuf u Zeliha mesnevisi olduğunu belirtir.”⁴¹ Ancak eserin nüshası henüz bulunmamıştır.

3.1.4.11. Şikârî

Asıl adı Ahmed olan Şikârî'nin kaynaklarda Yûsuf u Züleyhâ'sının olduğuna dair bir bilgi bulunmaktadır. Ancak, eserin nüshasına henüz ulaşılmamıştır.⁴²

3.1.4.12. Manastırlı Kadı Sinan

Manastırlı Kadı Sinan, Yûsuf u Züleyhâ yazan şairler arasında gösterilmektedir. Manastırlı Kadı Sinan'ın eserinin nüshası mevcut değildir.⁴³

³⁹ Oğuzhan Oğuztürk, *Hüseyin Celâl Bey Hüsn-i Yûsuf Tahlil-Transkripsiyonlu Metin-Dizin-TıpkıBasım*, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bingöl 2016, s. 1-16.

⁴⁰ Derse, s. 13.

⁴¹ Deva Özder, *Hâcibî'nin (Hacı Sâlih-Zâde) Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ'sı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Sakarya 2018, s. 100.

⁴² Derse, s. 14.

⁴³ Türkdoğan, s. 65.

3.1.5. XVII. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri

3.1.5.1. Nur Muhammed Andalip (1660-1740)

Nurmuhammed Andalip, Klâsik Türkmen edebiyatının gelişmesine katkı sağlamıştır. Yazarın eserleri şunlardır: Leylâ-Mecnûn ve Yûsuf-Züleyhâ, destanları.⁴⁴

“Aslen folklor ürünü olan ve daha sonra yazılı edebiyata akseden ve yüzlerce edebî eserin ortaya çıkmasına sebep olan ‘Yusup-Züleyhâ’, ‘Leylâ-Mecnun’ gibi konular, Andelip’in başarılı çalışmalarıyla dünya edebiyatının altı arşivine girmiştir.”⁴⁵

3.1.5.2. Bağdatlı Zihni Abdüldelil

Bağdatlı Zihni’ye ait olan Yûsuf u Züleyhâ’nın günümüze ulaşan bir nüshası mevcut değildir.⁴⁶

3.1.5.3. Bursalı Havai Mustafa

Bursalı Mehmed Tahir, Havai’nin müretteb bir divanı, Vâmık u Azrâ, Yûsuf u Züleyhâ mesnevileri ile Gülistân ve Bostân’ı şerh eden bir eserinin olduğundan söz etmektedir.⁴⁷

3.1.5.4. Rifati Abdulhay

Bursalı Mehmed Tahir, Rifati’nin Yûsuf u Züleyhâ ve Leylâ vü Mecnûn mesnevilerinin olduğundan söz etmektedir.⁴⁸

⁴⁴ Derse, s. 14.

⁴⁵ Türkdoğan, s. 66.

⁴⁶ Derse, s. 15.

⁴⁷ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Basımevi, C. 2, Ankara 2000, s. 488.

⁴⁸ Bursalı Mehmed Tahir, s. 185.

3.1.6. XVIII. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri

3.1.6.1. Ahmed Mürşidi

Bursalı Mehmet Tahir, Ahmed Mürşidi'nin “meşayih-i âşikin” den “Diyarbakir”li bir zat olduğunu ifade eder. Yûsuf u Züleyhâ şairi diye anılan Ahmed Mürşidi'nin eseri henüz bulunmamıştır.⁴⁹

3.1.6.2. Kerküklü Mehmet Nevruzî

Kerküklü Nevruz Ağa'nın oğlu olan Mehmet Nevruzî'nin hayatı hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi bulunmamaktadır. 1795 tarihinde vefat eden şair, Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi ile ün kazanmıştır. Ata Terzibaşı, Nevruzî'nin mesnevisi üzerine ilk çalışmayı yapmıştır.⁵⁰

3.1.6.3. Köprülüzâde Esat Paşa

Sadrazam Köprülüzâde Fazıl Mustafa Paşa'nın oğlu olan Köprülüzâde Esat Paşa, şiirlerinde “Es'ad”, “Hicri”, “Haşim” mahlaslarını kullanmıştır. Şairin günümüze ulaşan Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi yarımardır.⁵¹

3.1.6.4. Hevaî Abdurrahman Efendi

Kaynaklarda Hevaî Abdurrahman Efendi'nin “Divanı”, “Vâmık u Azrâ”, “Yûsuf u Züleyhâ” eserlerinin olduğu söylenilmektedir. Şairin Yûsuf u Züleyhâ'sına henüz ulaşılmamıştır.⁵²

3.1.7. XIX. Yüzyıl Yûsuf u Züleyhâ Müellifleri ve Eserleri

3.1.7.1. Süleyman Tevfik Bey (Özzorlu)

Mabeyn-i Hümayun kâtiplerinden Zorluzâde Hacı Hüsnü Bey'in oğludur. Gazeteci ve yazar olan Süleyman Tevfik Bey, masal kitapları ve halk hikâyeleri konusunda tespit edilen yüzden fazla telif ve tercüme eseri bulunmaktadır.⁵³

⁴⁹ Türkdoğan, s. 68.

⁵⁰ Derse, s. 16.

⁵¹ Türkdoğan, s. 68-69.

⁵² Derse, s. 17.

⁵³ Türkdoğan, s. 69.

B. Türk Edebiyatında Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisine Yapılan Şerhler

Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ'sının dibâcesi, Telli Mehmed b. İbrahim Vehbî tarafından şerh edilmiştir. Ancak, Şerh-i Dibâce-i Yûsuf u Züleyhâ'nın nüshası henüz bulunmamıştır.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY Nr: 3516'da kayıtlı olan “Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ”nın şârihi bilinmemektedir. Eserin müstensihisi, Abdü'l-Azîz bin Mehmed Mü'min-zâde'dir. Eserin istinsah tarihi H. 1030 (M. 1620) olarak yazılmaktadır. Şârihi bilinmeyen Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'da, Molla Câmi'nin mesnevisi mısralar halinde önce Türkçeye tercüme edilmiş, daha sonra açıklaması yapılmıştır. Şârihi bilinmeyen Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ üzerine şu an yüksek lisans tezi hazırlamaktayız.

Hacı Sâlih-zâde Halil Hâcibî, Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ'sını şerh etmiştir. “Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ” olarak kütüphanelerde iki yazma nüshası bulunmaktadır. Tek-Esin Vakfı Dr. Emel Esin Kütüphanesi, Nr: 596'da ve Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi, Nr: 2829'da eserin nüshaları kayıtlıdır. Hâcibî'nin Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'sı, Deva Özder tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MOLLA CÂMÎ

A. Hayatı

Abdurrahman Câmî, Horasan'ın Câm vilayetine bağlı Harcird kasabasında 23 Şâban 817 (7 Kasım 1414) tarihinde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Nûrüddîn Abdurrahmân b. Nizâmiddîn Ahmed b. Muhammed el-Câmî olan Abdurrahman Câmî meşhur olduktan sonra daha çok Molla Câmî unvanıyla tanınmıştır. Doğduğu yer olan Câm şehrine bağlı olarak Câmî mahlasını almıştır. İsfahan'dan göç ederek Horasan'a yerleşen Molla Câmî'nin dedesi Şemseddin Muhammed, burada İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî neslinden gelen birinin kızıyla evlenmiş, bu evlilikten babası Nizâmeddin Ahmed doğmuştur.⁵⁴

Molla Câmî, ilk tahsiline babasının yanında başlamıştır. Babası dönemin önemli kültür merkezlerinden olan Herat'a giderek Nizâmiye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Böylece öğrenimine burada devam eden Molla Câmî dönemin önemli bilginlerinden devrin ilimlerini tahsil etmiştir. Arap dili ve edebiyatı ile ilgili bilgileri Mevlânâ Cüneyd-i Usûlî'den öğrendi. Ali es-Semerkandî, Şehâbeddîn Muhammed el-Câcermî ve Seyyid Şerîf el-Cürcânî gibi dönemin önde gelen bilginlerinden dersler alarak ilim tahsil etti. Uluğ Bey zamanına tekabül eden yirmili yaşlarında ise Semerkant'a giderek ilim tahsil etmeye devam etti. Molla Câmî Semerkant'ta önemli bir kültür merkezi haline gelen ve dinî ilimlerle beraber çeşitli ilimlerin öğretildiği Uluğ Bey Medresesi'nde görev yapan matematik ve astronomi bilgini Bursalı Kadızâde-i Rûmî'den dersler aldı ve Mevlânâ Fethullah-ı Tebrîzî'nin okuttuğu derslerden de istifade etti.⁵⁵

Yaşadığı dönemin bütün ilimleri hakkında bilgi sahibi olan Molla Câmî, gördüğü bir rüyanın etkisinde kalarak bir başka arayış içine girer ve Semerkant'ta Sadeddîn-i Kaşgarî'ye bağlanarak Nakşibendî tarikatına mensup olur. Bilgisi, şair-

⁵⁴ Ömer Okumuş, "Câmî, Abdurrahman", *DİA*, C. 7, İstanbul 1993, s. 94-99.

⁵⁵ Okumuş, s. 94.

liği, üstün yeteneği ve zekası ile Ali Kuşçu gibi önemli âlimlerin dahi dikkatini çeken Molla Câmi'yi Sadeddin-i Kaşgarî dergâhına memnuniyetle karşılamıştır. Câmi, Sadeddin-i Kaşgarî'nin ölümünden sonra Nakşibendî şeyhlerinden olan ve eserlerinde övgüyle söz ettiği Ubeydullah Ahrâr'a bağlanmıştır. Molla Câmi 877'de (1472) hac vazifesini yerine getirmek amacıyla Herat'tan ayrıldı. Hac yolculuğu esnasında Bağdat'ta bulunduğu sıralarda buradaki Şiiler Câmi'nin Silsiletü'z-Zehap adlı eserindeki “İnsanların çoğu tahayyül ettikleri mevhum şeylere taparlar.”⁵⁶ açıklamasını yanlış yorumlayarak onun aleyhinde kullanmak istemişlerdir. Câmi ise Ehl-i Beyt sevgisini dile getirerek bu konu hakkında kendisini aklamıştır.

Hayatı boyunca daima ilimle uğraşan Molla Câmi, Fâtih Sultan Mehmed, II. Bayezid, Uzun Hasan, Hüseyin Baykara, Ali Şîr Nevâi ve Süheylî gibi önemli şahsiyetlerin takdirini ve sevgisini kazanmıştır. Molla Câmi 1492'de hastalığa yakalanır, hastalığının ilerleyen dönemlerinde bilincini kaybederek söz söyleyemez bir hale gelir ve 9 Kasım 1492'de Herat'ta ruhunu Hakk'a teslim eder. Câmi'nin cenazesi şeyhi Sadeddin-i Kaşgarî'nin yanında oluşturulan mezara defnedilmiştir.⁵⁷

B. Edebî Kişiliği

İran edebiyatında klâsik dönemin son büyük şairi olarak tanınan Molla Câmi'nin başlıca edebî eserleri Farsçadır. Şair ayrıca Arapça eserler de yazarak bu dile hâkim olduğunu da göstermiştir. Molla Câmi'nin eserleri daha hayattayken geniş bir coğrafyada tanınmış, dönemin âlim ve şairlerinin dikkatini çekmiştir.⁵⁸

“Câmi'nin eserlerinde şiire iki farklı yaklaşım içerisinde olduğu görülür. Birinci yaklaşım, şiiri ciddiye alan, gerçek şiirin ne olduğunu açıklamayı amaç edinen, gerçek şairin niteliklerini ortaya koyan ve iyi şairle kötü şairi birbirinden ayıran bir yaklaşımdır. İkinci yaklaşım ise ahlâkî ve tasavvufî bir yaklaşım olup özeleştiri nite-

⁵⁶ Asaf Halet Çelebi, *Molla Câmi*, Hece Yayınları, Ankara 2012, s. 31.

⁵⁷ Okumuş, s. 95.

⁵⁸ Okumuş, s. 96.

liğı taşımaktadır. İkinci yaklaşımda şair, bir bakıma kendisine öğüt vermekte ve şiirin boş bir uğraş olduğunu, bu işten artık vazgeçmesi gerektiğini söylemektedir.”⁵⁹

Molla Câmi divanında ve mesnevilerinde (Heft Evreng) nazmın nesirden daha üstün olduğu vurgulanmıştır. Mesnevi türünde yazmaya karar veren Câmi’ye göre şiir şahsî çıkarılara alet edilmemeli ve insanlara doğru yolu göstermelidir. Câmi, üstün şairlik kabiliyeti yanında dinî, edebî ve aklı ilimlerle tasavvuftaki derin bilgisinden bütün şiirlerinde, mesnevilerinde ve özellikle tasavvufî mesnevilerinde geniş bir şekilde istifade etmiş, ele aldığı konuları sade bir dille anlatmıştır. Câmi’nin Sebk-i Hindî diye anılan şiir akımının ilk temsilcilerinden biri olduğu öne sürülmektedir. Tasavvufun zor konularını sade bir dille anlatan Molla Câmi’ye göre insan ancak gerçek aşk sayesinde ebedî mutluluğa kavuşur. Gerçek olan yalnızca mutlak aşktır. Kâinattaki bütün varlıklarda Allah’ın bir olduğunun delilleri gözlemlenmektedir.⁶⁰

C. Eserleri

Molla Câmi manzum ve mensur olarak yazdığı eserlerinde tasavvuf, edebiyat, edebî ve dinî ilimler gibi konuları ele almıştır. Kaynaklarda şairin Farsça ve Arapça kırk beşin üzerinde eserinin olduğu bilgisi yer alsa da bu eserlerin bir kısmı günümüze ulaşmamıştır.⁶¹

1. Manzum Eserleri

1.1. Divan

Ali Şîr Nevâî’nin tavsiyesi üzerine Molla Câmi şiirlerini üç ayrı divanda toplamıştır.

A. Fâtihatü’ş-Şebâb (Gençliğin Başlangıcı) : Câmi’nin gençlik yıllarına ait şiirlerini topladığı en hacimli divanıdır. Fâtih Sultan Mehmed için yazdığı bir medhiyesi de bu divanı içerisinde yer almaktadır.

⁵⁹ Hicabi Kırılancı, “Câmi’nin Şiir Görüşü”, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl 1, S. 2, Yaz 2001, s. 19-32.

⁶⁰ Okumuş, s. 95-96.

⁶¹ Okumuş, s. 96-97.

B. Vâsîatü'l-İkd (Gerdanlığın Orta İncisi) : Câmî'nin orta yaş dönemlerinde yazdığı şiirlerini topladığı divanıdır. Vâsîatü'l-İkd'daki Reşh-i Bâl kasidesi Câmî'nin otobiyografik şiiri niteliğindedir.

C. Hâtîmetü'l-Hayât (Hayatın Sonu) : Câmî'nin hayatının son dönemlerinde yazdığı şiirlerini topladığı divanıdır.

1.2. Heft Evreng

Molla Câmî, Nizâmî-i Gencevî ve Emîr Hüsrev-i Dihlevî'den ilham alarak derlediği hamsesine (Tuhfetü'l-Ahrâr, Subhatü'l-Ebrâr, Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn, Hîrednâme-i İskenderî) daha sonra Silsiletü'z-Zehap ve Salâmân u Absâl mesnevilerini ekleyerek yedi mesneviden oluşan bir külliyyat hazırlamıştır. Câmî, bu eserine Farsça “yedi taht” anlamına gelen ve büyük ayı takım yıldızının adı olan Heft Evreng ismini vermiştir.⁶²

1.2.1. Silsiletü'z-Zehap

Silsiletü'z-Zehap (Altın Silsile) üç ciltten (defter) oluşmaktadır. Heft Evreng'in ilk ve en uzun mesnevisi Silsiletü'z-Zehap'dır.

Birinci cilt Hüseyin Baykara'ya ithaf edilmiştir. Tasavvufî ve ahlâkî konuların ele alındığı ilk cilt, “İtikadnâme” başlıklı kısım ile biter.

İkinci ciltte ilahî ve beşerî aşk konusu işlenmektedir. İkinci cilt, “Aşknâme” adıyla da bilinmektedir.

Üçüncü cilt ise 500 beyitlik kısa bir mesneviden oluşmaktadır. Mesnevide adalet ve yöneticilik gibi konular işlenmiştir. Eser, II. Bayezid'e ithaf edilmiştir.

1.2.2. Salâmân u Absâl

Salâmân u Absâl, Yunanca'dan tercüme edilmiş, aslen Grek menşei alegorik bir hikâyedir. Salâmân ile Absâl arasındaki aşk hikâyesini konu alan bu mesnevi 1130 beyitten oluşmaktadır. Eser, Yûsuf u Züleyhâ ile birlikte Heft Evreng'deki

⁶² Rıza Kurtuluş, “Heft Evreng”, *DİA*, C. 17, Ankara 1998, s. 157-158.

mesnevilerin en başarılısı olarak görülür. 1489 yılında tamamlanan bu eser Akkoyunlu hükümdarı Yakup Bey'e ithaf edilmiştir.

1.2.3. *Tuhfetü'l- Ahrâr*

Tuhfetü'l- Ahrâr dinî, ahlâkî ve edebî konuları içine alan yirmi bölümden oluşmaktadır. 1712 beyitlik didaktik bir mesnevi olan Tuhfetü'l-Ahrâr, Nizâmî-i Gencevî'nin Mahzenü'l-Esrâr'ına ve Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin Matlau'l-Envâr'ına nazire olarak yazılmıştır. Molla Câmi bu eserini mürşidi Ubeydullah Ahrâr'a hediye etmiştir.

1.2.4. *Subhatü'l-Ebrâr*

Subhatü'l-Ebrâr dinî, tasavvufî ve ahlâkî konuların işlendiği kırk bölümden oluşmaktadır. Câmi, 2700 beyitlik bu eserini Hüseyin Baykara'ya sunmuştur.

1.2.5. *Yûsuf u Züleyhâ*

Molla Câmi'nin Heft Evrenğ'inin içerisinde beşinci tahtta yer alan ve en tanınmış mesnevisi Yûsuf u Züleyhâ'dır. Câmi, 888/1483'te yetmiş yaşında iken tamamladığı Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin hem başında, hem de sonunda Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevâî'yi methetmektedir. Câmi, ilk ilham kaynağını, Kur'ân-ı Kerîm'in 12. suresi olan Yûsuf suresi'den almıştır. Şair, surenin işârî tefsirlerinden de yararlanarak kıssayı detaylandırmıştır.⁶³

Molla Câmi, Yûsuf suresinin üçüncü ayetinde geçen kıssaların en güzeli anlamına gelen “ahsenü'l-kasas”ı kendi tahayyülünden de geçirerek âşıkâne ve lirik bir tarzda işlemiştir. “Eserde Hutbe, Na't, Mi'raciyye gibi manzumelerden ve Nakşibendiyye tarikatı Pîri Ubeydullah-ı Ahrâr bahsinden sonra Hüseyin Baykara'nın methiyesi yer alır. Câmi, kitabın yazılış sebebi ve sözün faziletleri hakkında iki manzumelik bir bölümden sonra asıl destan kısmına geçerek Yûsuf suresinden hareketle, Hz. Yûsuf'un hikâyesini anlatır. Câmi, eserinde küçük hadiselerle aşk hikâyelerini uzun uzadıya tavsîf etmiş, mesnevînin sonuna da üç

⁶³ Hamid Algar, *Abdurrahman Câmi*, çev. Abdullah Taha Orhan-Zeynep Hafsa Orhan, Litera Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 105.

manzume eklemiştir. Bu manzumelerden birincisi zamaneden şikâyet, ikincisi oğlu Ziyaüddin Yûsuf'a öğüt, üçüncüsü de nefsiyle hesaplaşmasını anlatmaktadır.”⁶⁴

Hezec bahrinin “mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün” vezniyle yazılmış olan eser, 4000 beyitten oluşmaktadır. “Mesnevinin Türkiye kütüphanelerinde birçok nüshasının bulunması Türk şairlerinin Molla Câmi’den çok etkilendiklerini göstermektedir. Nitekim XV. yüzyılda Hamdullah Hamdi ve XVI. yüzyılda Gubârî Abdurrahman bu esere nazîre yazmış, Karamanlı şairlerden Kâmî Mehmed ve Âteşzâde Mehmed İzzet Paşa tarafından manzum tercümeleri yapılmıştır.”⁶⁵ Molla Câmi’nin Yûsuf u Züleyhâ’sı Fars edebiyatında bu konuda yazılan hikâyelerin en meşhurdur. Eser, gerek yazıldığı dönemde gerek de daha sonraki dönemlerde çokça okunup takdir edilmiştir.

1.2.6. Leylâ vü Mecnûn

Molla Câmi’nin Leylâ vü Mecnûn mesnevisi 3760 beyitten oluşmaktadır. Câmi, Leylâ vü Mecnûn mesnevisini Nizâmî-i Gencevî ve Emîr Hüsrev-i Dihlevî’nin Leylâ vü Mecnûn mesnevilerine nazire olarak yazmıştır.

1.2.7. Hirednâme-i İskenderî

Câmi, Hirednâme-i İskenderî’inde Eflâtun, Aristo ve Sokrat gibi filozofların İskender’e tavsiyelerini, İskender ile bu filozoflar arasındaki hadiseleri anlatmaktadır. Hüseyin Baykara’ya sunulan bu eser Nizâmî’nin İskendernâmesi’ne nazire olarak hazırlanmıştır.

1.3. Hadîs-i Erba’în

Molla Câmi’nin kırk hadisın tercümesi için Farsça manzum olarak yazdığı eserdir.

⁶⁴ İsmet Şanlı, “Molla Câmi’nin Yûsuf u Züleyhâ’sının Bilinmeyen İki Türkçe Şerhi”, *Turkish Studies*, C. 5, S. 1, Kış 2010, s. 1328-1345.

⁶⁵ Rıza Kurtuluş, “Yûsuf u Züleyhâ” (Fars Edebiyatı), *DİA*, C. 44, İstanbul 2013, s. 40-41.

1.4. Risâle-i Sagîr Der Muammâ

Câmî'nin edebî sanatlar hakkında yazdığı manzumesidir.

2. Mensur Eserleri

2.1. Nefehâtü'l-Üns

“Câmî'nin, erkek ve kadın büyük sûfîlerin hal tercümeleriyle tasavvufî terimlerin açıklamalarını iktiva eden en önemli eseridir.”⁶⁶

2.2. Bahâristân

Molla Câmî, Bahâristân'ı İran edebiyatının en büyük şairlerinden birisi olan Sa'dî-i Şîrâzî'nin Gülistân'ını örnek olarak yazmıştır. Molla Câmî, ahlâkî ve edebî bir eser olan Bahâristân'ını oğlu Ziyâeddin Yusuf'un Arap dili ve edebiyatını öğrenmeye başladığı bir dönemde kaleme almıştır. Eser bir mukaddime, sekiz bölüm ve bir hatimeden oluşmaktadır.⁶⁷

2.3. Levâyih

Molla Câmî'nin vahdet-i vücûda dair ilke ve esasları sentezlediği tasavvufî eserdir. Levâyih, “lâyiha” adı verilen bölümler ve bu bölümleri özetler nitelikte olan rubâîlerden meydana gelmektedir. Levâyih, ilk olarak Şemseddin Sivâsî tarafından tercüme edilmiştir. Abdülmecid b. eş-Şeyh Nasûh b. İsrâîl et-Tosyevî el-Amâsî er-Rûmî el-Hanefî tarafından Levâyih'in ikinci tercümesi yapılmıştır. Üçüncüsü, Konfüçyanist Müslüman âlim Liu Chih/Zhi tarafından Çince'ye tercüme edilmiştir. Dördüncü tercüme, İsmâîl Müfîd el-İstanbulî tarafından yapılmıştır. Beşinci tercüme, Seyyid Yâkub Han tarafından yapılmıştır. Levâyih'in son tercümesini de Ahmed Nazmî Türe yapmıştır.⁶⁸

⁶⁶ Okumuş, s. 97.

⁶⁷ İbrahim Halil Tuğluk, “Türk Edebiyatında Bahâristân”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 26, S. 1, Elazığ 2016, s. 45-47.

⁶⁸ Molla Câmî, *Levâyih [Seyr u Sülûk ve Vahdet-i Vücûda Dâir]*, Tercüme: Şemseddin Sivâsî, Tercüme ve notlarla yayına haz. Melek Gündüz Karacan, Litera Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 22-24.

2.4. Şevâhidü'n-Nübüvve

“Câmî tarafından 885/1480 yılında yazılan eser, peygamberlik makamının ve Hz. Muhammed'in peygamberliğine delil olan alâmetlerin beyanı hakkındadır.”⁶⁹

⁶⁹ Özder, s. 70.

İKİNCİ BÖLÜM

(İNCELEME)

A. Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi

Klâsik Türk edebiyatı şairleri, Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisine pek çok nazire, tercüme ve şerh yazmışlardır. İslam dünyasında, bir eserin daha geniş biçimde açıklanması, yorumlanması amacıyla yazılmış olan kitapları, metinleri ifade eden şerh, edebî terim olarak ise “bir edebî eseri, bir risaleyi veya bir kitabı kelime kelime açıp izah ederek, ihtiva ettiği bütün dil, anlam, sanat ve estetik özellikleri ile o eserin anlaşılmasını sağlamanın özlü bir ifadesi”⁷⁰ anlamına gelmektedir.

Mesneviye yapılan şerhlerden birisi de şuan üzerinde çalıştığımız şârihi bilinmeyen Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'dır. Eserin şârihi bilinmemektedir. Edebiyatımızın güzide şairlerinden olan Bâkî'den bir beyit alıntıl原因 şârihin XVI. yüzyılda veya daha sonraki bir dönemde yaşadığı tahmin edilmektedir. Eserin müstensihî, Abdü'l-Azîz bin Mehmed Mü'min-zâde'dir. Eserin istinsah tarihi H. 1030 (M. 1620) olarak yazılmaktadır. 274 varaktan oluşan eserin 110b-165b varaklarının arası çalışılmıştır. Çalışılan kısımda ise 867 beyit bulunmaktadır. Talik hattıyla yazılmış olan bu eserin her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Farsça beyitlerin üstü de kırmızı mürekkeple çizilmiştir.

Şârih, Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin bütün bölümlerini, beyitlerini şerhine dâhil etmiş fakat sayıları çok olmamakla birlikte bazı mısra ve beyitleri şerh etmemiştir. Yûsuf u Züleyhâ'yı beyitler halinde değil mısra mısra şerh etmiştir. Mısraları önce Türkçeye tercüme eden şârih, bazen gerek gördüğü mısraları, kelimeleri daha açıklayıcı hale getirmek için düşüncesini “ya'ni” kelimesiyle sürdürerek şerhine devam etmiştir. Mecazî ve yan anlamlı kelimeleri, cümleleri ifade etmek için “bunda murâd” kelimesini kullanarak açıklamalarda bulunmuştur. Farsça

⁷⁰ Muhammet Nur Doğan, “Metin Şerhi Üzerine”, *Osmanlı Dîvân Şiiri Üzerine Metinler*, haz. Mehmet Kalpaklı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, s. 422-427.

kelimelerle ilgili kısa bilgileri ve bazı kelimelerin telaffuzlarının nasıl olduğuna dair açıklamaları derkenarda vermiştir. Şerhini kuvvetlendirmek amacıyla ayet, hadis, kelâm-ı kibâr gibi unsurlara yer vermiş ve çeşitli şairlerden seçtiği mısraları, beyitleri eserine alıntılamıştır.

B. Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'da Yer Alan Başlıklar ve Bu Başlıkların Muhtevaları

Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'nın incelenen kısmında yer alan başlıklar ve bu başlıkların muhtevaları şöyledir:

Resâniden-i Mâlik Yûsuf Râ ÓAleyhi's-Selâm Be-Havâli-i Mısr ve Haber Yâften-i Pâdişâh Ez-Ân ve ÓAziz Râ Be-İstikbâl-i İşân Firistâden.

Bu Sürh, Yûsuf ÓAleyhi's-Selâmuñ Mâlikî Havâli-i Mısrâ Yetişüb Ol Yûsuf ÓAleyhi's-Selâmdan Pâdişâh Haber Bulub ÓAzizini YaÓni Vezirini Anlara Karşulamağa Göndermesi Beyânındadır.

Bu bölüm 1524 ile 1553 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Hız. Yûsuf (a.s.), Mısır'a giden bir kervan tarafından kuyudan çıkartılıp birkaç kuruşa Mâlik'e satıldıktan sonra kervanla birlikte Mısır'a doğru yol alır. Mısır padişahı, Hız. Yûsuf'un ay gibi olan nurundan, güzelliğinden haberdar olur ve Aziz'ini Yûsuf'un bulunduğu kervanı karşılamaya gönderir. Mısır Azizi, Yûsuf'u görünce onun güzelliğine hayran kalır ve ona secde etmek ister. Yûsuf (a.s.) ise onun bu secde etme isteğini geri çevirir. Mısır Azizi, Malik'e bir talepte bulunarak Yûsuf'u padişahın yanına götürmek ister. Mâlik de meşakkatli bir yoldan geldiklerini, biraz dinlenmek için kendilerine üç dört gün zaman verilmesi gerektiğini ifade eder.

Be-Âb-ı Nîl Der-Âmeden-i Yûsuf ÓAleyhi's-Selâm ve Ğubâr-ı Sefer Ez-Hod Şosten ve Be-Ķaşd-ı Bâr-gâh-ı Pâdişâh-ı Mısr Der-Hevdec Nişesten.

Yûsuf ÓAleyhi's-Selâm Nîl Deryâsına Gelüb Sefer Ğubârını Kendüden Yıķayub ve Mısr Pâdişâhınuñ Ħuzûrına Ķaşd ile TaĦt-ı Revânuñ İçinde Oturması Beyânındadır.

Bu bölüm 1554 ile 1593 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Dördüncü gün Hz. Yûsuf (a.s.) seferin tozundan temizlenmek için Nil deryasına gelir. “Ol yâsemen gibi gül gibi olan vücûdu”nu yıkayıp giyindikten sonra Mâlik’le birlikte Mısır padişahının köşküne gelir. Yûsuf (a.s.) taht-ı revânda otururken onun güzelliğini görenler hayretlerini, şaşkınlıklarını şu güzel sözlerle dile getirirler: “Ki yâ Rabb kimdür bu kutlu yıldızlı”, “Ki hem ay andan utanıcıdur hem güneş”.

Resîden-i Züleyhâ Be-Dergâh-ı Pâdişâh ve Sebeb-i İzdihâm Pürsiden ve Cemâl-i Yûsuf Râ ÓAleyhi’s-Selâm Diden ü Vey Râ Şinâhten.

Bu Sürh, Züleyhâ Pâdişahuñ Hûzûrına Yetişüb ve Dahı Halkuñ Keşretini Suóâl İdüb ve Yûsuf ÓAleyhi’s-Selâmuñ Cemâlini Görüb ve Anı Añlaması Beyânındadır.

Bu bölüm 1594 ile 1631 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Züleyhâ, padişahın köşküne geldiği sırada bu kalabalığın neden toplandığını sorar. Gönü aşk gamından perişan, bağı yanık Züleyhâ, taht-ı revânın örtüsünü kaldırıp Yûsuf (a.s.)’ın cemaliyle karşılaşınca feryatlar içerisinde yere düşerek bayılır. Züleyhâ kendisine gelince annesi ona neden bayıldığını sorar. Züleyhâ, annesine cevap vererek şu sözleri söyler: Benim rüyamda gördüğüm, gönlümün sürekli yanıp tutuşmasına sebep olan ve bu kadar yıldır çaresizce beklediğim o oğlandır. Annesi, Züleyhâ’ya: Bu aşkını, yanmanı gizli tut, sabırlı olmalısın der.

Be-MaÓrez-i BeyÓ Der-Āverden-i Mâlik Yûsuf Râ ÓAleyhi’s-Selâm ve Harîden-i Züleyhâ Vey Râ Be-EzÓâf-ı Ān Çi Diğerân Mî Harîdend.

Bu Sürh, Yûsufuñ Mâliki BeyÓ Getürmeklügi ÓĀrız Olacak Yirinüñ ve Dahı Züleyhâ Anlardan Yûsufı Kât Kât Bahâyıla Ki Ğayrıyla Alurlardı, Alması Beyânındadır.

Bu bölüm 1632 ile 1686 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Mâlik, Yûsuf (a.s.)’ın güzel vasıflarını överek onu satmak istediğini beyan eder. Bütün Mısırlılar Yûsuf’u almak için pazarda birbirleriyle yarışır. Züleyhâ bu

haberi işitince Mısır Azizi'nin yanına gider ve onu satın almak istediğini söyler. Mısır Azizi, Yûsuf'u satın alıp kendisine evlat etmek için padişahın huzuruna çıkar ve ondan müsaade ister. Padişah ise onun bu isteğini kabul eder. Züleyhâ'nın ayrılık acısıyla dağlanmış olan gönlü böylece mesut olur.

Dāstān-ı Duhterî Bāziġa-Nām Ez-Nesl-i ŐĀd Būd ve Be-Māl u Cemāl Naġir-i Hod Ne-Dāšt ve Ġāōibāne ŐĀşık-ı Cemāl-i Yûsuf ŐĀleyhi's-Selām Şode Būd Der-Ān Āyine Cemāl-i Ĥaġıġat Dîd ve Ez-Mecāz Be-Ĥaġıġat Resîd.

Bu Sürh, Bir Kızıñ Ĥikāyesi Ĥaġkıñdadur. İsmi Bāziġadur. ŐĀd Neslinden İdi. Kendi Naġirini Kimesne Tutmamış İdi Māl ve Cemālde. Ve Ġāōibāne Yûsuf ŐĀleyhi's-Selāmuñ Cemālne ŐĀşık Olmuş İdi. Ol Yûsuf ŐĀleyhi's-Selāmuñ Āyinesinde Ĥaġıġat Cemālını Görüb Mecāzdan Ĥaġıġate Yetişmek Beyānındadır. YaŐñi Evliyāōu'l-lāhdan Oldı Dimekdür.

Bu bölüm 1687 ile 1776 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Mısır ülkesinde Ad kavminin neslinden olan güzel bir kız vardır. İsmi Bâziga'dır. Mertebe sahibi, zengin ve peri gibi güzel bir kız olan Bâziga, Yûsuf (a.s.)'ın güzel vasıflarını işitir ve ona aşık olur. Yûsuf (a.s.)'ı görmek için Mısır'a gelen Bâziga, Yûsuf (a.s.) ile karşılaşınca kendisinden geçerek bayılır. Gaflet uykusundan uyanınca Yûsuf (a.s.)'a bu ay gibi olan güzelliğin, nurun nereden geliyor diyerek çeşitli sorular sorar. Bâziga, Yûsuf (a.s.)'ın Allah ile ilgili söylediği güzel sözleri duyunca mecazdan hakikate geçerek Allah'a aşık olur. Bundan sonra Bâziga, dünyanın bütün malından, mülkünden azad olur ve kendisini yalnızca Allah'a ibadete verir.

Terbiyet Kerden-i Züleyhā Yûsuf Rā ŐĀleyhi's-Selām ve Hidmet-kārî Nümûden-i Vey Mer O Rā Be-Ān Çi Dest-Res-i Vey Buved.

Bu Sürh, Züleyhā Yûsuf ŐĀleyhi's-Selāmı Terbiyet Eyleyüb ve Dahı Züleyhā Yûsuf ŐĀleyhi's-Selāma Hidmetini Gösterüb Ol Şey İle Hidmeti Ki Ol Züleyhā El Yetişdürici Olmaġluk Beyānındadır.

Bu bölüm 1777 ile 1822 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Züleyhâ sultanlığıyla Yûsuf (a.s.)'ın hizmetkârlığını üstlenir. Yûsuf (a.s.)'a her gün taçlar, renk renk ipekli kumaşlar giydirebilir ve türlü türlü güzel yemekler, meyveler verir. Züleyhâ bu hizmetleri yaparak Yûsuf (a.s.)'a yakın olmayı ve onun gönlünü kazanmayı arzulamaktadır.

Şerh Dâden-i Yûsuf ÖAleyhi's-Selâm ve Kıssa-i Mîhnet-i Râh u Zahmet-i Çâh Râ ve Âgâh Şoden-i Züleyhâ Ez-Ân Ki Endühî Ki Ân Rûz Dâste Be-Sebeb Ân Bûdeest.

Bu Sürh, Yûsuf ÖAleyhi's-Selâmuñ Şerh Virmeklügi Yol Muhabbetinüñ Kıssasından ve Dahı Kuyu Zahmetinden ve Züleyhâda Âgâh Olup Ol Sebebdan Bir Ğuşsa Ki Ol Yûsuf ÖAleyhi's-Selâmuñ Şerh Eylediği Günde Turub Ol Şerh Sebebiyle Ol Ğuşsa Olmak Beyânındadır.

Bu bölüm 1823 ile 1859 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Yûsuf (a.s.), Züleyhâ'ya meyletmediği için Züleyhâ'nın günleri keder, hüznü ve matem ile geçmektedir. “Saman yaprağı gibi sapsarı oldu Züleyhâ'nın vücudu Yûsuf aleyhi's-selâm'ın derdinden.” Bir gece Yûsuf (a.s.), Züleyhâ'ya kuyu kıssasını anlatır. Yûsuf (a.s.) kuyudayken Züleyhâ'nın da gönlü sıkıntı içerisindeydi.

Temennâ Kerden-i Yûsuf ÖAleyhi's-Selâm Şubânî Râ Be-Hükmi-i Ân Ki Hiç Peyğamberî Ne-Bûdeest Ki Şubânî Ne-Kerdeest ve Müheyyâ Sâhten-i Züleyhâ Esbâb-ı Şubânî Vey Râ.

Bu Sürh, Yûsuf ÖAleyhi's-Selâmuñ Çobanluk İsteyüb Ol Hükmi Sebebiyle Ki Hiçbir Peyğambere Olmamışdır Ki Çünkü Çobanluk İtmemiş Ola. Züleyhâ da Çobanluk Sebeplerini Yûsuf ÖAleyhi's-Selâma Hâzır Kalkmaqluğı Beyânındadır.

Bu bölüm 1860 ile 1889 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Hiçbir peygamber yoktur ki çobanlık yapmamış olsun. Yûsuf (a.s.) da çobanlık yapmak istediğini Züleyhâ'ya açıklar. Züleyhâ elinde olmadan onun bu kararına razı olur. Yûsuf (a.s.) dağlarda, sahralarda kuzularını otlatırken Züleyhâ'nın da gönlü, düşüncesi daima onun üzerindedir. Aşk hararetinden yanıp tutuşan Züleyhâ, Yûsuf

(a.s.)’dan uzak kalmamak için onun elindeki sopanın içinde bir kıl olmayı dahi arzulamaktadır.

Mutālebet Kerden-i Züleyhā Viśāl-i Yūsuf ŐAleyhi’s-Selām ve İstignā Nümūden-i Yūsuf Ez-Vey.

Bu Sürh, Züleyhā Yūsuf ŐAleyhi’s-Selāmuñ Viśālını Taleb İdüb ve Yūsuf ŐAleyhi’s-Selām da Züleyhādan İstignā Göstermek Beyānındadır.

Bu bölüm 1890 ile 1934 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Züleyhâ, Yūsuf (a.s.)’a kavuşmak istemektedir. Yūsuf (a.s.) da Züleyhâ’nın bu arzusuna her seferinde cevap vermemektedir. Yūsuf (a.s.)’dan bir türlü iltifat alamadığı için Züleyhâ’nın gönlü dağlanmakta, gül gibi olan benzi solmakta, gözleri ızdırıp ile kanlı gözyaşları dökmekte, vücudu matem, hüzn ve dert içerisinde yanıp tutuşmaktadır.

Pürşiden-i Dāye Ez-Züleyhā Sebeb-i Güdāhten ü Sühten-i Vey Rā Der-Müşāhede-i ŞemŐ-i Cemāl-i Yūsuf ŐAleyhi’s-Selām.

Bu Sürh, Dāye, Yūsuf ŐAleyhi’s-Selāmuñ Cemālī ŞemŐini Müşāhede İdüb Ol Yūsuf ŐAleyhi’s-Selām İçün Züleyhānuñ Erimeklüğün ve Yanmağluğun Sebebini SuŐāl İtmesi Beyānındadır.

Bu bölüm 1935 ile 1969 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Züleyhâ, “Niçün yanarsun bu rahatsızlığın nedendür?” diye soran annesine gönlünün şevkini anlatıp Yūsuf (a.s.)’ın kendisine nazar etmemesinden dolayı müşkül bir durumda olduğunu açıklar.

Firistāden-i Züleyhā Dāye Rā Be-Nezdik-i Yūsuf ŐAleyhi’s-Selām ve Mutālebet-i Mağsūd Kerden ve İbā Nümūd-ı Vey Ez-Ān.

Bu Sürh, Züleyhā Dāyesini Yūsuf ŐAleyhi’s-Selāmuñ Katına Gönderüb Ki Mağsūdını Mutālebe Eylemek İçün ve Yūsuf ŐAleyhi’s-Selām Dahı Züleyhādan İbā Göstermesi Beyānındadır.

Bu bölüm 1970 ile 2014 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Züleyhâ derdine bir çare bulmak için annesini Yûsuf (a.s.)'ın yanına gönderir. Annesi, Yûsuf (a.s.)'a Züleyhâ'nın sevdasını anlatır. Yûsuf (a.s.), Züleyhâ için altın ile alınmış bir kul olduğunu, ondan çok iyilikler gördüğünü fakat Mısır Azizi'nin kendisini evlat olarak satın alıp evine emin kıldığını, efendisine ihanet etmeyeceğini, gönlünde Allah'ı, göğsünde İsrail Aleyhisselâm'ın sırrını tuttuğunu ve peygamberlikte zinanın asla olmadığını açıklayarak bu işin mümkün olmayacağını söyler.

Reften-i Züleyhâ Be-Hod Piş-i Yûsuf ÓAleyhi's-Selâm u Tazarru ÓNümûden ve ÓÖzr Güften-i Yûsuf ÓAleyhi's-Selâm Ez-Taşîl-i Murâd-ı Vey.

Bu Sürh, Züleyhâ Yûsuf ÓAleyhi's-Selâmuñ Öñine Kendüsi Gidüb, Zârrluk Gösterüb ve Yûsuf ÓAleyhi's-Selâm Züleyhânuñ Murâdını Taşîlden ÓÖzr Söylemesi Beyânındadır.

Bu bölüm 2015 ile 2070 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Züleyhâ, Yûsuf (a.s.)'ın yanına bu sefer kendisi gider. Züleyhâ, mahzun gönlünün hâlini, aşkıdan kanlı gözyaşları döktüğünü ve bu aşk denizi içerisinde boğulmakta olduğunu Yûsuf (a.s.)'a anlatır. Yûsuf (a.s.), hiç kimsenin aşkının kendisine mübarek kılınmadığını, babasının kendisini sevmesinden dolayı kardeşlerinin helak olduğunu, teyzesinin kendisini sevmesini istemediklerini, Züleyhâ'nın sevgisinden dolayı kendisine hain diyeceklerini düşünüp üzüldüğünü ve Züleyhâ'ya hizmetkârlıktan başka hiçbir şey yapamayacağını ifade eder.

Firistâden-i Züleyhâ Yûsuf Râ ÓAleyhi's-Selâm Be-Cânib-i Bağ ve Tehyi'e Esbâb-ı Vey Kerden.

Bu Sürh, Züleyhâ Yûsuf ÓAleyhi's-Selâmı Bağ Cânibine Gönderüb ve Anuñ Sebeblerini Hâzır Eylemegin Beyânındadır.

Bu bölüm 2071 ile 2127 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Bahçe tasvirinin yapıldığı bu bölümde Züleyhâ, Yûsuf (a.s.) için bir bahçe tutar ve onu bu bahçeye bahçıvan olarak görevlendirir. Bahçede bulunan huri gibi kızları da Yûsuf (a.s.)'ın hizmetine verir.

Reşiden-i Şeb ü ÓArze Kerden-i Kenjân Cemâl-i H'ış Râ Ber-Yûsuf ÓAleyhi's-Selâm Tâ Be-Kudâm Yek Ez-Işân Rağbet Nümâyed.

Bu Sürh, Bağda Gice Yetişüb ve Dahı Yûsuf ÓAleyhi's-Selâma Kendi Cemâlini ÓArz İdüb Tâ Ol Kızlardan Kanķısınıñ Birine Rağbet Gösterür Beyânındadır.

Bu bölüm 2128 ile 2183 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Gece vakti bahçede bulunan lale yüzlü, put gibi güzel kızlar, Yûsuf (a.s.)'a kavuşmak için işveli, nazlı tavırlar sergilerler. Yûsuf (a.s.) da kızların hiçbirisine meyiletmez, onlara İslam dinini anlatarak doğru yolu göstermeye çalışır. Kızlar da Yûsuf (a.s.)'a inanır ve şehadet ederler. Sabah vaktinde bahçeye gelen Züleyhâ, Yûsuf (a.s.)'ın hiçbir kıza ilgi göstermediğini ve dinî bilgiler için onlara vaaz ettiğini görür.

TazarruÓ Nümûden-i Züleyhâ Pış-i Dâye ve İltimâs-ı H'ileóı Ki Sebeb-i Muvâsalat-ı Yûsuf ÓAleyhi's-Selâm Gerded.

Bu Sürh, Züleyhâ Dâyesinüñ Öñinde TazarruÓ ve Niyâz Gösterüb ve Dahı Züleyhâ Yûsuf ÓAleyhi's-Selâmuñ Vuşlatına Sebeb Olacak H'ileyi Dâyesinden Taleb İtmesi Beyânındadır.

Bu bölüm 2184 ile 2227 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Züleyhâ, Yûsuf (a.s.)'a kavuşmak için annesine gönlünün hâlini anlatır. Züleyhâ'nın annesi, Yûsuf (a.s.)'ın kızına âşık olmasını sağlamak için bir saray inşa etmeyi ve bu sarayın her tarafına kızının ve Yûsuf (a.s.)'ın tasvirlerini yapmayı düşünür. Züleyhâ da bu düşüncayı kabul eder ve annesine sarayın inşa edilmesi için gerekli olan sermayeyi verir.

Óİmâret Kerden-i Dâye Hâne Râ Ki Der-Vey Taşvır-i Cemâl-i Yûsuf ve Züleyhâ Konend.

Bu Sürh, Züleyhânuñ Dâyesi Bir Sarây Óİmâret Eyleyüb Ol Sarây İçinde Yûsuf ÓAleyhi's-Selâmuñ ve Züleyhânuñ Cemâllerinüñ Taşvırlarını Eylemeklük Beyânındadır.

Bu bölüm 2228 ile 2269 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Züleyhâ'nın annesi sarayı inşa etmek için işinde hünerli bir mimar bulur. Mimar, Züleyhâ'nın ve Yûsuf (a.s.)'ın tasvirlerini bu sarayın her tarafına çizer. Bu tasvirlerde âşık ve maşukun birbirleriyle çok samimi bir biçimde olduğu görülür.

H'ânden-i Züleyhâ Yûsuf ÓAleyhi's-Selâm Be-Sûy-ı Ān Hâne ve Mutâlebe-i Vişâl Nümûden.

Bu Sürh, Züleyhâ Yûsuf ÓAleyhi's-Selâmı Ol Hâne Cānibine Da'Övet İdüb ve Dahı Yûsuf ÓAleyhi's-Selâma Züleyhâ Vuślat Mutâlebesini Göstermek Beyānındadır.

Bu bölüm 2270 ile 2356 beyitlerinin arasını kapsamaktadır.

Züleyhâ, saray inşa edildikten sonra güzel bir biçimde süslenir ve Yûsuf (a.s.)'ı saraya davet eder. Züleyhâ, sarayın bütün odalarını Yûsuf (a.s.) ile beraber gezerken ona âşıkane sözlerden bahseder. Züleyhâ, Yûsuf (a.s.)'a sarayın yedinci odasında iftirada bulunmak ister.

Der-Āverden-i Züleyhâ Yûsuf Râ ÓAleyhi's-Selâm Be-Hâne-i Heftüm ve Bezl Kerden-i Mechūd Der-Neyl-i Maķśūd ve Gürİhten-i Yûsuf ve Mānden-i Züleyhâ Der-Taĥassür ü Teóessüf.

Bu Sürh, Züleyhâ Yûsuf ÓAleyhi's-Selâmı Yedinci Odaya Getürüb Maķśūdına Nāóil Olmaķluĥı İçün Mechūdını Bezl İdüb ve Yûsuf ÓAleyhi's-Selâm Züleyhādan Kaçub ve Züleyhâ Yûsuf ÓAleyhi's-Selâm İçün Taĥassür ü Teóessüfde Kālması Beyānındadır.

Bu bölüm 2357'inci beyitten başlamaktadır.

Züleyhâ gönlünün arzusunu ve derdini Yûsuf (a.s.)'a sarayın yedici odasında anlatır. Fitne korkusundan dolayı yüzünü önüne eğmiş olan Yûsuf (a.s.), bir an başını kaldırıp odanın kapılarına, duvarlarına bakınca Züleyhâ'nın ve kendisinin tasvirlerini çok samimi bir biçimde olduğunu fark eder. Yûsuf (a.s.) bu tasvirlerin etkisiyle Züleyhâ'nın yüzüne bakar.

C. Şârihin Anlamını Verdiği Kelimeye Ait Alıntı Yaptığı Beyitler ve Vezinleri

Şârih, Molla Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini şerh ederken mesnevide yer alan bazı kelimelerin anlamlarını vermiştir. Şârih üzerinde durduğu bu kelimelerin anlamlarını verirken bazen yararlandığı sözlüğün ismini belirtmiş bazen de başka şairlerden beyit alıntıları yaparak anlamını verdiği kelimenin başka anlamlarının da olduğunu belirtmiştir. Eserin incelediğimiz kısmında toplam 13 kelimenin açıklamasını yapan şârih bunlardan 3 tanesini alıntı yaptığı beyitlerle açıklamıştır. Ayrıca şârih şerh ettiği beytin açıklamasının daha iyi anlaşılmasını sağlamak için edebiyatımızın güzide şairlerinden olan Bâkî'den 1 tane beyit alıntılanmıştır.

Şârih, alıntı yaptığı şairlerin bazılarını belirtmiş bazılarını ise belirtmemiştir. Şârihin beyit alıntılarında belirttiği ve sonradan tespit ettiğimiz şairler; Şems-i Fahrî⁷¹, Selmân-ı Sâvecî⁷², Esedî-i Tûsî⁷³, Ferruhî-yi Sistânî⁷⁴, Bâkî⁷⁵'dir. Aşağıda şârihin şerh ettiği beytin açıklamasını kuvvetlendirmek için Bâkî'den alıntı yaptığı 1 beyit ve açıklaması yaptığı kelimelerle ilgili alıntı yaptığı 5 beyit verilmiştir.

⁷¹ Şems-i Fahrî'nin Mi'yâr-ı Cemâlî adlı eseri bulunmaktadır. Mi'yâr-ı Cemâlî, Farsçadan Farsçaya yazılmış bir sözlüktür. Yusuf Öz, *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1996, s. 31.

⁷² İranlı bir şair olan Selmân-ı Sâvecî, Melikü's-şuarâ (Şairlerin Sultanı) unvanıyla tanınmaktadır. Dîvânından başka Cemşîd ü Hurşîd ve Firâknâme adlı mesnevileri vardır. Adnan Karaismailoğlu, "Selmân-ı Sâvecî", *DİA*, C. 36, İstanbul 2009, s. 446-447.

⁷³ İranlı bir şair olan Esedî-i Tûsî'nin Kasâ'id-i Münâzara, Gerşâspnâme ve Lugat-ı Fürs adlı eserleri bulunmaktadır. Esedî-i Tûsî, eserlerinde duygulu, hayal gücü geniş ve dindar bir şair olarak görülmektedir. Orhan Bilgin, "Esedî-i Tûsî", *DİA*, C.11, İstanbul 1995, s. 370.

⁷⁴ Ferruhî-yi Sistânî, İran edebiyatının ilk dönem kaside şairlerindendir. Ferruhî-yi Sistânî'nin gazel ve kasidelerinde usta bir halk şairinin samimiyeti görülmektedir. Halk kültüründen yararlanan ve sağlam bir üslup sahibi olan Ferruhî'nin günümüze ulaşan en önemli eseri Dîvânı'dır. Tahsin Yazıcı, "Ferruhî-yi Sistânî", *DİA*, C.12, İstanbul 1995, s.410-411.

⁷⁵ XVI. yüzyıl Osmanlı sahası Türk edebiyatının en büyük şairi olarak kabul edilen Bâkî "Sultânü's-şuarâ" unvanı ile tanınmaktadır. Edebiyatımızın güzide şairlerinden olan Bâkî, divan şiirinin bütün inceliklerini, sanatlarını ve kurallarını şiirlerinde başarıyla uygulamıştır. Manzum ve mensur eser sahibidir. Edebiyat tarihindeki yerini daha çok Dîvânî ile sağlamıştır.

Lāfed: Hest-i Ŗāri reŖfeteŖ ez-hayf u meyl
Hest-i hālî haŖleteŖ ez-kibr ü **lāf** (Ŗems-i Fahrî)

Bedre: Dü-meh rā **bedrehā**-yı Ŗîm dādend
Dü-gül rā berghā ber-hem-nihādend (Selmân-ı Sâvecî)

Çünîñ bûd mehî Ŗād-ı Ŗāh-ı bülend
Ne-ber-genc mûhûr u ne-ber-**bedre** bend (Esedî-i Tûsî)

Nāb: HemîŖe tā ki ne-güyend nāb rā meğŖûŖ
Mādām tā ki buved pîl rā tevān ez-**nāb** (Ŗems-i Fahrî)

Nābest her ān çîz ki ālûde ne-bāŖed
Zîñ rûy torā güyem ü k'āzāde vü **nābî** (Ferruhî-yi Sistânî)

Devlet-i dünyā hayālî h'āba beñzer nesnedûr
Baht-ı bîdār isteyenler terk-i h'āb itmek gerek (Bākî)

Ŗārih, Molla Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini Ŗerh ederken mesnevide yer alan bazı kelimelerin anlamlarını vererek bu kelimelerin farklı anlamlarının olduğunu belirtmek ve Ŗerh ettiğî beytin açıklamasını kuvvetlendirmek için Ŗerhine başka Ŗairlerden beyit alıntıları yapmıŖtır. AŖağîda Ŗārihin beyit alıntılarında kullandığı vezinler ve bu vezinlerin sayıları verilmiŖtir.

Fa'Öilätün/Fa'Öilätün/Fa'Öilätün/Fa'Öilün (1 beyit)

Fa'Öilätün/Fa'Öilätün/Fa'Öilün (1 beyit)

Mefä'Öilün/Mefä'Öilün/Fe'Öülün (1 beyit)

Mefä'Öilün/Fe'Öilätün/Mefä'Öilün/Fe'Öilün (1 beyit)

Mef'Öülü/Mefä'Öülü/Mefä'Öülü/Fe'Öülün (1 beyit)

Fe'Öülün/Fe'Öülün/Fe'Öülün/Fe'Öül (1 beyit)

D. Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisinde Olup Şârihin Şerh Etmediği Mısra ve Beyitler

İncelediğimiz kısımda Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde olup şârihin şerh etmediği bir mısra ve iki beyit bulunmaktadır. Bu mısra ve beyitler transkripsiyonlu metne eklenerek dipnotta belirtilmiştir. Şârihin şerh etmediği mısra ve beyitler:

Be-süy-ı Nîl şod hâlî tâbân (1557. beytin mısrası)

Nihânî derdî ârāmem be-bordest

Be-cevr-i devr-i eyyāmem siperdest (1837. b.)

Zi men faşşād-ı her reg rā ki kâved

Be-cây-ı hûn gamet bîrûn terāved (2024. b.)

E. Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'da Yer Alan Telmih ve İktibaslar

Telmih, anlama dayalı edebî bir sanat türüdür. Sözlükte “söz arasında kastedilen bir şeyi mânâlı olarak söyleme, açık söylememe, îmalı konuşma” anlamlarına gelmektedir. Edebî bir eserde söz arasında bir kıssayı, atasözünü, fıkrayı ya da ünlü bir şii, bir sözü işaret etmek, anımsatmaktır. Telmih, Türk edebiyatına Arap ve Fars edebiyatından girmiştir. Telmih içeriğin doğrudan eksiksiz bir şekilde anlatılması demek değildir. Telmihte anlatılmak istenen duygu, düşünce, kavram veya nesne işaret ve çağrışım yoluyla anlatılır.

Nazımda ya da nesirde anlamı kuvvetlendirmek, söze canlılık kazandırmak ve ifadeyi güzelleştirmek amacıyla bir yazarın veya şairin, eserine ayet veya hadislerden seçtiği parçaları almasına iktibas denir. Nesirden ziyade nazımda kullanılan iktibas sanatının tam ve nakıs (eksik) olmak üzere iki şekli vardır. Tam iktibasta ayet veya hadisin tamamı alıntılanırken nakıs iktibasta ise vezin, kafiye gibi sebeplerden dolayı ayet veya hadisin bir parçası alıntılanır.

Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'da Kur'ân-ı Kerîm'in bazı ayetlerine ve Hz. Muhammed'in bazı hadislerine yapılan iktibaslar bulunmaktadır. Şârih şerhine eklediği ayet ve hadislerle beytin anlamını daha anlaşılır hale getirmeyi, beyte tasavvufi bir bakış açısı sunmayı amaçlamıştır. Ayrıca şârih şerhini güçlendirmek ve okuyucunun kıssadan hisse çıkarmasını sağlamak için kelâm-ı kibâr gibi özlü anlatıma dayalı mensur parçalara da yer vermiştir. Aşağıda eserde belirgin olan telmih ve iktibas örnekleri verilmiştir.

Zede dürc-i Óaķıkęş hande ber-dür (1692. b.)

Ol Óaķık gibi olan hókķa ağızından gülmek urmıř idi incü üzerine. Lafż-ı dürden murād, bunda dişleridür ve lafż-ı Óaķık, aÓlāsı zerd-fām olur kıllet-i kıadri keřrettendür maÓdeni velāyetnemidür bir niçe levn olur getürmesi ğāyetde eyidür hāśsiyyeti çokdur getüren kimesne hāśmlarına mużaffer ola ve fıruz ola mekrleri řidetinden hālās bula bir kimesne Óaķık-i hātem üzerine وما توفىقى الا بالله [ve mā tevfiķi illā bi'l-lāhi] kazdurıb bele getürse menāfiÓı kıabil ü tahriř ve mümkin-i taķriř degüldür ve bed-hulķ u ğazüb olan kimesne getürse iflāk-ı hāmide tahşil ider cerāhatden dökmeyen kıan üzerine döküb ekseler sedd ider kuhlde kıuvvet-i bāsıra[y]ı ziyāde ider sāoir-i havāśś ve menāfiÓine nihāyet yokdur. Şârih şerhinde **Hûd, 11/88**'de geķen “Bařarım, ancak Allah(ın yardımı) ile dir.” ayetini **iktibas** etmiřtir.

Felek yek nokta ez-kilk-i kemāleř (1731. b.)

Felek bir noktadur anuñ kemālinüñ kıaleminden. Hāżret-i ÓAlı kerrema'l-lāhu vechehunüñ sözi ki: العلم نقطة كثرها الجاهلون [el-İlmü nuķtatün keřrehe'l-cāhilün]. Şârih

şerhinde **H. Ali**'nin kelâm-ı kibâr niteliğinde olan “İlim bir noktaydı, onu cahiller çoğalttı.” sözünü alıntılamıştır.

V'ez-ân rû der-yekî kerden hîsârest (1775. b.)

Ol yüzden birlükde olmak hîsârdur. YaÖnî Allāhı bir bilmek. امن من عذابى [men deḥale hîsnî emine min Ŗazābî] ḥadîs-i ḳudsînün maẓmûnıdır, maḳsûd kelime-i tevḥîddür. Şârih şerhinde Hz. Muhammed'in “Her kim benim kaleme girerse benim azabımdan emin olur.” **hadisini iktibas** etmiştir.

Yek-â-yek râ şehâdet kerd telḳîn (2163. b.)

Birer birer şehâdeti ḳızlara telḳîn eyledi. YaÖnî لا اله الا الله يوسف رسول الله [lā-ilāhe illa'llāh Yūsufun resûlu'llāh] didiler. Şerhte “Allah'tan başka ilah yoktur. Hz. Yusuf onun elçisidir.” sözü **telmih** edilmiştir.

F. İmla Hususiyeti

Eserin incelenen kısmında bazı kelimelerin ve eklerin yazımı konusunda çeşitli hataların yapıldığı tespit edilmiştir. “Efsûn (efşûn), burc (bûrc), sühâ (sühâr), miskîn (miskin), ḥalḥâl (ḥâlḥâl), ḥayret (ḥayret), sincâbî (zincâbî), ser-zeniş (ser-reniş), salḳım (saḳlım), göñlek (gönlek), öñdin (öñdiñ), cūyest (cūnest)” vb. kelimeler parantez içerisinde gösterildiği gibi bazı yerlerde hatalı yazılmıştır. Metin içerisinde bu kelimelerin doğru yazımları verilmiş ve hatalı yazımları da dipnotta gösterilmiştir.

Aşağıda verilen örneklerde görüldüğü gibi eserde ikinci teklik şahıs ekleri kef (ك) harfî ile yazılması gerekirken nun (ن) harfî ile yazılmıştır. Metin içerisinde bu eklerin doğru yazımları verilmiş fakat hatalı yazımları çok olduğu için dipnotta gösterilmemiştir. Eserin tek nüshası elimizde bulunduğu için bu yazım hatalarının şârihin mi yoksa müstensihin mi dikkatinden kaçtığı bilinmemektedir.

Senün Ŗıṣṣınuñ bahri = Senün Ŗıṣṣuñuñ bahri

Senün yüzini = Senün yüzünü

Senüñ naqşına = Senüñ naqşuña

Senüñ alnında = Senüñ alnuñda

Senüñ fikrinden = Senüñ fikründen

G. Şârihin Kelime Anlamlarını Verirken Yararlandığı Sözlük ve Kaynaklar

Şârihi bilinmeyen Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ'nın 1b ile 165b varaklarının arası incelendiğinde şârihin kelime anlamlarını verirken şu sözlüklerden ve kaynaklardan yararlandığını tespit ettik:

1. Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât

Kazvînî'nin Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-Mevcûdât'ı coğrafik ve kozmografik eser türündendir. Kazvînî'nin eseri, ansiklopedik bilgiler içeren coğrafya ve kozmografya ile ilgili yazılan eserler içerisinde çok beğenilmiş, tercüme edilerek ya da kısaltılarak bazen de eklemeler yapılarak İran ve Türk edebiyatlarına kazandırılmıştır. Kazvînî eserini dört mukaddime, iki makale ve bir hatime üzerine düzenlemiştir.⁷⁶

2. Ahterî-i Kebîr (Karahisârî)

Afyonkarahisar'da doğduğu için Karahisârî olarak da anılan şairin asıl adı Muslihuddin Mustafa'dır. Arap dili ve edebiyatından başka siyer ve fıkıh sahalarında da eserleri bulunan ünlü dil bilgini Karahisârî'nin en meşhur eseri Ahterî-i Kebîr'dir. Arapça-Türkçe bir sözlük olan Ahterî-i Kebîr'de yaklaşık 40.000 kelime bulunmaktadır.⁷⁷

3. Bahrü'l-Garâ'ib

“Bahrü'l-Garâ'ib, Halîmî'nin XV. yüzyılın sonlarında hazırladığı Farsçadan Türkçeye sözlüktür. Eserin önsözünde verilen bilgilerden anlaşıldığına göre, Bahrü'l-

⁷⁶ Günay Kut, “Acâibü'l-Mahlûkât”, *DİA*, C. 1, İstanbul 1988, s. 315-317.

⁷⁷ Hulusi Kılıç, “Ahterî”, *DİA*, C. 2, İstanbul 1989, s. 184-185.

Garâ'ib aslında Halîmî'nin daha önce yazdığı ve aynı adı taşıyan bir Farsça-Türkçe sözlüğün şerhidir. Dolayısıyla bu esere Şerh-i Bahrü'l-Garâ'ib adını vermek daha uygun olacaktır.”⁷⁸ Lugat-ı Halîmî olarak da bilinen Bahrü'l-Garâ'ib iki bölümden oluşmaktadır.

4. **Burhân-ı Kâtî'**

Muhammed Hüseyin b. Halef-i Tebrîzî tarafından hazırlanan Farsçadan Farsçaya bir sözlüktür. “Burhân-ı Kâtî' oldukça uzun bir mukaddime ile başlar. Burada esere “sağlam ve reddi mümkün olmayan delil” anlamında “Burhân-ı Kâtî” adı verildiği ifade edilir. Daha sonra Derî, Pehlevî, Fars dilleri ve Farsça'nın grameriyle ilgili bilgiler ve alfabe sırasına göre kelimeler yer alır. Her harf bir bölüm gibi tasarlandığı için bölümler “Goftâr” (söz) adıyla belirtilmiştir.”⁷⁹ Eserde 20.000'in üzerinde kelime bulunmaktadır.

5. **Câmi'u'l-Fürs**

“Câmi'u'l-Fürs, Ahmed Bardahî es-Sûnîsâvî'nin Câmi'u'l-Fâris adlı sözlüğünün ilk üç bölümü ile Farsça fiiller ve isimler bölümünde yer alan maddelerin alfabetik olarak yeniden düzenlemesidir. Yazarı, İnegöllü Mustafâ İbn Mehmed b. Yûsuf olup kaynaklarda hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.”⁸⁰ İnegöllü Mustafa, beş bölümden oluşan Câmi'u'l-Fâris adlı sözlüğün ilk üç bölümünü ele alarak esere bazı eklemelerde bulunmuştur.

6. **Dakâyıku'l-Hakâyık**

Kemâl Paşazâde Şemseddîn Ahmed b. Süleymân tarafından Farsçadan Türkçeye tertip edilmiş önemli bir sözlüktür. “Dekâyıku'l-Hakâyık, Farsça eş sesli, zıt anlamlı, aynı anlamda ya da anlamca birbirine yakın sözcüklerin yapı farklılıklarını

⁷⁸ C. E. Faroe, *Lütfullah Halimi'nin Bahrü'l-Garâ'ib'i*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1991, s. 7-8.

⁷⁹ Ayla Demiroğlu, “Burhân-ı Kâtî”, *DİA*, C. 6, İstanbul 1992, s. 432-433.

⁸⁰ Gülbahar Uğur, *Türkçenin Tarihî Sözlükleri*, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Siirt 2019, s. 108.

ve anlam inceliklerini gösteren bir sözlüktür. Toplam 423 Farsça maddeden oluşan sözlükte maddeler belirli bir usule göre değil, eş sesli, eş anlamlı ve zıt anlamlı oluşlarına göre sıralanmıştır.”⁸¹

7. Kâmûs-ı Muhît

Fîrûzâbâdî tarafından Arapçadan Arapçaya tertip edilmiş dünyaca ünlü bir sözlüktür. “813 (1410) yılında tamamlanan el-Kâmûsü’l-muhît’te kelimeler Cevherî ekolüne göre dizilmiştir. Şairlere kafiye, nâsirlere seci bulma kolaylığı sağlayan bu sistemde son harfi aynı olan kelimeler bir araya toplanır. Kelime köklerinin esas alındığı dizimde kökün son harfi “bab”, ilk harfi ise “fasıl” adıyla ve alfabetik sıraya göre dizilir. Ortada kalan harfler de alfabetik sırayı takip eder. Türemiş kelimeler ilgili köklerin altında açıklanır.”⁸² Kâmûs-ı Muhît, Mütercim Âsım tarafından el Okyânûsü’l-basît fi tercemeti’l-Kâmûsi’l-muhît adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

8. Kânûnü’l Edeb

Hubeyş-et-Tiflîsî tarafından hazırlanan Arapça-Farsça bir sözlüktür. “Eserde mukaddimenin ardından sözlük kısmı gelmekte, bunun sonunda da bir fiil çekim cetveli bulunmaktadır.”⁸³ Süleymaniye Kütüphanesi Mehmed Hafîd Efendi, Nr: 434’de sözlüğün bir nüshası bulunmaktadır.

9. Kenzü’l-Lügat

“Kenzü’l-Luga, Farsça kelimelerin Arapça ve Türkçe karşılıklarını veren bir sözlüktür. Yazarı, Muhammed ‘Alî b. Muhammed Rızâ’dır. Âgâ Buzurg-i Tehrânî’nin verdiği bilgilerden yazarın sözlüğünü yetmiş yaşında iken H. 1150/M. 1737 yılında yazdığı anlaşılmaktadır.”⁸⁴

⁸¹ Uğur, s. 92.

⁸² Hulusi Kılıç, “el-Kâmûsü’l-Muhît”, *DİA*, C. 24, İstanbul 2001, s. 287-288.

⁸³ Cevat İzgi, “Hubeyş et-Tiflîsî”, *DİA*, C. 18, İstanbul 1998, s. 268-270.

⁸⁴ Uğur, s. 178.

10. Lügat-i Deşîşe

Farsça-Türkçe bir sözlük olan Tuhtetü's-Seniyye İle'l-Hazreti'l-Haseniyye, Deşîşî Mehmed b. Mustafâ b. Şeyh Lutfullâh tarafından yazılmıştır. Kısaca Tuhfetü's-Seniyye olarak da bilinen eser, Lügat-i Deşîşe ismiyle de bilinmektedir. "Tuhfetü's-seniyye'de kelime maddelerinin diziminde ilk ve son harfler esas alınmıştır. Maddeler son harfleri itibarıyla bâb kabul edilmiş ve bâblar alfabetik düzende sıralanmıştır. Bâblarda yer alan maddeler de ilk harflerine göre alfabetik olarak düzenlenmiş, ayrıca ilk harfler seslilerine göre memdûde (â), maksûre (a, e), meksûre (ı, i), mazmûme (o, u) şeklinde tasnif edilmiştir."⁸⁵

11. Lügat-i Ni'metu'llâh

Farsça-Türkçe bir sözlük olan Lügat-i Ni'metu'llâh, Ni'metullâh b. Ahmet b. Mübârek er-Rûmî tarafından yazılmıştır. Konya, Yusufağa Kütüphanesi, Nr: 470'de bulunan nüshasına göre Lügat-i Ni'metu'llâh, Farsça bir mukaddime ve üç bölüm halinde tertip edilmiştir. Mukaddime bölümünde eserin tertibi, kaynakları ve yazılış sebebi hakkında bilgiler verilmiştir. Fiillere ayrılan ilk bölümde 1278 Farsça mastarın Türkçe karşılığı bulunmaktadır. İkinci bölümde gramer konusuna yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise isimler yer almaktadır. Bu bölümde yaklaşık 14.600 kelimenin maddesi bulunmaktadır.⁸⁶

12. Lügat-i Vankulu

XVI. yüzyılın ilim adamlarından olan Vankulu Mehmet Efendi tarafından yazılmıştır. Lügat-ı Vankulu, Cevherî'nin Arapça olarak yazdığı Tâcü'l-Luga ve Sıhâhu'l-'Arabiyye adlı sözlüğünün Türkçe tercümesidir. İbrahim Müteferrika tarafından iki cilt halinde yayımlanan eser Türkiye'de basılan ilk eser olarak bilinmektedir.⁸⁷

⁸⁵ Yusuf Öz, "Tuhfetü's-Seniyye'de Nevruz", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 5, 1999, s. 127-135.

⁸⁶ Öz, s. 231-232-233.

⁸⁷ Mustafa S. Kaçalin, "Vankulu", *DİA*, C. 42, İstanbul 2012, s. 513.

13. Mi'yâr-ı Cemâlî

Şems-i Fahrî el-İsfehânî tarafından Farsçadan Farsçaya tertip edilmiş bir sözlüktür. Mi'yâr-ı Cemâlû, aruz, kafiye, edebî sanatlar ve Farsça sözlük olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.⁸⁸

14. Sıhâh-ı 'Acem

Sıhâh-ı 'Acem'in müellifi ve yazılış tarihi ile ilgili çeşitli ihtilaflar bulunmaktadır. "Arapça mensur bir girişle başlayan Es-Sıhâhu'l-'Acemiyye, isimler, fiiller ve gramer olmak üzere üç bölümden oluşan Farsça-Türkçe satır arası bir sözlüktür. Arapça 'Sıhâh' sistemine göre düzenlendiği için bu ismi alan söz konusu sözlüğün ismi kaynaklarda daha çok Sıhâhu'l-'Acem şeklinde geçer."⁸⁹ Sıhâh-ı 'Acem, Osmanlı Devletinde yüzyıllar boyunca ders kitabı olarak okutulmuştur.

Şârih "nâb" kelimesini açıklarken bu sözlükten yararlanmıştır.

Nâbest her ân çiz ki âlûde ne-bâşed / Zîn rûy torâ güyem ü k'âzâde vü **nâbî**:
Şihâh-ı ÖAcem şâhibi ve her nesnenüñ rûşeni ma'ânâsına naql eylemiş.

15. Sıhâhu'l-Cevherî

Ünlü dil bilgini Cevherî tarafından Arapça olarak yazılan Tâcü'l-Luga ve Sıhâhu'l-'Arabiyye kısaca Sıhâhu'l-Cevherî veyahut es-Sıhâh olarak bilinmektedir. "Cevherî bu eserini kaleme alırken Kur'an ayetlerinden, Hz. Peygamber'in hadislerinden, Arap şiirinden ve atasözlerinden tanıklara yer vermiştir. Ayrıca madde başlarını oluşturan sözcüklerin diziliminde izlediği yöntemle yeni bir ekolün de öncülüğünü yapmıştır. Söz konusu yöntem, sözcüklerin son harfleri esas alınarak sıralamaya tabi tutulduğu için 'kafiye yöntemi' olarak adlandırılmaktadır."⁹⁰

⁸⁸ Öz, s. 31.

⁸⁹ Uğur, s. 67.

⁹⁰ Ahmet İhsan Dündar, "Tercüme-i Sıhâh-ı Cevherî'den (Vankulu Lugatı) Tarama Sözlüğü'ne Katkılar", *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi*, Yıl 3, S. 5, İlkbahar 2020, s. 158-166.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A. Nüsha Tavsifi

Kütüphane: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

Koleksiyon: TY Nr: 3516

Şârih: Yok

Kitap Adı: Hâzâ Kitâb-ı Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ

Hat: Talik

Dili: Farsça-Türkçe

Müstensih: Abdü'l-Azîz bin Mehmed Mümin-zâde

İstinsah Tarihi: 1030H/1620M

Yaprak Sayısı: 274

Ölçüsü: 215x140

Satır: 19

Sütun: 1

Cilt: Yıpranmış, zencirekli vişne çürüğü meşin.

Açıklamalar: Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Farsça beyitlerin üstü de kırmızı çizgilidir. Sayfa kenarlarında Farsça kelimelerle ilgili kısa açıklamalar bulunmaktadır.

B. 110b-165b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin

[110^b]

Resāniden-i Mālik Yūsuf Rā ÓAleyhi's-Selām Be-Ĥavālī-i Mısr ve Haber Yāften-i Pādišāh Ez-Ān ve ÓAziz Rā Be-İstikbāl-i İšān Firistāden.

Bu Sürh, Yūsuf ÓAleyhi's-Selāmuñ Māliki Ĥavālī-i Mısrā Yetişüb Ol Yūsuf ÓAleyhi's-Selāmdan Pādišāh Haber Bulub ÓAzizini YaÓnı Vezirini Anlara Karşulamağa Göndermesi Beyānındadır.

1524. Çü Mālik rā birün ez-dest-renci

Çünkü Mālik elinden taşra gitdi bir meşakḳat.

Fürüşed pāy ez-ān sevdā be-künci

Aşağa oldı ayağı bu meşakḳat sevdāsından bir bucaḳda. “**Be-künci**, bi-kāfi'l-ÓArabī.”

1525. Ne-mi āmed be-rüy-ı ān dil-ārāy

Gelmedi ol gönül alıcı Yūsufuñ yüzine.

Der-ān reh ber-zemīn ez-şādiyeş pāy

Ol yol içinde yir üzerinde sürürından ayak getürmedi. YaÓnı yol zahmeti çekdi dimekdür.

1526. Be-būyeş cān hemi-perverd ü mi reft

Anuñ ḳohusuyla [111^a] cānını Mālik beslerdi ve giderdi.

Dü-menzil rā yekı mi kerd ü mi reft

İki ḳonağı bir eylerdi ve giderdi. “**Mi kerd**, bi-kāfi'l-ÓArabī.”

1527. Be-Mısr āmed çü nezdik ez-reh-i dūr

Mısrā geldi uzak yoluñ ḳatından.

Miyān-ı Mısrıyān şod ḳıssa meşhūr

Mısrılerüñ ortasında ḳıssa meşhūr oldı.

1528. Ki āmed Mālik inek ez-sefer bāz

İşte Mālik seferden girü geldi.

Be-Öİbrānî gulāmî geşte dem-sāz

Bir Öİbrān iklimine mensüb oğlanı kendüye nefes düzici eylemişdür. “Geşte, bi-kāfi’l-ÖAcemî.”

1529. Ber-evc nîkūyî tábende mähî

Eylük burcınıñ üzerinde bir şuÖleli aydur.

Be-mülk-i dil-berî ferhunde şāhî

Dil-berlük saltanatında bir kutlu pādişāhdur.

1530. Ne-dîde bā-hezārān dîde eflāk

Görmemişdür felegün yüz biñ gözi.

Çü o naqş[i] be-sûret-hāne-i hāk

Anuñ gibi bir naqş ve toprak sûret-hānesinde. Hākdan murād, dünyādur.

1531. Çü şāh-ı Mısr in āvāze beşnîd

Çünkü Mısr pādişāhı bu āvāzeyi işitdi.

Ez-in ğayret beş ber-h’iş piçîd

Bu ğayretten çok kendi üzerine hālka hālka oldu.

1532. Ki hāk-i Mısr bustān-ı cemālest

Mısrıñ toprağında güzelliük bustānında.

Be-ez-gülhā-yı in bustān muhālest

Yegrek olmağ bu Yūsufıñ bustānınıñ güllerinden muhāldur.

1533. Gülj k’ez-ravza-i firdevs hîzed

Bir güldür ki firdevs bağçesinden kapdı.

Zi şerm-i rüyeşān ber-hāk rîzed

Anuñ yüzünüñ utanmasından sāye güller dökildi.

1534. ÓAziz-i Mısr rā güftā revān şev

ÓAziz-i Mısr içün pādişāh didi: Gidici ol.

Be-istikbāl-i süy-ı kārīvān şev

Kārīvānuñ cānibine istikbālle gidici ol.

1535. Be-çeşm-i hod be-bın ān māh-rū rā

Kendi gözüñle gör ol ay yüzlüyü.

Beyāver rū bedin dergāh o rā

Getür yüzini bu dergāha anuñ içün.

[111^b]

1536. ÓAziz-i Mısr rū der-kārīvān kerd

ÓAziz-i Mısr yüzini kārīvāna eyledi. “**Kerd**, bi-kāfi’l-ÓArabı.”

Nażar der-rüy-ı ān ārām-ı cān kerd

Nażarını ol cān rāhatı olan Yūsufuñ yüzine eyledi.

1537. Çünān dıdār-ı o ez-hod rübūdeş

Ancılayın gördügiñe anı kendinden kaçıldı.

Ki bı-hod h’āst tā āred sūcūdeş

Kendilüksüzüñ istedi tā āna secde itmek getüre.

1538. Velı Yūsuf sereş ez-hāk ber-dāşt

Velākin Yūsuf ÓAziz-i Mısrıñ başını yukarı kaldırdı.

Be-pış-i rüy-ı h’ışeş secde negzāşt

Kendi yüzünñ öñinde secde[y]i geçürmedi. YaÓnı secde indürmedi dimekdür.

1539. Ki ser cüz pış-i ān kes ham me-bādet

Ki senüñ başuñ ol kimesnenüñ öñinden gayrı egilür olmasun ki.

Ki ber-gerden zi ser minnet nihādet

Ki gerdānuñ üzerine başından saña Óatiyye komışdur. YaÓnı senüñ velı-niÓmetüñ degülem. Var pādişāha secde eyle, ol zamānda pādişāhda secde itmek Óādet idi ve Yūsuf Óaleyhi’s-selāmuñ şerÓiyyetinde dahı var idi lākin şimdi nesh oldu. “**Gerden**, bi-kāfi’l-ÓAcemı.”

1540. ÓAziz ān geh zi Mālik şod taleb-kār

ÓAziz-i Mısr andan soñra Mālikden taleb idici oldı.

K’eş āred tā der-i şāh-ı cihān-dār

Ki Yūsuf Óaleyhi’s-selāmı cihān tutıcı pādişāhuñ çapusına getüre.

1541. Be-güft ez-āmeden fikri ne-dārım

Didi Mālik: Ki pādişāha gelmeklükden bir fikr tutmayuz. YaÓnı icābet iderüz dimekdür.

Velı ez-lutf-ı to ümmid-vārım

Velākin senüñ lutfuñdan ümüd şāhibiyüz.

1542. Ki mā rā ın zamān maÓzūr-dārı

Bizi bu zamānda maÓzūr tutasın.

Be-āsāyiş der-ın menzil güzārı

Rāhatlük ile bizi bu konağda terk idesin.

1543. Buved rüzı se çār āsūde kerdım

Ola ki üç dört gün biz rāhatlük eyleyelüm. “**Kerdım**, bi-kāfi’l-ÓArabı.”

[112^a]

Ki ez-renc-i sefer bı-h’āb u hordım

Ki seferüñ meşakğatından uyhusuzuz dañı yimeksüzüz.

1544. Ğubār ez-rüy [u] çirk ez-ten be-şüyım

Tozı yüzimüzden [ve] kiri vücūdımızdan yıçayalum.

Ten-i pākize süy-ı şāh püyım

Pāk ten ile pādişāhuñ cānibine yürüyelüm.

1545. ÓAziz-i Mısr çün ın nükte beşnıd

ÓAziz-i Mısr çünki bu nükte[y]i işitdi.

Be-hidmet-kārı-i şeh bāz gerdıd

Pādişāhuñ hidmet-kārluğuyla girü döndi. “**Gerdıd**, bi-kāfi’l-ÓAcemı.”

1546. Be-şāh ez-hüsni Yūsuf şemme’ı güft

Pādişāha Yūsuf Óaleyhi’s-selāmuñ hüsniñden bir şemme söyledi.

Be-ğayret sāht cān-ı şāh rā cūft

Ğayretiyle şāhuñ cānı[nı] düzdi cūft olmaqluğla. YaŖñi Yūsufi almak istedi dimekdür.

1547. İşāret kerd k'ez-hübān hezārān

İşāret eyledi güzellerden niçe biñ.

Be-dārü'l-mülk hūbı şehr-yārān

Hūblük şehr-yārlarınūn mülkinde saltanatınūñ evinde cemŖ olalar.

1548. Heme zerrīn küleh binhāde ber-ser

Cümlesi altundan küleh koyalar başları üzerine.

Heme zer-keş qabā pūşide der-ber

Cümle altun ile tokınmış kaftān. YaŖñi dībā üzerlerine geymiş idiler.

1549. Kemerhā-yı muraśśaŖ ber-miyānşān

Müzeyyen kuşaklar anlaruñ bili üzerinde idi.

Be-hande der-şeker-rizı dehānşān

Gülici idi şeker dökici ile anlaruñ ağızı.

1550. Çü gül ez-gülşen-i hūbı be-çinend

Gül gibi hūblük gül bağçesinden ol maħbūbları devşürdiler.

Zi gül-rüyān-ı Mısrı ber-güzinend

Mısrā mensūb olan gül yüzlü maħbūbları ihtiyār eylediler. “Güzinend, bi-kāfi'l-ŖAcemı.”

1551. Ki çün ārend Yūsuf rā be-bāzār

Çünkü Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmı bāzāra getüreler.

Künendeş Ŗarz ber-çeşm-i harıdār

Bu maħbūbları Ŗarz eyleyeler müşteriñlerinuñ gözine. YaŖñi alıcılaruñ gözine.

[112^b]

1552. Keşend ĩnān bedĭn şekl u şemāŖil

Bunları çekeler bu şekl ve şemāŖil, haśāŖil ile.

Be-daÖvî-dâriyeş şaf der-muķābil

DaÖvî tutıcılıķ ile şaf çekeler Yūsufuñ muķābilinde.

1553. Şeved v'ez-hod buved mihr-i cihān-gerd

Ola kendilüğinden muĥabbet-i dünyā. YaÖñi dünyānuñ muĥabbeti. “**Gerd**, bi-kāfi'l-ÖAcemî.”⁹¹

Ez-în āteş-ruhān bāzār-ı o serd

Bu āteş olan maĥbūblaruñ yañaķlaruñdan Yūsuf Öaleyhi's-selāmuñ bāzārı şavuk ola.

Be-Āb-ı Nîl Der-Āmeden-i Yūsuf ÖAleyhi's-Selām ve Ğubār-ı Sefer Ez-Hod Şosten ve Be-Ķaşd-ı Bār-gāh-ı Pādīşāh-ı Mısr Der-Hevdec Nişesten.

Yūsuf ÖAleyhi's-Selām Nîl Deryāsına Gelüb Sefer Ğubārını Kendüden Yıkayub ve Mısr Pādīşāhınuñ Ĥuzūrına Ķaşd ile Taĥt-ı Revānuñ⁹² İçinde Oturması Beyānındadır.

1554. Be-çārüm⁹³ rüz-ı mevÖid Yūsuf-ı hūr

Dördünci gün güneş gibi olan Yūsufuñ vaÖdesi.

Çü zed ez-sāĥil-i Nîl-i felek ser

Çünkü Yūsuf Öaleyhi's-selāmuñ felegi Nîlün⁹⁴ kenārında baş urdı.

1555. Be-Yūsuf ğüft Mālik k'ey dil-ārāy

Yūsuf Öaleyhi's-selāma Māliki didi: İy ğöñül alıcı!

To hemçün hūr kenār-ı Nîl kon cāy

Sen güneş gibi Nîlün kenārında yir eyle.

1556. Zi hod kon gerd-i reh rā şost u şüyî

Kendinden yoluñ ğubārını yumaķ [ve] arıtmaķ eyle. “**Gerd**, bi-kāfi'l-ÖAcemî.”

⁹¹ “ÖAcemî” ifadesi yazmada “ÖArabî” şeklindedir.

⁹² Yazmada “taĥte revānuñ” şeklindedir.

⁹³ Yazmada “be-çām” şeklindedir.

⁹⁴ Yazmada “Nîlinün” şeklindedir.

Zi hâket Nîl râ dih âb-ı⁹⁵ rûyî

Senüñ toprağıñdan yüz suyu virmeklük eyle.

1557. Be-hûkm-i Mâlik ân hürşid-i tâbân

ŞuÖleli güneş gibi Mâliküñ hükmiyle.

Be-sûy-ı Nîl şod hâlî tâbân⁹⁶

Nîlüñ cānibine kendi hāliyle Óacele idici oldu.

1558. Be-zîr-i pîrehen bord ez-birün dest

Göñlek altından elini taşra eyledi.

Semen râ perde-i⁹⁷ nîlüferî best

Yâsemen gibi olan vücūdına nîlüferden perde eyle.

1559. Külâh-ı zer-feşân ez-farq binhād

Altun [113^a] saçıcı olan külāhını başından kıdı.

Zi zerrîn beyze-i hür zāğ-ı şeb-zād

Güneşüñ altundan yumurdasını gice kırgası toğıdı.

1560. Keşid ân geh çünân pîrāhen ez-farq

Andan soñra göñlek başından çekdi.

Ki ceybeş ğarb-ı meh şod dāmenes şark

Ki ol göñlek yaķası ayuñ ğarbı oldu etegi de maşrıķ oldu.

1561. Nümūd ân dūş u ber ez-Óatf-ı dāmen

Anuñ omuzı [ve] gögsi göñlegüñ etegini atmadan gösterdi.

Çünân k'ez-devr-i gerdün şubh-ı rüşen

Ancılayın ki felegüñ devrinden rüşen sabāh gösterdi. YaÓnı göñlegini çıkardığı gibi Óālem rüşen oldu dimekdür. “K'ez, bi-kāfi'l-ÓArabî.” “Gerdün, bi-kāfi'l-ÓAcemî.”

⁹⁵ Yazmada “āb u” şeklindedir.

⁹⁶ Molla Cāmî'nin Yūsuf u Züleyhā mesnevisinde yer alan bu mısra yazmada yazılmamıştır.

⁹⁷ Yazmada “perde” şeklindedir.

1562. İzār-ı nîlgün beste be-ta'Öcîl

Bir nîl renglü fütayî Öacele ile bağladı.

Çü şimîn serv âmed ber-leb-i Nîl
Gümüş serv gibi Nîlün kenârına geldi.

1563. Zi çarh-ı nîlgün ber-h'âst feryâd

Ol gül renglü olan çarhdan feryâd kalkdı.

Ki şod Nîl ez-ğudûm-ı ân meh âbâd
Nîl deryâsı ol ay gibi Yūsufuñ gelmesinden ma'Ömür oldı.

1564. Be-cây-ı Nîl men bûdî çi⁹⁸ bûdî

Felek dir ki: Nîl yirine ben olaydum ne olurdu?

Zi pâ-pûşeş men âsûdî çi bûdî
Anuñ ayağını öpmeklük ile râhat olaydum ben ne olurdu?

1565. Ber-ân şod hür ki hod râ efgened pîş

Ol felek üzerine güneş kendüyî Yūsufuñ öñine bıraktı.

Be-rûd-ı Nîl rîzed çeşme-i h'îş
Nîl cânibine dökdi kendi çeşmesini.

1566. Ne-bîned çeşme-i⁹⁹ hod çün sezāyeş

Güneş görmedi çeşmesine lâyıķ.

Tufeyl-i Nîl şūyed dest ü pâyeş
Nîl tufeyl olmağa elini ayağını yudı.

1567. Be-deryā pâ nihād ez-rûy-ı sâhîl

Deryā içine Yūsuf ayağını ķodı kenār yüzinden.

Çü meh der-burc-ı âbî sâht menzil
Ay gibi âb bir menzil düzdi.

⁹⁸ Yazmada “çü” şeklindedir.

⁹⁹ Yazmada “çeşme” şeklindedir.

1568. Be-talŖat bŭd hŭrŝid-i cihān-tāb

Yŭsufuñ yŭzinde idi cihāna ŝuŖle [113^b] virici gŭneŝ.

Çŭ nŭlŭfer fŭrŭ reft ender ān āb

Nŭlŭfer çiçeği gibi aşağa gitdi şu içine.

1569. Teneŝ der-āb çŭn Ŗuryān der-āmed

Yŭsuf Ŗaleyhi's-selāmuñ teni çŭnki şu içine Ŗuryān geldi.

Be-ten āb-ı revān rā cān der-āmed

Ĥazret-i Yŭsuf Ŗaleyhi's-selāmuñ teninden aķıcı şuya cān geldi.

1570. Gŭŝād ez-hem mŭselsel gŭsuvān rā

Biri birinden açdı zincirlenmiŝ gŭŝŭlarını.

Be-ruh zencir best āb-ı revān rā

Yaņaęına zencir bağladı aķıcı şudan.

1571. Mŭheyyā sāht behr-i şayd h'āhŭ

Mŭheyyā dŭzdi ŝikār isteyiciler iŭn.

MuŖanber dāmŭ ez-meh tā be-māhŭ

ŖAnberlenmiŝ bir duzağı ay nŭrından tā gŭk āyine dek.

1572. Gehŭ mŭ riht āb ez-dest ber-ser

Gāhŭce şuyı dŭkerdi elinden başı ŭzerine.

Zi pervin māh rā mŭ best zŭver

Pervin yıldıızından ay yŭzi iŭn zŭnet bağladı.

1573. Gehŭ mŭ dād ez-keff mālŝ-i gŭl

Gāhŭce avucından oęmaķluk virŭrdi gŭl yŭzine.

Zi pençe ŝāne mŭ zed ŝāh-ı sŭnbŭl

Penesinden taraķ ururdi sŭnbŭl dalına.

1574. Çŭ gerd ez-rŭy u çirk ez-ten fŭrŭ şost

Çŭnki gubārı yŭzinden kiri vŭcŭdından aşağa yıķadı. “**Gerd**, bi-kāfi'l-ŖAcemŭ.”

Çü servî ez-kenâr-ı Nîl ber-rüst

Serv gibi Nîl kenârından bitdi.

1575. Zi mefreş-dâr-ı Mâlik pîrehen h'âst

Mefreş tutıcıdan Mâlik gömlegini istedi.

Be-cilbâb-ı semen gül rā beyārāst

Ol yâsemen gibi gül gibi olan vücûdına geydürmeklük ile tezyîni eyledi.

1576. Keşîd ân geh be-ber dîbâ-yı zer-keş

Çekdi ya'Önî geydürdi vücûdî üzerine altun çekilmiş dîbâyı.

Be-çendîn nakşhâ-yı hoş mûnakkaş

Buncılayın güzel nakşlu nakşlarla.

1577. Be-zerrîn tâc meh rā qadr bişkest

Altundan bir tâc başına [114^a] geymek ile ayuñ qadrini kırdı.

Kemer-bend-i muraşsa' ber-miyân best

Altun kaşma bir kuşağı da bili üzerine bağladı.

1578. Fûrû âvîht zülfeyn-i dil-âvîz

Aşağı aşdı gönül alıcı zülfini.

Hevâ-yı Mısr ez-ân şod Ôanber-âmîz

Mısrûñ hevâsı ol zülfinden Ôanbere qarışıcı oldu. Ya'Önî Ôanber gibi râyiha virici oldu demekdür.

1579. Bedân hûbiş der-hevdec nişândend

Ol güzelliük ile taht-ı revâne¹⁰⁰ oturdılar.

Be-kaşd-ı kaşr-ı şeh merkeb be-rândend

Pâdişahuñ köşkine kaşd ile merkebi sürdiler.

1580. Nümûd ez-kaşr bîrûn taht-gâhî

Görindi köşkten taşrada bir taht-gâh.

Ki şah ân câ keşîdî raht gâhî

¹⁰⁰ Yazmada “tahte revâne” şeklindedir.

Ki pâdişâh ol yire çekmiş idi cemî'Ö şeylerini. “**Gâhî**, bi-kâfî'l-ÖAcemî.”

1581. Be-pişeş hayl-i hûbân şaf keşide

Öñine vâfir hûblar şaf çekmiş idiler.

Pey-i dîdâr-ı Yūsuf āremide

Yūsuf Őaleyhi's-selāmı görmek için eglenmiş idiler.

1582. Firāz-ı taht-ı hevdec rā nihādend

Taht-ı revānuñ¹⁰¹ karşısına Yūsuf Őaleyhi's-selāmı kodılar, yaŐñı oturdılar.

Cihāñi çeşm ber-hevdec sitādend

Bütün dünyānuñ ādemleri gözlerini taht-ı revānuñ¹⁰² üzerine dikdiler, yaŐñı bakişdılar.

1583. Każā rā būd z'ebri tîre ān rüz

Każā idi bulutdan karanluk ol gün.

Nühüfte āftāb-ı Őālem-efrüz

Gizlenmiş idi bulut içine Őālem[i] şuŐlelendürici güneş.

1584. Be-Yūsuf güft Mālik k'ey dil-ārāy

Yūsufa Mālik didi: İy gönül alıcı!

Zi hevdec nih be-rüy-ı taht-geh pāy

Taht-ı revāndan¹⁰³ koy tahtuñ yüzine ayağını.

1585. To hūrşidî zi Őārız perde bügşāy

Sen bir güneşsin yañağından perdeyi aç.

Zi nūr-ı h'ış Őālem rā beyārāy

Kendi nūruñla Őālemi tezyin eyle. YaŐñı rüşen eyle demekdür.

[114^b]

¹⁰¹ Yazmada “tahte revānuñ” şeklindedir.

¹⁰² Yazmada “tahte revānuñ” şeklindedir.

¹⁰³ Yazmada “tahte revāndan” şeklindedir.

1586. Çü Yūsuf burc-ı hevdec rā ber-[e]ndāht

Çünkü Yūsuf Őaleyhi's-selām taht-ı revānuñ¹⁰⁴ burcını atdı, yaŐnı açdı.

Çü hūr ber-çeşm-i merdüm pertev endāht

Güneş gibi halkuñ gözine şuöle atdı.

1587. Gümān şod nāzırān rā k'āftābest

Žann eyledi nāzırlar ki güneşdür.

Ki tāliŐ geşte ez-nılı seḥābest

TulūŐ idici oldı nılden olan bulutdan. “Gümān ü Geşte, bi-kāfi'l-ŐAcemı fı hā.”

1588. Nażar kerdend der-mihr-i cihān-tāb

Nażar eylediler cihān şuŐlelendürici güneşe.

Be-dānistend k'ez-vey nıst ān tāb

Bildiler güneşden degüldür ol şuöle. “K'ez-vey, bi-kāfi'l-ŐArabı.”

1589. Henüz o der-pes-i ebrest mestür

Şimdi ol güneş buluduñ içinde mestürdür.

Zi rüy-ı Yūsufest ān tābiş-i¹⁰⁵ nūr

Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ yüzindendür bu nūr şuŐlesi.

1590. Zi ḥayret keff zenān ehl-i nežāre

Ḥayretten¹⁰⁶ ellerini biri birine urdılar ehl-i nażarlar.

Fiğān ber-dāştend ez-her kenāre

Fiğān tutdılar her kenārdan.

1591. Ki yā Rabb kıst ın ferhunde ahter

Ki yā Rabb kimdür bu kıtlu yılduzlu.

Ki hem māhest ez-o şermende hem hur

¹⁰⁴ Yazmada “tahte revānuñ” şeklindedir.

¹⁰⁵ Yazmada “tābiş ü” şeklindedir.

¹⁰⁶ Yazmada “ḥayretten” şeklindedir.

Ki hem ay andan utanıcıdur hem güneş.

1592. Bütān-ı Mısr ser-der-piş māndend

Mısrūn put gibi olan maḥbūblarının başı öninde kaldılar.

Zi levḥeş ḥarf-i nesh-i h'ış h'āndend

Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ levḥinden kendilerinin nesh ḥarfini okurdılar. YaŐnī ḥüsünleri nesh oldu Yūsuf Őaleyhi's-selāma naẓarla.

1593. Belī her cā şevd mihr āşikārā

Belī öyledür, her yirde ki güneş āşikāre ola.

Sühā rā cüz nihān būden çi yārā

Sühā¹⁰⁷ yıldızı içün gizlū olmadın ğayrı neye yarar?

Resīden-i Züleyhā Be-Dergāh-ı Pādişāh ve Sebeb-i İzdiḥām Pürs[i]den [115^a] ve Cemāl-i Yūsuf Rā Őaleyhi's-Selām Diden ü Vey Rā Şināhten.

Bu Sürh, Züleyhā Pādişāhuñ Ḥuzūrına Yetişüb ve Dahı Halkuñ Keşretini Suŕāl İdüb ve Yūsuf Őaleyhi's-Selāmuñ Cemālini Görüb ve Anı Añlaması Beyānındadır.

1594. Züleyhā būd ez-İN şüret tehī-dil

Züleyhānuñ bu şüretten gönli boş idi. YaŐnī haberi yoğ idi Yūsufuñ gelmesinden.

Ke'z o tā Yūsuf āmed yek dü menzil

Andan tā Yūsuf geldi bir iki konağ.

1595. Dilī cāneş ez-ān maŐnī haber dāşt

Gönli, cānı ol maŐnādan haber tutdı.

Zi dāğ-ı şevk sūzī der-ciger dāşt

Şevk dāğından bir yakmağluk cigerinde tutdı. YaŐnī cigerinde bir yakı açdı.

1596. Ne-mī dānist k'ān şevk ez-kücā hāst

Bilmedi ol şevk nereden istenildi.

¹⁰⁷ Yazmada “sühār” şeklindedir.

Be-hîlet sāziyeş teskîn hemî h'âst
Hîle düzicilik ile teskinlik istedi.

1597. Be-şâhrâ şod birün tâ z'an bahâne
Şâhrâya gider oldu ol bahânededen.

Zi dil bîrûn dihed endûh-ı hâne
Gönlinden taşra virdi ğuşsa-hânesini.

1598. Be-sahtî çend rûz ân cā be-ser bord
Katılık ile birkaç gün ol yire baş iletđi.

Ber-ân miĥnet beş dendān biyefşord
Ol miĥnet içün çok dişlerini aşındurđı. YaŖnı dişlerini kıcırdatdı demekdür.

1599. Girift esbāb-ı Ŗayş u hurremî piş
Ŗışret esbābın [ve] sürür esbābın öñinde tutdı.

Velî her laĥza şod endûh-ı o biş
Velākin her laĥza da anuñ ğuşsası ziyāde oldu.

1600. Çü der-şâhrâ be-hırmen Nîleş üftād
Çünki şâhrâ içinde Nîl hırmenine düşdi.

Diger bâre be-hâne meyleş üftād
[115^b]
Bir kerre daĥı hânesine meyl[i] düşdi.

1601. Be-püş-t-i bâregî hevdec-nişin şod
Taĥt-ı revānuñ¹⁰⁸ ortasında bir kerre daĥı oturıcı oldu. “**Bâregî**, bi-kāfi’l-
ŖAcemî.”¹⁰⁹

Be-menzil-gāh-ı hod rîĥlet ğüzin şod
Kendi menziline rîĥlet itmeklüĝi ihtiyār idici oldu.

1602. Egerçi rûy der-menzil-geheş būd

¹⁰⁸ Yazmada “taĥte revānuñ” şeklindedir.

¹⁰⁹ “ŖAcemî” ifadesi yazmada “ŖArabî” şeklindedir.

Eger yüzi anuñ kendi menzilinde idi.

Güzer ber-sāhet-i ƙaśr-ı ŧeheş būd
Geçmesini pâdişāhuñ köşkine düzmiş idi.

1603. Çü dîd ān encümen güft in ƙi ğavgāst

Çünki ol cemŖiyyeti gördi didi ki: Bu ne ğavgādur?

Ki ğuyî rüst-e-hîz ez-Mısr ber-hāst
Ki ğuyā ƙıyāmet Mısrđan ƙopdı.

1604. Yekî güft in pey-i ferhunde-nāmîst

Birisi didi ki: Bu meclis bir ƙutlu nām içündür.

Bisāt-ı Ŗarz-ı KenŖānî ğulāmîst
KenŖāna mensûb olan ğulāmuñ döşemesidür.

1605. Ğulāmî nî ki rahşān āftābî

Ğulām degüldür bir ıldurayıcı güneş gibidür.

Be-dārü'l-mülk-i hûbî kām-yābî
Saltanat evinde maĥbûbdur ki murād bulıcdur.

1606. Züleyhā dāmen-i hevdec ber-endāht

Züleyhā taĥt-ı revānuñ¹¹⁰ etegini ƙaldurdı.

Çü çeşmeş ber-ğulām üftād bişnāht
Çünki gözi ğulām üzerine düşdi, añladı. Ğulāmdan murād, Ĥazret-i Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmdur.

1607. Ber-āmed ez-dileş bî-hāst feryād

Geldi anuñ gönlinden dilemeksüzüñ feryād.

Zi feryādî ki z'o bî-hod be-yüftād¹¹¹
Bir feryāddan ki andan kendilüksüzüñ düşdi. YaŖnî bayıldı dimekdür.

¹¹⁰ Yazmada “taĥte revānuñ” şeklindedir.

¹¹¹ Yazmada “bübünyād” şeklindedir.

1608. Revān hevdec-keşān hevdec be-rāndend

Taht-ı revānı¹¹² çekiciler yürütmeklik ile cānıyla taht-ı revānı¹¹³ sürdiler.

Be-halvet-hāne-i hāşeş resāndend

Anuñ hās halvet-hānesine yetişdurdiler.

1609. Çü şod halvet-geheş ān halvet-i rāz

[116^a]

Çünkü anuñ halvetüne rāz halveti oldu.

Zi hāl-i bî-hodî āmed be-hod bāz

Bî-hodsüzlüğü hālinden kendüye girü geldi.

1610. Ez-o pürşid dāye k'ey dil-efrūz¹¹⁴

Andan suōāl eyledi dāyesi: İy gönül şuōlelendürici!

Çirā kerdî fiğān ez-cān-ı pür-sūz

Niçün fiğān ve feryād eyledüñ çok yanıcı olan cānından. “**Kerdî**, bi-kāfi'l-
ØArabî.”

1611. Leb-i şîrîn be-efğān çün güşādî

Fatlu tudağını çünkü efğānıyla açarsın.

Bedān telhî çirā bî-hod fütādî

Ol açılığla niçün kendülüksüzüñ düşersin.

1612. Be-güft ey mihr-bān māder çi güyem

Didüm ki: İy muhabbetlü anam ne diyem?

Ki gereded āfet-i men her çi güyem

Ki baña āfet oldu her ne didüm ise. “**Gereded**, bi-kāfi'l-ØAcemî.”

1613. Der-ān mecmaØ gulāmî rā ki dîdî

Ol cemāØat içinde ol oğlanı ki sen gördüñ.

¹¹² Yazmada “tahte revānı” şeklindedir.

¹¹³ Yazmada “tahte revānı” şeklindedir.

¹¹⁴ Yazmada “dil-fürüz” şeklindedir.

Zi ehl-i Mısr vaşf-ı o şenîdî

Ehl-i Mısr'dan anuñ sıfatını işitdün.

1614. Zi Óälem kıble-gāh-ı cān-ı men ost

ÓÄlemde benüm cānumuñ kıble-gāhı oldur.

Fedāyeş cān-ı men cānān-ı men ost

Benüm cānumuñ fedā olması benüm cānānuma oldur.

1615. Be-h'ābem rüy-ı zıbā vey nümūdest

Baňa düşümde zıbā yüzini ol göstermişdür.

Şekîb ez-cān-ı şeydā vey rübūdest

Şabırı mecnūn gönlümde ol kaçmışdur.

1616. Be-ten der-teb be-dil der-tāb ez-oyem

Tenüm sıtma içinde gönlüm hārāret içindedür.

Zi dîde ğark-ı hūn-ı nāb ez-oyem

Benüm gözümüñ kanlu şuya ğark olması andandur.

1617. Der-în kişver zi sevdāyeş fütādem

Bu memleket içine anuñ sevdāsından düşmişüm.

Bedîn şehr ez-temennāyeş fütādem

Bu şehr içine anuñ temennāsından yaÖñi talebinden düşmişüm.

1618. Zi hānumān¹¹⁵ merā āvāre o sāht

Evümden, barķumdan ol beni āvāre düzdî.

Der-în āvāregî bî-çāre o sāht

Bu āvārelükde [116^b] çāresüz ol düzdi. “Āvāregî, bi-kāfi'l-ÓAcemî.”

1619. Be-her miĥnet ki dîdî çend sālem

Benüm her miĥnetümi ki sen gördün bu kadar yıldur.

Ki būd ez-rāĥat-ı ğitî melālem

Ki ben idüm dünyānuñ rāĥatlükde melālde. “Ġitî, bi-kāfi'l- ÓAcemî.”¹¹⁶

¹¹⁵ Yazmada “hānmān” şeklindedir.

1620. Heme ez-ârzû-yı rûy-ı o bûd

Cümle anuñ yüzünñ ârzûsı[ndan] idi.

Zi şevk-ı kâmet-i dil-cüy-ı o bûd

Anuñ gönül alıcı kâmetinñ şevkından idi.

1621. Zi kûh efzûn buved bâr-ı men imrûz

Tagdan ziyâde oldı benüm yüküm bugünkü günde.

Ne-dânem çün şevd kâr-ı men imrûz

Bilmem ben niçe olur benüm işüm bugünkü günde?

1622. Meh-i men şâh-ı eyvân-ı ki gereded

Benüm ol ay pârçası gibi olan mañbûbum kimñ sarâyınñ pâdişâhı olur?

Be-ruh şemÔ-i şebistân-ı ki gereded

Yüzde kimñ gice anuñ şemÔi olur? “**Gereded**, bi-kâfi’l-ÔAcemî fî hâ.”

1623. Kudâmîn dîde gereded rûşen ez-vey

Çankı göz aydınlık olur andan? “**Kudâmîn**, bi-kâfi’l-ÔArabî fî hâ.”

Kudâmîn hâne gereded gülşen ez-vey

Çankı elde gül bağçesi olur andan? “**Gereded**, bi-kâfi’l-ÔAcemî.”

1624. Ki yâbed ez-leb-i cân-bahş-ı o kām

Kim bulur anuñ cân bağışlayıcı dudağından murādı? “**Kām**, bi-kâfi’l-ÔArabî.”

Ki gîred der-penâh-ı serveş ârām

Kim tutar anuñ serv-çaddinñ sığınmasında rāhat?

1625. Kemend-i caÔd-ı müşgîneş ki bâfed

Anuñ siyâh kıvırcuk zülfini kim öreri?

Zi vaşl-ı nahl-ı şimîneş ki lâfed

¹¹⁶ “ÔAcemî” ifadesi yazmada “ÔArabî” şeklindedir.

Anuñ gümüş bedeniniñ naḥlinüñ vaşlından kim söyler? **Lafz-ı lâfed**, öginmek ma’ônāsına ism-i maşdardur.

Şems-i Fahrî

[Fa’ôilâtün/Fa’ôilâtün/Fa’ôilün]

Hest-i Ôârî¹¹⁷ re’ofeteş ez-hâyf u meyl

Hest-i hâlî has’leteş ez-kibr ü lâf

Ve şîğa-i emr ve vaşf-ı terkîbîdür. Ni’ometî ve riyâ u zerķ ma’ônāsına daḥı isti’ômâl olunur dimiş.

1626. Ki bâzed ḥâsıl-ı hod der-bahāyeş

Kim oynar¹¹⁸ kendi ḥâsılını anuñ bahâsında?

Ki sāzed kuḥl-ı dîde [117^a] ḥāk-i pāyeş

Kim gözine sürme düzer anuñ ayağınuñ toprağından?

1627. Merā bih gerded ez-vey ḥāl yā nî

Baḥa yegrek ola andan ḥāl ya yegrek olmaya? “**Gerged**, bi-kāfi’l-ÔAcemî.”

Resed destem bedîn iḳbāl yā nî

Benüm elüm anā iḳbāl ile yetişe ya yetişmeye?

1628. Çü dāye âteş-i o dîd k’ez-çîst

Çünkü dāyesi anuñ âteşini gördi, nedendür?

Çü şem’ô ez-âteş-i o zār bigrişt

Şem’ô gibi anuñ âteşinden zārluğla ağlamak ıderdi.

¹¹⁷ Yazmada “Ôâlî” şeklindedir.

¹¹⁸ Yazmada “odur” şeklinde yazılmıştır.

1629. Be-güft ey şemÔ sūz-ı hod nihān-dār

Dāye didi: İy şemÔ gibi olan Züleyhā kendi yanmanı gizlü tut!

Ġam-ı şeb renc-i rûz-ı hod nihān-dār

Gice ġamını, kendi gündüzinüñ rencini gizlü tut!

1630. Šabūrī pīşe kerdī rûzgārī

Šabr itmeklügi šanÔat eyle bu zamānda. “**Kerdj**, bi-kāfi’l-ÔArabj.”

Me-kon cüz šabr nīj imrûz kārj

Šabruñ ġayrı eyleme bugünkü gün bir iş.

1631. Buved k’ez-šabr ümmidet ber-āyed

Ola ki šabrdan senüñ ümīdün yukarı gele. YaÔnj murāduñ hāsıl ola.

Zi ebr-i tīre hūrşidet ber-āyed

Qara bulutdan senüñ güneşün yukarı gele.

Be-MaÔrez-i BeyÔ Der-Āverden-i Mālik Yūsuf Rā ÔAleyhi’s-Selām ve Hariden-i Züleyhā Vey Rā Be-EzÔāf-ı Ān Çi Diġerān Mj¹¹⁹ Haridend.

Bu Sürh, Yūsufuñ Māliki BeyÔ Getürmeklügi ÔĀrız Olacak Yirinüñ ve Dahı Züleyhā Anlardan Yūsufı Qat Qat Bahāyla Ki Ġayrıyla Alurlardı, Alması Beyānındadır.

1632. Çi¹²⁰ hoş vaqtj vü hurrem rûzgārj

Ne güzel vakitdür, ne güzel zamāndur.

Ki yārj ber-hored ez-vaşl-ı yārj

Ki dostı yemiş yiye yārinüñ vuşlatından.

1633. Ber-efrūzed çerāġ-ı āşināyj

ŞuÔlelendüre āşināluq çerāġını.

Rehāyj yābed ez-dāġ-ı cüdāyj

Qurtulmaqluq bula ayrılıq dāġından.

¹¹⁹ Yazmada “men” şeklindedir.

¹²⁰ Yazmada “çü” şeklindedir.

[117^b]

1634. Çü Yūsuf şod be-hübî germ-bāzār

Çünkü Yūsuf hūblukla ısıcağ oldu bāzārı. YaŌnî maqbūl ve mergūb oldu, yaŌnî her kimesne almağa saŌy itdiler.

Şodendeş Mısriyān yek-ser harīdār

Mısırılar bir uğurdan alıcı oldılar.

1635. Be-her çizî ki her kes dest-res yāft

Her şeye ki her kimesne el yetişdüricilik buldı.

Der-ān bāzār beyŌ-i o heves yāft

Ol bāzār içinde anuñ beyŌine heves buldı.

1636. Şenīdem k’ez-gameş zālî ber-āşüft

Ben işitdüm anuñ ğamından bir koca Ōavrat āşüfte oldu. YaŌnî aña Ōāşık oldu.

Tenīde rīsmānî çend mî güft

Egrimiş idi birkaç yumuğ iplük ve didi:

1637. Hemīn bes gerçi pes kāsīd kumāšem

Hemān yeter egerçi kesādde ölçidür benüm kumāşum.

Ki der-silk-i harīdārīş bāšem

Anı almağlık dizisinde olurum.

1638. Mūnādī bāng mî zed k’ez-çep ü rāst

Mūnādīde śadā urdı śağdan ve śoldan.

Ki mî h’āhed ğulāmī bî-kem ü kāst

Kim ister bir ğulām eksüksüz, kesādsüz. “Kem ü kāst, bi-kāfi’l-ŌArabî fî hā.”

1639. Ruh-ı o matlaŌ-ı śubh-ı śabāhat

Anuñ yañağı [güzellük śabāhınuñ]¹²¹ matlaŌıdur.

Leb-i o gevher-i¹²² kān-ı melāhat

¹²¹ “güzellük śabāhınuñ” ibaresi yazmada “śabāh śubhınuñ” şeklindedir.

¹²² Yazmada “gevher ü” şeklindedir.

Anuñ tudağı da melâhat kânınuñ gevheridür.

1640. Zi şimā-yı¹²³ şalāheş çihre pür-nür

Anuñ şalāh yüzinden çihresi tolu nürdür.

Be-ahlāk-ı girāmeş şine maŖmūr

Anuñ kerīm hulkılarından şinesi maŖmürdür. “Girāmeş, bi-kāfi’l-ŖAcemî.”¹²⁴

1641. Neyāred ber-zebān cüz rāstı hiç

Getürmedi lisānı üzerine toğrunuñ gayrı hiç.

Ne-bāşed der-kelām-ı o ham u pıç

Olmadı anuñ kelāmında egrilük dañı döndürmeklük sözünü.

1642. Yekî şod z’ān miyāne evvel-i kār

Birisi oldı ol [118^a] ortada evvel işi. YaŖnı alıcılar ortasında.

Be-yek bedre zer-i sürheş harîdār

Kırmızı bir bedre altuna Yūsuf Ŗaleyhi’s-selāmı alıcı. Lafz-ı bedre, hemyānçe baŖzılar on biñ dirhem, baŖzılar on iki biñ dirhemdir didiler.

Beyt

[MefāŖlün/MefāŖlün/FeŖlün]

Dü-meh rā bedrehā-yı şim dādend

Dü-gül rā berghā ber-hem-nihādend¹²⁵

Esedî

[FeŖlün/FeŖlün/FeŖlün/FeŖlün]

Çünin būd mehî şād-ı şāh-ı bülend

Ne-ber-genc mühür u ne-ber-bedre¹²⁶ bend¹²⁷

¹²³ Yazmada “şimāyî” şeklindedir.

¹²⁴ “ŖAcemî” ifadesi yazmada “ŖArabî” şeklindedir.

¹²⁵ Bu beyit Selmân-ı Sâvecî’nin Cemşid ü Hurşid isimli mesnevisinde yer almaktadır.

¹²⁶ Yazmada “be-ber-bedre” şeklindedir.

¹²⁷ Bu beyit Esedî-i Tûsî’nin Gerşâsbname isimli mesnevisinde yer almaktadır.

1643. Ez-ân bedre ki çün h'âhî şümâreş

Ol bedreden çünki sen saymaqluğ istersün.

Beyâbî ez-dürüst-i zer hezâreş

Bulursun bütün biñ dâne altun.

1644. Harîdârân-ı diğەر rahş rândend

Ğayrı alıcılar atlarını sürdiler.

Be-menzil-gâh-ı şad bedre resândend

Yüz biñ altun menzil-gâhına yetişdurdiler.

1645. Ber-ân efzûd devlet-mend-i diğەر

Anuñ üzerine ziyâde itdi bir ğayrı devlete mensûb olan kimesne.

Be-ğadr-i vezn-i Yûsuf müşğ-i ezfer

Yûsuf Óaleyhi's-selâmuñ dartsu miğdârınca keskin çoñulu müşği.

1646. Ber-ân dâñâ-yı diğەر sâht efzûn

Anuñ üzerine bir ğayrı Óâlim ziyâdelük düzdi.

Be-vezneş la'ól-i nâb u¹²⁸ dürr-i meknûn

Ağırınca şâfî la'ól ve mağbûl kıymetlü incüsi.

1647. Bedîn kânûn terağğî mî nümûdend

Bunuñ üzerine terağğî gösterdiler.

Zi envâ'ı nefâyis mî füzûdend

Kıymetlü nefîse olan nev'lerden ziyâde itdiler.

1648. Züleyhâ geşt ez-în ma'ônî haber-dâr

Züleyhâ da bu ma'ônâdan haber-dâr oldu. “Geşt, bi-kâfî'l-ÓAcemî.”

Muzâ'af sâht ânhâ râ be-yek bâr

İki kat düzdi ol şeyleri bir kerre[de].

¹²⁸ Yazmada “la'ól u nâb” şeklindedir.

1649. Harîdârân-ı dîger leb be-bestend

Ėayrı alıcılar dudaklarını baēladılar.

[118^b]

Pes-i zānū-yı nevmîdî nişestend

Şoñra nā-ümîdüñ dizinde oturdılar.

1650. ÓAzîz-i Mısr rā güft ey nikū-rāy

ÓAzîz-i Mısr içün didi: İy yegrek fikirlü! “**Nikū**, bi-kāfi’l-ÓArabî.”

Be-rev ber-Mālik in kıymet be-peymāy

Yüri Mālik üzerine bu kıymeti ölç. YaÓñî şayacaēları şay dartılacaēları dart.

1651. Be-güftā ān çi men dārem defîne

Didi Züleyhā: Anı ki ben defîne tutmuş idüm.

Zi müşğ ü gevher [ü] zer der-hazîne

Müşğden, cevāhirden, altundan hazîne içinde idi.

1652. Be-yek nîme bahāyeş ber-ne-yāyed

Bir yarım anuñ pahāsından yukarı gelmedi.

Edā-yı ān tamām ez-men key āyed

Anı edā itmek tamāmca kaçan gelür?

1653. Züleyhā dāşt dürcî pür zi gevher

Züleyhā tutdı idi bir hoşēa tolu gevherden.

Ne-dürcî belki burcî pür zi ahter

Hoşēa olmamış idi belki bir burc idi yılduzdan tolu. YaÓñî cevāhir ile tolu olmuş dimekdür.

1654. Bahā-yı her güher z’ān dürr-i meknūn

Her cevāhirüñ pahāsı ol hoşēadan dürr-i yektādur.

Harāc-ı Mısr bûdî belki efzūn

Bir cevāhiri harāc-ı Mısr-ı dîger idi, belki dañı ziyāde.

1655. Be-güftā k’în güherhā der-bahāyeş

Didi ki: İşte bu cevâhirler aña pahâ olsun.

Be-dih ey gevher-i cânem fedāyeş
Vir iy benüm cânumuñ cevheri aña fedâ olsun!

1656. ÓAziz āverd bāz ez-nev bahāne
ÓAziz getür[di] girü yeñiden bir bahāne.

Ki dāred meyl ān şāh-ı zamāne
Ki tutdı aña meyl zamānenüñ pādişāhı.

1657. Ki der-hayl-i vey ey pākize-dāmān
Anuñ hayālindedür, iy dāmānı pākize olan!

Buved ser-defter-i diğer ğulāmān
Ġayrı ğulāmlarınúñ defterinüñ başı ola.

1658. Be-ġüftā rev sūy-ı şāh-ı cihān-dār
Didi Züleyhā: Ki yüri cihān tutıcı pādişāhuñ cānibine.

Ĥaķ-ı hidmet-ġüzārī rā be-cā ār
Ĥidmet ĥaķķını geçürmeklük ile yirine getür.

[119^a]

1659. Be-ġū ber-dil cüz ĭn bendī ne-dārem
Söyle: Göñlüm üzerinde bu hevesüñ, ġayrı [bir] ben[d] tutmam.

Ki pīş-i dīde ferzendī ne-dārem
Gözümüñ öñinde bir oġulcuķ tutmam.

1660. Ser-efrāzī-fezā z'ĭn iĥtirāmem
Vezīrlerüñ başıyum ĥünkārum baña ĥürmet eyle.

Ki āyed zīr-i fermān ĭn ğulāmem
Ki gele fermān altına, yaÓñı buyruķ altına bu ğulāmum.

1661. Be-burcem aĥterī tābende bāşed
Benüm burcumda, yaÓñı sarāyumda bir yıldız şuÓlelenici ola.

Merā ferzend ü şeh rā bende bāşed
Benüm oğlum ola, pādişāhuñ kulu ola.

1662. Çü şāh in nükte-i sencide beşnîd
Çünki şāh bu doqınıcı nükte[y]i diñledi.

Zi bezl-i iltimāseş ser-be-piçîd
Anı talebi bezlinden başını döndürdi.

1663. İcāzet dād hālî tā harîdeş
İcāzet virdi bir hālîyle al.

Zi mihr-i dil be-ferzendî güzîdeş
Göñlinüñ muhabbetiyle oğulluğa anı ihtiyār eyle.

1664. Be-sūy-ı hāne bordeş hurrem ü şād
Hāne cānibine ÓAzîz-i Mısr Yūsuf Óaleyhi's-selāmı iletđi hurrem ve şād ile.

Züleyhā şod zi bend-i miñnet āzād
Züleyhā da miñneti kaydından āzād oldı.

1665. Be-müjgān gevher-i şādî hemî süft
Kırpikleri ile şādîluğ cevāhirini deldi.

Dü-çeşm-i hod hemî mālîd ü mî güft
Kendi iki gözini biri birine sürdire didi. YaÓnı gözleri yaş ile toldı da elleri ile sildi dimekdür.

1666. Be-bîdārîşt yā Rabb yā be-h'ābîşt
Yā Rabb bu uyanuqluğ mıdur yāhūd düş midür?¹²⁹

Ki cān-ı men zi cānān kām-yābîşt
Benüm cānum cānānumdan murād bulıcıdur.

1667. Be-şebhā-yı siyeh key būd ümîdem
Siyeh giceler[de] kaçan benüm ümîdüm olurđı.

¹²⁹ Yazmada “düşümdür” şeklindedir.

Ki gerded rŭzî ĩn rŭz-ı seşidem

Ol siyeh giceler gŭndŭz oldu bu aķ gŭnŭmde. “**Gerved**, bi-kāfi’l-ŖAcemî.”

1668. şebem rā řubĥ-ı nevrŭzî ber-āmed

Benŭm gicemŭñ řabāĥında [119^b] nevrŭz sultānı geldi.

Ĝam u renc-i řebān-rŭzî ser-āmed

Renc ĝamı gicelerde, gŭndŭzlerde başa geldi. YaŖnı tamām oldu.

1669. şodem bā-nāzenĭn-i ĥĭř hem-rāz

Kendi nāzenĭnŭmle hem-rāz oldum.

Sezed eknŭn ki ber-gerdŭn konem nāz

řimdi ben felek űzerine nāz eylersem lāyıķdur. “**Gerdŭn**, bi-kāfi’l-ŖAcemî.”

1670. Der-ĭn miĥnet-serā bĭ-ĝam ĉŭ men kışt

Bu miĥnet sarāyınŭñ ĭinde [ĝamsuz] benŭm gibi kimdŭr?

Bes ez-pejmŭrdeĝi hurrem ĉŭ men kışt

Pejmŭrdelŭkden řoñra mesrŭr olmiş benŭm gibi kimdŭr?

1671. Ći bŭdem māhi[y]ĭ der-mātem-i āb

Ćŭnki bir ayıķ idŭm mātem řuyı ĭinde.

Taban ber-rĭĝ-i tefsān ez-ĝam-ı āb

Tabanum ısıcaķ řŭm űzerinde idi ĝam řuyıdan.

1672. Der-āmed seyĭ ez-ebr-i kerāmet

Bir sel geldi kerāmet buludından.

Be-deryā bord ez-ān rĭĝem selāmet

Ol řumluķdan beni selāmet deryāsına iletđi. “**Rĭĝem**, bi-kāfi’l-ŖArabĭ.”

1673. Ki bŭdem gŭm-reĥĭ der-şulmet-i şeb

Ben yolumı zāyiŖ itmiřidŭm řarañuķ gice ĭinde. “**Gŭm-reĥĭ**, bi-kāfi’l-ŖAcemî.”

Reşide cān zi gŭm-rāĥĭm ber-leb

Cānum yetiřđi idi yolumı ĝayb itmeden dudaĝuma.

1674. Ber-āmed ez-ufuk rahşende māhî

Gök kenārından ıldurayıcı bir ay geldi.

Be-kūy-ı devletem bünmūd rāhî

Devlet mahallesinüñ yolunu baña gösterdi. “**Be-kūy**, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

1675. Ki būdem haste-i ber-pister-i merg

Ki ben haste idüm ölüm döşegi üzerinde.

Halîde der-reg-i cān neşter-i merg

Batmış idi cān tamarına ölüm neşteri.

1676. Der-āmed nā-gehān Hızr ez-der-i men

Apansuz Hızr Ŗaleyhi’s-selām benüm kapumdan geldi.

Be-āb-ı zindeğî şod yāver-i men

Āb-ı hāyāt ile banā yardım idici oldu.

1677. Bi-hāmdi’llāh ki devlet yāriyem kerd

Allāha hāmd olsun ki devlet baña yārluk eyledi.

Zamāne terk-i cān-āzāriyem kerd

Zamāne benüm cānumuñ āz[ā]rlayıcınuñ terkinî [120^a] eyledi. “**Kerd**, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

1678. Hezārān cān fedā-yı ān nikū-kār

Yüz biñ cān ol yegrek işlüye fedā olsun. “**Nikū-kār**, bi-kāfi’l-ŖArabî fî hā.”

Ki āverd in çünin nağdî be-bāzār

Buncılayın nuğûdı pāzāra getürdi.

1679. Çi ğam ger hokḡa-i gevher şikestem

Ne ğam eger cevāhir hokḡasını kırdum ise.

Çü āmed maŖden-i gevher be-destem

Çünkü gevher maŖdeni geldi benüm elime.

1680. Be-piş-i nağd-i cān gevher çi bāşed

Cān gevherini anuñ öñinde nağd itmeklük ile ne oldu?

Tufeyl-i düst bâşed her çi bâşed
Dosta tufeyl oldu her ne oldıysa.

1681. Cemādî çend dâdem cân harîdem
Bu kadar cânı suz şeyleri virdüm cân aldum.

Be-nāmîzed Óaceb erzân harîdem
Allāhuñ ismi hâkķıçün Óaceb ucuz aldum.

1682. Key ez-naķd-i hod ān kes [behre bîned]¹³⁰
[Kaçan] kendi naķdinden ol kimesne [naşîb görür]¹³¹ ki.

Ki Óİsā bidhed ü [har-mühre çined]¹³²
[Ki Óİsā Óaleyhi's-selām gibi zâtı vire ve eşek boncuğı devşüre].¹³³

1683. Eger har-mühre rā pedrūd kerdem
Ki eşek boncuğını vesîle itdüm ise. “**Kerdem**, bi-kāfi'l-ÓArabî.”

Çü Óİsā ān-ı men şod sūd kerdem
Óİsā gibi ol benüm oldu fāóide eyledüm.

1684. Be-şaÓr-ı fikret in esrār mî bîht
Fikrinün şaÓrıyla bu Yūsuf Óaleyhi's-selāmuñ sırlarını elerdi, yaÓnı söylerdi.

Sirişk ez-dîde-i nem-nāk mî riht
Gözinün yaşını ol nemlü olan gözinden dökdi.

1685. Gehî der-rûy-ı Yūsuf lāl mî bûd
Gāhıce Yūsuf Óaleyhi's-selāmuñ yüzinde dilsüz idi. YaÓnı nutķı tutulub söylemege mecālî kıalmazdı dimekdür sürürından.

Zi dāğ-ı hicr fāriğ-bāl mî bûd
Ayrılıķ yaķısından kıalbi fāriğ idi.

1686. Geh[i] hicr-i güzeşte yād mî kerd

¹³⁰ Yazmada “behre-mend” şeklindedir.

¹³¹ Yazmada “behre-menddür” şeklindedir.

¹³² Yazmada “har-mühre-i çend” şeklindedir.

¹³³ Yazmada “Óİsāya virdi bu kadar eşek boncuğını” şeklindedir.

Gāhıce geçen ayrılıkları hātıra eylerdi.

Be-vaşleş hātır-ı hod şād mı kerd
Ĥazret-i [120^b] Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ vaşlıyla kendi hātırı şād olurdı.

Dāstān-ı Duhterī Bāziġa-Nām Ez-Nesl-i ŐĀd Būd ve Be-Māl u Cemāl
Nažir-i Hod Ne-Dāšt ve Ġāōibāne ŐĀşık-ı Cemāl-i Yūsuf ŐAleyhi's-Selām Şode
Būd Der-Ān Āyiñe¹³⁴ Cemāl-i Ĥaķıķat Dıd ve Ez-Mecāz Be-Ĥaķıķat Resıd.

Bu Sürh, Bir Kızuñ Ĥikāyesi Ĥaķķındadur. İsmi Bāziġadur. ŐĀd Neslinden İdi. Kendi Nažirini Kimesne Tutmamış İdi Māl ve Cemālde. Ve Ġāōibāne Yūsuf ŐAleyhi's-Selāmuñ Cemāline ŐĀşık Olmış İdi. Ol Yūsuf ŐAleyhi's-Selāmuñ Āyiñesinde Ĥaķıķat Cemālini Görüb Mecāzdan Ĥaķıķate Yetişmek Beyānındadur. YaŐñi Evliyāōu'l-lāhdan Oldı Dimekdür.

1687. Ne tenhā Őışķ ez-dıdār hızed

Yalñız Őışķ gözümden kalkmaz. YaŐñi görmeden semŐle Őāşık olunur.

Besā k'ın devlet ez-güftār hızed

Çok bu Őışķ devleti sözden kalkar. YaŐñi söz ile Őāşık olur dimekdür.

1688. Der-āyed cilve-i Ĥüsñ ez-¹³⁵reh-i gūş

Ĥüsñ Ĥareketi geldi kulaķ yolından. “Gūş, bi-kāfi'l-ŐAcemi.”

Zi cāñ ārām bürbāyed zi dil¹³⁶ hūş

Cāndan rāĤatı göñülden daĤı Őaķlı ķapdı. YaŐñi dilden murād, bunda baş maŐnasınadur. Zırā Őaķl başda olur dilde olmaz.

1689. Ne-dāred pış ez-ın dellāle kārı

Bundan Őñdin miyāñcı bir iş tutmadı.

Ki gūyed kıśsa-i zıbā-nigārı

¹³⁴ Yazmada “āyiñe-i” şeklindedir.

¹³⁵ Yazmada “eżā” şeklinde yazılmıştır.

¹³⁶ Yazmada “dil ü” şeklindedir.

Ki söyledi bir güzel kıssa, bir nigâr hakkında. **Lafz-ı dellâle**, bunda hikâye söyleyiciden Öibâretdür.

1690. Zi dîden hiç eşer nî der-miyâne

Görmeklükden hiçbir eşer yoktur ortada.

Küned Óaşık kesân râ gâôibâne
Óaşık olur âdemler mahbûba gaybetlerinde.

1691. Be-mülk-i Mısr zîbâ duhterî bûd

Mısr mülkinde bir güzel kız var idi.

Ki nesl-i ÓĀdiyân râ serverî bûd
ÓĀd kavminûn [121^a] neslinden bir server idi.

1692. Zede dürc-i Óaşıkeş hande ber-dür

Ol Óaşıkeş gibi olan hoşka ağzından gülmek urmuş idi incü üzerine. **Lafz-ı dürden** murâd, bunda dişleridür ve **lafz-ı Óaşıkeş**, aólâsı zerd-fâm olur kıllet-i kadri keşrettendür maódeni velâyetnemidür bir niçe levn olur getürmesi gâyetde eyidür hâssıyyeti çokdur getüren kimesne hâsmlarına mużaffer ola ve fîrûz ola mekrleri şiddetinden halâs bula bir kimesne Óaşıkeş-i hâtem üzerine وما توفى الا بالله [ve mâ tevfiķi illâ bi'l-lâhi]¹³⁷ kazdurıb bele getürse menâfıÓı kabil ü tahrîr ve mümkün-i tahrîr degüldür ve bed-hulķ u ğazûb olan kimesne getürse iflāk-ı hâmiğe tahşîl ider cerâhatden dökmeven ķan üzerine döküb ekseler sedd ider kuhlde ķuvvet-i bâsıra[y]ı ziyâde ider sâóir-i havâss ve menâfıÓine nihâyet yokdur.

Zi şekker-hand-ı o Mısr ez-şeker pür

Anuñ şeker gülmesinden Mısr şehri şekerden tolu idi.

1693. Zi bes şırın ki şekker-hand-ı o bûd

Ziyâde tatlıluğundan şeker gülici idi.

Velî ney-şeker ender bend-i o bûd
VelâkinÓaşık ney-şe[ke]r urucılığc cemaîiyle anuñ sanÓatı idi.

1694. Çü şekker rihtî ez-laól-i handân

Şeker gibi dökerdi laól dudağından gülicilik.

¹³⁷ “Başarım, ancak Allah(ın yardımı) ile dir.” Hûd, 11/88.

Şeker engüşt bigrifti be-dendān

Şekerde parmağını tutardı dişinde.

1695. Şeker būd ez-dehāneş bā-dil-i teng

Şeker anuñ ağzınuñ küçüklüğinden göñli tar idi. YaŖñi ħased itmiş idi.

Nebāt ez-reşk-i o zed şişe ber-seng

Nebāt şekerı aña ħasedden şişesini taşa urmuş idi.

1696. Çü der-lutf ez-nebāteş leb firih şod

Çünkü lutf itmede anuñ şeker tudağı ziyāde oldı.

Nebāt ender dil-i şişe girih şod

Nebāt şekerı de göñül şişesi içinde bağ oldı.

1697. Nebāt er¹³⁸ çend dādı şişe rā dil

Nebāt eger bu kadar şişeye göñül virdi ise.

Ne-mi şod bā-leb-i laŖleş muķābil

Anuñ laŖl tudağına muķābil olamadı.

1698. Ne-būd eymen zi laŖl-i mey [121^b] peresteş

Emiñ olmadı tudağından şarāb içici.

Ki bā-ān pür-dil[i] āred şikesteş

Ol tudağından göñline ziyāde kırılmaķluk getürdi.

1699. Cihān rā fitne būd ān ģayret-i ħūr

Dünyā içinde fitne idi ol ħürı kıızı aña ħased idici idi.

Zi şırın şekker-i o Mısr pür-şūr

Anuñ tatlu şekerlüğinden Mısr tolu fitne idi.

1700. Ser-ān-ı mülk der-sevdāş būdend

Mülk başları anuñ sevdāsında idiler. YaŖñi Bāziġanuñ muĥabbetinde idiler demekdür.

Bütān-ı şehr nā-pervāş būdend

¹³⁸ Yazmada “ez” şeklindedir.

Şehrûn bütlerinden pervâsı yoğ idi. Bu bûdend; bûd ma'ônâsınadur, vezn için cem'î şîğası gelmişdür.

1701. Velî ber-çarh mî sûd efser-i o

Velâkin çarh üzerine sürmiş idi ol tâcını. Ya'ônî mertebe şâhibi idi hûsn ve mâlde.

Be-her kes der-ne-mî âmed ser-i o

Her kimesne getürmedi aña baş. Ya'ônî anıñla kimesne berâber olmadı dimekdür.

1702. Zi Öizz-i māl u istiğnā-yı cāheş

Öİzz mālından [ve] anuñ man'sıbınuñ istiğnâsından.

Ne-mî üftād sūy-ı kes nigāheş

Kimesnenüñ cānibine anuñ naẓarı düşmedi.

1703. Ĥadîş-i Yūsuf u vaşfeş çü beşnîd

Çünkü Yūsufuñ haberini ve vaşfını Bāziğa işitdi.

Be-māh-ı rûy-ı o mihreş be-cünbîd

Anuñ ay yüzine Bāziğanuñ muḥabbeti ḥareket itdi. Ya'ônî Öâşık oldu.

1704. Çü şod güft ü şenîd-i ān pey-ā-pey

Çünkü Yūsufuñ söylenmesi, işidilmesi Bāziğanuñ ḥuzūrında oldu.

Şod ān endîşe muḥkem der-dil-i vey

Ol Yūsuf Öaleyhi's-selāmuñ fikri Bāziğanuñ göñli içinde muḥkem oldu.

1705. Be-dîden meyleş üftād ez-şenîden

Görmeklüge [122^a] göñli düşdi işitmeklüğinden.

Belî bâşed şenîden tohm-ı dîden

Belî, işitmeklük görmeklüğüñ tohmı oldu.

1706. Nisāb-ı kıymeteş ma'ölüm-ı hod sāht

Anuñ kıymetinüñ yetişmeklügi kendüye ma'ölümdür.

Zi tertîb-i nişābeş dil be-perdāht

Anuñ nişābınuñ tertîbini gönlinde düzdî.

1707. Hezār üştür heme pākîze-gevher

Biñ dāne deve cümlesi pāk olıcı cevāhir gibi.

Pür-ez-dîbā vü müşğ ü gevher ü zer

Dānekleri tolu dîbādan, cevāhir, misk [ve] altundan.

1708. Zi envā-ı nefāyis her çi bûdeş

Dürlü dürlü nefîselerden her ne ki var idi.

Ki dāden der-bahā lāyık nümûdeş

Ki virmeklüğünü Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ pahāsında lāyık gösterdi.¹³⁹

1709. Müretteb kerd ü rāh-ı Mısr ber-dāşt

Bu eşyayı tertîb eyledi [ve] Mısr yolını tutdı. “**Kerd**, bi-kāfi'l-ÖArabî.”

Be-mahzen ez-zahāyir hiç negzāşt

Hazînesinde cevāhir, incü, altun müteŐallık hiçbirisinden geçmedi. YaŐnı cümlesini aldı.

1710. Fütād ez-mağdemeş āvāze der-Mısr

Bāziğanuñ gelmesinden Mısr içinde āvāz düşdi.

Ber-āmed hāy u hūy-ı tāze der-Mısr

Tāze hāy hūy Mısr içinde geldi.

1711. Be-Mısr āmed serî der-rāh-ı Yūsuf

Mısrā geldi bir heves ile Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ yolında.

Haber-pürsān zi cevlan-gāh-ı Yūsuf

Haber suŐāl eylediler Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ cevlan idecek yirinden. YaŐnı Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ mekânından. “**Cevlan-gāh**, bi-kāfi'l-ŐAcemî.”

1712. Çü ez-cevlan-geh-i Yūsuf nişān yāft

Çünkü Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ mekânından nişān buldı.

¹³⁹ Yazmada “göstermedi” şeklindedir.

Dil-i¹⁴⁰ hurrem be-süy-ı o Óinān tāft
Mesrūr gönül ile anuñ cānibine licāmını sürdi.

1713. Cemālī dīd bīş ez-ĥadd-i idrāk

Bir cemāl gördi ziyāde taÓrıfden, idrākden.

[122^b]

Çü cān z’ālūdegī-i āb u gil pāk

Cān gibi şu ile çamuruñ karışıklıǵından pāk gördi. “**Alūdegī ve Gil**, bi-kāfi’l-ÓAcemī fī hā.”

1714. Be-gītī mişl-i o nā-dīde hergiz

Felekde anuñ mişli aslā görülmemişdür.

Zi kes mānend-i o neşñide hergiz

Kimesneden anuñ mişli aslā işidilmemişdür.

1715. Nuhust ez-dīden-i o bī-hod üftād

Evvel anı görmeklūğinden bī-hod düşdi.

Zi zēvķ-i bī-hodī geşt ez-hod āzād

Bī-hodluķ zēvķinden kendi[den] āzād oldı. YaÓnı bayıldı dimekdür. “**Geşt**, bi-kāfi’l-ÓAcemī.”

1716. V’ez-ān bes bī-huşī huşyārī āverd

Andan soñra Óaķlsuzluǵından Óaķlı başına geldi.

Zi ĥāb-ı ģafleteş bīdārī āverd

Ĥāb-ı ģafletden uyanıkluķ getürdi.

1717. Zebān būġşād u pürsiş kerd āġāz

Lisānını açdı [ve] suóāl itmeklūge ibtidā eyledi. “**Kerd**, bi-kāfi’l-ÓArabī.”

Cevāhir cüst ez-ān gencīne-i rāz

Cevāhir taleb itti ol rāz ģazñesinden. “**Gencīne-i**, bi-kāfi’l-ÓAcemī.”

¹⁴⁰ Yazmada “dilī” şeklindedir.

1718. Be-güft ey ez-to kār-ı nîkū¹⁴¹ rāst

Didi: İy Yūsuf, senden eylük işi toğrıdur. YaŖnı senden eylük hāsıl olur.
“**Kār-ı nîkū**, bi-kāfi’l-ŖArabî¹⁴² fî hā.”

Bedın hūbj cemālet rā ki ārāst

Bu hūblūgi senūn güzellūğünde kim tezyın eyledi?

1719. Ki lāmiŖ sāht hūrşid-i cebınet

Kim lemeŖān idici düzdi güneşini alnında?

Ki āmed hırmen-i meh hūşe-çinet

Hūsınūn hırmenine ay başak döğşürici gelmişdür.

1720. Kudāmın hāme zen nağş-ı to perdāht

Çankı kalem urmuşdur senūn nağşuña düzmeklük?

Kudāmın bāğ-bān serv-i to efrāht

Çankı bāğcı senūn serv boyuñı çaldurmuşdur? “**Kudāmın**, bi-kāfi’l-ŖArabî fî hā.”

1721. Ki zed pergār tāğ-ı ebrūyet rā

Kim urdı senūn çaşuñuñ kemerūñuñ pergelini?

Ki dād ın tāb bend-i gısuyet rā

Kim virdi şūŖle senūn gısūñuñ bağına?

[123^a]

1722. Gül-i sış-āb-ı to āb ez-kücā hord

Yañağūñ şū ile toludur nereden içdi?

Bedın ābeş der-ın bustān ki perverd

Bu şuyla bu bustānı kim besledi?

1723. Be-servet hūb-reftārı ki āmūht

Senūn serv boyuña güzel şalınmağlığı kim öğretti?

¹⁴¹ Yazmada “nîkūy” şeklindedir.

¹⁴² “ŖAcemî” ifadesi yazmada “ŖArabî” şeklindedir.

Be-la'let nağz-güftârî ki âmüht

Ol la'let tudağına gökcek sözi kim öğretti?

1724. Meh-i rüy-ı to levh-i nâme-i kıst

Ol senün ay yüzün kimün nâmesinün levhidür?

Ser-i zülf-i to harf-i hâme-i kıst

Senün zülfünün başı kimün kaleminün harfidür?

1725. Ki bînâ nergiset râ çeşm büğşad

Senün ol nergis gibi olan gözüne görıcilügi kim açdı?

Zi h'âb-ı niştî bîdâriyeş dâd

Yokluk uyhusından uyanıcılığı kim virdi?

1726. Ki ber-dürc-i düret zed kufl-ı yâkût

Senün incü hokkası gibi olan ağzuña kim urdı yâkût kuflını, ya'ni kilidini?

Ki dil râ kuvvet âmed ruh râ küt

Ki ruhuna¹⁴³ nafağa ve gönölüne kuvvet geldi.

1727. Ki kendet der-zenahdân çâh-ı ğabğab

Kim kazdı çeñenün içinde ğabğablük kuyuyu?

Ki z'âb-ı zindeĝi kerdeş leb-â-leb

Dirilük şuyından tudağ tudağa eylemişdür. Ya'ni toptolu eylemişdür.
“**Kerdeş**, bi-kâfi'l-ÔArabî.”

1728. Ki hâl-i Ôanberînet zed be-ruhsâr

Ol Ôanber gibi siyâh olan beñi kim urdı yañağınıñ üzerine?

Nişîmen sâht zâĝî râ be-gülzâr

Kim oturıcı düzdi bir qarğayı gül bağçesinde?

1729. Çü Yûsuf ğn sühanhâ kerd ez-o ğuş

Çünkü Yûsuf Ôaleyhi's-selâm bu sözleri Bâzigadan işitmeklük eyledi. “**Kerd**, bi-kâfi'l-ÔArabî.” “**Ğuş**, bi-kâfi'l-ÔAcemî.”

¹⁴³ Yazmada “gönölüne” şeklindedir.

Ġidā-yı cān feşānd ez-çeşme-i nūş
Cān ġidāsını şaçdı nūş çeşmesinden.

[123^b]

1730. Be-ġüftā śanŌat-ı ān śāniŌem men¹⁴⁴

Ben ol śāniŌ olan Allāhuñ maḥlūķıyım ki.

Ki ez-baḥreş be-reşḥi ķāniŌem men

Ki anuñ bir sıçrandı śuyına ben ķanāŌat idiciyüm. YaŌñj anuñ lutfinuñ baḥrlerinden bir ķatreyyüm.

1731. Felek yek noķta ez-kilk-i kemāleş

Felek bir noķtadur anuñ kemālinüñ ķaleminden. Ḥażret-i ŌAlī kerrema'l-lāhu vechehunuñ sözi ki: العلم نقطة كثرتها الجاهلون [el-İlmü nuķtatün keşrehe'l-cāhilün]¹⁴⁵ “**Kilk**, bi-kāfi'l-ŌAcemj.”

Cihān yek ġonce ez-bāġ-ı cemāleş

Dünyāda bir ġoncedür anuñ cemālinüñ bāġından.

1732. Zi nūr-ı ḥikmeteş ḥürşid tābi

Anuñ hikmetinüñ nūrından ġüneş bir şuŌledür.

Zi baḥr-i ķudreteş gerdün ḥabābi

Anuñ ķudretinüñ baḥrinden toķuz felek bir śu ķabarcuġıdır. “**Gerdün**, bi-kāfi'l-ŌAcemj.”

1733. Cemāleş būd pāk ez-tōhmet-i Ōayb

Anuñ cemāl[i] Ōayb tōhmetinden pāk idi.

Nühüfte der-ḥicāb-ı perde-i ġayb

Gizlenmişdür ġayb perdesinüñ perdesi içinde.

¹⁴⁴ Yazmada “rā” şeklindedir.

¹⁴⁵ “İlim bir noktaydı, onu cahiller çoġalttı.” Fatih Usluer, *Hurufilik İlk Elden Kaynaklarla Doġuşundan İtibaren*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 112.

1734. Zi zerrāt-ı cihān āyinehā sāht

Dünyānuñ zerrelerinden āyıneler düzdi.

Zi rüy-ı hod be-her yek Óaksı endāht

Kendi yüzinden her birisine Óaksini atdı.

1735. Be-çeşm-i tiz bînet her çi nîküst

Keskün göziyle gördi her şey ki güzeldür. “Nîküst, bi-kāfi’l-ÓArabî.”

Çü [nîkū] bingeri Óaks-i ruh-ı ost

Çünkü güzel nażar idersin anuñ yüzünüñ aksidür. “Çü nîkū, bi-kāfi’l-ÓArabî.”

1736. Çü didi Óaks sūy-ı asl biştāb

Çünkü asl cānibinüñ Óaksini gördüñ hāқиқat-hāle Óacele eyle. YaÓnı Allāha Óāşıқ ol.

Ki piş-i asl nebved Óaks rā tāb

Asluñ öñinde Óaks için şuÓle olmadı.

1737. MaÓāza’llāh z’asl ez-dür māni

Asldan uzak қалmasından Allāha sığın.

Çü Óaks āhir şevd bi-nūr māni

Çünkü Óaks āhir olur, nürsuz қalursun. YaÓnı merhūm olursun dimekdür.

[124^a]

1738. Ne-bāşed Óaks rā çendān beķāyi

ÓAks için ol қadar beķā olmadı.

Ne-dāred reng-i gül çendān vefāyi

Gülüñ rengi ol қadar vefā tutmadı.

1739. Beķā h’āhi be-rüy-ı asl binger

Beķā istersen asl yüzine nażar eyle.

Vefā cūyi be-sūy-ı asl bügzer

Vefā istersen asl cānibine geç. YaÓnı Allāha Óubūdiyyet eyle.

1740. Ğam-ı çizı reg-i cān rā hırāşed

Eşyā ğamıyla cān tamarını tırmala.

Ki gāhı bāşed ü gāhı ne-bāşed
Ki gāh oldı ve gāh olmadı dünyā devleti.

Beyt

[Fā’ōilātün/Fā’ōilātün/Fā’ōilātün/Fā’ōilün]

Devlet-i dünyā¹⁴⁶ hayālî h’āba beñzer nesnedür

Baht-ı bîdār isteyenler terk-i h’āb itmek gerek¹⁴⁷

1741. Çü dānā duhter ın esrār beşnîd

Çünkü ol Ŗālim kız bu esrārı işitdi. Kızıdan murād, Bāziğadır.

Bisāt-ı Ŗışk-ı Yūsuf der-neverdîd

Yūsufuñ Ŗışkuñ döşemesini devşürdi. YaŖnı Allāha Ŗāşık oldı, sāniŖ-i şunŖdan müşāhede eyledi.

1742. Be-Yūsuf güft çün vaşfet şenîdem

Yūsuf Ŗāleyhi’s-selāma Bāziğa didi ki: Çünkü senüñ vaşfuñı işitdüm.

Be-dil dāğ-ı temennāyet keşîdem

Gönlüme senüñ temennāñuñ yakısını çekdüm.

1743. Giriftem pîş-i rāh-ı ārzūyet

Ben senüñ ārzūñuñ yolını öñinde tutdum.

Zi ser-pā sāhtem der-cüst ü cūyet

Başdan ayağa dek kendimi düzdüm, seni arayub bulmada.

1744. Çü dîdem rüy-ı to ŭftādem ez-pāy

Çünkü senüñ yüzüñi gördüm, ayakdan düşdüm.

Be-cān dāden be-ter pāyet zedem rāy

¹⁴⁶ Yazmada “devlet ü dünyā” şeklindedir.

¹⁴⁷ Bu beyit Bākî Dîvânı’nda yer almaktadır.

Ziyādesiyle senüñ ayāğña cān virmeklügi fıkı urdum.

1745. Velî çün gevher-i¹⁴⁸ esrār süftî

Velākin çünki¹⁴⁹ sırlar cevāhirini sen deldüñ.

Nişān z’ān menba’-ı envār [124^b] güftî

Nūrlar çıkacak yirden nişān virdüñ.

1746. Be-tahkîk-i sühan bişkâftî mûy

Sözi söylemek tahkîkinde yarduñ kılı.

Merā ez-mihr-i hod ber-tāftî rûy

Benüm yüzümi muḥabbetden döndürdüñ. Ya’Öñi Allāha Öāşık olduñ.

1747. Ħicāb ez-rûy-ı ümmîdem güşüdi

Perdeyi benüm ümîdüm yüzinden sen açduñ.

Zi zerre reh be-hürşîdem nümüdi

Baňa güneşüñ yolını zerreden gösterdüñ.

1748. Künün ber-men der-i ĩn rāz bāzest

Şimdi benüm üzerüme bu sırruñ kapısı açılmışdur.

Ki bā-to Öışk verzîden mecāzest

Ki saňa Öışk ihtiyār itmeklükden mecāzdur. Ya’Öñi senüñ Öışkuña özenmeklük mecāzdur dimekdür.

1749. Çü bāşed ber-ḥaḳîḳat çeşm bāzem

Çünkü ḥaḳîḳat üzerine benüm gözüm açıldı.

Bih üfted terk-i sevdā-yı mecāzem

Düşdi baňa mecāz sevdāsınuñ terki.

1750. Cezāke’llāh ki çeşmem bāz kerdî

Allāh saňa cezā eyle[me]sün benüm gözümü açmaḳluk eyledüñ.

Merā bā-cān-ı cān hem-rāz kerdî

¹⁴⁸ Yazmada “gevheri” şeklindedir.

¹⁴⁹ Yazmada “çünkü sen” şeklindedir.

Benüm cānumı cānla hem-rāz eyledüñ.

1751. Zi mihr-i ğayr bügsüstî dil-i men

Ġayrıy[1] sevmeden kesdün benüm gönülümü.

Ĥarîm-i vaśl kerdî menzil-i men

Vuślatuñ ĥarām olmasını eyledüñ benüm menzilümü. “**Kerdj**, bi-kāfi’l-
ÓArabî.”

1752. Eger her müy-ı men gerded zebāñî

Eger benüm her kılumda bir dil olursa. “**Gerged**, bi-kāfi’l-ÓAcemî.”

Zi to rānem be-her yek dāstāñî

Senden ben sürerüm her kılumuñ dilinde bir ĥikāyeti.

1753. Ne-yārem gevher-i şükr-i to süften

Ben kıadır degülem senüñ şükrüñüñ cevherini delmeklüge.¹⁵⁰

Ser-i müyî zi iĥsān-ı to güften

Senüñ iĥsānuñdan her bir kılumuñ başında söylemeklüge.¹⁵¹

1754. Bes ān geh kerd pedrūd-ı vey [ü] reft

Andan şöñra Bāziġa Yūsuf Óaleyhi’s-selām ile ĥelāllaşmağ eyledi. “**Kerd**, bi-kāfi’l-ÓArabî.”

Be-rest ez-māye ü sūd-ı vey ü reft

Anuñ fāóidesinüñ māyesinden kıurtuldı ve gitdi.

1755. Binā kerd ez-pes-i reften [125^a] be-taÓcıl

Binā eyledi git[mek]den şöñra be-taÓcıl ile. “**Kerd**, bi-kāfi’l-ÓArabî.”

Óİbādet-hāne[i] ber-sāhil-i Nıl

Bir Óibādet-hāne Nılüñ kenārında.

1756. Velî ez-mülk ü māl-ı¹⁵² Óālem āzād

¹⁵⁰ Yazmada “delmeklügi” şeklindedir.

¹⁵¹ Yazmada “söylemeklügi” şeklindedir.

Velākin Ŗālemũn mŭlk [ve] mālından kendũyi āzād eyledi.

Be-miskīnān u muĥtācān śalā dād
Miskīnlere,¹⁵³ muĥtāclara śalā virdi.

1757. Ki māl u mŭlk-i vey tārāc kerdend

Ki anuñ māl ve mŭlkini yaġmā eylediler. “**Kerdend**, bi-kāfi’l-ŖArabī fī hā.”

Be-ķŭt-ı yek ŧebeŧ muĥtāc kerdend
Bir gicenũn nafaķasına muĥtāc eylediler.

1758. Be-cāy-ı tāc ez-gevher-muraśśaŖ

Tāc yirine mŭzeyyen gevherden.

ĶanāŖat kerd bā-fersŭde mīķnaŖ
ĶanāŖat eyledi bir eskimiŧ baŧ Ŗrtũsiyle.

1759. Be-cāy-ı besten-i zerrīn Ŗśābe

Śırmalı śaruġı baġlanmaķ yirine.

Be-ser ber-best peŧmīn pāytābe
Baŧına baġladı yũnden ayaķ mīķdārı ķenber. YaŖnī taban eyinlũġi mīķdārı ķenber baġladı dimekdŭr.

1760. Ten-i hod z’atlas u iksŭn be-perdāht

Kendi vŭcŭdını atlas ve ŧibden ŧoydı.

Libās āyīne-āsā ez-nemed sāht
Āyīne gibi olan vŭcŭdına giyeceġi kiķeden eyledi, yaŖnī dŭzdi.

1761. Be-dest-i vey ķŭ gevher-dār yāre

Anuñ vŭcŭdında, yaŖnī elinde cevher gibi yāresi var idi. YaŖnī ebrŭluķ var idi.

Sifālīn sŭbhā āmed der-ŧŭmāre

¹⁵² Yazmada “māl u” ŧeklindedir.

¹⁵³ Yazmada “miskinlere” ŧeklindedir.

Legeni dahı var idi tesbîhi getürdi saymaqluğa. Ya'ni Allāhı zıkr itmeklüğe.

1762. Be-künc-i ān Ŗibādet-hāne reh kerd

Ol Ŗibādet-hānenüñ bucağına yol eyledi.

Zi Ŗālem rü der-ān mihrāb-geh kerd

Ŗālemden yüzini ol Ŗibādet-hānenüñ mihrābı yirine eyledi. “**Mihrāb-geh**, bi-kāfi'l-ŖAcemî.” “**Kerd**, bi-kāfi'l-ŖArabî.”

1763. Zi külhān dāmenî hākester āverd

Külhāndan bir etek kül getürdi. “**Külhān**, bi-kāfi'l-ŖArabî.”

Be-halvet pister-i sincāb güsterd

Halvetine sincābı¹⁵⁴ döşeme, yirine döşedi. “**Güsterd**, bi-kāfi'l-ŖAcemî.”¹⁵⁵

1764. Zi hārā zır-i ser binhād [125^b] bālîş

Çara taşdan başınuñ altına yaşduķ ķodi.

Der-āmed ğitî ez-derdeş be-nālîş

Felek anuñ derdinden feryāda geldi.

1765. Der-ān ma'Ŗbed be-ser mî bord tā būd

Ol ma'Ŗbed-hānede başa iletdi olduķça.

Be-tā'Ŗat pāy mî efşürd tā būd

Tā'Ŗatde ayağını aşındurdu tā vücūdı olduķça.

1766. Çü der-tā'Ŗatgerî Ŗömreş ser-āmed

Çünki tā'Ŗat idicilükde Ŗömri başa geldi. “**Gerî**, bi-kāfi'l-ŖAcemî.”

Be-cān dāden çü merdān hoş ber-āmed

Cān virmeklükde erler gibi güzel geldi.

1767. Ne-pindārî ki cān rā rāygān dād

Žan eylemez misin ki cānını āşkāre virdi.

Fürüg-ı rüy-ı cānān dîd u cān dād

¹⁵⁴ Yazmada “zincābî” şeklindedir.

¹⁵⁵ “ŖAcemî” ifadesi yazmada “ŖArabî” şeklindedir.

Cānānuñ yüzünüñ şuŖlesi gördi de cān virdi.

1768. Dilā merdānegi z'in zen beyāmūz

İy gönül, erlügi bu Ŗavratdan öğren. “**Merdānegi**, bi-kāfi'l-ŖAcemī.”

Be-mātem ŧive-bīn¹⁵⁶ ŧiven beyāmūz

Mātemle ŧive[y]i gör dañı ħareketi de öğren.

1769. Ėam-ı hod hor eger in Ėam ne-dāri

Kendi [Ėamını] yi eger bu ŖışĖ Ėamını tutmazsan.

Be-kon mātem ger in mātem ne-dāri

Mātem eyle eger bu ŖışĖ mātemi[ni] tutmaz iseñ.

1770. Be-ser ŧod Ŗömr der-şüret-peresti

Ŗömrüñ tamām oldu, şürete tapıcılığda.

Demj z'endişe-i şüret ne-resti

Şüret fikrinden bir nefes Ėurtulamazsın.

1771. Be-her dem ħüsn ü şüret rā zevālist

Her zamān ħüsn ve şüretde [bir] zevāl var.

Zi ħālī her zamān gerdān be-ħālīst

Her zamān bir ħālden bir ħāle dönmeklük var. “**Gerdān**, bi-kāfi'l-ŖAcemī.”

1772. Me-zen her dem Ėadem der-senglāhi

Urma her nefes ayağını [bir] Ėara taşa.

Zi ŧāhi her zamān menşin be-ŧāhi

Bir daldan bir dala her zamān oturma. YaŖni ŧāhib-i temĖin ol.

1773. Nişimen ber-ter ez-kevn ü mekān-gir

Oturmağluğını kevn ü mekāndan Ŗālī tut. YaŖni Allāha ŖāşıĖ ol dimekdür.

Firāz-ı kāh-ı maŖni āşiyān-gir

¹⁵⁶ Yazmada “şive-bīn ü” şeklindedir.

Ma'Ōnā köşkinüñ üstinde yuva tut.

1774. Buved ma'Ōnî [126^a] yekî sûret hezārān

Bir sûretüñ ma'Ōnāsı biñ olur.

Me-cū cem'Ōiyyet ez-sûret şümārān

Şûret şayanlardan cem'Ōiyyet isteme.

1775. Perişānî buved her cā şümārest

Perişānluğ olur her yirde şayı olur.

V'ez-ān rū der-yekî kerdēn hîsārest

Ol yüzden birlükde olmağ hîsārdur. Ya'Ōnî Allāhı bir bilmek. امن من عذابى [men deḥale hîsñi emine min Ōaẓābî]¹⁵⁷ ḥadîş-i qudsîñüñ maẓmūnıdır, mağsūd kelime-i tevḥîddür. “**Kerden**, bi-kāfi'l-ŌArabî.”

1776. Çü tāb-ı ḥamle-i düşmen ne-dārî

Çünkü düşmenüñ ḥamlesinüñ kuvvetini tutmazsuñ.

Bih ān k'ez-ceng-i o bāşî hîsārî

Yegrekdür ol düşmenüñ cenginden hîsār içinde olasın. Hîsārdan murād, kelime-i tevḥîddür. Düşmenden murād, şeytān Ōaleyhi'l-laŌnedür.

Terbiyet Kerdēn-i Züleyhā Yūsuf Rā ŌAleyhi's-Selām ve Hidmet-kārî Nümūden-i Vey Mer O Rā Be-Ān Çi Dest-Res-i¹⁵⁸ Vey Buved.

Bu Sürh, Züleyhā Yūsuf ŌAleyhi's-Selāmı Terbiyet Eyleyüb ve Dahı Züleyhā Yūsuf ŌAleyhi's-Selāma Hidmetini Gösterüb Ol Şey İle Hidmeti Ki Ol Züleyhā El Yetişdürici Olmağluğ Beyānındadır.

¹⁵⁷ “Her kim benim kaleme girerse benim azabımdan emin olur.” Harun Reşit Demirel, “Muhammed b. Mahmud El-Halvetî ve Şerhu Erbaîne Hadîsen Kutsiyyen Adlı Risâlesi”, *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 8, Aralık 2017, s. 339-373.

¹⁵⁸ Yazmada “dest-resî” şeklindedir.

1777. Çü devlet-gır şod dām-ı Züleyhā

Çünkü devlet tutıcı oldu Züleyhānuñ tuzağı.

Felek zed sikke¹⁵⁹ ber-nām-ı Züleyhā

Felek sikkesini Züleyhā nāmı üzerine urdı.

1778. Nażar ez-ārzühā-yı cihān best

Nażarını dünyānuñ ārzūlarından bağladı.

Be-hidmet-kārī-i Yūsuf miyān best

Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ hidmet-kārluğına bil bağladı.

1779. Zi zer-keş cāmehā-yı hez u dībā

Altunıyla toķınmış libāsları şibden, dībādan. **Lafż-ı hez**, can-āverdür ki anuñ yūñinden egirtmeç libāslar toķurlar ol libāslara daħı hez dirler ve ķunduz didükleri can-āver [126^b] ve ibrişim ve bir cāmedür ki tārı ibrişim ola.

Be-ķaddeş hemçü ķaddeş cüst ü zībā

Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ ķaddine boyı gibi taleb eyledi zībāyı. YaŐnı boyına münāsib zībālar geydürdi.

1780. Müzehheb tāchā zerrin kemerhā

Altunlanmış tāclar, altundan ķuşaklar.

MuraśśaŐ her yek ez-rahşān güherhā

Müzeyyen olmuş her birisi ıldurdayıcı cevherlerden.

1781. Çü rüz-ı sāl¹⁶⁰ her yek şışad u şest

Çünkü yıluñ her bir günleri için üç yüz altmış.

Müheyyā kerd ü fāriğ-bāl binşeşt

Ĥāzır eyledi ķaftānı, ķuşağı, tācı [ve] fāriğü'l-ķalb oturdı. “**Kerd**, bi-kāfi'l-ŐArabı.”

1782. Be-her rüzı ki şubĥ-ı nev demıdı

Her gün ki yeñi şabāĥ žāhir olurdı.

¹⁵⁹ Yazmada “sikke-i” şeklindedir.

¹⁶⁰ Yazmada “rüz u sāl” şeklindedir.

Be-düşeş hilÔatî ez-nev keşîdî

Anuñ omuzına yeñiden bir kaftân çekerdi. YaŎnî her gün bir dürlü kaftân geydürürdi dîbâdan ve şîbden.

1783. Çü ez-zer tâc kerdî husrev-i şark

Çünkü altun[dan] tâc eylerdi şark pâdişâhı. “**Kerdî**, bi-kâfî’l-ŎArabî.”

Be-tâc-ı digereş ârâstî fark

Bir gayrı tâc ile ol Yûsuf Ŏaleyhi’s-selâmuñ başını tezyîñ eyledi.

1784. Çü ser-efrâhtî serv-i revâneş

Çünkü başını kaldırdı ol mevzûn serv-kâmetlü olan Yûsuf Ŏaleyhi’s-selâm.

Be-âyîñ-i diger¹⁶¹ bestî miyâneş

Bir gayrı üslûbıyla bağlardı anuñ bilini.

1785. Ruh-ı ân âftâb-ı dil-firîbân

Göñüller aldayıcı ol güneş olan Yûsuf Ŏaleyhi’s-selâmuñ yañağı.

Ne-şod tâlîŎ dü-rûz ez-yek girîbân

FulûŎ idici olmadı iki gün bir yağadan. YaŎnî bir esbâbı iki gün geymezdi dimekdür.

1786. Dü bâr ân tâze serv-i gülşen-i nâz

Ol nâz gül bağçesinüñ tâze serv[i] olan iki kerre.

Be-yek efser ne-şod hergiz ser-efrâz

Bir tâc ile aslâ baş uzadıcı olmazdı. YaŎnî bir tâc[ı] [127^a] iki kerre geymezdi dimekdür.

1787. Ne-best ân leb şeker ez-yek kemer-bend

Ol tudağı şeker bir kuşak bağını bağlamazdı.

Miyân-ı hod mükerrer çün ney-i kând

Kendi biline mükerrer bağlamazdı şeker قامışı gibi. YaŎnî şeker قامışınuñ birkaç boğumu vardır, bir kuşağı bir kerre bağlardı, gayrı bağlamazdı dimekdür.

1788. Çü tâc-ı zer be-farķeş ber-nihâdî

¹⁶¹ Yazmada “be-âyîñî diger” şeklindedir.

Çünkü altun tacı başına kodı.

Hezārān buseş ber-farq dādī
Yüz biñ öpmeklük başı üzerine virürdi.

1789. Ki çün to hāk-i pāyeş tāt-ı men-bād
Senüñ [gibi anuñ]¹⁶² ayağınuñ toprağı benüm tācum olsun.

Be-evc-i serveri miŖrāc-ı men-bād
Serverlük burcı benüm miŖrācum oldı.

1790. Çü pīrāhen keşidī ber-ten-i o
Çünkü gönlegüñ¹⁶³ geydürürdi anuñ tenine. YaŖñı Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmuñ tenine.

Şodī hem-rāz bā-pīrāhen-i o
O sırdaş olurdu anuñ gönlegiyle.¹⁶⁴

1791. Tenem güftī zi to yek tār bādā
Benüm tenüm dirdi: Senden bir tel olsa!

V'ez-ān ten çün to ber-hor-dār bādā
Ol tenden senüñ gibi yemiş yiyici olaydı. YaŖñı hitāb Züleyhādan Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmuñ geydügi gönlegedür.¹⁶⁵

1792. Kabā ber-ğadd-ı ān serv-i dil-ārā
Ol gönül alıcı serv-ğaddinüñ üzerinde kaçtān.

Çü kerdī rāst güftī mer kabā rā
Çünkü toğrı olurdu kaçtāna dirdi ki Züleyhā. “**Kerdī**, bi-kāfi'l-ŖArabī.”

1793. Ki dārem ārzū z'ān serv-i gül-reng
Ārzū tutarum ol gül-reng olan serv-ğadde[yi].

¹⁶² “gibi anuñ” ibaresi yazmada “gibinüñ” şeklindedir.

¹⁶³ Yazmada “gönlegüñ” şeklindedir.

¹⁶⁴ Yazmada “gönlegiyle” şeklindedir.

¹⁶⁵ Yazmada “gönlegedür” şeklindedir.

Ki hemçün to der-āgūşeş konem teng
Senüñ gibi [anı] kocuşlamak eyleyüm tarluğla.

1794. Kemer çün cüst kerdî ber-miyāneş

Kuşak çünki taleb eylerdi anuñ bilini. YaŎñi Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ bilini.

Güzeştî in temennā ber-zebāneş
Geçerdi bu temennā Züleyhānuñ zebānından.

1795. Ki ger destem kemer būdî çi būdî

[127^b]

Eger benüm elim kuşak olaydı ne olurdu? “**Ger destem**, bi-kāfi'l-ÖAcemî.”

Zi vaşleş behre-ver būdî çi būdî
Anuñ vaşlından naşîb tutıcı olaydum ne olurdu?

1796. Müselsel gışuyeş çün şāne kerdî

Müselsel olan gışūsına taramaklık eylerdi. YaŎñi başını tarardı dimekdür.

Müdāvā-yı dil-i dīvāne kerdî
Dīvāne göñline devālar eylerdi. “**Kerdî**, bi-kāfi'l-ÖArabî.”

1797. Be-hem der-bāftî ez-Őanber-i hām

Biri birine hām Őanberden olan saçını örerdî.

Şikār-ı cān-ı hod rā Őanberî dām
Kendi tuzağınuñ şikārı ki Őanberden bir tuzaqdur.

1798. Be-kaşd-ı hord-ı şām u tuŐme-i çāşt

Ahşam ve kuşluk taŐāminuñ kaşdını.

Be-niŐmet-hāne-i hod rūz u şeb dāşt
Kendi niŐmet-hānesinde gice ve gündüz tutardı. YaŎñi bile taŐām yirdi dimekdür.

1799. Müheyyā kerd hānhā-yı mülevven

Ĥāzır eylerdi dürlü dürlü taŐāmları. “**Kerd**, bi-kāfi'l-ÖArabî.”

Be-niŐmethā-yı gün-ā-gün müzeyyen
Dürlü dürlü niŐmetleri tezyin eylerdi.

1800. Pey-i hâlvâş kand u mağz u bādām

Aña şeker hêlvâşıçün bādemle [i]çiyle.

Giriftî ez-leb ü dendān-ı o vām

Tudağından, dişinden borç tutardı. YaŖnî ben bu hêlvâyı saña ödünç virürüm, tudağını ve ağızını öperüm demekdür.

1801. Berāy-ı mîvehā-yı gūne-gūne

Dürlü dürlü mîveler içün, yaŖnî yemişler.

Zi şimîn şib-i o kerdî nümüne

Anuñ elma gibi gümüş çeñesinden göstermeklük eylerdi. “**Kerdî**, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

1802. Gehî ez-sînehā-yı murğ der-pîş

Gāhîce kuş göğüslerinden öñinde.

Kebābeş kerdî ez-sûz-ı dil-i h’îş

Kebāb eylerdi kendi gönlinüñ yanmasından. “**Kerdî**, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

1803. Gehî dādî çü laŖl-i āb-dāreş

Gāhîce şulu laŖl gibi olan dudacağına virürdi. “**Gehî**, bi-kāfi’l-ŖAcemî.”

Murabbāhā-yı hās [128^a] hoş-güvāreş

Hażm olıcı hās murabbālar, yaŖnî reçeller.

1804. Çü kerdî şerbeteş ez-şekker-i nāb

Anuñ şerbetini çünki şāfî şekerden eyledi. “**Kerdî**, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

Şodî hemçün nebāt ez-şerm-i o āb

Nebāt şekeri gibi şaru şu olurdu anuñ utanmasından. YaŖnî eriyüb sarı şu gibi olurdu.

1805. Be-her çizî k’ez-înhā meyl dîdî

Bunlardan her birisine ki meylini görürdi.

Revān çün cān-ı hod pîşeş keşîdî

Cān ile kendi cānı gibi anuñ öñine çekerdi.

1806. Şebān-geh k’eş hayāl-i h’āb bûdî

Ol gice anuñ h'āb hayālî olurdı. YaŖnı uyuklamağa başlardı. “K'eş, bi-kāfi'l-ŖArabî.”

Zi rüz u renc-i o bî-tāb bûdî

Gündüzden anuñ renciyle kuvvetsüz olurdı. YaŖnı kızları, Züleyhā Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmuñ üzerine taslîitinden kuvvetsüz olurdı da uyurdı. Bunda jhām-ı kabîh vardır.

1807. Biyefgendî firāş-ı¹⁶⁶ dil-peziş

Göñül alıcı döşegini birağurdı.

Nihādî mehd-i dîbā vü hârîş

Dîbā ve hârîş döşegini kordı.

1808. Nihāleş rā zi gül kerdî nihālî[n]

Anuñ fidan boyına gülden bir fidan eylerdi. YaŖnı gül döşerdi döşegine. “Kerdî, bi-kāfi'l-ŖArabî.”

Güleş rā ez-semen¹⁶⁷ yā lāle bālîn

Anuñ gül yaña[gına] yāsemenden yā lāleden yaşduķ eylerdi.

1809. Füsün h'āndî beşî efsāne güftî¹⁶⁸

Ėikāyeler okurdı çok latîfeler söylerdi.

Ėubār-ı hātîreş zi efsāne rüftî

Anuñ hātırınıñ Ėubārını Ėikāyeden giderürdi.

1810. Ėü bestî nergiseş rā perde-i h'āb

Ėünkü anuñ nergis gözini uyķu perdesi bağlardı.

Şodî bā-şemŖ hem-dem der-teb ü tāb

Züleyhā mûm ile muşāhib olurdı şūŖleden hārâretten. YaŖnı Züleyhā Yūsuf Ŗaleyhi's-selāma [128^b] muĖabbetden mûm gibi yanardı dimekdür.

1811. Dü-mest āhū-yı hod rā [tā] seĖer-gāh

¹⁶⁶ Yazmada “firāşî” şeklindedir.

¹⁶⁷ Yazmada “semîn” şeklindedir.

¹⁶⁸ Yazmada “güften” şeklindedir.

Kendi āhūsınuñ mestāne iki gözini tā śabāha dek.

Çerāñdî be-bāğ-ı hūsñ-i ān māh
Tolaşurdu ol ay gibi olan hūsñ bāğını.

1812. Gehî bā-nergiseş hem-rāz geştî

Gāhîce anuñ nergis gözine hem-rāz olurdu. “Nergiseş ü Geştî, bi-kāfi’l-
ÔAcemî fî hā.”

Gehî bā-gönçeeş dem-sāz geştî

Gāhîce anuñ gönçe gibi olan ağzına nefes urıcı olurdu. YaŎñî ağzı ağzına kordı
da bile yaturdu dimekdür. “Geştî, bi-kāfi’l-ÔAcemî.”

1813. Gehî ez-lāle-zāreş lāle çîdî

Gāhîce anuñ lāle-zārından lāle devişürürdi, yaŎñî öperdi.

Gehî ez-gül-sitāneş gül çerîdî

Gāhîce anuñ gülistānından gül devişürürdi.

1814. Giriftî geh zi nūşın çeşmeeş leb

Gāhîce anuñ bir içim şu gibi olan dudağının çeşmesini tutardı.

Geheş gird-i zekān geştî çü ğabğab

Gāhîce de ol Yūsuf Ôaleyhi’s-selāmuñ etrāfında ğabğab gibi olurdu. YaŎñî
yañağın yañağına kordı. “Gird, bi-kāfi’l-ÔAcemî.” “Geştî, bi-kāfi’l-ÔAcemî.”

1815. Gehî bā-ğışuyeş kerdî sūhan-sāz

Gāhîce anuñ zūlfine söz düzicilük eylerdi. YaŎñî şāŎirlük eylerdi. “Ğışuyeş,
bi-kāfi’l-ÔAcemî.” “Kerdî, bi-kāfi’l-ÔArabî.”

Ki ey hem-ser şode bā-gül-bün-i nāz

İy başdaş olmuş nāz gül ağacıyla. “Gül-bün, bi-kāfi’l-ÔAcemî.”

1816. Merā ez-dîde z’ān hūn-ābe-pāşî

Benüm gözümi kanlu şu örticidür anı görmeden. YaŎñî ziyāde muhabetden
kan ağılardı.

Ki dîvî bā-perî hem-hāne bāşî

Bir dîv bir perî ile evde bile olıcıdur.

1817. Bedîn efsūs pūşt-i dest-hāyān

Bu h k ye ile elin n arkasını  eynerdi.

Res ndi  eb    g s ye  be-p y n

Yeti  rdi anu  g s sı gibi gice nih yete. Ya n  uzun gice,  ab h olurdu.

1818. Be-r z n u  eb n  n b d k re 

G nd zlerde, [129^a] gicelerde bu idi i i. “**K re **, bi-k fi’l- Arab .”

Ne-b d ez-k r-ı o yek-dem  ar re 

Ol Y sufu  i inden bir nefes  ar rı olmad  idi. “**K r**, bi-k fi’l- Arab  eyzan.”

1819.  ame  hord  v   am-h  ri  kerd 

Anu   amını yirdi da ı anu   amını  ekicilik eylerdi. Ya n  elimden aldururum diy  te ess f eylerdi. “**Kerd **, bi-k fi’l- Arab  f  h .”

Be-h t n  perest ri  kerd 

Sult nlu ıyla a a c riyel k eylerdi.

1820. Bel        hemi e c n f r  ed

Bel ,      n d  im  c n  a a a olmaklu da oldu.

Be-c n der-hidmet-i ma      k  ed

C nıyla ma     n n hidmetinde Z leyh  oldu. “**K  **, bi-k fi’l- Arab .”

1821. Be-m j  n ez-reh-i o h r- ined

Kirpikleriyle anu  yolundan diken de i  rdi.

Be- e m ez-p y-ı o   z r- ined

G ziyle anu  aya ından rencide olmaklu  de i  rdi. Ya n  aya ına bir ta  do ınmasun diy  Y sufu  aya ı ba du ı yirleri s p r rdi.

1822. Be- e m   c n ni  ned h z r-ı o

G ziyle ve c nıyla otururdu anu  h z rında.

Buved k’ fted  ab l-i h t r-ı o

Ola ki anu  h t r n n  ab line d  e. Ya n  Z leyh  kend ye bir meyl ve mu abbet itd re.

Şerh Dâden-i Yûsuf ÖAleyhi's-Selâm ve Kıssa-i Mîhnet-i Râh u Zahmet-i Çâh Râ ve Âgâh Şoden-i Züleyhâ Ez-Ân Ki Endühî Ki Ân Rûz Dâşte Be-Sebeb Ân Bûdeest.

Bu Sürh, Yûsuf ÖAleyhi's-Selâmuñ Şerh Virmeklügi Yol Muhabbetinüñ Kıssasından ve Dahı Kıyu Zahmetinden [ve] Züleyhâda Âgâh Olup Ol Sebebden Bir Ğuşsa Ki Ol Yûsuf ÖAleyhi's-Selâmuñ Şerh Eyledügi Günde Turub Ol Şerh Sebebiyle Ol Ğuşsa Olmak Beyânındadır.

1823. Sühan-perdâz ın şîrîn fesâne

Söz düzici bu tatlu hikâyeden.

Çünin âred fesâne der-miyâne

Buncılayın getürdi hikâye[y]i ortaya.

1824. Ki bîş ez-vaşl-ı Yûsuf bûd rûzî

[129^b]

Yûsuf ÖAleyhi's-selâmun ziyâde vaşlından

Züleyhâ râ Őaceb derdî vü sûzî

Züleyhânuñ gündüzi Őaceb derdde idi, yanmada idi.

1825. Zi dil şabr u zi ten ârâm refte

Göñlinden şabrı ve teninden ârâmı gitmiş idi.

Şekîb ez-cân-ı ğam-fercâm refte

Cânından şabrı dahı ğamı da lâ-yokluğla gitmiş idi. YaŐñ böyle Yûsuf ÖAleyhi's-selâm yanında olub ğamı gitmek gerek idi. Lâkin yine yanub yakılurdi. Korkayın elimden aldururum diyü.

1826. Ne der-hâne be-kârî bend geştî

Ne evinüñ içinde bir iş ile bağlamakluğ eylerdi.

Ne der-bîrûn be-kes hursend geştî

Ne taşrada bir kimesne ile kanâŐat ider olmuş idi.¹⁶⁹ “Geştî, bi-kâfi'l-ÖAcemî fî hâ.”

¹⁶⁹ Yazmada “olmamış idi” şeklindedir.

1827. Müje pür-âb u dil pür-hûn hemîn reft

Kirpigi gözyaşıyla tolu âb idi ve gönlü de tolu kan bunuñla giderdi.

Derûn mî âmed ü bîrûn hemîn reft

Derûnına gelürdi dañı taşrasına da giderdi. YaŖñi içerüye, taşraya ağlar giderdi. Aşlâ kararı yok idi. Kararı ise Yûsuf Ŗaleyhi's-selâmı şineye çekmek idi. Yûsuf Ŗaleyhi's-selâm ise aşlâ yüzine bakmaz idi.

1828. Bedo güft ân bülend-iqbâl dâye

Aña didi: Ol iqbâli bülend olan Züleyhânuñ dâyesi.

Ki ey meh-pâre-i hürşid-sâye

İy ay pârçası gibi güneş gölgeli!

1829. Me-bâdet ez-cefâ-yı çarh tâbî

Çarhuñ cefâsından saña bir harâret olmasun.

Zi bî-dâd-ı zamâne ıztırâbî

Zamânenüñ Ŗadâletsüzlüğünden bir ıztırâb olmasun.

1830. Ne-mî dânem ki imrûzet çi hâlest

Ben bilmem ki saña bugünkü günde ne hâl vardur?

Ki cānet ġarķ-ı deryā-yı melālest

Ki senüñ cānuñ melüllük deryāsına [130^a] ġarķ olmışdur.

1831. Çü ân bergî ki gerdāned neşimeş

Ol şaman yaprağı gibi çünkü döndi anuñ neşim rāyihālî teni. YaŖñi şaman yaprağı gibi şabşarı oldı Züleyhânuñ vücûdı Yûsuf Ŗaleyhi's-selāmuñ derdinden. “**Bergî**, bi-kāfi'l-ŖAcemî fî hā.” “**Gerdāned**, bi-kāfi'l-ŖAcemî eyzan.”

Ki ber-yek cā ne-bîned kes muķimeş

Ki bir yirde bir kimesne görmedi anuñ muķîm olmasını.

1832. Gehî ber-püşť üfted gāh ber-rûy

Gāh arķası üzerine düşer bayılı rûy gāhîce de yüzi üstine.

Geh ân sū bâşedeş cünbiş geh in sūy

Geh ol cānibde olmışdur anuñ hareketi gāh bu cānibde. YaŖñi gāh ol cānibde arķası üzerine düşerdi gāhîce de bu cānibde yüzi üstine.

1833. Be-yek-ser-menzil ārāmı ne-dāred

Bir menzil başında [bir] rāhat tutmadı.

Be-cüz gerdendeği gāmı ne-dāred

Dönmenüñ gayrı bir adım tutmadı. “**Gerdendeği**, bi-kāfi’l-ŖAcemı.” “**Gām**, bi-kāfi’l-ŖAcemı fı hā.”

1834. Be-gū k’in bı-ķarārı ez-ki dārı

Söyle bu ķarārsuzluğu kimden tutarsın? Bu sözi söyleyen dāyedür. “**Be-gū**, bi-kāfi’l-ŖAcemı.” “**K’in**, bi-kāfi’l-ŖArabı.”

Zi nev rencı ki dārı ez-ki dārı

Yeñiden meşakķat ki sen tutarsın, kimden tutarsın?

1835. Be-güftā men zi hod hāyrānem imrüz

Züleyhā didi: Kendümden hāyrānum bugün.

Be-kār-ı h’ış ser-gerdānem imrüz

Kendi işümde mütehayyirüm bugünkü gün.

1836. Ğamı dārem ne-dānem k’in ğam ez-ķıst

Bir ğam tutarum bilmem bu ğam nedendür?

Zi cānem ser-zede in mātem ez-ķıst

Cānumdan baş urmuşdur bu mātem nedendür?

1837. Nihānı derdı ārāmem be-bordest

Be-cevr-i devr-i eyyāmem siperdest¹⁷⁰

1838. Menem hākı be-hod sākin nihādı

Ben bir toprağa mensūbum kendime sūkūnet ķodum idi.

Ki nı-ķıdest der-vey gird-bādı

Devşürilmemişdür ol, ol Yūsuf Ŗaleyhi’s-selāmdan rüzgāruñ etrāfinda. YaŖnı Yūsuf Ŗaleyhi’s-selāmuñ vuślatına nāŖil olmamışdur. “**Gird**, bi-kāfi’l-ŖAcemı.”

1839. Vücūdeş gerçi ez-cünbiş tehı nıst

¹⁷⁰ Molla Cāmı’nin Yūsuf u Züleyhā mesnevisinde yer alan bu beyit yazmada yazılmamıştır.

[130^b]

Anuñ vücudı egerçi hareketden boş degüldür.

Velî ez-âl-i bâdeş âgehî nîst

Velâkin benüm hâlümden aña âgâhlük olmamışdur.

1840. Çü Yūsuf hem-nişîn şod bā-Züleyhā

Çünkü Yūsuf Őaleyhi's-selām hem-nişîn oldu Züleyhā ile.

Şebā[n]-rūzî qarîn şod bā-Züleyhā

Gice gündüz yakın oldu Züleyhāya.

1841. Şebî pîş-i Züleyhā rāz mî güft

Bir gice Yūsuf Őaleyhi's-selām Züleyhānuñ öñinde sırrını söyledi.

Ġam u endūh-ı pîşîn bāz mî güft

Öñdin olan ġam ve ġuśśasını açmaqluġla söyledi.

1842. Be-taġribî sühan büġşād nā-gāh

Ġarîblük ile apansuz söz açdı.

Zebān der-şerh-i rāh u kıśśa-i¹⁷¹ çāh

Lisānını yol şerhinden dañı kıyuyu kıśśasından açdı.

1843. Züleyhā çün ġadîş-i çāh beşnîd

Züleyhā çünkü kıyunuñ kıśśasını işitdi.

Be-sān-ı rîsmān ber-h'îş pîçîd

Kıyunuñ ipi gibi kendi üzerine ġalkā ġalkā oldu. YaŐñi büküm büküm olub tepesinüñ üzerine döndi ġamından, ġuśśasından.

1844. Fütād ender dîleş k'ān rüz būdest

Ġam düşdi ol Züleyhānuñ göñlüne ki ol günde Yūsufuñ bu ġikāyesi olmışdur. “**K'ān rüz**, bi-kāfi'l-ŐArabî.”

Ki cāneş der-ġam-ı cān-süz būdest

Ki Züleyhānuñ cānı ġam içinde cānını yakıcı olmışdur.

¹⁷¹ Yazmada “kıśśa u” şeklindedir.

1845. Ĥesāb-ı rûz u meh çün njk ber-dāšt

Gündüz ĥesābını, ay ĥesābını çünki güzellük ile yukarı tutdı.

Be-piř-i o yaqın řod ān çi pindāšt

Züleyhānuñ öñinde yaqın oldu ol řey ki žann iderdi.

1846. Belj dāned dilj k’āgāh bāřed

Belj, bilür bir göñül ki ol ĥaber-dār oldu. “K’āgāh, [fi]’l-evveli bi-kāfi’l-
ÓArabj, ve’ş-sāñj bi-kāfi’l-ÓAcemj.”

Ki ez-dilhā be-dilhā rāh bāřed

Göñüllerden göñüllere yol oldu.

[131^a]

1847. Ĥuřūřā ez-dil-i řad çāk-i Óāřık

Ĥuřūřā yüz pāre olan Óāřıkuñ göñlinde.

Ki bāřed der-reh-i maÓřūķ řādık

Ki ol Óāřık maÓřūķuñ yolında řādık oldu.

1848. Zi her çākeř buved büğřāde rāñj

Her yirden aña açılmış olur bir yol.

Sūy-ı maÓřūķ ez-ān rāheř nigāñj

MaÓřūķuñ cānibinde ol yoldan bir nařar olur.

1849. Ez-ān reh pertev-i aĥvāl-i cānān

Ol yoldan cānānuñ aĥvālınıñ řuÓlesi.

Füted ber-çeşm-i¹⁷² cān-ı nā-tüvānān

ŽaÓıf olan cān gözinüñ üzerine düřer.

1850. Eger ĥāřj haled der-pāy-ı dil-dār

Eger bir diken batarsa göñül alıcınıñ ayağına.

¹⁷² Yazmada “çeşm ü” şeklindedir.

Dil-i Óāşık şevd-efgār ez-ān hār

ÓĀşıkun göñli ol dikenden efgār olur, yaÓñı yaralanmış olur. “Efgār, bi-kāfi’l-ÓArabî.”

1851. Ve ger bādî vezed der-zülf-i maĥbûb

Eger bir rûzgār eserse maĥbûbuñ zülfi üzerinde.

Füted der-cān-ı Óāşık z’ān śad āşûb

ÓĀşıkun cānı üzerine ol rûzgāruñ esmesinden yüz fitne düşer.

1852. Ve ger gerdî nişined ber-Óizāreş

Eger bir tozcağız anuñ yañağı üzerine oturursa. “**Ve ger gerdî**, bi-kāfi’l-ÓAcemî fî hā.”

Şevd ham püşt-i Óāşık zîr-i bâreş

ÓĀşıkun arķası egilür oldı anuñ yüki altından.

1853. Şenîdestem ki rûzî kerd Leylî

İşitdüm ki bir gün Leylā didükleri kız eyledi. “**Kerd**, bi-kāfi’l-ÓArabî.”

Be-ķaşd-ı faśd-ı sūy-ı niş meylî

Ķan almak ķaşdıyla niş[t]er cānibine [bir] meyl.

1854. Çü zed Leylî be-ĥay niş ez-pey-i hûn

Çünki Leylā ĥay ķabîlesinde nişteri ķan almak için ķolına urdı.

Be-vādî reft hûn ez-dest-i Mecnûn

Ķan śahrāya gitdi Mecnūnuñ elinden. YaÓñı Mecnūnuñ ķolından daĥı ķan boşandı dimekdür. Bu beytüñ maÓnāsında beyne’l-şūfiyye maķām-ı vaĥdet dirler.

[131^b]

1855. Beyā Cāmî zi bûd-ı hod be-perĥîz

Gel, iy Cāmî kendinüñ olmaķlğından perĥîz eyle!

Zi pindār-ı vücûd-ı hod be-perĥîz

Kendi vücûdını begenmeklğinden perĥîz eyle!

1856. Geret faĥrî vü nengî hest ez-tost

Eger saña ögünmeklük, ârlanmaqluğ oldıysa sendendür.

Veret büyi vü rengi hest ez-tost

Eger saña bir қоһu daһı bir reng oldıysa sendendür.

1857. Muşaffā şev zi mihr ü kine-i h'ış

Muhabbetden, künden kendüni şafı eyle.

Muşaykal kon ruh-ı ayine-i h'ış

Muşaykal eyle kendi ayinenün yüzini. YaŖnı kalbini cilālandur, Allāhı tevһid itmeklük eyle.

1858. Büved nür-ı cemāl-i şahid-i gayb

Gayb maһbubınuñ cemālinün nürı olur.

Be-tābed çün kelimu'llāhet ez-ceyb

Seni Allāh yanından şuŖlelendürür. YaŖnı Allāhu Ŗažimü's-şān seni kemāl lutfuñdan, fażluñdan şuŖlelendürür Mūsā Ŗaleyhi's-selām gibi.

1859. Şeved çeşm-i¹⁷³ dilet rüşen bedān nür

Göñlinün gözi rüşen olur Allāhuñ nürı ile.

Ne-māned sırr-ı cānān ber-to mestür

Cānānuñ sırrı senün üzerine mestür qalmaz.

Temennā Kerden-i Yūsuf Ŗaleyhi's-Selām Şubānı Rā Be-Ėükm-i Ān Ki Hiç Peyğamberi Ne-Büdeest Ki Şubānı Ne-Kerdeest ve Müheyyā Sāhten-i Züleyhā Esbāb-ı Şubānı Vey [Rā].

Bu Sürh, Yūsuf Ŗaleyhi's-Selāmuñ Çobanluğ İsteyüb Ol Ėükm Sebebiyle Ki Hiçbir Peyğambere Olmamışdur Ki Çünkü Çobanluğ İtmemiş Ola. Züleyhā da Çobanluğ Sebeblerini Yūsuf Ŗaleyhi's-Selāma Ėāzır Qalmaqluğı Beyānındadır.

1860. Hoş ān bı-dil ki devlet yār gerded

¹⁷³ Yazmada “çeşm ü” şeklindedir.

Güzellük ol gönli elinde olmayan Óaşıka ki yār devleti oldı. YaÓnı yārine vāsıl oldı. “**Gerdend**, bi-kāfi’l-ÓAcemı.”

Be-gird-i hātır-ı dil-dār gerded

Gönül alıcının [hātır] etrafında oldı. “**Be-gird**, bi-kāfi’l-ÓAcemı.”

1861. Birün āyed¹⁷⁴ tamām ez- [132^a] h’āhiş-i h’iş

Şaşraya geldi kendi istediğinin tamāmı ile.

Dihed der-h’āhiş-i o kāmış-i h’iş

Virdi anuñ istemesinde kendi murādını. YaÓnı murādına nāóil eyledi ki murādı çobanluk idi. Züleyhā Yūsuf Óaleyhi’s-selāmı çoban eyledi. “**Kāmış**, bi-kāfi’l-ÓArabı.”

1862. Çü h’āhed cān revānı ber-leb āred

Çünki cān gitmeklik istedi tudağa geldi.

Be-pūsed hāk-i o vü cān sipāred

Ol tudağ ol toprağı öpdı [ve] cānını ısmarladı. YaÓnı cān bedenden çıkar, murād itdünde izn-i fazilet.

1863. Çü cūyed dil koned dil rā zi ğam hūn

Çünki gönül istedi gönlini ğamdan şan eyleye.

Dihed der-dem zi rāh-ı dıde bırun

Ol nefes içinde göz yolından taşra virdi. YaÓnı şan ağladı.

1864. Çü gūyed hıız ez-ser-pāy sāzed

Çünki söyledi Yūsuf Óaleyhi’s-selām Züleyhā kalkdı başdan ayağa dek düzildi.

Be-hidmet-kārı-i o ser-firāzed

Anuñ hidmet-kārluğına başını uzatdı.

1865. Eger rāned ne-tābed ser çü hāme

Eger süreydi döndürmezdi başını qalem gibi.

Ve ger h’āned ne-pıçıd rü çü nāme

¹⁷⁴ Yazmada “birün āyed-birün āyed” şeklindedir.

Eger okuyaydı döndürmezdi yüzini nāme gibi.

1866. Be-hük-m-i ān ki ümmet-perverî rā

Ol hük-m ile ki ümmetini perverde idicidür peygamberler.

Şubān¹⁷⁵ lāyık buved peygāmberî rā
Çobanluk lāyık idi peygamberlüge.

1867. Zi Yūsuf bā-hezārān kām-rānî

Yūsuf Őaleyhi's-selām bu kadar kām-rānluk ile.

Hemî zed ser temennā-yı¹⁷⁶ şubānî
Baş urdı çobanluk istemesine.

1868. Züleyhā ān temennā rā çü der-yāft

Züleyhā anuñ temennāsını çünkü añladı.

Be-taḥşîl-i temennāyeş Őinān tāft
Temennāsını taḥşîl eylesesini döndürdi.

1869. Nuhustîñ ḥāst zi üstādān-ı yek fen

Evvel istedi [132^b] çobanluk feninüñ üstādlarından.

Ki bāftend ez-berāyeş yek felāhan
Ki Yūsuf Őaleyhi's-selām içün şapan öreler.

1870. Resen hemçün hūr ez-zer tāftendeş

İpi güneş gibi altundan bükdiler.

Çü gîşū-yı muŐanber bāftendeş
ŐAnberli gîşūsı gibi ördiler.

1871. Züleyhā nîz mî poht ārzūyî

Züleyhā daḥı kaynatdı bir ārzūyı.

Ki güncāned der-ān hod rā çü mūyî

¹⁷⁵ Yazmada “şubānî” şeklindedir.

¹⁷⁶ Yazmada “temennāyî” şeklindedir.

Şıgdıralar ol şapan içine kendüyi bir kıl gibi. “**Güncāned**, bi-kāfi’l-**ÓAcemî**.”¹⁷⁷

1872. Çü nütvān bî-sebeb hod rā ber-o best

Mümkün degüldür sebebsüz kendüyi anuñ üzerine bağlamak.

Be-būsem gāh gāheş z’ān sebeb dest

Öpeyüm ol Yūsuf Óaleyhi’s-selāmı vaqt vaqt ol sebebden elini. “**Gāh gāheş**, bi-kāfi’l-**ÓAcemî** fî hā.”

1873. Ve ger mî güft in rā çün pesendem

Dahı didi: Bu kıl gibi şapana girmegi niçe begeneyüm.

Ki yek mū bār-ı hod ber-vey be-bendem

Bir kıl gibi kendüm yük olmaqluğa anuñ üzerine kendimi bağlamaqluğı niçe begenirüm.

1874. MuraśśaÓ sāht behr-i zîb ü zîver

Müzeyyen düzdi her zînetden.

Ki müjgān-ı hodeş pür-dürr ü gevher

Kendi kirpikleri gibi tolu incü gevher ile.

1875. Be-cenbeş ger fütādî laÓl-i hoş-reng

Anuñ yanına düşerse eger güzel rengü laÓl.

Zi bî-miğdārî efgendiş çün seng

Miğdārsuzluğla taş gibi birağurdı.

1876. V’ez-ān pes dād fermān bā-şubānān

Andan soñra buyruğ virdi çobanlara.

Reme der-kūh u der-şahrā çerānān

Sürüyi tağlarda şahrālarda süreler. “**Kūh**, bi-kāfi’l-**ÓArabî**.”

1877. Cüdā sāzend māder berre’[î] çend

Ayru düzdidiler anasından bu miğdār kızuyı.

¹⁷⁷ “ÓAcemî” ifadesi yazmada “ÓArabî” şeklindedir.

Çü gerdün-ı âamel bî-mîşl [ü] mânend
Âamel burcî gibi [mîşlsüz ve] mânendsüz. “Gerdün, bi-kâfi’l-ÔAcemî.”

1878. Çü âhû-[yî] Hoten sünbül çeride

Hoten âhûsı gibi sünbüllerini ayırmış idi.

Zi gürgân hergiz âşibî ne-dide
Kurdlardan aslâ bir fitne görmemiş idi. “Zi gürgân, bi-kâfi’l-ÔAcemî fî hâ.”

1879. Zırh-sân peşmişân çün mûy-ı [133^a] rengi

Zırh gibi yünlerden¹⁷⁸ rengi kıl gibi. Lafz-ı zırh, demür gömlek ki cengde geyerler.

Zi ibrişem füzûn der-tâze rengi
Ebrîşimden ziyâde renginûn tâzelüğinden.

1880. Zi ferbih dünbehâ yek-ser girân bâr

Semizlüğünden kuyrukları bir uğurdan yüki âgurdur.

Be-râh ez-pes girânî nerm-reftâr
Yolda âğırluklarından yumuşak şalınıcılarıdır. “Girân, girânî, bi-kâfi’l-ÔAcemî fî hâ.”

1881. Be-her vâdî çü reftendî çerâ zen

Her şâhrâya anlar sürilmek ile giderlerdi.

To gûyî mevc mî zed seyl-i revğan
Sen dir idüñ: Dalka urdı yağ seyli. “Gûyî, bi-kâfi’l-ÔAcemî.”

1882. Be-rûy-ı mevc bād ez-ser-firâzî

Yüzinde mevc oldu baş uzatmaqlüğünden.

Girifte şânÔat-ı zencîr-sâzî
Zencîr düzicilik şânÔatını tutmuş idi.

1883. Çü der-burc-ı âamel hürşîd-i tâbân

¹⁷⁸ Yazmada “yünlerden” şeklindedir.

Çünkü hâmel burcındaki¹⁷⁹ güneş gibi şuÖle iderdi.

Miyân-ı ân reme Yūsuf ūitābān

Ol sürünüñ ortasından Yūsuf Őaleyhi's-selām Őacele iderdi.

1884. Çü müūgĭn āhū-yı tenhā fütāde

Müūg āhūsı gibi tenhā düşmiū idi ūahrānun içinde.

Be-sūy-ı gūsfendān rū nihāde

Ūoyunlaruñ cānibine yüzini ūomıū idi. “Gū[sfend], bi-kāfi'l-ŐAcemĭ.”¹⁸⁰

1885. Zūleyhā Őaql u hūū u ūabr u cān rā

Zūleyhā Őaqlını, ūabrını [ve] cānını.

Seg-i dūnbāle-keū kerde ūubān rā

Çoban için ūuyruĭnı çekici köpek eylemiū idi. YaŐnĭ Őaqlı dāŕimā Yūsuf Őaleyhi's-selāmda idi. “Seg, bi-kāfi'l-ŐAcemĭ.” “Keū kerde, bi-kāfi'l-ŐArabĭ fĭ hā.”

1886. Nigeh-bānān müvekkil sāht çendi

İūmarlanmıū gözediciler bu ūadar düzmiū idi.

Ki dārendēū nigāh ez-her gezendi

Ki anı her zararlıardan hıfz ile tutarlardı. “Gezendi, bi-kāfi'l-ŐAcemĭ.”

1887. Bedĭn sān būd tā mĭ h'āst kāreū

Bunuñ gibi idi, tā istedi Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ işini.

Ne-būd ez-dest bĭrūn ihtiyāreū

Olmamıū idi [133^b] elinden taūra ihtiyārı. YaŐnĭ ihtiyārıyla degül idi, ıztırār idi.

1888. Eger mĭ h'āst der-ūahrā ūubān būd

Eger diler ise ūahrā içinde çobān idi.

¹⁷⁹ Yazmada “būrcındaki gibi” ūeklindedir.

¹⁸⁰ “ŐAcemĭ” ifadesi yazmada “ŐArabĭ” ūeklindedir.

Ve ger mî h'âst şâh-ı mülk-i cân bûd
Eger diler ise mülk pâdişâhı, cân pâdişâhı idi.

1889. Velî der-zât-ı hod bûd ân perî-zât

Velâkin kendi zâtında ol perî-zât idi.

Zi şâhî vü şubânî her dü âzâd
Pâdişâhlukdan, çobanlukdan âzâd idi her ikisinden.

Mutâlebet Kerden-i Züleyhâ Vişâl-i Yûsuf ÖAleyhi's-Selâm ve İstignâ
Nümûden-i Yûsuf Ez-Vey.

Bu Sürh, Züleyhâ Yûsuf ÖAleyhi's-Selâmuñ Vişâlini Taleb İdüb [ve]
Yûsuf ÖAleyhi's-Selâm da Züleyhâdan İstignâ Göstermek Beyânındadır.

1890. Çü bended bî-dilî dil der-nigârî

Çünkü bağladı bir gönül elinde olmayan Őaşık gönlünü bir nigâra. Yaönî Yûsuf Öaleyhi's-selâma.

Ne-gîred kâr-ı o hergiz qarârî
Futmadı anuñ işi aslâ bir qarâr. “**Kâr**, bi-kâfi'l-ÖArabî.” “**Nigârî ve hergiz**, bi-kâfi'l-ÖAcemî fî hâ.”

1891. Eger nebved be-keff naqd-i vişâleş

Eger avucında Yûsuf Öaleyhi's-selâmuñ vişâlinüñ naqdi, yaönî huzûrı olmadıysa.

Be-nisye Öışk-bâzed bâ-cemâleş
Viresiye Őışkıyla oynadı Yûsuf Öaleyhi's-selâmuñ cemâliyle.

1892. Velî hûneş¹⁸¹ buved ez-dil çekide

Velâkin Züleyhânuñ kanı gönlünde¹⁸² tamlayıcı idi.

¹⁸¹ Yazmada “hûyeş” şeklindedir.

¹⁸² Yazmada “gönlünde” şeklindedir.

Ki üfted kār-ı vey ez-dil be-dide

Ki Züleyhānuñ işi düşmemiş idi göñlinden gözine.

1893. Çü yābed behre çeşm-i eşk-bāreş

Çünkü naşib buldı Züleyhā gözinüñ yaşıyla Yūsuf Óaleyhi's-selām için.

Füted endişe-i būs u kenāreş

Züleyhā fikre düşdi Yūsuf Óaleyhi's-selāmı öpmek [ve] қоçmaq ile.

1894. Ve ger būs u kenāreş [134^a] hem dihed dest

Eger öpmek ve қоçmaq el virdiyse.

Zi bīm-i hier bāşed rence-peyvest

Ayrılık қorқusından meşakқatlü oldı muttasıl.

1895. Ümjd-i kām-rāñi nist der-Óışk

Kām-rānluk ümjdı yoқdur Óışk içinde. “Kām-rāñi, bi-kāfi'l-ÓArabı.”

Şafā-yı zindegāñi nist der-Óışk

Dirilük şafası yoқdur Óışk içinde. “Zindegāñi, bi-kāfi'l-ÓAcemı.”

1896. Buved āgāz-ı ān hūn horden ü bes

Ol Óışkuñ ibtidası olur қan yimeklük ancaқ.

Buved encāmeş ez-hod morden ü bes

Ol Óışkuñ āhiri kendünden ölmek olur ancaқ, yaÓñi merhūm olmaқ.

1897. Be-rāhat key buved ān kes sezā-vār

Rāhat қақан olur ol kimesneye lāyıқ?

Ki hūn horden buved yā mordeneş kār

Қan yimek yāhūd ölmek ola anuñ işi. YaÓñi merhūm olmaқ ola.

1898. Züleyhā būd Yūsuf rā ne-dide

Züleyhā evvel hayālinde¹⁸³ Yūsuf Óaleyhi's-selāmı görmemiş idi.

Be-h'ābı bā-hayālī āremjde

Uyқu içinde Yūsuf Óaleyhi's-selāmuñ hayāliyle¹⁸⁴ rāhat olmış idi.

¹⁸³ Yazmada “hālinde” şeklindedir.

1899. Be-cüz dîdâreş ez-her cüst ü cüyî

Anı görmeden ğayrı degül idi her cüst ü cüsü.

Ne-mî dānist hod rā ārzūî

Bilmez idi kendi için bir ārzū.

1900. Çü dîd ez-dîden-i o behre-mendî

Çünkü anı görmeden behre-mend oldu. YaÖnî anı görmesi naşîb oldu.

Zi dîden h'āst tabÖ-ı o bülendî

Yūsuf Öaleyhi's-selāmı görmeden Züleyhānuñ tabîÖatı bülendlük diledi.

1901. Be-ān āverd rüy-ı cüst ü cū rā

Ol sebebiyle getürdi cüst ü cū yüzini.

Ki āred der-kenār ān ārzū rā

Ol Yūsuf Öaleyhi's-selāmı çoçmaçluğda ārzū getürdi. YaÖnî Yūsuf Öaleyhi's-selāmı çoçdı dimekdür.

1902. Zi laÖl-i o be-büse [134^b] kām gîred

Anuñ laÖl tudağını öpmek ile murād tutdı. “Kām, bi-kāfi'l-ÖArabî.”¹⁸⁵

Zi serveş bā-kenār ārām gîred

Yūsuf Öaleyhi's-selāmuñ serv-kāmetini çoçmaçluğla rāhatlук tutdı.

1903. Belî neẓẓāregî k'āyed sūy-ı bāğ

Belî, naẓar idicilük ile bāğ cānibine geldi. “Neẓẓāregî, bi-kāfi'l-ÖAcemî.”
“K'āyed, bi-kāfi'l-ÖArabî.”

Zi şevk-ı o çü lāle şîne pür-dāğ

Anuñ şevkından lāle gibi şînesi tolu yakı oldu.

1904. Nuhust ez-rüy-ı gül dîden şevd mest

O gülüñ yüzinden görmeklük ile mestāne oldu idi.

¹⁸⁴ Yazmada “hāliyle” şeklindedir.

¹⁸⁵ “ÖArabî” ifadesi yazmada “ÖAcemî” şeklindedir.

Zi gül dîden be-gül çîden bored dest
Güli görmeden devşürmeklüge el ilettdi.

1905. Züleyhâ vaşl râ mî cüst çâre

Züleyhâ vuşlat için çâre isterdi.

Velî mî kerd ez-ân Yūsuf kenâre
Velâkin ol vaşldan Yūsuf Óaleyhi's-selâm kenâr çizdi, yaÓnî uzaq oldı. “**Mî kerd**, bi-kâfi'l-ÓArabî.”

1906. Züleyhâ bûd hûn ez-dîde rîzân

Züleyhânuñ gözinden kan dökilici oldı.

Velî mî bûd ez-o Yūsuf gürîzân
Velâkin Yūsuf Óaleyhi's-selâm andan kaçıcı oldı. “**Gürîzân**, bi-kâfi'l-ÓAcemî.”

1907. Züleyhâ dâşt bes cân-sûz dâgi

Züleyhâ cân yakıcılık ile çün yakı tutdı.

Velî mî dâşt z'ân Yūsuf ferâgi
Velâkin Yūsuf Óaleyhi's-selâm andan ferâgat tutdı, aslâ rağbeti Züleyhâya yog idi.

1908. Züleyhâ ruh bedân ferruh-liqâ dâşt

Züleyhâ yüzini ol qutlu liqâyâ tutdı.

Velî Yūsuf nażar ber-püşt-i pâ dâşt
Velâkin Yūsuf Óaleyhi's-selâm nażarını ayagınuñ arqasına tutdı. YaÓnî öñine baqardı dimekdür.

1909. Züleyhâ behr-i yek dîden hemî sūht

Züleyhâ Yūsuf Óaleyhi's-selâmı bir görmeklük için yanardı.

Velî Yūsuf zi dîden dîde mî dūht
Velâkin Yūsuf Óaleyhi's-selâm Züleyhâyı görmeklükden gözlerini dikerdi. YaÓnî gözlerini yumardı dimekdür.

1910. Zi bîm-i fitne rûy-ı o ne-mî dîd

[135^a]

Fitne korkusundan anuñ yüzini görmedi.

Be-çeşm-i fitne sūy-ı o ne-mi dîd

Fitne göziyle anuñ cānibini görmedi. YaŖñi fitne göziyle baķmadı.

1911. Ne-yāred Ŗāşık ān dîdār der-çeşm

Ŗāşık anuñ dîdārını gözine getürmedi.

Ki bā-yāreş ne-yüfted çeşm ber-çeşm

Ki yāriyla gözi gözine düşmedi.

1912. Zi Ŗāşık dem-be-dem eşķi vü āhî

Ŗāşık nefes-be-nefes gözyaşı dökmede idi, āhda idi.

Ne-bāşed cüz be-ümmîd-i nigāhî

Nażar itmeklük ümîdinüñ ğayrı Ŗāşık içün olmadı.

1913. Çü yār ez-hāl-i Ŗāşık dîde pūşed

Çünki yār Ŗāşıķuñ hālinden gözini ķapar oldu, yaŖñi örter oldu.

Sezed k’eş hūn-ı dil ez-dîde cūşed

Lāyıkdur anuñ göñlinüñ ķanı gözinden ırmaķ oldu. “K’eş, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

1914. Züleyhā rā çü in ğam ber-ser āmed

Züleyhā içün çünki bu ğam başa geldi.

Be-endek furşatî ez-pā der-āmed

Azacuķ fırsat içinde ayağı yuķarı geldi, yaŖñi hasta oldu.

1915. Ber-āmed der-hazān-ı miĥnet ü derd

Ĥüzn içinde miĥnet [ve] derdle geldi.

Gül-i sürheş be-reng-i lāle-i zerd

Anuñ kırmızı gül gibi olan yañaĖı sarı lāle renginde oldu.

1916. Be-dil z’endūh būdeş bār-ı enbūh

Göñlinüñ Ėuşsısından ķasrı yükinde olmış idi.

Seĥî serveş hamîd ez-bār-ı endūh

Anuñ mevzūn ķaddi Ėuşsa yükinden egildi.

1917. Be-reft ez-la'Ol leb ābī ki būdeş

Anuñ la'Ol tudağından bir āb gitdi ki olmış idi. Ya'Ōñ tudağı kıurudı dimekdür.

Nişest ez-şem'Ō-i ruh tābī ki būdeş

Yañağınuñ şem'Ōinden oturdı bir şu'Ōle ki olmış idi. Ya'Ōñ beñzi şarardı, soldı dimekdür.

1918. Ne-kerdj şāne mūy-ı Ōanberīn būy

[135^b]

Farāğı Ōanber kıohulu olan şaçına urmamış idi. “**Ne-kerdj**, bi-kāfi'l-ŌArabī.”

Cüz ez-pençe ki mī kendī be-ān mūy

Pençenūñ ğayrı taraķ urmamış idi ol pençesiyle şaçını kıoparurdı. “**Kendī**, bi-kāfi'l-ŌArabī.”

1919. Be-sūy-ı āyine¹⁸⁶ kem rū ğüşādī

Āyine cānibine yüzini açmamış idi. “**Ĝüşādī**, bi-kāfi'l-ŌAcemī.”¹⁸⁷ “**Kem**, bi-kāfi'l-ŌArabī.”

Meger zānū ki ber-vey rū nihādī

İllā dizinūñ üstine yüzini kıordı.

1920. Zi bes k'ez-dil feşādī hūn-ı tāze

Ĝöñlinden çok tāze kıan şaçardı. “**K'ez**, bi-kāfi'l-ŌArabī.”

Ne-ĝeşti ğihreeş muhtāc-ı ğāze

Anuñ ğihresi kıızılıcaya muhtāc olmamış idi. “**Ne-ĝeşti**, bi-kāfi'l-ŌAcemī.”

1921. Heme Ōālem be-ĝeşmeş ğün siyeh būd

Cümle Ōālem ol Züleyhānuñ ğözine siyāh idi.

Be-ĝeşmeş sürme rā key cāy-ĝeh būd

Anuñ ğözi sürmeye kıaçan yir olurdı. “**Cay-ĝeh**, bi-kāfi'l-ŌAcemī.”

¹⁸⁶ Yazmada “āyine” şeklindedir.

¹⁸⁷ “ŌAcemī” ifadesi yazmada “ŌArabī” şeklindedir.

1922. Zi sürme z'ân siyeh çeşmî ne-mî cüst

Ol siyeh göz sürme istemedi.

Ki eşk ez-nergis-i o sürme mî şost

Ki ol Züleyhānuñ nergis gözinüñ yaşı sürmeyi yıkardı.

1923. Züleyhā rā çü şod z'în ğam ciger rîş

Züleyhānuñ çünkü bu ğamdan cigeri yaralı oldu.

Zebān-ı ser-zenîş büğşād ber-h'îş

Başa kaçmaqluğ dilini kendi üzerine açdı.

1924. Ki ey kâret be-rüsvāyi keşide

Ki iy Züleyhā senüñ işüñ rüsvāyluğa çekilicidür.

Zi sevdā-yı ğulāmî zer harîde

Altunla alınmış bir oğlanuñ sevdāsından.

1925. To şāhî ber-serîr-i ser-firāzî

Baş çekilicek taht üzerinde sen pādîşāh-zādesin.

Çirā bā-bende-i hod Öışk-bāzî

Niçün kendi kuluña māōil olmaqluğ idersin?

1926. Be-maŐşūkî çü hod şāhî taleb-dār

Sen kendüñ gibi kendüñe maŐşūk bir şāhî taleb idici ol.

Ki şāhî rā buved şāhî sezā-vār

Sen bir pādîşāhsın saña bir pādîşāh lāyık olur. Yaönî sen bir pādîşāh kızsın
[136^a] saña lāyık olan pādîşāh oğullarını sevmekdür.

1927. ŐAceb-ter ān ki ez-Őucbî ki dāred

Ziyāde Őacebdür ol kimesneden ki bir Őucbî tutdı.

Be-vaśl-ı çün toyî ser der-ne-yāred

Senüñ gib[i]nüñ vaślına baş getürmedi, yaŐnî sevişmedi.

1928. Zenān-ı Mısr eger dānend hālet

Mısrūñ hānumları¹⁸⁸ eger senūñ hālūñi bilürlerse.

Resānend ez-melāmet šad melālet

Yetişdürürler söymeklüğinden yüz söymeklügi.

1929. Hemı güft ın velikin ān yegāne

Cümle didi bunı velākin anı birlük ile söyledi. “Yegāne, bi-kāfi’l-ŖArabı.”

Ne-z’ān sān der-dil-i o dāřt hāne

Anuñ göñlinde andan yir olmadı. YaŖñı ol söz göñlinde yokdur, dilindedür.

1930. K’eş ez-hātır tüvānistı birün kerd

Ki ol Yūsuf Ŗaleyhi’s-selāmi hātırından mümkün midür tařra eyleye, yaŖñı degül. “Kerd, bi-kāfi’l-ŖArabı.”

Bedın efsāne derdeş rā füsün kerd

Bu hıkāye ile derdini hikāye eyledi.

1931. Belı çün dil-berı bā-cān der-āmıht

Belı, çünki bir dil-berle cānını karışdurdı.

Ne-yāred cān ez-o peyvend āmıht

Cānını andan muttasıl karışmaqluğ getürmez mi, yaŖñı getürür.

1932. Bored peyvend-i cān ez-ten be-yek-dem

Bir nefes cānını teninden muttasıl eyledi.

Velı bā-o buved cāvıd muhkem

Velākin anuñla ebedı muhkem olur. YaŖñı anuñla bir nefes şohbet iden ki-mesne Ŗalāķa iderdi. Züleyhā ise bu kadar zamān şohbet eyledi Ŗalāķa itmez mi, ider dimekdür.

1933. Çi hoş güft ān be-dāğ-ı Ŗıřķ rencür

Ne güzel didi anı Ŗıřķ dāğıyla renclü olan Ŗāřık.

Ki büy ez-müşğ ü reng ez-gül řeved dūr

¹⁸⁸ Yazmada “hānımları” şeklindedir.

Müşgden қоһу, gülden reng uzak olur. YaŖnı müşgüñ қоһуsı, gülüñ қоһуsı
uzaқdan gelür.

1934. Velı bışün buved z'imkān-ı Ŗāşıq

Velākin Ŗāşıquñ imkānından taşra olur.

Ki güyed [136^b] terk-i cānān cān-ı Ŗāşıq

Ki cānānuñ [t]erkini Ŗāşıq cānından söyleye.

**Pürşiden-i Dāye Ez-Züleyhā Sebeb-i Güdāhten ü Sühten-i Vey Rā Der-
Müşāhede-i ŞemŖ-i Cemāl-i Yūsuf ŖAleyhi's-Selām.**

**Bu Sürh, Dāye, Yūsuf ŖAleyhi's-Selāmuñ Cemāl-i ŞemŖini Müşāhede
İdüb Ol Yūsuf ŖAleyhi's-Selām İçün Züleyhānuñ Erimeklügin ve
Yanmaqluğun Sebebini SuŖāl İtmesi Beyānındadır. “Güdāhten, bi-kāfi'l-
ŖAcemı.”**

1935. Züleyhā rā çü dāye ān çünān dıd

Züleyhāyı dāyesi ancılayın gördi.

Zi dıde eşk rızān hāl pürşid

Gözinden yaşını dökilici gördi hālını suŖāl eyledi.

1936. Ki ey çeşmem be-dıdār-ı to rüşen

Ki iy efendüm benüm gözüm senüñ dıdāruñla rüşendür.

Dilem ez-Ŗaks-i ruhsār-ı to gülşen

Benüm gönlümde senüñ yañağunuñ Ŗaksinden gül bağçesi olmuşdur.

1937. Dilet pür-renc ü cānet pür-melālest

Senüñ gönlüñ tolu meşakқatdır cānuñda tolu melüllükdür.

Ne-mı dānem torā eknün çı hālest

Ben bilmem senüñ için şimdi ne hāl olmuşdur.

1938. Torā ārām-ı cān peyveste der-pış

Senüñ için cānumuñ rāhatı öñindedür.

Çı mı sūzı be-bı-ārāmı-i h'ış

Niçün yanarsun bu rāhatsüzlüğün nedendür?

1939. Der-ān vaḳtī [ki] ez-hod dūr būdī

Ol vaḳt ki kendinden uzak idi.

Eger mī sūhtī maŌzūr būdī

Eger yanarsuñ ol zamān maŌzūr idüñ.

1940. Künün der-Ōayn-ı vaşlı sūhten çışt

Şimdi Ōayn-ı vuşlatdansın yanmaḳ nedendür?

Be-dāgeş semŌ-i cān efrūhten çışt

Ol maḥbūbuñ yaḳısıyla cānını şuŌlelendürmek nedendür?

1941. Ki rā ez-Ōāşıḳān ĩn dest dādest

Kime Ōāşıḳlardan bu el virmişdür? “**Ki rā**, bi-kāfi’l-ŌArabī.”

Ki maŌşūkeş be-hidmet ser-nihādest

Ki anuñ maŌşūḳı Ōāşıḳınuñ ĥidmetine baş ḳomışdur.

[137^a]

1942. Hemĭn bes tāliŌ-i ferhunde-i to

Hemān ki senüñ ḳutlu tāliŌüñ kifāyet ider.

Ki sultān-ı to āmed bende-i to

Ki senüñ sultānuñ sana ḳul geldi.

1943. Mehī lāyık be-tāc-ı pādişāhī

Bir aydur ki pādişāhluk tācına lāyıkdur.

Be-fermān-ı to şod diğeri çī h’āhī

Senüñ fermānuñda oldı, ġayrı ne istersin?

1944. Be-rūyeş hurrem ü dil-şād mī bāş

Anuñ yüzinde mesrūr ol [ve] ġöñlüñ şād olsun.

Zi ġamhā-yı cihān āzād mī bāş

Dünyānuñ Ōamellerinden āzād ol.

1945. Zi serv-i lāle-rengiş kām mī ġir

Ol yañağı lāle rengli, boyı serv gibi Yūsufdan murād tut. “**Kām**, bi-kāfi’l-**ÓArabî**.”

Be-reftār-ı hoşş ārām mî gîr

Anuñ öñinde güzel şalınmasıyla rāhatlúk tut.

1946. Lebeş mî bîn ü cān mî perver ez-vey

Anuñ dudağını gör [ve] andan cān besle.

Zülāl-i kām-rānî [mî] hor ez-vey

Murād süricilúk zülālını iç andan. “**Kām-rānî**, bi-kāfi’l-**ÓArabî**.”

1947. Züleyhā çün şenîd inhā zi dāye

Züleyhā çünki bu sözleri dāyesinden işitdi.

Sirişkeş rā dil ez-hūn dād māye

Gözinüñ yaşına göñül kıanından sermāye virdi. “**Sirişkeş**, bi-kāfi’l-**ÓAcemî**.”¹⁸⁹

1948. Zi ebr-i dîde hūn-ı dil fūrū rîht

Gözinüñ buludından göñlinüñ kıanını aşğa dökdi.

Be-pişş kıssa-i müşkil fūrū rîht

Dāyesinüñ öñine müşkil kıssasını aşğa dökdi. Ya^Ónî hikāye eyledi.

1949. Be-güft ey mihr-bān māder hemānā

Didi ki: İy muhabbet idici ana! Beñzer ki.

Ne^Ói çendān be-sırr-ı kār dānā

Bu kıadar işimüñ sırrını bilici olmaduñ. “**Kār**, bi-kāfi’l-**ÓArabî**.”

1950. Ne-mî dānî ki men der-dil çi dārem

Bilmezsin ki ben göñlümde ne tutarum?

V’ez-ān cān u cihān hāsıl çi dārem

Anuñ cānından cihānuñ hāsılından ne tutarum? Ya^Ónî hiçbir hāsılum yoğıdur.

1951. Be-hidmet piş-i rüyem iştāde

¹⁸⁹ “**ÓAcemî**” ifadesi yazmada “**ÓArabî**” şeklindedir.

Hidmet ile benüm öñümde dikilmişdür.

Velî bî-hidmetî rā dād dāde

Velākin hidmet- [137^b] süzlük için Óadālet virdi. YaÓñi benüm hidmetüm öpüb, çoçmağdur. Yūsuf Óaleyhi's-selām ise andan kaçır dimekdür.

1952. Zi men dürî ne-bāşed hiç gāheş

Benden uzak olmadı hiçbir vaktde. “Gāheş, bi-kāfi'l-ÓAcemî.”

Velî nebved be-men hergiz nigāheş

Velākin benüm üzerime aslā nažarı olmadı. “Nigāheş, bi-kāfi'l-ÓAcemî.”

1953. Ber-ān teşne be-bāyed zār bigrişt

Ol şusuzluğdan zārluğla ağlamak gerekdür.

Ki ber-leb-āb bāyed¹⁹⁰ teşneeş zîst

Şuyuñ¹⁹¹ kenārında şusuzluğla virilmek lāyıkumdur.

1954. Çü rüyem şemÓ-i hūbî ber-fürūzed

Çünkü benüm yüzüm güzel şemÓle şuÓle[le]nür.

Dü-çeşm-i¹⁹² hod be-püşt-i pāş düzed

İki gözini kendi ayağının arkasına diker.

1955. Bedîn endîşe āzāreş ne-cüyem

Bu fikr ile anuñ āzārını istemem. YaÓñi niçün benüm yüzüme bakmazsuñ diyü āzār eylemem.

Ki püşt-i pāş bih bāşed zi rüyem

Anuñ ayağının arkası yegrek oldı benüm yüzümden.

1956. Çü büğşāyem bedo çeşm-i cihān-bîn

Çünkü ben açam aña cihān görici gözümü. YaÓñi āzārlamak niyyetiyle gözi pek açam.

Be-pişānî nümāyed sûret-i çîn

¹⁹⁰ Yazmada “āmed-bāyed” şeklindedir.

¹⁹¹ Yazmada “şunuñ” şeklindedir.

¹⁹² Yazmada “çeşmî” şeklindedir.

Alnında gösterür çin sûretini. Ya'Önî alnını burçarur dimekdür, ya'Önî yüzini, gözini eger.

1957. Ber-ân çin ser-zeniş¹⁹³ ez-men revâ nîst

Ol çin sûretlü ma'hibûb üzerine başa kaçma'kluk benden revâ degüldür.

Ki ez-vey her çi mî âyed hatâ nîst

Andan her ne gelür ise hatâ degüldür.

1958. Zi ebrûyeş merâ der-dil girih hâst

Anuñ kaşından benüm içün gönlümüñ içinde düğümler vardır.

K'ez-ân kec-nîst kârem bî-girih râst

Anuñ kaşınıñ egrilüğinden benüm işüm düğümsüz to'ğrı olmadı. “K'ez-ân, bi-kâfi'l-ÖArabî.” “Kec, bi-kâfi'l-ÖArabî.” “Kârem, bi-kâfi'l-ÖArabî.”

1959. Çünîñ k'ez-vey girih ber-kârem üfted

Buncılayın ol Yûsuf Öaleyhi's-selâmdan düğümler benüm işümüñ üzerine düşdi. “K'ez-vey, bi-kâfi'l-ÖArabî.” “Kârem, bi-kâfi'l-ÖArabî.”

Na'zar kerden be-vey düşvârem üfted

Yûsuf Öaleyhi's-selâma na'zar eylemek baña meşakkat [138^a] düşdi.

1960. Dehâneş k'ez-sühan bâ-men be-tengest

Anuñ ağızı baña söz söylemeden tardur. Ya'Önî söylemez dimekdür.

Be-cüz hûn hordenem ez-vey çi rengest

Andan kan yimeden gayrı ne rengüm vardır? Hemân rengüm kan yimekdür!

1961. Zi la'Öleş der-dehânem âb gerded

Anuñ la'Öl tudağından benüm ağızum içinde şu olmuştur. Ya'Önî ağızum sulanmıştır. “Gerded, bi-kâfi'l-ÖAcemî fî hâ.”

Be-çeşmem âb hûn-ı nâb gerded

Benüm gözümden kanlu şu şâfî olmuştur. Ya'Önî şâfî kan ağlarım. Lafz-ı nâb, hâlis u sırf ya'Önî nesne karışmamış ola. Meşelâ müşg-i nâb ve şarâb-ı nâb dirler ve

¹⁹³ Yazmada “ser-reniş” şeklindedir.

mecāzen šāfī maʿŏnāsına istiʿmāl olunur. Laʿŏl-i nāb dirler ve sivri azu dişine dirler, büyük diş maʿŏnāsına da istiʿmāl [olunur] pıl dişı gibi.

Şems-i Fahri

[Mefāʿilün/Feʿŏlātün/Mefāʿilün/Feʿŏlün]

Hemişe tā ki ne-güyend nāb¹⁹⁴ rā meğşüş

Mādām¹⁹⁵ tā ki buved pıl rā tevān ez-nāb

Ferruhi

[Mefʿŏlülü/Mefāʿilü/Mefāʿilü/Feʿŏlün]

Nābest her ān çiz ki ālūde ne-bāşed

Zin rūy torā güyem [ü] kʼāzāde vü nābı

Şihāh-ı ŐAcem šāhibi ve her nesnenün rūşeni maʿŏnāsına naql eylemiş.

1962. Kadeş kʼāmed nihāl-i ārzüyem

Yūsuf Őaleyhiʼs-selāmuñ kaddi benüm ārzūmuñ fidanı geldi.

Zi rahmet key şevēd māʿŏil be-süyem

Merhametle kaçan meyl idici olur benüm cānibüme.

1963. Çü hʼāhem ez-nihāleş şib-çinem

Çünki anuñ fidanından ben elma devişürmek istedüm.

Ne-çide şib şad āşib bınem

Elma döğşürmedüm yüz meşakkať gördüm.

1964. Zi çāh-ı ğabğabeş çün kām hʼāhem

Anuñ ğabğabınuñ kıyusından çünki murād istedüm. “Kām, bi-kāfiʼl-ŐArabı.”

Be-çāh-ı ğam konēd ārām-ğāhem

Ġam kıyusını baña rāhat olacak yir eyledi. “Ārām-ğāhem, bi-kāfiʼl-ŐAcemı.”

1965. Be-reşkem zʼāştın-i o ki peyvest

¹⁹⁴ Yazmada “tāb” şeklindedir.

¹⁹⁵ Yazmada “mūdām” şeklindedir.

Baňa ħasedden ol ki yeñinden muttaşıl.

Be-destān yāfte ber-sā'ides dest

Elleriyle bükmişdür bileginüñ üzerine yeñini. Ya'Öñi bilegümi görmesün diyü Yūsuf Öaleyhi's-selām şaklamış idi.

[138^b]

1966. Zi dāmāneş zenem der-ceyb-i cān çāk¹⁹⁶

Anuñ eteginden ben urdum cān yaqasını çāk eyledüm.

Ki dāred piş-i pāyeş rüy ber-hāk

Ki tutdı ayağınıñ öñinde [yüzini] topraq üzerine.

1967. Çü dāye in sühan beşñid bigrişt

Çünki dāye bu sözi işitdi ve ağladı.

Ki ħāl-i in çünin müşkil tüvān zışt

Bu müşkil ħāliyle mümkün midür yirilmek?

1968. Firākı k'üfted ez-dür ān żarūri

Bir firāk ki düşdi uzaklıqdan ol żarūridür.

Bih ez-vaşlı bedin telhi vü şuri

Yegrekdür bir vuşlatdan ki bu acılıqla, fitnelük ile.

1969. Ğam-ı hicrān hemin yek sahtı āred

Ayrılıq ğamı hemān bir qatılıq getürür.

Çünin vaşlı dü-şad bed-bahtı āred

Buncılayın vuşlatdan ki iki yüz bed-bahtlık getürür.

Firistāden-i Züleyhā Dāye Rā Be-Nezdik-i Yūsuf Öaleyhi's-Selām ve Mutālebet-i Maqşūd Kerdin ve İbā Nümūd-ı Vey Ez-Ān.

Bu Sürh, Züleyhā Dāyesini Yūsuf Öaleyhi's-Selāmuñ Qatına Gönderüb Ki Maqşūdını Mutālebe Eylemek İçün [ve] Yūsuf Öaleyhi's-Selām Dahı Züleyhādan İbā Göstermesi Beyānındadır.

¹⁹⁶ Yazmada “ħāk” şeklindedir.

1970. Züleyhâ bâ-ğamî bâ-în dırâzî

Züleyhâ bu uzun ğamıyla.

Çü dîd ez-dāye rahm-ı çāre-sāzî

Çünkü dāyesinden çāre düzicilük ile merhamet gördi.

1971. Be-ğüft ey ez-to śad yārîm bûde

Didi: İy dāye senden yüz dostluk görmüşidük.

Be-her kārî hevā-dārîm bûde

Her işimüzde bizüm hevā-dārımız olmuşıduñ.

1972. Merā yek bār-ı dîġer yārîyî kon

Baňa bir kerre daħı dostluk eyle.

Zi ġam-h̄ārîm bîn ġam-h̄ārîyî kon

Bizüm ġam yiyici[lü]gimüzi gör de bir ġam yiyicilük eyle.

1973. K̄adem ez-tārik-i men kon be-sūyeş

Ayaġını beni terk idicilük ile anuñ cānibine eyle.

Zebān-ı men şev ü ez-men be-ġūyeş

Benüm dilüm ile ol [ve] benüm aġzumdan aňa söyle.

[139^a]

1974. Ki ey ser-keş nihāl-i nāz-perverd

İy baş çekici, nāz ile beslenmiş fidan!

Ruġet rā der-letāfet nāz-perverd

Senüñ yüzüñ letāfetde nāz ile beslenmişdür.

1975. Zi bustān-ı cemāl ü ġülşen-i rāz

Cemālüñ büstānında daħı rāz ġülşeninde.

Ne-reste çün k̄adet servî ser-efrāz

Bitmemişdür senüñ boyuñ gibi bir baş çekici mevzün serv.

1976. Zi cān u dil ġil ü ābî siriştend

ÓĀşıqlaruñ cānından, gönünden çamurını, şuyını qarışdurdılar. YaÓñi senüñ, ÓĀşıqlaruñ cānından, gönünden yoğurulmuşdur çamuruñ, yaÓñi vücüduñ. “**Gil**, bi-kāfi’l-ÓAcemî.”

Der-o šāhî zi bāğ-ı sidre geštend

Ol büstān içinde bir dalsın, sidre bāğından oldılar. “**Geštend**, bi-kāfi’l-ÓAcemî.”

1977. Çü berg-i ser-bülendî dād ān šāh

Başı Óālî olmaqluq yaprağını virdi ol dal.

Sehî serv-i toyeş h’āndend küstāh

Senüñ ol mevzūn qaddli olan boyuñdan küstāh oturdılar. YaÓñi qadinsına cefā itdi didiler.

1978. ÓArūs-ı dehr māder zāden üftād

Dehrüñ gelinini anası toğurmaqluq düşerdi.

Zi to pākize-ter ferzend kem-zād

Senden ziyāde pāk oğul māder-i dehr toğurmadı. “**Kem**, bi-kāfi’l-ÓArabî.”

1979. Be-ferzen[dl]it ādem çeşm-i rüşen

Senüñ ululuğuñla ādem gözi rüşendür.

Zi gül-rū[yi]yet Óālem tāze gülşen

Senüñ gül yüzüñden bütün Óālem tāze gülşendür.

1980. Kemāl-i hūsn-i to hādd-i beşer nışt

Senüñ kemāl hūsnüñ, beşerüñ hāddi degüldür.

Perî ez-hūbî-i to behre-ver nışt

İnsān ve perî senüñ güzelliğuñden naşîb-dār degüldür.

1981. Perî rā ger ne-būdî şerm-sārî

Perî için eger utanmaqluq olmayaydı.

Ne-māndî ez-to der-künc-i tevārî

Qalmazdı senden dünyā bucağında gizlü. “**Künc**, bi-kāfi’l-**ÓArabî**.”¹⁹⁷

1982. Firişte gerçi [139^b] ber-çarh-ı berînest

Firişte egerçi çarhuñ üzerindedür.

Be-pîş-i rûy-ı to ser-ber-zemînest

Senüñ yüzüñüñ öñinde başı yirdedür.

1983. Felek z’în sãn bülendet sâht pāye

Toğuz felek bunuñ gibi senüñ yüksekligüñden mertebe düzdi.

Figen ber-mübtelâ-yı h’îş sāye

Bırakdı kendini Yūsuf Óaleyhi’s-selāma mübtelāluğla gölge.

1984. Züleyhā gerçi zîbā dil-rübāyîst

Züleyhā gerçi dil-berdür dañı gönül alıcıdur.

Fütāde der-kemendet mübtelāyîst

Senüñ kemendüñ içine düşmişdür ve senüñ mübtelāñdur.

1985. Zi tıflî dāğ-ı to ber-sîne dāred

Tıflıluğda senüñ yaqıñı gögsi üzerinde tutdı idi. YaÓñı küçükden berü saña māóil olmış idi.

Zi sevdāyet gamî dirîne dāred

Senüñ sevdāñdan eski gam tutmuş idi.

1986. Be-mülk-i hod se bāret dîde der-h’āb

Kendi mülkinde üç kerre [seni] düşinde görmüş idi.

V’ez-ān Óömrîst mānde der-teb ü tāb

Andan bu kadar zamāñdur ısıtma ile hārāretde qalmışdur.

1987. Gehî çün āb der-zencîr bûdest

Gāhîce şu içinde köpri gibi zencîr içinde olmışdur.

¹⁹⁷ “ÓArabî” ifadesi yazmada “ÓAcemî” şeklindedir.

Gehi çün bād der-şeb-gir būdest

Gāhıce seni hātıra itmekle gıce tutıcı olmışdur. YaŌnı şabāha dağ senün fikründen uyumaz dimekdür.

1988. Künün hem geşte z'ın sevdā çü müyi

Şimdi bile olmışdur bu sevdādan bir kıl gibi. “Geşte, bi-kāfi'l-ŌAcemı.”

Ne-dāred cüz to der-dil ārzūyi

Senden gayrı göñlinde bir ārzū tutmadı.

1989. Ber-o nā-kerde nağd-i zindegi güm

Anuñ üzerine nağdün olmamağla, yaŌnı aña bir vuşlat dirilügi[ni] zāyiŌ eylemişdür. “Nā-kerde, bi-kāfi'l-ŌArabı.” “Zindegi güm, bi-kāfi'l-ŌAcemı fı hā.”

Terañhūm kon hoşest āhir terañhūm

Terañhūm eyle güzeldür āhir terañhūm itmek.

1990. Be-leb hestı zülāl-i zindegāni

Tudağından dirilük zülāli vardur.

Çi bāşed katreŌi ber-vey feşāni

Ne olur bir katre anuñ [140^a] üzerine şaşasın.

1991. Be-ğadd hestı nihāl-i mıve-āver

Boyından fidan olmağluk vardur mıve getir.

Çi bāşed ger hored ez-mıveet ber

Ne olur eger senün mıveñden yemiş yir ise.

1992. Rızā dih tā zi laŌlet kām gıred

Rızā vir senün laŌl duduğından murād tuta. “Kām, bi-kāfi'l-ŌArabı.”

Buved sūz-ı dileş ārām gıred

Ola ki anuñ göñlinüñ yanmasından rāhat tuta.

1993. Kadem nih tā ser-endāzed be-pāyet

Ayağıni ço, tā başını ata senün ayağıña. YaŌnı ayağıni öpe.

Rutab çined zi nahl-i dil-rübāyet

Olmış hurmāyı deyişüre senüñ ol gönül alıcı hurmā ağacından. Bunda ihām-ı kabîh vardır. YaŖñı kırbandan Ŗibāretdür.

1994. Çi kem gerded zi cāh-ı çün to şahı

Senüñ gibi pādişāhuñ mansıbından ne eksilür. “Çi kem, bi-kāfi’l-ŖArabı.”
“Gerged, bi-kāfi’l-ŖAcemı.”

Eger gāhı konı süyeş nigāhı

Eger gāhıce anuñ cānibine nażar eylersüñ. YaŖñı gāhıce bir görışsen ne olur dimekdür.

1995. Heves dāred ki bā-çendān Ŗazızi

Heves tutdı ki bu kadar Ŗizzetiyle.

Koned piş-i kenizānet kenizi

Senüñ cāriyelerüñüñ öninde bir cāriyyeñ ola. YaŖñı sizüñ cāriyelerinüz gibi hidmetinde buluna, yaŖñı size kocula. “Kenizānet, kenizi, bi-kāfi’l-ŖArabı fı hā.”

1996. Çü Yūsuf in füsün ez-dāye bişnüd

Çünki Yūsuf bu hikāye[y]i dāyesinden işitdi.

Be-pāsuh laŖl-i gevher-bār büğsüd

SuŖāline cevāb virmek ile cevāhir yağdurıcı dudağını açdı.

1997. Be-dāye güft k’ey dānā be-her rāz

Dāyeye didi ki: İy bilici her sırrı!

Me-şev behr-i firib-i men füsün-sāz

Beni aldatma için hikāye düzici olma.

1998. Züleyhā rā gulām-ı zer haridem

Züleyhā için altun ile alınmış bir kuluyum.

Besā ez-vey Ŗināyethā ki dıdem

Çok andan Ŗināyetler gördüm.

1999. Gil ü ābem Ŗimāret kerde-i ost

Çamurum ve şuyum anuñla ma'ômür olmışdur. Ya'Ŏñi vücūdum [140^b] anuñla beslenmişdür. “**Gil**, bi-kāfi'l-ŎAcemî.” “**Kerde**, bi-kāfi'l-ŎArabî.”

Dil ü cānem vefā perverde-i ost

Göñlüm ve cānum anuñ vefāsiyla beslenmişdür.

2000. Eger Ŏömrî konem niŎmet şümârî

Eger bütün Ŏömrümde anuñ niŎmetini saymak eylesem.

Ne-yārem kerden o rā hāğ-güzārî

Getüremem anuñ hāğ-güzārlüğün itmeklüğünü. Ya'Ŏñi anuñ hāğkını yerine getüremem dimekdir. “**Kerden**, bi-kāfi'l-ŎArabî.”

2001. [Serem]¹⁹⁸ ber-hatt-ı fermāneş nihāde

Başumı anuñ buyruğınun hattına komışum.

Be-hidmet-kāriyem inek sitāde

Ben anuñ hidmet-kārluğına işte dikilmişüm.

2002. Velî gū ber-men in endişe mepsend

Velākin söyle: Benüm üzerime bu fikri begenmesin. “**Gū**, bi-kāfi'l-ŎAcemî.”

Ki ser-piçem zi fermān-ı hudāvend

Ki başumı döndürdüm efendüm[in] buyruğundan. Ya'Ŏñi bu sözine itāŎat itmem dimekdir.

2003. Zi bed-fermāy-ı nefsi ma'Ŏşiyet-rāy

Nefsinün yaramaz buyurmasıyla ma'Ŏşiyet için.

Nehem der-tengnā-yı ma'Ŏşiyet pāy

Ben kor mıyum tarluğdan ma'Ŏşiyete ayak?

2004. Be-ferzendî Ŏazizem nām bordest

Oğullukla benüm Ŏazizüm ya'Ŏñi Züleyhānuñ қоçasıdur nāmımı iletmişdür.

Emjın-i hāne-i h'ışem şümür dest

¹⁹⁸ Yazmada “perî” şeklindedir.

Hānenüñ emîni kendimi şaymışdur. YaŖñj kendi evine beni emîn şaymışdur. Aña hāşinluk itmek lāyık degüldür.

2005. Neyem cüz murğ-ı dām u dāne-i o

Ben anuñ tuzagınuñ kuşınuñ ğayrı olmadum. Ve dañı dānesinüñ ğayrı da olmadum.

Hıyānet çün konem der-hāne-i o

Hıyāneti niçe eyleyüm anuñ hānesinde. YaŖñj ŖAziz-i Mısruñ hānesinde.

2006. Hudā-yı pāk rā der-her siriştı

Hilkati pāk olan Ŗameli de pāk olur.

Cüdāgāne buved kārı vü kiştı

Ayrılık mekānında olur bir iş eyle dañı ekin eyle. “**Kiştı**, bi-kāfi’l-ŖArabı.”

2007. Buved pākize-tıynet pāk kirdār

Pāk iş işleyenüñ hulķı ve tabıŖatı pāk idi. “**Kirdār**, bi-kāfi’l-ŖArabı.”

Zinā-zāde ne-yāyed cüz zinā-kār

Zinādan toĝan içün zinādan ğayrı iş gelmedi. YaŖñj zinā iden [141^a] hārām-zādedür, zinādan hāşıl olmışdur.

2008. Zi merdüm seg zi seg merdüm ne-zāyed

Ādemden köpek, köpekden Ādem gelmez.

Zi gendüm cev zi cev gendüm ne-yāyed

Buĝdaydan arpa, arpadan buĝday gelmez. YaŖñj peygamberden zinā gelmez. “**Gendüm**, bi-kāfi’l-ŖAcemı fı hā.”

2009. Be-sıne sırr-ı İsrāʔıl dārem

Sınemde İsrāʔıl Ŗaleyhi’s-selāmuñ sırrını tutarum.

Be-dil dānāyı ez-Cibrıl dārem

Gönlümde de Allāhı, bilicilügi Cebrāʔıl Ŗaleyhi’s-selāmdan tutarum.

2010. Eger hestem nübüvvet rā sezā-vār

Eger ben peygamberlüge lāyık oldum ise.

Buved z'İshâkem istiḥkāk ın kār

Benüm İshâklugumda bu käre müstaḥakḳ olmaḳlugum olsun mı? YaŎnı bu zinā itmeklüge istiḥkākum yokdur.

2011. Güleşem rāzhā der-vey nühüfte

Ben bir gülüm sırlar anuñ içinde gizlenmişdür.

Zi gülzār-ı Halīlu'llāh şüküfte

Halīlu'llāhuñ gül bağçesinde açılmışdur.

2012. MaŎāza'llāh ki kārı pışe sāzem

Allāha sığınmaḳluk ile Allāha sığınurum bir işden ki ol işi ben şanŎat düzem.

Ki dāred ez-reh-i ın kavm bāzem

Ki ol iş bu peygamberlük kavminüñ yolından beni girü tuta. Kavmden murād, EnbiyāŎu'llāhdur.

2013. Züleyhā z'ın heves gū dūr mı dār

Züleyhāya söyle: Bu hevesden göñlini uzak tutsun. MısrāŎ-ı şāñide olan **dil-i h'ış**,¹⁹⁹ mısrāŎ-ı evvele merbūtdur. MaŎnāsı mürür itdi. “Gū, bi-kāfi'l-ŎAcemı.”

Dil-i h'ış²⁰⁰ ü merā maŎzūr mı dār

Beni de maŎzūr tutsun.

2014. Ki men dārem zi faẓl-ı İzid-i pāk

Ben tutarum pāk olan Allāhuñ faẓlından.

Ümjd-i Ŏişmet-i nefsi heves-nāk

Heves-nāk olan nefsimüñ Ŏişmetinüñ ümjdini. **Lafz-ı Ŏişmet**, şaḳınmaḳ maŎnāsınadır. **Lafz-ı heves-nāk**, arzūlayıcı maŎnāsınadır.

¹⁹⁹ Yazmada “dil-i h'ış” şeklindedir.

²⁰⁰ Yazmada “dil-i h'ış” şeklindedir.

Reften-i Züleyhā Be-Hod Piş-i Yūsuf ÓAleyhi's-Selām u TazarruÓ Nümūden [141^b] ve ÓÖzr Güften-i Yūsuf ÓAleyhi's-Selām Ez-Taḥşıl-i Murād-ı Vey.

Bu Sürh, Züleyhā Yūsuf ÓAleyhi's-Selāmuñ Öñine Kendüsi Gidüb, Zārrluḡ Gösterüb ve Yūsuf ÓAleyhi's-Selām Züleyhānuñ Murādını Taḥşılden ÓÖzr Söylemesi Beyānındadır.

2015. Çü dāye bā-Züleyhā ın haber güft

Çünkü dāyesi bu haberi Züleyhāya didi.

Zi güft-i o çü zülf-i hod ber-āşüft
Dāyenüñ sözinden kendi zülf-i gibi qarışdı.

2016. Be-ruhsār ez-müje hūn-ı ciger riht

Yañaḡınuñ üzerine kirpiginden cigerinüñ kanını dökdi.

Zi bādām-ı siyeh Óunnāb-ı ter riht
Siyeh bādem gözinden Óunnāb yemişinden ziyāde kırmızı gözyaşı dökdi.

2017. Hırāmān sāht serv-i rāstın²⁰¹ rā

Şalınmaḡluḡ düzdi ol toḡrı serv boyı ile.

Be-ser sāye figend ān nāzenin rā
Başını ol nāzenin olan Yūsufuñ gölgesine bıraḡdı. YaÓnı ayaḡını öpdı.

2018. Bedo güft ey ser-i men hāk-i pāyet

Aña didi: İy Yūsuf benüm başum senüñ ayaḡınuñ topraḡındadır.

Serem hālī me-bādā ez-hevāyet
Benüm başum tenhā olmasun senüñ muḡabbetünden.

2019. Zi mihret yek-ser-i müyem tehı nıst

Seni sevmeden başdan ayaḡa dek benüm tüylerüm boş degüldür. YaÓnı cümle müyum saña māóıldür.

Ser-i müyi zi h'ışem āgehı nıst

²⁰¹ Yazmada “rāsten” şeklindedir.

Her bir kılumun başı kendilüğünden haber-dâr degüldür.

2020. Hayāl-i tost cān ender ten-i men

Senün hayālün benüm tenümde cānumdur.

Kemend-i tost tavḳ-ı gerden-i men

Senün kemendün benüm gerdānumun ḥalḥalidür. “**Gerden**, bi-kāfi’l-ŖAcemî.”

2021. Eger cānest ḡam perverde-i tost

Eger benüm cānum senün ḡamuñla beslenmişdür.

Ve ger ten cān be-leb āverde-i tost

Dahı cānum tenümde tudaḡuma gelmişdür senün için. YaŖñ senün için cānum aḡzuma gelmişdür.

[142^a]

2022. Zi ḥāl-i dil çı güyem hod ki çünest

Göñlümün ḥālinden kendüm ne diyem ki niçedür.

Zi çeşm-i hūn-feşān yek ḡatre cūyest²⁰²

Ḳan saçıcı gözümde bir ḡatresinden ırmaḡ olmuştur.

2023. Çünān der-lücce-i Ŗışḡ-ı toem ḡarḡ

Ancılayın senün Ŗışḡuñun bahri içinde ben ḡarḡ olmuştumdur.

K’ez-o ḥālī neyem ez-pāy tā farkḡ

Ol Ŗışḡdan ben ḥālī degülem ayaḡdan tā tepeye dek. “**K’ez-o**, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

2024. Zi men faşşād-ı her reg rā ki kāved

Be-cāy-ı hūn ḡamet bîrūn terāved²⁰³

2025. Çü Yūsuf in sühan beşnîd bigrişt

Çünki Yūsuf bu sözi işitdi, ağladı.

Züleyhā āh zed k’in girye ez-çîst

²⁰² Yazmada “cūnest” şeklindedir.

²⁰³ Molla Cāmî’nin Yūsuf u Züleyhā mesnevisinde yer alan bu beyit yazmada yazılmamıştır.

Züleyhâ da âh urdı bu ağlamak nedendür?

2026. Merâ çeşmî to çün handân nişinem

Sen benüm gözüksin ben niçe gülici oturayum?

Ki çeşm-i h'îş râ giryân be-bînem

Kendi gözümü ağlayıcı gördüm. Ya'Önî senün ağlamañ benüm gözümüñ ağlamasıdır.

2027. Çü ez-müjgân feşânî katre-i âb

Çünkü kirpiklerinden gözinün şuyını saçasın.

Çü âteş efgened der-cân-ı men tâb

Çünkü âteş bırağdı benüm cânuma hâretle.

2028. Zi mu'Öcizhâ-yı hûsn-i tost dânem

Senün hûsnünün mu'Öcizelerinden ben bilürüm.

Ki ez-nâz efgenî âteş be-cânem

Nâzdan sen bırağduñ benüm cânuma âteş.

2029. Çü Yûsuf dîd ez-o endûh bisyâr

Çünkü Yûsuf Öaleyhi's-selâm Züleyhâdan çok ğuşsa gördi.

Şod ez-leb hemçü çeşm-i hod güher-bâr

Dudağından kendi gözi gibi güher saçıcı [oldı]. Ya'Önî şöyle ağladı ki ağzından şalyalar geldi dimekdür.

2030. Be-ğüft ez-girye z'ânem dil şikeste

Didi: Yûsuf Öaleyhi's-selâm ağlamadan ol sebebden gönüm kırılmışdır.

Ki nebved Öışk-ı kes ber-men huceste

Bir kimesnenün Öışkı benüm üzerime mübârek olmadı. Ya'Önî bābām beni sevdi, karındaşlarum helāk olmadı mı? Kaşr itdi, teyzem sevdi sâriğdür didiler, sen de seversin hâ'indür didiler.

2031. Çü zed [142^b] Öamme be-râh-ı mihr-i men gām

Çünkü teyzem benüm muḥabbetüm yolına²⁰⁴ adım urdı. “**Gām**, bi-kāfi’l-**ŖAcemj.**”

Be-düzdj der-cihānem sāht bed-nām

Saḡarluḡla beni dünyā içinde bed-nām düzdi.

2032. Zi [ij]hvānem peder çün düst-ter dāšt

Benüm ḡarındaḡlarumdan bābām beni ziyāde dost tutdı, yaŖnjı sevdi.

Nihāl-i kın-i men der-cāneḡān kāšt

Benüm kınümüñ fidanını ḡarındaḡlarumuñ cānınuñ içine dikdi. “**Kāšt**, bi-kāfi’l-**ŖArabj.**”

2033. Zi nezdjk-i peder dürem figendend

Bābāmuñ ḡatından beni uzaḡ bıraḡdılar.

Be-hāk-i Mısr mehcūrem figendend

Mısr topraḡına beni ayrılmıḡ bıraḡdılar.

2034. Şeved dil dem-be-dem hūn der-ber-i men

Göñlüm nefes-be-nefes ḡan oldı benüm ḡatumda.

Ki tā Ŗıḡket çı āred ber-ser-i men

Ĥattā senünde Ŗāḡıḡluḡuñ benüm başıma ne getürür?

2035. Belj sultān-ı maŖḡḡkān ḡayūrest

Belj, maŖḡḡklarun sultānı ḡayret idicidür.

Zi ḡirket mülk-i maŖḡḡḡḡş dürest

Ortaḡluḡ, maŖḡḡḡluḡ mülkinde uzaḡdur.

2036. Ne-mj h’āhed çı z’encām u çı z’āḡāz

Bilinmedi, āhirimüz, ibtidāmız ne olur?

Der-ın manısıb kesj rā bā-hod enbāz

Bu Ŗıḡḡ manısıbı içinde bir kimesne içün ortaḡ olmadı.

2037. Be-raŖnāyj çü servj ser-firāzed

²⁰⁴ Yazmada “yolıma” şeklindedir.

Güzellük ile sen [bir serv gibi] baş çekicisin.

Çü sāye zir-i pāyeş pūşt sāzed
Çünkü gölgeñi ayağınun altına arkañ gibi düzicisin.

2038. Be-zibāyî çü mähî ruh fūrūzed

Zibālulukda ay gibi yañağını şuÖlelendürdüñ.

Zi berķ-i ğayreteş hırmen be-sūzed
Kışkanmak ğayretinden hırmenümi yakduñ.

2039. Resed hūr çün be-evc-i çarh-ı devvār

Resed, yetişür çünkü güneş devr idici çarhuñ burcına. YaÖñi Züleyhā demek ister ki yā Yūsuf baña bu kadar cefā idersin ammā bunuñ elbette bir gün zararını çekersin.

Be-sūy-ı mağribeş sāzed nigün-sār
Ol güneş mağrib [143^a] cānibine başını ekicilik düzdi. YaÖñi ğāōib oldı dimekdür.

2040. Çü meh rā pūr ber-āyed kālīb ez-nūr

Çünkü kamerüñ tolu geldi kālībı nūrdan. YaÖñi ayuñ evine devr[e]di oldı dimekdür.

Koned renc-i muhāķeş zār u rencūr

Ol ayuñ muķābele renci zār u rencūr eyler. YaÖñi kamer, güneşüñ karşusından zāōil olmağla kamerüñ nūrı eksilür. YaÖñi yā Yūsuf bu ayuñ on dördi gibi olmaķluğun benüm muķābelemdedür benden zāōil olursuñ, zār u rencūr olursun dimekdür. **Lafz-ı muhāķ**, ayuñ āhiri yaÖñi yigirmi yedinci, yigirmi sekizinci, otuzuncı gicesine dañı ıtlāķ olunur.

2041. Züleyhā ğüft k'ey çeşm ü çerāgem

Züleyhā didi: İy benüm gözümüñ çerāğı.

Fūrūğ-ı to zi meh dāde ferāgem

Senün şuÖleñi aydan ferāğ virmişüm. YaÖñi sen aydan ziyāde şuÖlenicisin dimekdür.

2042. Ne-mî güyem ki der-çeşmet Őazizem

Ben dimem ki senüñ gözüñde ben Óazizüm.

Kenjzān-ı torā kem-ter kenjzem
Senüñ cāriyelerüñüñ alçaķ cāriyesiyüm.

2043. Ne-yāyed z'ın kenjz kem-terine

Gelmedi bu alçaķ cāriyeñe.

Be-cüz şevķ-ı derün u süz-ı şine
Derünüñ şevķınıñ ğayrı şineñe bir yanmaķ. YaÓñı baña acımazsın ben senüñ derdüñden yandum, tutışdum dimekdür.

2044. Zi men k'ez-cān füzün mī dāremet düst

Ben cānumdan ziyāde seni dost tutarum.

Gümān-ı düşmenī borden ne-nīküst
Düşmenlük žanını iletmek yegrek degüldür.

2045. Kesī āzār-ı cān-ı hod ne-h'āhed

Bir kimesne kendi cānınıñ āzārını istemedi.

Be-hiç āfet revān-ı hod ne-kāhed
Hiç āfet ile kendi cānını eksiltmedi. “**Ne-kāhed**, bi-kāfi'l-ÓArabī.”

2046. Merā ez-tiğ-i mihret dil dü-nimest

Benüm [göñlüm] senüñ muħabbetüñüñ kılıcından iki pāŗadur.

Torā ez-kın-i men çendin çi bimest
Senüñ için baña bu ķadar kınüñ ne ķorķudandır? YaÓñı hiç kimesneden ķorķma benüm ile ğüreş.

2047. Be-kon lutfī vü ez-leb kām-ı men dih

Bir lutf eyle [143^b] tudağından benüm murādumı vir. “**Kām**, bi-kāfi'l-ÓArabī.”

Zamānī rām şev ārām-ı men dih
Baña bir zamān mutiÓ ol, baña rāhatlūk vir.

2048. Be-zen yek gām der-hem-rāhī-i men

Bir adım ur baña yoldaşluktan. “**Gām**, bi-kāfi'l-ÓAcemī.”

Be-bjn cāvīd devlet-h'āhī-i men

Züleyhā didi ki: Ebedî gör saña devlet isteyicilüğümü. Ya'Ōnî senden uşanmam.

2049. Cevābeş dād Yūsuf k'ey hudāvend

Yūsuf Züleyhāya cevāb virdi ki: İy benüm efendüm!

Menem püşt-i be-bend-i bendegî bend

Ben arşamı senün kulluluğunuñ bağına bağlamışum.

2050. Birün ez-bendegî kārî ne-dārem

Senün kulluluğundan taşra bir iş tutmam.

Be-ḳadr-i bendegî-fermāy kārem

Ḳuluñ miḳdārınca sen baña bir iş buyur. “**Kārem**, bi-kāfi'l-ŌArabî.”

2051. Hudāvendî me-cūy ez-bende-i h'ış

Efendilük kendi ḳulından isteme.

Bedîn lutfem me-kon şermende-i h'ış

Baña bu hudāvendlük lutfıyla kendüñden utandırıcı²⁰⁵ eyleme.

2052. Kiyem men tā torā dem-sāz kerdem

Ben kimüm ki senünle bile nefes düzicilük eyleyüm? “**Kiyem**, bi-kāfi'l-ŌArabî.”

Der-în h'ān bā-ŌAziz enbāz kerdem

Bu hāne içinde ŌAziz-i Mısr ile ya'Ōnî Mısr sultānının veziriyle ortaklık eyleyüm. Ya'Ōnî bir ḳocanda ben olayum, olmam mümkün degüldür didi Yūsuf Ōaleyhi's-selām. “**Kerdem**, bi-kāfi'l-ŌArabî fî hā.”

2053. Be-bāyed pādişāh ān bende rā koşt

Gerekdür pādişāha ol ḳulını ḳatıl eylemek ki. “**Koşt**, bi-kāfi'l-ŌArabî.”

Ki zed ber-yek nemek-dān bā-vey engüşt

Pādişāhuñ bir tuz ḳutusunun üzerine parmak urdı.

2054. Merā bih ger konî meşgöl-i kārî

²⁰⁵ Yazmada “ututandırıcı” şeklindedir.

Baňa yegrekdür eger beni bir işe meşğül eylerseñ.

Ki der-vey bügzerānem rüzgārī
Ol iş içinde rüzgārımı geçüreyüm.

2055. Zi hidmet-kāriyet ser-ber-ne-yārem

Senüñ hidmet-kārluğundan başımı ben yukarı getürmem.

Be-şad cehdet hāq-ı hidmet güzārem
Yüz dāne gūşış ve saŖyla senüñ hidmetüñüñ hāqqını yirine getürürüm.
“**Güzārem**, bi-kāfi’l-ŖAcemī.”

[144^a]

2056. Zi hidmet bendegān āzād kerdend

Hidmetden kulları āzād eylerler. “**Kerdend**, bi-kāfi’l-ŖArabī fī hā.”

Be-menşūr-ı Ŗināyet şād kerdend
Ŗināyet eylemek ile şād eylerler.

2057. Zi nīkū hidmetān hātır şevd şād

Yegrek hidmetden efendinüñ ve kuluñ hātır mesrūr olur. “**Zi nīkū**, bi-kāfi’l-ŖArabī.”

Ne-gerded bende-i bed-hidmet āzād
Yaramaz hidmetlü kul āzād olmadı. “**Ne-gerded**, bi-kāfi’l-ŖAcemī.”

2058. Züleyhā güft k’ey ferhunde gevher

Züleyhā didi ki: İy kutlu cevāhir!

Ki hestem piş-i to ez-bende kem-ter
Ben senüñ öñüñde bir alçaq kullarından oldum.

2059. Be-her cāy[i] ki kārī āyedem piş

Her nereye ki bir iş öñdīn²⁰⁶ ben getürem.

Buved ān cā be-pānsād kār ger piş

²⁰⁶ Yazmada “öñdīn” şeklindedir.

Ol yirde eger beş yüz işçi öñdin²⁰⁷ olur. YaŖñi Züleyhâ Yûsuf Ŗaleyhi's-selâma demek ister ki her kıankı yire gitsem yanumca beş yüz hidmet-kâr benüm ile öñdin²⁰⁸ [olur]. Senüñ hidmetüne ihtiyâcum yoıdır. “**Kâr**, bi-kâfi'l-ŖArabî.” “**Ger**, bi-kâfi'l-ŖAcemî.”

2060. Ne-hoş bâşed ki işân râ güzârem

Güzel olmadı ki ben anlardan geçem.

Be-her kârî torâ der-bâr dârem

Her bir işüñ için yüküñi tutarum. YaŖñi ben senüñ yüküñi çekerüm, saña yük çekdürmem iş buyurmam, hemân senüñ işüñ benüm ile senüñ Ŗâlem ü zevkı u şafâ itmeklüğüñdür.

2061. Buved pây ez-berây-ı reh süpürden

Ayağum yol ısmarlamaklıı olur. YaŖñi kıula hidmet itdürmeklük olur.

Ne-şâyed dîde râ çün pâ şümürden

Lâyık degüldür güzel için ayak gibi şaymak.

2062. Be-cây-ı pâ çü reh pür-hâr bîñi

Ayağınuñ yolında çünkü yolu [tolu] diken görürsün.

Eger dîde nihî âzâr bîñi

Eger gözini kıorsuñ rencide görürsün.

2063. Çü Yûsuf in sühan beşñid ez-o güft

Çünkü Yûsuf Ŗaleyhi's-selâm bu sözi işitdi Züleyhâya didi.

Ki ey cân u dilet bâ-mihr-i men cüft

Ki iy efendüm senün göñlüñ [ve] cânuñ benüm muhabbetüme çift olmışdur.

[144^b]

2064. Çü ez-şubh şâdıķı der-mihr-i rüyem

Şubh ve şâdıķ gibi benüm yüzümüñ muhabbetindesin.

Me-zen dem cüz be-vefk-ı ârzüyem

²⁰⁷ Yazmada “öñdiñ” şeklindedir.

²⁰⁸ Yazmada “öñdiñ” şeklindedir.

Benüm ārzūma muvāfiķ olmaķluĝa nefes urma. YaŖnĭ ben saña muvāfaķat itmem dimekdür.

2065. Merā çün ārzū hidmet güzārĭst

Benüm ārzūm senün hidmetünde dāŖim olmaķdur. “**Güzārĭst**, bi-kāfi’l-ŖAcemĭ.”

Hilāf-ı ān ne-resem düst-dārĭst

Ol hidmetün hilāfi dost tutıcılık Ŗādeti degüldür.

2066. Dilĭ k’o mübtelā-yı düst bāşed

Bir Ŗāşĭķuñ gönli ki dostına mübtelā oldı. “**K’o**, bi-kāfi’l-ŖArabĭ.”

Murād-ı o rızā-yı düst bāşed

Anuñ murādı dostınuñ rızāsında oldı.

2067. Rızā-yı hod [be-bāyed]²⁰⁹ der-rızāyeş

Kendi rızāsı gerekdür anuñ rızāsında ola.

Nihed rüy-ı rızā ber-hāk-i pāyeş

ŖĖşĭķ rızāsınuñ yüzini dostınuñ ayaĝınuñ topraĝına ķodı.

2068. Ez-ān Yūsuf hemĭ dād ĭn sühan-sāz

Ol sebebden Yūsuf Ŗāleyhi’s-selām cümle bu sözi düzmeklük virdi.

Ki tā der-hidmet ez-şohbet rehed bāz

Tā hidmet içinde Züleyhānuñ şohbetinden girü ķurtula.

2069. Zi şohbet dāşt bĭm-i fitne vü şūr

Şohbetden fitne ve ķarĭş[ĭķ]luk ķorķusını tutdı.

Be-hidmet h’āst tā gerded ez-ān dūr

Hidmet diledi Züleyhādan tā andan uzaķ ola Yūsuf Ŗāleyhi’s-selām. “**Gerged**, bi-kāfi’l-ŖAcemĭ.”

2070. Hoş ān penbe ki ez-āteş gürĭzed

Ne güzel ol panbuķ ki āteşden ķaçdı.

²⁰⁹ Yazmada “be-yāzed” şeklindedir.

Çü netvāned ki bā-āteş sitized
Çünkü kâdir olmadı ki āteş ile Ŗinād ve muhālefet eyleye.

Firistāden-i Züleyhā Yūsuf Rā ŖAleyhi's-Selām Be-Cānib-i Bāğ ve Tehyi'e Esbāb-ı Vey Kerden.

Bu Sürh, Züleyhā Yūsuf ŖAleyhi's-Selāmı Bāğ Cānibine Gönderüb ve Anuñ Sebeblerini Ėāzır Eylemegin Beyānındadır.

2071. Çemen-pîrā-yı bāğ-ı ĩn ĥikāyet

Bu ĥikāyet [145^a] bāğınuñ çemenini tezyĭn idiciler.

Çünĭn kerd ez-kühen pîrān rivāyet
Buncılayın eyledi eski qocadan rivāyeti. “**Kerd**, bi-kāfi'l-ŖArabĭ.”

2072. Ki çün Yūsuf zi lebhā-yı şeker-hā

Çünkü Yūsuf ŖAleyhi's-selām şeker çiyne[yi]ci tudaqlardan.

Feşānd ān tāze gevher ber-Züleyhā
Züleyhānuñ üzerine evvel tāze gevheri şaçdı.

2073. Züleyhā dāşt bāğĭ vech-i bāğĭ

Züleyhā bir bāğ tutdı kendi bāğınuñ vechi içün. YaŖnĭ Yūsuf ŖAleyhi's-selām içün.

K'ez-ān ber-dil İrem rā būd dāğĭ
Ol bāğdan gönül üzerine bāğ-ı İrem gibi bir yaqısı var idi. İremden murād, Yūsuf ŖAleyhi's-selāmdur. “**K'ez-ān**, bi-kāfi'l-ŖArabĭ.”

2074. Be-girdeş z'āb u gil sūrĭ keşĭde

Ol bāğın etrāfı āb ile çamurdan bir qalŖa çekmiş idi.

Gül-i sūrĭ zi etrāfeş demĭde
Sūra mensûb olan gül ol bāğın etrāfında bitmiş idi.

2075. Dırahtāneş keşĭde şāh-der-şāh

Ol bāğın ağaçları dalı dalı içinde çekmiş idi.

Be-teng-āgūş-i hem nîk-küstâh

Tar kucaklamak ile dahı yegrek küstâhluk itmiş idi. YaŖnı ağaçların dalları biri birine girmeden kinâyedür.

2076. Çenâreş rā kadem ber-dâmen-i serv

Ol bâguñ çenârınuñ ayağı servüñ etegi üzerindedür.

Ĥamâöl desthâ der-gerden-i serv

Ĥamâölilülerdür ol çenârıñ elleri servüñ gerdânında. “**Gerden**, bi-kâfi’l-ŖAcemî.”

2077. Nişeste gül zi gonce der-Ŗamârî

Oturmuşdur gül-goncesinden taht-ı revân²¹⁰ içinde.

Be-farķeş târ-ı [ân]²¹¹ der-çetr-dârî

Ol gül-goncesinüñ tepesinde anuñ telleri otaķ tutıcıdır.

2078. Çemen nârenc-i bün rā şâhn-ı meydân

Çemen dibinde olan turuncı meydân içinde.

Be-keff nârenc ü şâheş gūy u çevgân

Elinde turuncı dahı turuncuñ dalı gūy-â-çevgândur. “**Gūy**, bi-kâfi’l-ŖAcemî.”

2079. Der-ân meydân-geh hâlî zi âfet

Ol bâğ meydân[ınuñ] içi âfetden hâlî idi.

Rübûde ez-heme [145^b] gūy-ı letâfet

Cümleden letâfet tobını kapmışdı. “**Gūy**, bi-kâfi’l-ŖAcemî.”

2080. Kād-ı raŖnâ keşide nahl-ı hurmâ

RaŖnâ boyı, güzel boy çekmiş idi hurmâ ağacı.

Girifte bâğ rā z’o kâr-ı bālâ

Bâğ tutmuş idi ol nahl-ı hurmâdan yüksek iş.

²¹⁰ Yazmada “tahte revân” şeklindedir.

²¹¹ Yazmada “ven” şeklindedir.

2081. Zi ĥalvā ĥirmenī her ĥūşe ez-vey

Ĥelvādan bir ĥirmendür her şalkımı²¹² nahl-ı ĥurmādan.

Girifte haste cānān tūşe ez-vey

Haste olan cānları andan azık tutmuş idi.

2082. Be-sān-ı dāyegān bustān-ı incīr

Tāyeler gibidür bustānuñ incīrleri.

Pey-i tıflān-ı bāğ ez-şīre pūr-şīr

Bāguñ tıfları içün şirasından tolu süd idi.

2083. Bedān her mürğek-i incīr-h'āre

Ol incīrden ki her kuş[cağız] incīr yiye.

Dehān borde çü tıfl-ı şīr-h'āre

Ağızını iletmişdür tıfl gibi süd yimeklüğe.

2084. Fūrūğ-ı ĥūr be-şāĥneş nīm rūzān

Güneşüñ şuŖlesi ol bāguñ ortasında günlerüñ nısfında.

Zi jengāri müşebbekhā fūrūzān

Jengārdan şebekeler şuŖlelendüricidir. Lafz-ı şebeke, ĥalka ĥalka, pāŗa pāŗa dimekdür.

2085. Be-hem āmīhte ĥūrşīd ü sāye

Biri birine karışmışdur güneş gölgesiyle.

Zi müşg [ü] zer zemīn rā dād māye

Müşgden [ve] altundan yire sermāye virmişdür.

2086. Zi cünbiş lemŖahā-yı nūr der-żıl

Ol şemmüñ ĥareketinden nūrınuñ lemŖaları gölge içinde.

Def-i gül rā şode zerrīn celācil

Gül def[i] içün altundan pullar olmuşdur. Bunda murād, güneşüñ lemŖalarıdır.

²¹² Yazmada “şaklımı” şeklindedir.

2087. ÓAnādil z'ān celācil nağme-perdāz

Bülbüller ol pullaruñ şadāsından nağme düzicidir.

Der-ın fırūze kāh efgende āvāz

Bu gök köşkin içinde āvāz bırakmışdır.

2088. Zi bād u sāye-i bideş hezārān

Rūzgārdan dahı ol bağçenüñ söğüdinüñ gölgesinden yüz biñ.

Tepide māhiyān der-cūybārān

Talabımışdır baluğlar ırmağlaruñ içinde.

[146^a]

2089. Be-reft ü rüb-ı bāğ ez-çüb u nā-çüb

Rūzgār giderdi dahı süpürdi bāguñ çübını ve çüb olmayanı.

Keşide sāye-i her şāh cārüb

Söğüdün her bir dalı süpürge çekmişdür gölgesine. YaÓñı söğüd ağacı kendi dallarıyla süpürdi ki otursunlar diyü.

2090. Zi hatt-ı sebze hākeş levh-i taÓlīm

Ol bağçenüñ toprağı yeşil yazıdan taÓlīm levhine.

Keşide cūy-ı ābeş cedvel-i şım

Ol bāguñ ırmağınun şuyı çekmişdür gümüşden cedvel.

2091. Ez-ān levh-i mücedvel hurde-dānān

Ol cedvellenmiş levhden diğkatli²¹³ biliciler.

Rumūz-ı şunÓ-ı ĥayy-i pāk ĥānān

Ĥayy olan Allāhuñ şunÓınun rumūzlarını pāklükle okuyucılardur.

2092. Gül-i sürheş çü hūbān nāz-perverd

Ol bāguñ kırmızı gülleri nāz ile beslenmişdür.

²¹³ Yazmada “diğkatle” şeklindedir.

Be-reng-i Óāşıkān rŭy-ı gül-i zerd

Óāşıkıların rengiyle gülün yüzi sarı olmuştur. Murād, sarı güldür, kırmızı gül maḥbûbların yañağından alur rengi[ni], sarı gül Óāşıkıların yüzinden alur rengi[ni] anuñ içün sarı ve kırmızıdır.

2093. Şabā caÓd-ı benefşe tāb dāde

Şabā rŭzgārı benefşe kıvrırcuķ zŭlfine şuÓle virmişdür.

Girih ez-turre-i sŭnbŭl güşāde

Dügümi sŭnbŭl perçeminden açmışdür.

2094. Semen bā-lāle vŭ reyḥān hem-āgŭş

Yāsemen, lāle [ve] feslegen biri birini kucaķlamışdür.

Zemīn rā sebze-ter ber-i bināgŭş

Yir ziyāde yeşillükden kulaķ yumuşağı gibidür.

2095. Be-hem beste der-ān nŭzhet-geh-i ḥŭr²¹⁴

Biri birine ol sŭrŭr olıcaķ bağçenün içinde ḥŭrī gibi kıızlar dizilmişdür.

Dŭ-ḥavz ez-mermer-i šāfī çŭ billŭr

İki dāne šāfī billŭr gibi mermerden ḥavuz vardır. YaÓnı muşayķal ve mücellā olan mermerden yapılmışdür.

[146^b]

2096. Miyānşān kes ne-dide fark-ı²¹⁵ endek

Ol mermerlerin arasında kimesne görmemişdür azacuķ ayrılmak.

Bi-Óaynih her yekī çŭn ān diger yek

Bi-Óaynih her birisi mermerlerin ol ğayrı mermer gibi birdür, yaÓnı yek-pāredür.

2097. Ne ez-tişe der-ān zahm-ı terāşī

Keserden ol mermerde yonmak²¹⁶ zahmı olmadı.

²¹⁴ Yazmada “ḥŭr” şeklindedir.

²¹⁵ Yazmada “farkı” şeklindedir.

²¹⁶ Yazmada “yonmak” şeklindedir.

Ne ez-zahm-ı terāş ān rā hırāşı

Yonmak²¹⁷ zahmından ol mermer için tırmalamak olmadı.

2098. Ne ān rā bend peydā vü ne-peyvend

Anuñ için ol mermerde bağ žāhir olmadı. YaŖñ mermerleri biri birine kinedi žāhir olmadı ve dahı ittişālide olmadı.

Şode bend enderān fikr-i hıred-mend

ŖAkıllularuñ fikri bağ olmuştur ol havuzuñ mermerlerinde.

2099. Taşavvur kerde bā-hod her ki dıde

Taşavvur eylemiştir kendi ile her kimesne ki gördi ol mermerleri.

Ki bī-bendest ü peyvend āferıde

Bağısuz [ve] ittişālsüz yaradılmışdır. YaŖñ yek-pāre bir mermerdür.

2100. Züleyhā behr-i teskīn-i dil-i teng

Ol tar göñlini teskīn için Züleyhā.

Çü kerdı cānib-i ān ravza āheng

Ol bağçenüñ cānibine kaşd eyledi. “Kerdı, bi-kāfi’l-ŖArabı.”

2101. Yekı būdı leb-ā-leb kerde ez-şır

Ol havuzuñ birisi tolmuş idi südden.

Yekı ez-şehd geştı çāşñı-gır

Ėhavuzuñ birisi dahı şekerden çeşni tıtııcı idi. YaŖñ şekerden tolmuş idi. “Geştı, bi-kāfi’l-ŖAcemı.”

2102. Perestārān-ı ān māh-ı felek mehd

Ol felek beşiginde ay gibi olan kızlar.

Ez-ān yek şır nūşıdı v’ez-ın şehd

Ol havuzuñ birinden süd içerdirdi, birinden dahı şeker şerbeti içerdirdi.

2103. Miyān-ı ān dü-havz efrāht tahtı

Ol iki havuzuñ ortasında Züleyhā kaldurmuş idi, yaŖñ yapmış idi bir taht.

²¹⁷ Yazmada “yoñmak” şeklindedir.

Berāy-ı hemçü Yūsuf nîk-bahtı

Yegrek bahtlu olan Yūsuf için.

2104. Be-terk-i şohbeteş güften rızā dād

Züleyhā Yūsufuñ şohbetinüñ terkinı Yūsuf söylemeklücke [147^a] Züleyhā rızā virmiş idi.

Be-hidmet sūy-ı ān bāgeş firistād

Ol bāguñ cānibine hidmet ile Züleyhā Yūsufı göndermiş idi. Zırā Yūsuf Züleyhādan beni bir hidmete yaqın eyle dimiş idi. Aña bināen Züleyhā da bāğ-bān eyledi.

2105. Be-gül murğ-ı çemen zed dāstānı

Gülüñ muqābelesinde çemen kuşu yaŕnı bülbul bir hikāye söyledi.

Ki hoş bāğı vü nîkū bāğ-bānı

Ne güzel bāğdur ve ne güzel bāğ-bāndur didi. “Nîkū, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

2106. Çü bāşed bāğ u bustān cennet eyvān

Çünki bāğ ve bustān cennet gibi sarāy oldı.

Ne-şāyed bāğ-bān cüz hūr u Rıdvān

Lāyık degüldür bağcısı hūr ve rıdvānuñ ğayrı. Murād, hūrdan Züleyhādur, rıdvāndan murād, Yūsufdur.

2107. Şad ez-zıbā kenizān-ı semen-ber

Yüz dāne zıbā kızlar yāsemen göğüsli.

Heme dūşize vü pākize-gevher

Cümlesi kız oğlan, kızlar [ve] gevheri pākize.

2108. Çü serv-i nāz kāoīm sāht ān cā

Serv-i nāz gibi kıyām düzdi ol yirde.

Pey-i hidmet mülāzım sāht ān cā

Hidmet için mülāzemet düzdi ol bağçede.

2109. Bedo güft ey ser-i men pāy-mālet

Züleyhâ didi Yūsufa: İy Yūsuf benüm başum senün ayağũnda olsun.

TemettuŖ z'ın bütân kerdem hēlālet

Senün şafā nemeklüğũni bu büt gibi kızlara, saña hēlāl eyledüm. YaŖnı begendüğũn kızlarla zevk ve şafā eyle. “**Kerdem**, bi-kāfi'l-ŖArabı.”

2110. Eger men pış-i to ber-to hārāmem

Eger ben senün öñũnde saña hārām oldum ise.

V'ez-in maŖnı be-gāyet telh-kāmem

Bu maŖnadan gāyetiyle benüm dimāğum acıdur. “**Kāmem**, bi-kāfi'l-ŖArabı.”²¹⁸

2111. Be-sūy-ı her ki h'āhı gām ber-dār

Her kimün cānibine isterseñ adımıñı yukarı tut. “**Gām**, bi-kāfi'l-ŖAcemı.”

Zi vaśl-ı her ki h'āhı kām ber-dār

Her kimesnenün ki vaślını isterseñ murādını hāsıl eyle. “**Kām**, bi-kāfi'l-ŖArabı.”

2112. Ber-ān kāmı ki eyyām-ı civānı

Ol [bir] murād mı ki igitlüğũn günlerinde. “**Kāmı**, bi-kāfi'l-ŖArabı.”

Buved vaqt-i neşāt [147^b] u kām-rānı

Sürürũn vaqtinde murād sürücilüğũn olsun.

2113. Kenızān rā vaśiyyet kerd bisyār

Kızlara da vaśiyyet eyledi çok. “**Kerd**, bi-kāfi'l-ŖArabı.”

Ki ey nūřın-lebān zinhār zinhār

İy bir içim dudaklu olan kızlar şakınuñ, şakınuñ.

2114. Be-cān der-hidmet-i Yūsuf be-kūřıd

Cānıñuzla Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmuñ hidmetine çalıřuñ.

Eger zehr āyed ez-desteř be-nūřıd

²¹⁸ “ŖArabı” ifadesi yazmada “ŖAcemı” şeklindedir.

Eger zehr getirürse elinden nüş ileñ.

2115. Be-her cā cān taleb dāred be-bāzīd

Her zerreye cān taleb tutdı ise oynayuñ. YaŖñi Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmuñ hidmetini görüñ.

Be-cān-bāzī berāy-ı o be-tāzīd

Cānıyla oynamaqluğla anuñ içün çalışuñ.

2116. Be-her hūkmī ki rāned şād bāşīd

Her [bir] hūkmi ki sürdi, mesrūr oluñ.

Be-zīr-i hūkm-i o münkād bāşīd

Anuñ hūkminüñ altına münkād oluñ.

2117. Velī ez-her ki gerded behre ber-dār

Velākin her kimesneden ki naşībini yuğarı tutıcı eyledi. “**Gerged**, bi-kāfi'l-ŖAcemī.”

Merā bāyed koned evvel haber-dār

Baña gerekdür evvel haber-dār eylesiñüz.

2118. Hemī zed gūyiyā çün nā-şekībī

Urdı gūyā şabr itmemeñlügi.

Be-levh-i ārzū naqş-ı firībī

Ārzū levhine aldanmaqluğ naqşını.

2119. Ki her k'üfted pesend-i vey ez-ān hayl

Her kankı kıza düşdi ise anuñ begenmeklügi ol kızlar cemāŖatinden.

Be-vaqt-i h'āb sūy-ı o koned meyl

Uyhu vaqtinde anuñ cānibine meyl eyledi.

2120. Nişāned h'ış rā pinhān be-cāyeş

Kendüyi anuñ yirine gizlüce dikdi.

Hored ber-ez-nihāl-i dil-rübāyeş

Yiyesün yemiş ol gönül kapıcı fidandan. YaŖñi fidandan murād, Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmuñ sevdügi kızdur.

2121. Be-zır-i nahl-ı raŖnāyeş nişined

Anuñ gözi ħurmāsınuñ altına [148^a] otursun.

Rutab çined velj v'ez-dide çined

Ĥurmāyı deyişürsün velākin benüm gözümnden deyişürdi. YaŖñi benüm gözdümnden kopardı.

2122. Çü Yūsuf rā firāz-ı taht binşānd

Çünki Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmi tahtuñ üzerine oturtdı.

Nişār-ı cān u dil der-pāyeş efşānd

Cānınuñ, gönlinüñ saçısını Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmuñ ayağına saçdı.

2123. Kenizān rā be-piş-i o be-pā kerd

Kızlar anuñ öñinde ayak[da] durdılar. “**Kerd**, bi-kāfi'l-ŖArabj.”

Be-hidmet serv-i bālāşān dü-tā kerd

Ĥidmetde ol serv gibi olan boylarını iki kat eylediler.

2124. Dil ü cān piş-i yār-ı h'ış bügzáşt

Göñlini, cānını yārinüñ öñinde geçürdi.

Be-ten rāh-ı diyār-ı h'ış ber-dāşt

Teniyle kendi ħānesinüñ yolını yukarı tutdı. YaŖñi Züleyhā kendi evinde oturtdı, Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmi bāga yakın eyledi. YaŖñi bāğ-bān eyledi ħātırı hoş olsun diyü.

2125. Hoş ān Ŗāşık ki ber-fermān-ı maŖşūk

Ne güzeldür ol Ŗāşık ki maŖşūkınuñ buyurmasıyla.

Buved hoş ber-dileş hicrān-ı maŖşūk

Güzel oldu Züleyhā[nuñ] gönlü üzerine maŖşūkıñ ayrılığı. Ŗāşıkdan murād Züleyhā, maŖşūkdan murād, Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmdur.

2126. Çü h'āhed ħātır-ı maŖşūk dūrj

Çünki maŖşūkıñ ħātırı uzaklık istedi.

Koned ber-miĥnet-i hicrān šabūrj

Züleyhā ayrılık miĥneti üzerine šabr eylemeklük eyledi.

2127. Çü nebved vaşl-ı dil-ber reŖy-i dil-ber

Çünkü dil-berüñ vaşlı dil-berüñ fikri olmadı.

Buved şad bār hicr ez-vaşl-ı hoş-ter
Yüz kerre hicr vuşlatdan güzel olur.

Reşiden-i Şeb ü ÓArze Kerden-i Kenizān Cemāl-i H̄jš Rā Ber-Yūsuf
ÓAleyhi's-Selām [148^b] Tā Be-Kudām Yek Ez-İşān Rağbet Nümāyed.

Bu Sürh, Bāğda Gice Yetişüb ve Dahı Yūsuf ÓAleyhi's-Selāma Kendi
Cemālini ÓArz İdüb Tā Ol Kızlardan Kanķısınıñ Birine Rağbet Gösterür
Beyānındadır. “Be-kudām, bi-kāfi'l ÓArabj.”

2128. Şebān-geh k'ez-sevād-ı şaÓr-ı gül-riz

Ol gice gül eleyici zülfinüñ karañuķluğundan. “Şebān k'ez, bi-kāfi'l-ÓArabj.”

Felek şod nev-Óarūs-ı fitne-engiz
Felek fitne koparıcı yeñi gelin oldu.

2129. Zi pervin gūş rā Óıkd-ı güher best

Pervin cevāhirinden ķulağına güher Óıkdını bağladı. YaÓnķ küpe daķındı.
“Gūş, bi-kāfi'l-ÓAcemj.”

Girift ez-şayķal[i] āyine der-dest
Şayķaldan āyine tutdı elinde.

2130. Kenizān cilve kerd der-rahle-i nāz

Kızlar h̄areket eyledi nāz rahlesinde. “Kerd, bi-kāfi'l-ÓArabj.”

Heme destān-nümāy ü Óişve-perdāz
Cümlesi h̄ikāye gösterdi ve Óişvesini düzdi.

2131. Be-gird-i taht-ı Yūsuf şaf keşidend

Yūsuf Óaleyhi's-selāmuñ tahtınuñ etrāfında şaf çekdiler. “Be-gird, bi-kāfi'l-ÓAcemj.”

Füsün-ı dil-berj ber-vey demidend
Dil-berlük efsūnını anuñ üzerine üflediler.

2132. Yekj şod ez-leb-i şirin şeker-riz

Birisi tatlu tudağına şeker dökici oldu.

Ki kām-ı hod kon ez-men şekker-āmiz
Ki dimāğımı benden şeker qarışdurıcı eyle. “**Kām**, bi-kāfi’l-**ÓArabî**.”²¹⁹

2133. Zi teng-i şekker-i men bend bügşây

Benüm tar şekerümden bağı aç. Ya^Ónî bikrimi izäle eyle.

Be-sân-ı tütî ez-men şev şeker hây
Tütî gibi benden şeker çeyne[yi]ci ol.

2134. Yekî ez-ğamze süyeş kerd işâret

Qızıñ birisi dañı ğamzesinden Hâzret-i Yûsuf ^Óaleyhi’s-selâmuñ cānibine işâret eyledi. “**Kerd**, bi-kāfi’l-**ÓArabî**.”

Ki ey ez-vaşf-ı to kâşır Óibâret
Ki iy Yûsuf senüñ vaşfuñdan Óibâretüm kâşırdur.

2135. Mağâmet mî konem çeşm-i cihân-bîn

Senüñ mağāmuñı ben eylerüm cihân görici gözümü. Ya^Ónî [149^a] cihân görici gözümü saña mağām eylerüm. Ya^Ónî gözüm üzerine otur.

Beyâ binşin be-çeşmem merdüm âyîn
Gel, otur benüm gözümde bebek üslüblu.

2136. Yekî bünmüd serv-i perniyân-püş

Birisi dañı serv-kāmetiyle gösterdi alaca şib kicidür.

Ki in serv im-şebet bādā hem-āğüş
Bu serv boyum bu gice saña kucaqlayıcı olsun.

2137. Kücā der-mehd-i Óişret şād hosbî

Nerededür Óişret beşigi mesrūr uyuyasın.

Eger z’in serv-i nāz āzād hosbî
Eger bu serv-i nāz ile āzādluğla uyursun.

2138. Yekî der-zülf-i müşğîn hālka efgend

Birisi dañı kızuñ siyāh zülfini hālka bırağdı. Ya^Ónî hālka hālka eyledi.

²¹⁹ “**ÓArabî**” ifadesi yazmada “**ÓAcemî**” şeklindedir.

Ki hestem bi-ser ü pā hālka mānend
Ki ben başsuz, ayaksuz hālka gibi olurum.

2139. Be-rüy-ı men deri ez-vaşl bügşāy
Benüm cānibüme bir kapu vuşlatdan aç.

Me-kon çün hālkaem bîrûn der cāy
Beni hālka gibi kapudan taşra yir eyleme.

2140. Yekî ber-dāşt dest-i nāzenin rā
Birisi dahı yukarı tutdı nāzenin elini.

Be-bālā zed zi sâŌid āstîn rā
Yukarı urdı bileginden yeñini. YaŌnî kolunı şıgadı bilek gösterdi.

2141. Ki defŌ-i çeşm-i bed rā z’ān şemāŌil
Yaramaz gözi Allāh defŌ eylesün ol şemilelerden. YaŌnî Ōużvlarından.

Be-gerden dest-i men bādet hāmāŌil
Senüñ gerdānuña benüm elüm hāmāŌil olsun. “**Be-gerden**, bi-kāfi’l-ŌAcemî.”

2142. Yekî gird-i miyān mū rā kemer kerd
Birisi dahı ol kıl gibi ince bilüñ etrāfına kuşak kuşandı. “**Kemer kerd**, bi-kāfi’l-ŌArabî.”

Zi mūy ārāyîş-i mūy-ı diger kerd
Bir kıl gibi kuşakdan kıl gibi olan biline zînet eyledi.

2143. Kemer kon dest yaŌnî der-miyānem
Kuşak eyle elini benüm bilüme.

Ki ber-leb āmed ez-dest-i [149^b] to cānem
Ki tudağuma geldi senüñ elüñden benüm cānuma.

2144. Bedîn sān her yekî z’ān lāle-rūyān
Bunuñ gibi her birisi ol lāle yüzlü kızlardan.

Zi Yūsuf vaşl rā mî būd cūyān
Yūsuf Ōaleyhi’s-selāmuñ vaşlını isteyici idiler.

2145. Velî²²⁰ bûd ân be-hûbî tâze bâğî

Velâkin ol Yûsuf Ôaleyhi's-selâm hûblükde bir tâze bâğ idi.

V'ez-ân müşt-i giyâh o râ ferâğî

Ol Yûsuf Ôaleyhi's-selâmdan otuñ yumruğı ol Yûsuf Ôaleyhi's-selâm içün fâriğ idiler. Sâôir şeylerden Yûsuf Ôaleyhi's-selâma muhâbbet itdiler. “**Giyâh**, bi-kâfi'l-ÔAcemî.”

2146. Belî bûdend yek-ser mekr ü destân

Belî, bir uğurdan hîlede hîkâyede idiler.

Be-şûret bût be-sîret bût-perestân

Şûretde put gibi güzel idiler, hilâkatde put-perest idiler.

2147. Dil-i²²¹ Yûsuf cüz in maÔnâ ne-mî h'âst

Yûsuf Ôaleyhi's-selâmuñ göñli bu maÔnâdan gayrı istemedi.

Ki gereded râheşân der-bendegî râst

Ki Hâzret-i Yûsuf Ôaleyhi's-selâm anlaruñ yolında toğru kullardan oldı. YaÔnı egrilük idüb ol kızlaruñ birisine meyl ve muhâbbet itmedi dimekdür. “**Gereded**, bi-kâfi'l-ÔAcemî.”

2148. Bedîşân her çi güft ez-râh-ı dîn güft

Ol kızlara her ne didi ise dîn yolından didi.

Pey-i nefy-i şek esrâr-ı yakîn güft

Şekkî nefy itmek içün yakîn sırlarını söyledi.

2149. Nuhustîn güft k'ey zîbâ kenîzân

Evvelüñsi didi ki: İy zînetlü kızlar!

Be-çeşm-i merdüm-i Ôâlem Ôazîzân

ÔĀlemüñ âdemlerinüñ gözine Ôazîzler.

2150. Der-în Ôizzet reh-i h'ârî me-püyîd

²²⁰ Yazmada “velâkin” şeklindedir.

²²¹ Yazmada “dilî” şeklindedir.

Bu  izzet i inde  orluk yolına yelmeyeyin.

Be-c  z  ay n-i d n d r  me-c  y d
D n-i  sl m tutma lığını   ayrı istemeyin.

2151. Ez- n   lem [150^a] bir n m  r  Hud  n st

Bu   lemden ta ra biz m i  n Hud  yo dur.

Ki reh g m-ge teg [n] r  reh-n m y st
Yol n  z yi  idiciler i  n yol n  g stericidir. “**G m**, bi-k fi’l- Acem .”
“**Ge teg [n] r **, bi-k fi’l- Acem .”

2152. Gil-i m  ez-nem-i rah met siri te

Biz m  amurumu  rah met  uyundan yo urulmu dur. “**Gil**, bi-k fi’l- Acem .”

Zi d n y  der- n gil d ne ki te
  liml kden evvel  amuru  i ine d ne ekilmi d r. D n dan mur d, bunda  a ldur, ya n  bize  a l virilmi d r. “**Ki te**, bi-k fi’l- Arab .”

2153. Ki t  z’ n d ne ber-h zed nih li

Ki ol d neden bir fidan  alk a.

Der- n bust n-ser  y bed kem li
Bu d ny  bust n n  i inde ba dan aya a da  kem l bula.

2154. Ke ed s y-  b lend  ser zi pest ²²²

B lend l k c nibine ba n  al a lı dan  eke. “**Ke ed**, bi-k fi’l- Arab .”

Dihed ber-m ve-i yezd n-perest 
Ol fidan yezd n-perest l k m vesini vire.

2155. Peresti  c z Hud y  r  rev  n st

Tapma lı  All hu   ayrıya rev  deg ld r.

Ki  ayr-  o peresti  r  sez  n st

²²² Yazmada “best ”  eklindedir.

Allāhuñ ğayrıya perestiş revā degüldür.

2156. Beyā tā baÓd ez-ın o rā perestım

Gelin bundan soñra Allāha tapayalum.

Ki bı-o her kücā hestım pestım

Olsuz her nerede olursak bir alçağuz.

2157. Be-secde bāyed ān rā ser-nihāden

Secde gerekdür ol Allāh için başımızı kıoyavuz.

Ki dāde ser-berāy-ı secde dāden

Secde virmeqlük için baş virilmişdür. YaÓñı Allāh bize başı secde itmek için virmişdür.

2158. Çirā dānā nihed pış-i keş ser

ÓAkıllu, bir kimesnenüñ öñine baş niçün kıodı, yaÓñı bir şey.

Ki pā vü ser buved pışer berāber

Ayağıyla [ve] başıyla anuñ öñinde berāber olur. YaÓñı başını anuñ ayağına kıor. YaÓñı ayağını öper dimekdür.

2159. Be-dest-i hod büt-i²²³ sengin terāşed

Kendi eliyle taşdan putı yonar.

[150^b]

Zi mihr-i o dil-i ğam-ğın hırāşed

Anuñ muĥabbetinden ğamlu göñlini tırmalar. “Ĝam-ğın, bi-kāfi’l-ÓAcemı.”

2160. Buved maÓlüm k’ez-sengi çi hızed

MaÓlüm oldu ki bir taşdan ne kıalkıa? “K’ez, bi-kāfi’l-ÓArabı.”

Zi maÓbüdiş cüz nengi çi hızed

Anuñ maÓbüdlüğinden Óārlanmanuñ ğayrı ne kıalkır? “Nengi, bi-kāfi’l-ÓAcemı.”

2161. Çü Yūsuf z’evvel-i şeb tā seher-ğāh

²²³ Yazmada “büti” şeklindedir.

Çünkü Yūsuf Őaleyhi’s-selām gicenũn evvelinden tā seher vaqtine dek.

Be-vaŐž ān ğāfilān rā sāht āgāh

VaŐž ol Őākıl kıızlar içün haber-dār düzdi.

2162. Heme leb der-[šenā-yı]²²⁴ o güşādend

Cümlesi tudaqlarını Ĥazret-i Yūsuf Őaleyhi’s-selāma [šenāda] açdılar.

Ser-i tāŐat be-pāy-ı o nihādend

TāŐat başını anuñ ayağına qodılar.

2163. Yek-ā-yek rā şehādet kerd telqın

Birer birer şehādeti kıızlara telqın eyledi. YaŐnı ﷲ یوسف رسول ﷲ [lā-ilāhe illa’llāh Yūsufun resūlu’llāh]²²⁵ didiler.

Dehān-ı cümle şod z’ān şehd-şırın

Cümlenũn ağız ol şehādet şekerinden tatlu oldı.

2164. Hoşā şehdī ki her k’ez-vey yek engüş

Ne güzeldür ol şeker ki elbette ol şehādet parmağı Allāhuñ birlüğine qaldurdı.

Be-dest āred be-her telhī koned püş

Elinũn arqasıyla her acı geydürmeklük eyledi. Ol ki küfrdür.

2165. Ne-gerded kūr dıvı bı-saŐādet

Kör şeytān gibi saŐādetsüz olmadı. “**Ne-gerded**, bi-kāfi’l-ŐAcemı.” “**Kūr**, bi-kāfi’l-ŐArabı.”

Be-cüz ez-zahm-ı engüş-i şehādet

Şehādet parmağınıñ zahmından gayrı. “**Engüş**, bi-kāfi’l-ŐAcemı.”

2166. Rehīd ez-zahm-ı hışmeş ān hıred-mend

Ol Őākıllu, hışmınıñ zahmından atdı. YaŐnı İbrāhım Öaleyhi’s-selām.

K’ez-engüş-i şehādet çeşm-i o kend

²²⁴ Yazmada “şāy” şeklindedir.

²²⁵ “Allah’tan başka ilah yoktur. Hz. Yusuf onun elçisidir.”

Şehadet parmağından ol şeytānuñ gözini çıkardı. YaŌnı İbrāhım Ōaleyhi's-selām bir fiske taş atub şeytān Ōaleyhi'l-laŌnenüñ gözini çıkardı demekdür. “**K’ez**, bi-kāfi’l-ŌArabı.” “**O kend**, bi-kāfi’l-ŌArabı.”

2167. Züleyhā çost vaqt-i bāmdādān

Züleyhā çöpüklük ile şabāh vaqtinde geldi. ŌAcebā kızlaruñ [151^a] kanķısınıñ bıkırını izāle ider diyü.

Be-Yūsuf rāh-ı hurrem tabŌ u şādān

Yūsuf Ōaleyhi's-selāmı kutlu yolda gördi ve tabıŌatı da mesrūr oldı.

2168. Gürühı dıd gird-ā-gird-i Yūsuf

Kızlardan bir gürüh Züleyhā gördi Yūsufuñ etrafında. “**Gird-ā-gird**, bi-kāfi’l-ŌAcemı fı hā.”

Pey-i taŌlīm-i dın şāgird-i Yūsuf

Dın taŌlımı için Yūsuf Ōaleyhi's-selāmuñ şāgirdi gördi. “**Şāgird**, bi-kāfi’l-ŌAcemı.”

2169. Bütān bişkeste [vü bögseste] zünnār

Putlarını kırmışlar [ve] zünnārlarını kesmişler. “**Bişkeste**, bi-kāfi’l-ŌArabı.”

Zi sübhā yāfte ser-rişte-i kār

Allāhı tesbıh [itmekden]²²⁶ bulmuşlar işlerinüñ yolunuñ başını.

2170. Zebān güyā be-tevhıd-i Hudāvend

Bunlar dilleriyle Allāhuñ tevhıdini söylerler.

Miyān bā-Ōıkd-ı hidmet tāze peyvend

Billerini hidmet bağına bağlamışlar.

2171. Be-Yūsuf güft k’ey ez-fark tā pāy

Züleyhā Yūsuf Ōaleyhi's-selāma didi: İy Yūsuf başından ayağına daķ!

²²⁶ Yazmada “itmedin” şeklindedir.

Dil-âşüb u dil-ârām u dil-ârāy

ÔĀşıkuñ göñline fitne viricisin dañı ÔĀşıkuñ göñlini rāhat idicisin dañı göñül alıcısın.

2172. Be-ruh şimā-yı diğır dāri imrūz

Yañağından ğayrı reng tutıcısın bugünkü günde.

Cemāl ez-cāy-ı diğır dāri imrūz

Güzellügi ğayrı yirden tutıcısın bugünkü gün.

2173. Çi kerdî şeb ki hūsnet rā biyefzūd

Ne eyledüñ gice ki senüñ hūsnuñ ziyāde oldı? “Çi kerdî, bi-kāfi’l-ÔArabî.”

Derî diğır zi hūbî ber-to bügşūd

Bir ğayrı kapu güzellüğinden açıldı.

2174. Çi hordî dūş k’în zibāyiyet dād

Ne yidüñ ne açduñ dün gice saña zibālük verdi, müzeyyenlük verdi.

Zi hūbān-ı cihān bālāyiyet dād

Cihānuñ hūblarından saña yükseklik virdi. Yükseklik, beyān.

2175. Hemānā šohbet-i in nāzeninān

Beñzer ki bu nāzeninlerüñ šohbeti.

Semen ruhsāregān şimîn sorinān

[151^b]

Yañaqları yāsemen gibi uylukları gümüş gibi. “Ruhsāregān, bi-kāfi’l-ÔAcemî.”

2176. Torā hūsñ ü cemāl-i diğır āverd

Saña bir ğa[y]rı hūsñ ü cemāl getürdi ol šohbet.

Cemālet rā kemāl-i diğır āverd

Cemāline bir ğayrı kemāl getürdi anlaruñ šohbeti.

2177. Belî mîve zi mîve reng ğired

Belî, mîve mîveden reng tutdı.

Zi hūbān hūb-rū hūbī peżired

Hūblardan güzel yüzlü hūblūgi qabūl eyledi.

2178. Besī z'ın nūkte bā-ān gonçe-leb güft

Çok bu nükteden ol gonçe-leb olan Yūsuf Őaleyhi's-selāma Züleyhā didi.

Velī o hiç ez-ın güftār neşküft

Velākin ol Yūsuf Őaleyhi's-selām hiç bu sözlerden açılmadı, yaŐnī hāżż itmedi.

2179. Dehān rā ez-tekellūm teng mī dāšt

Ağzını tekellūmden tar tutdı.

Dū-ruh rā ez-hāyā gül-reng mī dāšt

İki yañağını utandüğundan gül renglü tutdı.

2180. Ser ez-şermendegi bālā ne-mī kerd

Başını utandüğundan yukarı tut[ma]dı, yaŐnī qaldur[ma]dı.

Nigāh illā be-pūšt-i pā ne-mī kerd

Nażar eylemedi illā ayağının arqasına eyledi.

2181. Züleyhā çün be-dīd ān ser-keşiden

Züleyhā çünki ol Yūsuf Őaleyhi's-selāmdan ol baş çekicilūgi gördi.

Be-çeşm-i merhāmet sūyeş ne-dīden

Merhāmet göziyle Züleyhānuñ cānibine bakmadı.

2182. Zi hāsret āteşī der-cāneş efrūht

Hāsretinden bir āteş ol Züleyhānuñ cānını içinde şuŐlelendürdi.

Be-dāğ-ı nā-ümīdī şineeş sūht

Na-ümīdsüzlük yakışını Züleyhā şinesine yakdı.

2183. Be-nā-kāmī vedāŐ-ı cān-ı hod kerd

Murādsuzluğla kendi cānına vedāŐ eyledi. YaŐnī kendi kendümi öldürürüm didi. “**Be-nā-kāmī**, bi-kāfi'l-ŐArabī.”

Ruh ender külbe-i ahzān-ı hod kerd

Yañağını [152^a] kendi h znler evi i inde eyledi. “**Kerd k lbe**, bi-k fi’l- Arab  f  h .”

Tazarru  N m den-i Z leyh  P  -i D ye ve  ltim s-ı H le   Ki Sebeb-i Muv salat-ı Y suf  Aleyhi’s-Sel m Gerded.

Bu S rh, Z leyh  D yesin  n   ninde Tazarru  ve Niy z G ster b ve Dah  Z leyh  Y suf  Aleyhi’s-Sel mu  Vu latına Sebeb Olaca  H le[y]i D yesinden Taleb  tmesi Bey nındadır. “Gerded, bi-k fi’l- Acem .”

2184.    b - n ko te-i sevd -y  Y suf

  nki ol Y suf  Aleyhi’s-sel mu  sevd sıyla  lmi , ya  n  merh m s z. “**Ko te**, bi-k fi’l- Arab .”

Zi h d b g   t ist gn -y  Y suf

H dden ge di Y suf  Aleyhi’s-sel mu  ist gn s . Ya  n  Z leyh dan  a ub meyl itmemesi.

2185.   b  der-k nc-i halvet d ye r  h   nd

Bir gice h lvet buca ına Z leyh  d yesini o ud , ya  n  da vet itdi. “**K nc**, bi-k fi’l- Arab .”²²⁷

Be- ad mihre  be-p  -i h    bin   nd

Y z d ne muhabbet ile kendin  n   nine dikdi, ya  n  oturtd .

2186. Bedo g  t ey rev  n-bah -ı ten-i men

D yesine didi:  y ben m v c duma c  n ba ı layıcı!

  r   -efr z-ı    m-i r   en-i men

Ben m r   en g z m   n   r   n     lelendirici.

2187. Ger ez-c  n dem zenem perverde-i tost

Eger ben m c  numdan nefes urma lu um sen  n besleme n  led r.

V’er ez-ten   r-i rah met horde-i tost

Dah  eger v c dum sen  n merhametl  s d  n  emmek  led r.

2188. Zi mihr-i to ki ez-m der ne-d dem

²²⁷ “  Arab ” ifadesi yazmada “  Acem ”  eklinindedir.

Senüñ muhabetüñi ben anamdam görmedüm.

Bedîn pāye ki mî bîñî resîdem
Bu pāyeye ki sen görürsün ben yetişdüm.

2189. Çi bâşed k'ez-tarîķ-i mihr-bāñî
Ne olur muhabbetlük tarîķından?

Be-menzil-gāh-ı maķśüdem resāñî
Beni maķśüdumuñ menziline yetişdüresin.

[152^b]

2190. Zi hicrān tā be-key rencür bâşem
Hicrāndan kaçana dek renclü olayum?

V'ez-ān cān u cihān mehcür bâşem
Ol cān ve cihāndan mehcür olayum. Murād, Yūsuf Óaleyhi's-selāmdur.

2191. Çü z'îñ sān yār bî-gānest bā-men
Bunuñ gibi yār baña bî-gānedür.

Çi hāşıl z'ān ki hem-hānest bā-men
Andan ne hāşıldur, benüm evümdedür, benüm ile. YaÓñî tutalum evümde ol-
sun baña mutîÓ olmaduķça neyleyüm?

2192. Her ān maÓşūķ k'ez-Óāşîķ nüfürest
Her ol maÓşūķ ki Óāşîķından nefret idicidür. “K'ez, bi-kāfi'l-ÓArabî.”

Be-süret gerçi nezdîkest dürest
Şüretde egerçi yaķındur ammā maÓnāda uzaķdur. “Nezdîkest, bi-kāfi'l-
ÓArabî.”

2193. Çi peyvendi ne-bāşed cān u dil rā
Çünkü Óāşîķuñ cānına ve gönline bir mahbūbuñ ittişāli olmadı.

Çi hāşıl ez-mülākāt āb [u] gil rā
Ne hāşıl şu ile çamura mülākātđan. YaÓñî yimeden, içmeden ne hāşıl olur?
“Gil, bi-kāfi'l-ÓAcemî.”

2194. Cevābeş dād dāye k'ey perî-zād

Dāyesi Züleyhāya cevāb virdi ki: İy perî kıızı! YaŖnî iy periden toğmuş!

Ki nāyed bā-to kes rā ez-perî yād

Gelmedi saña kimesne içün periden hātıra. YaŖnî periden güzelsin dimekdür.

2195. Cemāl-i dil-rübā dādet Ħudāvend

Göñül alıcılık cemālini virdi saña Allāh.

Ki bürbāyed dil ü dīn ez-hudāvend

Ki göñlini [ve] dīnini kaparsın sāhibinden. YaŖnî bir kimesneye muşāhib olursun, göñlini, dīnini kaparsın.

2196. Eger naqqāş-ı Çīn ez-ārzūyet

Eger Çīn naqqāşı seni ārzū eylemeden.

Keşed der-bütke de naqqāş zi rūyet

Put evinde senüñ yüzüñden bir naqqāş yazarsa. YaŖnî seni naqqāş iderse.

2197. Bütān yek-ser be-būyet zinde gerdend

Putlar bir uğurdan senüñ koñuñla dirilürler. “**Gerdend**, bi-kāfi’l-ŖAcemî.”²²⁸

[153^a]

RuĦet bīnend ü ez-cān bende gerdend

Senüñ yüzüñi görür[ler], cānıyla ħul olurlar. “**Gerdend**, bi-kāfi’l-ŖAcemî.”²²⁹

2198. Be-kūh er ruh-nümāyî āşikārā

Tağa eger yüzini gösterürseñ āşikāre. “**Be-kūh**, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

Nehî Ŗışķ-ı nihān der-seng-i hārā

Bırağursun gizlüce Ŗışķını ħara taşuñ içine. YaŖnî tağlarda olan aĥcār ü eşcār saña Ŗāşķ olur dimekdür.

2199. Çü bihrāmî be-bāğ ez-Ŗışve-kārî

Çünki şalınursun bāğa, nāz işlemekle.

²²⁸ “ŖAcemî” ifadesi yazmada “ŖArabî” şeklindedir.

²²⁹ “ŖAcemî” ifadesi yazmada “ŖArabî” şeklindedir.

Dıraht-ı huşk rā der-cünbiş āri

Qurumış ağacları harekete getürürsün. YaŖnı yapraqlar ve yemişler virürler, dirilürler.

2200. Be-şahrā āhuvānet ger be-bīnend

Şahrāda geyicekler eger seni görürlerse. “Ger, bi-kāfi’l-ŖAcemī.”

Be-müjgān ez-rehet hāşāk çinend

Kirpikleriyle senün yoluñdan çör çöbi devşürürler. YaŖnı yolını süpürüb pāk iderler.

2201. Çü efsün h’ānı ez-laŖl-i şeker-hā

Çünki efsün okursun şeker çiyneyici tudağından.

Resed murğ ez-hevā māhı zi deryā

Quşa yetişdi ol efsün hevādan balığa yetişdi deryādan. YaŖnı deryāda baluqlar gelüb hevāda kuşlar gelüb musahhar oldılar.

2202. Bedin hūbı çünin der-mānde çünı

Bu güzelliikle buncılayın mişlün qalmamışdur. YaŖnı nažirin, mişlin yoqdur.

Çirā çendin keşı āhir zebūnı

Niçün kendün bu qadar zebūnluk çekersin.

2203. Zi ğamze nāvek ez-ebrū kemān kon

Ğamzeñden bir oq, qaşından bir yay eyle. “Kemān, bi-kāfi’l-ŖArabı.”

Şikār-ı ān nigār-ı dil-sitān kon

Ol gönül alıcı nigārı şikār eyle. Murād, Yūsuf Ŗaleyhi’s-selāmdur.

2204. Be-tāb ez-zülf-i ham-der-ham kemendi

Zülfinden büküm büküm içinde bir dāne kemend bük.

Be-pāyeş nih be-bezm-i vaşl bendı

Ol ayağa qo vaşl meclisine baqla.

[153^b]

2205. Ruhet būnmā ruheş rā sūy-ı hod tāb

Sen yüzini göster anuñ yüzini kendi cānibine döndür.

Be-hem-rāziş hem-zānū-yı hod yāb

Kendüñe hem-rāz bul ve kendüye diz-be-diz otursun.

2206. Be-reftār āver in nahl-ı rutab bār

Bu hurmā yemişi olmış, nahl fidanına şalınmağ getür. Nahldan murād, Yūsuf Óaleyhi's-selāmdur.

Be-rāh-ı lufteş ār ez-rāh-ı reftār

Anı lutf yolına getür reftār yolından. YaÓñi aña latifeler eyle.

2207. Be-leb ez-hande şehd efşāniyi dih

Tudağından gülmeklük ile şeker saçmaqluğ vir.

V'ez-ān şehdeş be-hod çespāniyi²³⁰ dih

Ol şekerinden kendini istemeklük vir. YaÓñi Yūsuf Óaleyhi's-selām saña māóil olsun Óişve-bāzlük şiveler eyle.

2208. Be-simîn²³¹ gūy-ı hod kon çeşm-i o bāz

Kendi gümüş topuñla anuñ gözini açmaqluğ eyle. “Gūy, bi-kāfi'l-ÓAcemî.”

Çü çevgān sūy-ı hod sāzeş ser-endāz

Kendi cānibine çevgān gibi anuñ başını atmaqluğ eyle. YaÓñi ayaklarını yukarı kaldırub başını kucaqla çevgānun içine tob gibi başını al.

2209. Be-rūy ez-müşg dāğ-ı dil-kesel nih

Kendi gönlünüñ dāğınuñ yakışınıñ müşginden kesel қо.

Zi şevk-ı hāl-i hod dāgeş be-dil nih

Kendi beñinüñ şevkıñdan anuñ göñline bir yakı қо. YaÓñi kendüñe zinetler vir de Yūsuf Óaleyhi's-selāmuñ göñlini al.

2210. Züleyhā güft k'ey māder çi gūyem

Züleyhā didi ki: İy anam ne söyleyüm?

²³⁰ Yazmada “fıosbāniyi” şeklindedir.

²³¹ Yazmada “şimen” şeklindedir.

Ki ez-Yūsuf çi bî-āyed be-rūyem

Yūsuf Óaleyhi's-selāmdan benüm yüzüme bakmaqluğ gelmedi.

2211. Ne-sāzed dide hergiz suy-ı men bāz

Gözüñe aslā benüm cānibüme açmaqluğ düzmedi.

Çi sāl cevālāngerī bā-vey konem sāl

Bunuñ gibi niçe cevālān idicilük añā düzmeklük eyleyüm. “Cevālāngerī, bi-kāfi'l-ÓAcemī.”

[154^a]

2212. Eger meh gerdem ez-dürem ne-bīned

Eger ay olursam beni uzaqdan görmez. “Gerdem, bi-kāfi'l-ÓAcemī.”²³²

Ve ger hūr ber-zemīn nūrem ne-bīned

Eger güneş olursam yir yüzinde benüm nūrumı görmez.

2213. Çü merdüm nūr-ı dide ger fezāyem

Gözümüñ bebegi gibi anı maqbūl ve mergūb tutarsam. “Ger, bi-kāfi'l-ÓAcemī.”

Be-çeşm-i teng-i o müşkil der-āyem

Anuñ tar gözine müşkil gelürüm.

2214. Eger kerdī be-sūy-ı men nigāhī

Eger benüm cānibüme bir nażar ideydi.

Be-hāl-i men fütādī gāh gāhī

Benüm hālüme düşerdi gāh-be-gāh. “Gāh gāhī, bi-kāfi'l-ÓAcemī fī hā.”

2215. Ğam-ı men der-dil-i o cā giriftī

Benüm ğamum anuñ göñlinde yir tutdı.

Ğam-ı o key çünīn bālā giriftī

Anuñ ğamı kaçan bunuñ gibi yükseklük tutardı. YaÓnı şimdiye dek vuşlat mü-yesser olurdı.

²³² “ÓAcemī” ifadesi yazmada “ÓArabī” şeklindedir.

2216. Ne tenhā āfetem zibāyî-i ost

Yalnız benüm āfetüm anuñ güzelliği degüldür.

Belā-yı men zi nā-pervāyî-i ost

Benüm belām anuñ kor[k]mamasındandır.

2217. Eger ān dil-rübā pervām kerdî

Eger ol dil-rübā benden havf eyleyeydi.

Kücā z'ın gūne nā-pervām kerdî

Nerede [beni] bu dürlü kor[m]mamasuzluk eylerdi. “**Gūne**, bi-kāfi'l-ŌAcemî.”
“**Kerdî**, bi-kāfi'l-ŌArabî fî hā.”

2218. Cevābeş dād diğeri bār dāye

Züleyhāya cevāb virdi bir kerre dahı dāyesi.

Ki ey hūr ez-cemālet borde māye

Ki iy Züleyhā hūrî kızları senüñ cemālünden sermāye iletmışdür.

2219. Merā der-hātır üftādest kārî

Benüm hātıruma bir iş düşmişdür.

K'ez-ān kār[em] torā hized qarārî

Ol işden senüñ için bir qarār kalkdı.

2220. Velî vaqtî müyesser gerded in kār

Velākin bir vaqtde müyesser olur bir iş ki. “**Gerded**, bi-kāfi'l-ŌAcemî.”

Ki şim ārî be-üstür zer be-har-vār

Bir deve yüki gurus, bir eşek yüki altun getüresin. YaŌnî bu miqdār aqçe ile hāsıl olur senüñ işüñ dimekdür.

[154^b]

2221. Be-sāzem çün İrem dil-keş bināyî

Düzerüm²³³ İrem bağçesi gibi bir gönül alıcı sarāy. “**Dil-keş**, bi-kāfi'l-ŌArabî.”

Be-güyem tā der-ān sûret-nümāyî

²³³ Yazmada “düzerüm çün” şeklindedir.

Söyleyüm tã ol sarây içinde bir sûret göstericiye. YaŖnı naķķãşa söyleyüm dimekdür. “**Be-güyem**, bi-kãfi’l-ŖAcemî.”

2222. Be-mevziŖ mevziŖ ez-tabŖ-ı hünere-küş

Mekân mekân hünere çalışıcı tabŖından, yaŖnı muşavvir. “**Hünere-küş**, bi-kãfi’l-ŖArabî”

Keşed şekl-i to [bã]-Yûsuf hem-ãgüş

Senüň řeklüňi Yûsuf Ŗaleyhi’s-selâm ile kucaklařmıř yaza.

2223. Çü Yûsuf yek zamân der-vey nişined

Çünkü Yûsuf Ŗaleyhi’s-selâm ol hânenüň içinde bir zamân otura.

Der-ãgüş-ı hodet her cã be-bîned

Senüňle kucaklařmaķlğın her yirde göre. YaŖnı hânenüň cevânb-i erbaŖasında senüň tařvîrüň ile kendüsinüň tařvîrini görüb baŖz-ı yirde öpüşürler, baŖz-ı yirde kocuřurlar, baŖz-ı yirde taŖâm yirler, görüb kendüsine bir muĥabbet ĥâsıl olub Züleyhãnuň yüzine Yûsuf Ŗaleyhi’s-selâm nařar eyleye.

2224. Be-cünbed der-dileş mihr-i cemâlet

Ĥareket ider anuň gŖnlinde senüň güzelliğünün muĥabbeti.

şeved ez-cân taleb-kârî vişâlet

Cânında senüň viřâlünü taleb idici olur.

2225. Zi her sũ çün be-cünbed mihr-bãñ

Her cãnibde çünkü ĥareket ider muĥabbet itmeklük.

Ber-ãyed kãrhã z’ân sãn ki dãnî

İřlerüň gelür anuň gibi ki sen bilürsün.

2226. Çü beşnîd ĭn sühanhã rã zi dãye

Çünkü Züleyhã bu sözleri dãyesinden işitdi.

Be-her çi ez-zer ü şimş bũd mãye

Her ne ki altundan [ve] gümüşden sermãye idi.

2227. Ber-ãn dest-i taşarruf [155^a] dãd o rã

Anuňla tařarruf elini dãyesine virdi. YaŖnı bir deve yüki ġuruř ve bir eřek yüki altını Züleyhã dãyesine virdi.

Bedān sermāye kerd ābād o rā

Bu sermāye ile ma'Ōmūr eyle ol sarāy. “**Kerd**, bi-kāfi'l-ŌArabī.”

Ōīmāret Kerden-i Dāye Hāne Rā Ki Der-Vey Taśvīr-i Cemāl-i Yūsuf ve Züleyhā Konend.

Bu Sürh, Züleyhānuñ Dāyesi Bir Sarāy Ōīmāret Eyleyüb Ol Sarāy İçinde Yūsuf ŌAleyhi's-Selāmuñ ve Züleyhānuñ Cemāllerinüñ Taśvīrlerin Eylemeklük Beyānındadır.

2228. Çünñ güyend miŌmārān-ı ĩn kāh

Buncılayın söyler didiler bu köşkñ miŌmārları. “**Güyend**, bi-kāfi'l-ŌAcemī.”
“**Kāh**, bi-kāfi'l-ŌArabī.”

Ki çün şod ber-Ōīmāret dāye küstāh

Bunuñ gibi yapar oldı günāhlı dāye.

2229. Be-dest āverd üstād[ı] hūner-kış

Ele getürdi bir hūner šāhıbi üstādı. “**Kış**, bi-kāfi'l-ŌArabī.”

Be-her engüşt desteş šad hūner bış

Anuñ elinüñ her parmağında yüz hūnerden ziyāde idi.

2230. Be-resm-i hendesī kār-āzmāyī

Hendesinüñ resmiyle iş tecrübe idici idi.

Ķavāñin-i raśad rā reh-nümāyī

Gözetmeklük kânūnlarıyla yol gösterici idi.

2231. Zi teşķileş muhîti saht āsān

Anuñ şeklinden katı ihāta idici idi kolayluğla.

Zi teşķik-i vey ıķlıdeş hirāsān

Anuñ şekkinden anuñ ıķlıdı qorķıcı idi.

2232. Çü ez-pergār būdi hāliyeş müşt

Çünki pergālinden hālī olmış idi eli.

Nümüdi kār-ı pergār ez-dü engüşt

Gösterdi pergel işini iki parmağıyla.

2233. Çü behr-i hatt zi tabÖeş ser zedî h'âst

Çünkü yazı için tabÖından heves ururdı dilemek ile.

Ber-o ân kâr bî-mıstar şodî râst

Anuñ üzerine ol yazı işi mıstarsuz toğrı olurdu.

2234. Nuhustın ber-şodî ber-tâk-ı atlas

Evvelüñsi yukarı olurdu atlâsuñ kemerinden.

Ber-eyvân-ı Zühâl bestî muğarnas

[155^b]

Zühâlüñ eyvânı üzerine, yaÖnî sarâyı üzerine başını bağlardı.

2235. Çü sūy-ı tîşe kerdî destê āheng

Çünkü keser cānibine anuñ eli kaşd iderdi. “**Kerdî**, bi-kāfi'l-ÖArabî.”

Zi hışt-ı²³⁴ hām geştî nerm-ter seng

Hām kerpiçden ziyāde yumuşak olurdu taş. “**Geştî**, bi-kāfi'l-ÖAcemî.”

2236. Be-tarrāhî çü fikr āgāz kerdî

Tarh idicilüğe çünkü ibtidā eylerdi.

Hezārān tarh-ı zibā-sāz kerdî

Biñ dāne müzeyyen tarh düzmeklük eylerdi.

2237. Öİmārāt-ı cihān-ı bî-ser ü bün

Dünyānuñ maÖmür olan yirlerini başdan ayağa dağ.

Nümüdî cümle der-yek rüy-ı nāhun

Gösterürdi cümlesini bir tırnağınun üstinde.

²³⁴ Yazmada “hıştî” şeklindedir.

2238. Be-naķş-ı āferīneş çün zedī rāy

Yaradıcı olan Allāhuñ naķşına çünki fikir urdı.

Şodī ez-hāme levh-i hestī ārāy

Çaleminden bir dāne varluķ levhini tezyīn eylerdi.

2239. Be-taśvīr ān çi ber-kilkeş güzeştī

Ol taśvīr ki anuñ çaleminden geçerdī, yaŖñī yazardı. “**Kilkeş güzeştī**, bi-kāfi’l-ŖAcemī fī hā.”

Zi reşh-i ān revānī zinde geştī

Anuñ tamlasından bir cānıyla dirī olurdı. “**Geştī**, bi-kāfi’l-ŖAcemī eyzan.”

2240. Be-seng er sūret-i merŖī keşīdī

Taşa eger merŖī sūretten çekeydi. “**Keşīdī**, bi-kāfi’l-ŖArabī.”

Sebūk seng-i girān ez-cā perīdī

Ağur taş yeñülçecüklüğüyle yirinden uçardı.

2241. Be-hūkm-i dāye zerrīn dest üstād

Dāyenüñ hūkmiyle eli altundan olan üstād.

Zer-endūde sarāy[i] kerd būnyād

Altun kaçmalı bir sarāy eyledi yapmak. “**Kerd**, bi-kāfi’l-ŖArabī.”

2242. Śafā-yı ŗuffehāyeş ŗubh-i iķbāl

Anuñ ŗuffelerinüñ ŗāfīlūgi devlet ŗabāhıydı.

Fezā-yı hānehāyeş genc-i āmāl

Anuñ hānelerinüñ meydānı hazīne murādlarıydı. “**Genc**, bi-kāfi’l-ŖAcemī.”

2243. Mūmehhed ferş-i mermer der-memerhāş

Geçecek yollarında mermerden dōşemesi dōşenmiş.

Muvaśśal z’ābnūs u Ŗāc derhāş

[156^a]

Vaşle vaşle olmuş ābnūsdan [ve] fildişinden ķapuları.

2244. Der-ender hem der-ān cā heft-hāne

Ꞑapu Ꞑapu içinde ol sarāyda yedi evde.

Ꞑü heft-evreng bî-mişl-i zamāne

Yedi ejderüñ ağızı gibi zamānede mişlsüz.

2245. Müretteb her yek ez-levn-i diger seng

Tertîb olınmış her birinden bir dürlü taşıyla. “**Diger**, bi-kāfi’l-ŖAcemî.”

Şakālet dîde vü şāfi vü hoş-reng

Anuñ sayķalını şāfi ve güzel renglü görürsün.

2246. Be-heftüm hāne hemçün çarh-ı heftüm

Yedi evdedür yedi çarh gibi.

Ki her naķşı vü rengi bûd ez-o güm

Her birinüñ rengi ve naķşı ol çarhdan aşāa degül idi, yaŖñı çoğ idi. “**Güm**, bi-kāfi’l-ŖAcemî.”

2247. MuraśsaŖ çil-sütün ez-zer ber-efrāht

Altundan müzeyyen kırķ direk ķaldurdılar.

Zi vahş u tayr zîbā şeklhā sāht

Vahşiden, ķuşlardan şekilleri güzel düzdiler.

2248. Be-pāy-ı her sütünî sāht ez-zer

Her diregüñ ayağını altundan düzdi, yaŖñı dibini.

Ėazālî nāf-ı o pür-müşg-i ezfer

Ol bağçenüñ āhūsınuñ göbegi tolu idi müşg-i ezferden.

2249. Zi tāvūsān zerrîn şāhn-ı o pür

Altundan tāvüslardan ol sarāyuñ meydānı tolu idi.

Be-demhā-yı muraśsaŖ der-tebahtur

Müzeyyen nefeslerle ötmeye idiler.

2250. Miyān-ı ān dırahtî ser-keşide

Ol sarāyuñ ortasında bir ağac baş çekmiş idi.

Ki mişleş çeşm-i nādir-bîn ne-dîde

Anuñ mişlini nādir görici göz görmemiş idi.

2251. Zi şım-i hām būdeş nāzenīn sāk

Hām gümüşden idi anuñ nāzenīn bacağı, yaŖnı gövdesi.

Zi zer aŖzāyeş ez-fırūze evrāk

ŖŖzvları altundan yaprakları pırūzeden idi.

[156^b]

2252. Be-her şāheş zi şānŖat būd tayyār

Anuñ her talı şānŖatdan uçıcı idi.

Zümür-rūd-bāl murġī sebz-minķār

Ŗanadı zümür-rüdden, minķārı yeşil bir ķuş idi.

2253. Be-nāmīzed dıraht[i] sebz ü hurrem

Allāh ĥaķķıķūn bir yeşil [ve] ķutlu ağac idi.

Ne-dīde²³⁵ hergiz ez-bād-ı hazān ġam

Görmemiş idi aslā hazān rüzġārından [ġam].

2254. Heme murġān-ı o bā-merdümān rām

Anuñ cümle ķuşları ādemlere muķŖ idi.

Be-yek cā kerde şubĥ u şām ārām

Bir yirde şabāĥ [ve] aĥşām rāĥat eylemiş idiler. “**Kerde**, bi-kāfi’l-ŖArabī.”

2255. Der-ān hāne muşavvir sāht her cā

Ol hānenūñ içinde taşvır düzilmiş idi her yirde.

Mişāl-i Yūsuf u naķş-ı Züleyhā

Yūsuf Ŗaleyhi’s-selāmuñ mişāli [ve] Züleyhānuñ naķşı.

2256. Be-hem binşeste ķün maŖşūk u Ŗāşık

Biri birleriyle Ŗāşık ve maŖşūk gibi oturmuşlar idi.

Zi mihr-i cān u dil bā-hem muvāfık

Cānla gönülleri muĥabbetde biri birlerine muvāfık idi.

²³⁵ Yazmada “zi dīde” şeklindedir.

2257. Be-yek cā ān leb u ĩn bŭse dāde

Bir yirde ol Zŭleyhā tudağını Yŭsuf Őaleyhi's-selāma virmiş idi. YaŐnĭ tudağını Yŭsuf Őaleyhi's-selāma űpmek taşvĭrini eylemiş idi.

Be-yek cā ān miyān u ĩn gŭşāde

Bir yirde dağı ol Zŭleyhānuñ bilini bu Yŭsuf Öaleyhi's-selāma açmış idi. YaŐnĭ Őavret yirini açmış idi dimekdŭr.

2258. Eger neẓẓāregĭ ān cā gŭzeşĭ

Eger naẓar itmeklŭđi Yŭsuf Öaleyhi's-selāmuñ ol yirde geĉeydi. “**Neẓẓāregĭ ve gŭzeşĭ**, bi-kāfi'l-ŐAcemĭ fĭ hā.”

Zi ĥasret der-dehāneş āb geşĭ

Ĥasretinden anuñ ađzında űu olurdı. YaŐnĭ ađzı űulanur idi imrendŭğinden, yaŐnĭ Yŭsuf Őaleyhi's-selāmuñ ađzıdur murād. “**Geşĭ**, bi-kāfi'l-ŐAcemĭ eyzan.”

2259. Hemānā bŭd saķf-ı o sipihri

Hemānā anuñ saķfı felege [157^a] beñzer idi.

Ber-o tābende her cā māh u mihri

Anuñ űzerinde űuŐlelenŭr idi her yirde ay ile gŭneş. Aydan murād, Zŭleyhādur, gŭneşden murād, Yŭsuf Őaleyhi's-selāmdur.

2260. ŐAceb māhĭ vŭ mihri ĉŭn dŭ-peyker

ŐAceb ay ile gŭneş iki ĉihre idi.

Zi ĉāk-ı yek girĭbān ber-zede ser

Bir yaķanuñ yırtığından yuķarı urmış idi başını. YaŐnĭ ikisi bir gŭnlŭk yaķasından baş ĉıķarmış idi dimekdŭr.

2261. Nŭmŭdĭ der-naẓar her rŭy-ı dĭvār

Sen gűrŭrdŭñ naẓarında her dĭvāruñ yŭzinde.

ĉŭ der-faşl-ı bahārān tāze gŭlzār

Faşl-ı bahārılar gibi tāze gŭllŭk gűrŭrdŭñ.

2262. Be-her gŭlgŭl zemĭneş bĭş yā kem

Her gŭl anuñ zemĭninŭñ bir gŭli ziyāde yāhŭd az. “**Yā kem**, bi-kāfi'l-ŐArabĭ.”

Dü-şāh-ı tāze gül piçide ber-hem

İki dalında tāze gül devşürilmiş idi. YaŖnı gülün keşretinden biri birine girmiş idi demekdür.

2263. Zi ferşeş būd her cāy[i] şüküfte

Anuñ döşemesinde her yirde açılmış idi.

Dü-gül bā-hem be-mehd-i nāz hufte

İki gül biri biriyle nāz beşiginde uyumış idi.

2264. Der-ān hāne ne-būd el-kıśśa yek cāy

Ol hānenün içinde olmamış idi el-kıśśa bir yir.

Tehj z'ān dü-dil-ārām [u] dil-ārāy

Boş ol iki dil-ārām ve dil-ārādan. YaŖnı her kanķı cānibe nażar itseñ Yūsuf Ŗaleyhi's-selām ile Züleyhānuñ taşvırları görünür idi. Dil-ārāmdan murād, Yūsuf Ŗaleyhi's-selāmdur, dil-ārādan murād, Züleyhādur.

2265. Be-her sū dide-ver dide güşüdj

Her cānibine göz şāhibi gözini açarsa. “Güşüdj, bi-kāfi'l-ŖArabj.”

Zi evvel sûret-i işān nümüdj

Evvelden anlaruñ sûretlerini sen görürdüñ.

2266. Çü [şod] hāne bedin sûret müheyyā

Çünki hāne bu sûretler ile müheyyā oldı.

Be-Yūsuf şod füzün şevķ-i Züleyhā

Yūsuf Ŗaleyhi's-selāma Züleyhānuñ şevķı ziyāde oldı.

[157^b]

2267. Be-her nevbet ki ān büthāne rā djd

Her nevbetde ol sûrethāneyi görürdi.

Der-o mihr-i diger ez-nev be-cünbjd

Züleyhâda dahı bir gayrı muhabbet yeñiden hâreket iderdi.

2268. Belî Óaşık çü bîned naķş-ı cānān

Belî öyledür, çünki Óaşık cānānuñ naķşını görür.

Şeved z'ān naķş hârf-i şevķ h'ānān

Olur ol naķşdan şevķ hârfini okuyucı.

2269. Ez-ān hârf āteş-i o tāze gerded

Ol hârfden anuñ āteşi ziyāde olur. “**Gerged**, bi-kāfi'l-ÓAcemî fî hā.”

Esîr-i dāğ-ı bî-endāze gerded

Endāzesüz yaķınuñ esîri olur.

H'ānden-i Züleyhā Yūsuf ÓAleyhi's-Selām Be-Sūy-ı Ān Hāne ve Mutālebe-i Vişāl Nümüden.

Bu Sürh, Züleyhā Yūsuf ÓAleyhi's-Selāmı Ol Hāne Cānibine DaÓvet İdüb ve Dahı Yūsuf ÓAleyhi's-Selāma Züleyhā Vuşlat Mutālebesini Göstermek Beyānındadır.

2270. Çü²³⁶ şod hāne tamām ez-saÓy-ı üstād

Çünki sarāy tamām oldu üstādlaruñ saÓyından.

Be-tertibēş Züleyhā dest bügşād

Anuñ tertibine Züleyhā elini açdı. YaÓnı ol sarāya levāzım olan şeylere şürüÓ eyledi.

2271. Zemîn ārāst ez-ferş-i hâriş

Ol sarāyuñ yirini tezyin eyledi ķumāş döşemeler ile.

Cemāl efzūd ez-zerrîn seriş

Ol sarāyuñ güzellüğünü ziyāde eyledi altundan tahtla.

²³⁶ Yazmada “to” şeklindedir.

2272. Kānādīl-i güher peyvendeş āvīht

Cevāhirden kandiller ol sarāya ittisāle asdı.

Reyāhīn behr-i Ōitreş der-hem āmīht

Qoñuları ol sarāyuñ qoñması içün biri birine qarışdurdı.

2273. Heme bāyestenihā sāht ān cā

Cümle gerek olıcaq şeyleri ol yirde düzdi.

Bisāt-ı hurremī endāht ān cā

Qutluluk döşemesini döşedi ol yirde.

2274. Der-ān [158^a] Ōişret-geh ez-her çiz ü her kes

Ol Ōişret-geh²³⁷ her şeyden [ve] her kimesneden.

Ne-mī bāyestīş illā Yūsuf u bes

Aña gerek olmadı, illā ancak Yūsuf Ōaleyhi's-selām oldı. YaŌnı bu kadar şeyleri Yūsuf Ōaleyhi's-selām içün itdi.

2275. Belī bī-rūy-ı cānān ger behiştet

Belī öyle, cānānuñ yüzi olmaqsuzuñ eger cennetde olursa. “**Ger**, bi-kāfi'l-ŌAcemī.”

Be-çeşm-i Ōāşık-ı müştāk ziştet

ŌĀşık-ı müştākuñ gözine çirkındır.

2276. Ber-ān şod tā ki Yūsuf rā be-hāned

Bunuñ üzerine oldı, hattā Yūsufi daŌvet eyledi Züleyhā.

Be-şadr-ı Ōizzet ü cāheş nişāned

Ōİzzete manşıb şadrına oturtdı.

2277. Be-halvet bā-cemāleş Ōışk-bāzed

Halvetde kendi cemāliyle Ōışk oynadı. YaŌnı düzetti, kuşandı.

Be-meydān-ı visāleş rahş bāzed

²³⁷ Yazmada “Ōişreti geh” şeklindedir.

Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ višāli meydānına hūsniyle at sürerdi.

2278. Zi laöl-i cān-fezāyeş kām gired

Cān ziyāde idici laöl tudağından murād tutdı. “**Kām**, bi-kāfi'l-ÖArabî.”

Be-zülf-i ser-keşer ārām gired

Anuñ ser-keş zülfinden rahātlük tutdı.

2279. Velî evvel cemāl-i hod beyārāst

Velākin kendi cemālını tezyîñ eyledi.

V'ez-ān meyl-i dil-i Yūsuf be-hod h'āst

Ol meyliden Yūsuf Őaleyhi's-selāmuñ göñlü Züleyhāyı isteye.

2280. Be-zîverhā ne-būdeş ihtiyācî

Müzeyyen olmaqluğa ihtiyācî olmadı. YaŐñî Hudā-dād idi hūsni.

Velî efzūd ez-ān hod rā revācî

Velākin ziyāde oldı andan kendi hūsnine kendi revāc virdi.

2281. Be-hübî gül be-bustānhā şemer şod

Hublukda gül gibi idi, būstānlaruñ yemişi oldı.

Velî ez-Őağd-ı şebnem tāze-ter şod

Velākin şebnemüñ Őağdından ziyāde tāze oldı.

2282. Zi gāze reng-i gül rā tāzegî dād

[158^b]

Düzgünden kızılcaadan gül yañağınuñ rengine tāzelük virdi. “**Tāzegî**, bi-kāfi'l-ÖAcemî.”

Letāfet rā nikū āvāzegî dād

Letāfet için yegrek āvāz virdi. “**Nikū**, bi-kāfi'l-ŐArabî.” “**Āvāzegî dād**, bi-kāfi'l-ŐAcemî.”

2283. Zi vesme ebruvān rā kār perdaht

Rastıqdan kaçlarına iş düzdi.

Hilāl-i Őıyd rā kıavs u kızah saht

Bayram ayı için kıavs [u] kızah düzdi. YaŐñî elegimsağmadur murād.

2284. Nügüle best mûy-ı Óanberîn rā

Örgü bağladı Óanberden olan saçına.

Girih der-yek-diger zed müşg-i çin rā

Dügümi biri biriyle urdı ol hālka hālka olan müşg gibi zülfinden. YaÓni
koñulu siyāh zülfinden.

2285. Zi püşt āvıht müşgîn gıšovān rā

Arkasına ol siyeh gıšovānını aśdı. “Gıšovān rā, bi-kāfi’l-ÓAcemî.”

Zi Óanber dād püştî erguvān rā

ÓAnberden virdi arkasına erguvān kumāşı.

2286. Mūkahhāl saht çeşm ez-sürme-i nāz

Sürmeyi düzdi nāz sürmesinden gözine.

Siyeh-kārî be-merdüm kerd āğāz

Siyeh-kārluğla, yaÓni helāk idicilüğe hālki ibtidā eyledi. “Siyeh-kārî, kerd bi-
kāfi’l-ÓArabî fı hā.”

2287. Nihād ez-Óanber-i ter cā-be-cā hāl

ÓAnberden ziyāde cā-be-cā, yaÓni yir-be-yir beñler yañağınuñ üzerine qodı.

Be-cānān kerd Óarz-ı süret-i hāl

Cānānına süret-i hālını Óarz eyledi. YaÓnı Yūsuf Óaleyhi’s-selāma Óarzuñāl
eyledi ki senüñle āğüş idelüm. “Kerd, bi-kāfi’l-ÓArabî.”

2288. Ki rüyet āteşî der-men figendest

Senüñ yüzüñ bir āteş biraqmışdur benüm içüme.

Ber-ān āteş dil ü cānem sipendest

Ol āteş üzerine benüm göñlüm [ve] cānum üzerlük gibi yanmışdur.

2289. Be-meh hattî keşîd ez-nîl çün mîl

Ol ay yüzine [bir hat çekdi] çivıdden mîl gibi.

Ki şod Mısr-ı cemāl ābād ez-ān Nîl

Ki²³⁸ anuñ cemālinüñ Mısrı maŌmūr oldı ol Nıl deryāsından. MısrāŌ-ı evvelde olan nıl, çivıd maŌnāsınadur, mısrāŌ-ı şāñide olan [159^a] Nıl, Mısrı şuvāran bahrüñ ismidür.

2290. Ne-būd ān hatt-ı nılı ber-ruh-ı mäh

Ol çivıdden yazı anuñ ay yañağı üzerinde olmadı.

Ki mılı būd behr-i çeşm-i bed-h'āh

Bir mıl idi yaramaz is[te]lyici göz içün.

2291. Meger meşşāta dīd ān nergis-i mest

İllā yüz yazıcısı gördi anuñ mestāne gözini.

Fütād ān cāş mıl-i²³⁹ sürme ez-dest

Ol sebebdan sürme mılı düşdi meşşātanuñ elinden.

2292. Be-destān dād şimīn pençe rā²⁴⁰ reng

Elleriyle ol gümüş pençesine reng virdi. YaŌnı kına kodı.

K'ez-ān destān dilī āred ferā çeng²⁴¹

Anuñ ellerinden Ōaşıkuñ gönölüne zevk u şafā geldi. “K'ez-ān, bi-kāfi'l-ŌArabı.”

2293. Be-keff naqşı zed o rā hurde kārı

Eliyle bir naqş urdı Züleyhāya uvacuk yazıyla.

K'ez-an naqşes be-dest āyed nigārı

Ol naqşdan eline nigārluğı getürdi, yaŌnı mahbūbluğı. “K'ez-ān, bi-kāfi'l-ŌArabı eyzan.”

2294. Be-fınduk gūne rā Ōunnāb-ı ter dād

Fınduk gibi Ōunnabdan ziyāde virdi. YaŌni yūñsük kınarlar parmağınıñ ucına kodı. “Gūne rā, bi-kāfi'l-ŌAcemı.”

²³⁸ Yazmada “ki oldı” şeklindedir.

²³⁹ Yazmada “mılı” şeklindedir.

²⁴⁰ Yazmada “pençe-i” şeklindedir.

²⁴¹ Yazmada “henek” şeklindedir.

Be-cānān z'eşk-i Ŗunnābī haber dād
Cānāna Ŗunnābuñ ĥasedinden ĥaber virdi.

2295. Be-šanŖat dih hilāl-i mehlikā rā
ŠanŖat virdi ay yüzlünün hilāl kaçına.

Zi cilbāb-ı şafaķ kerd āşikārā
Şafaķ mecmūŖasından hilālī āşikāre eyledi. “**Kerd**, bi-kāfi'l-ŖArabī.”

2296. Ki tā ez-tārem-i devlet hilālī
Ki tā devlet burcından bir ay.

Nişāneş bahşed ez-Ŗıyd-ı vişālī
Nişān bağışladı vuşlat bayramının ayından.

2297. Nümūd ez-tarf-ı Ŗārız gūş-vāre
Gösterdi anuñ yañağının tarafından küpe. “**Gūş-vāre**, bi-kāfi'l-ŖAcemī.”

Ķırān efgend meh rā bā-sitāre
Muķārenet [159^b] düşdi ay yılduza.

2298. Ki tā ān devlet-i dünyā vū dīneş
Ki reng dünyāsının [ve] dīninün devleti.

Be-ĥūkm-i ān Ķırān gerded Ķarīneş
Ol Ķırān ĥūkmiyle yakın ola. “**Gerded**, bi-kāfi'l-ŖAcemī.”

2299. Çü gönçe bā-cemāl-i tāze vū ter
Gönçe gibi anuñ cemāl[iyle] ziyāde [ve] tāzedür.

Libās-ı nev-be-nev pūşīde der-ber
Yeñi yeñi libāsları üzerine geymişdür.

2300. Müretteb sāht ber-ten pīrehen rā
Müretteb düzdi teni üzerine gönlegini.

Zi gül pūr kerd dāmān-ı semen rā
Gülden, yāsemjinden etegini tolu eyledi. “**Kerd**, bi-kāfi'l-ŖArabī.”

2301. ŞiŖār-ı şāh-ı gül ez-yāsemjīn kerd
Gül dalının Ŗalāmetini yāsemenden eyledi. “**Kerd**, bi-kāfi'l-ŖArabī fī hā.”

Semen der-ceyb ü gül der-âstın kerd
Yâsemîni yaqasında eyledi, güli de yeñi içinde eyledi.

2302. Ne-dîdî dîde ger kerdî teóemmül

Görmemiş idi göz eger fikr eylese. “**Ger kerdî**, bi-kāfi’l-ŌAcemî. Fi’l-evveli v’eş-şānî bi-[kāfi]’l ŌArabî.”

Be-cüz āb-ı revān ber-lāle vü gül
Āb-ı revānuñ ğayrı lāle ve gül üzerine.

2303. ŌAceb ābî ber-o ez-nuķre-i hām

ŌAceb bir şudur hām gümüş üzerinde.

Dü-māhî ez-dü-sāŌid kerde ārām
İki ayı, iki bileginden rāhat eylemişdür. Murād, bülezükdür. “**Kerde**, bi-kāfi’l-ŌArabî.”

2304. Zi destîne dü-sāŌid dîde revnaķ

Elinde iki bileginden güzelliük görülmüşdür.

Zi zer kerde dü-māhî rā mutavvaķ
Altundan iki ayı hālķa eylemişdür. “**Kerde**, bi-kāfi’l-ŌArabî.”

2305. Ruheş mî dād bā-sāŌid güvāhî

Anuñ yañağı bilegine şehādet virdi. “**Güvāhî**, bi-kāfi’l-ŌAcemî.”

Ki hūsneş ğired ez-meh tā be-māhî
Ki hūsñ tutdı güneşden tā aya daķ. “**Ġired**, bi-kāfi’l-ŌAcemî.”

2306. Çü ber-nāzik tenes şod pîrehen rāst

Anuñ nāzik teninüñ üzerinde gönlegi²⁴² toĝrı oldı.

Be-zer-keş dîbe-i Çineş beyārāst
Altunıyla toķınmış Çin dîbāsiyla tezyin eyledi.

2307. Büt-i Çin bā-hezārān nāzenîñi

Çine mensüb [160^a] olan put gibi yüz biñ nāziyla.

²⁴² Yazmada “gönlegi” şeklindedir.

Be-cevlān āmed ez-dj̄bā-yı Çini

Cevlāna geldi Çin dibāsiyla.

2308. Nihād ez-laŖli-i şir-āb u zer-i huşk

Ol āb-dār olan laŖli hālīs altuna qodı.

Fürūzān tāt rā ber-hirmen-i müşg

ŞuŖleli tātı müşg hirmeninūn űzerine. YaŖnı tarpuş geydi cevāhirli.

2309. Şod ez-gevher muraşsaŖ ceyb ű dāmān

Cevāhirden müzeyyen oldı yaqası da etegi de.

Be-şāhn-ı hāne tāvus-ı hırāmān

Sarāyuñ meydānında tāvūs gibi şalınıcı oldı.

2310. Hırāmān mī şod u āyine der-dest

Şalınaraq gider oldu ve āyine elinde idi.

Hayāl-i hūsn-i hod bā-hod hemī best

Kendi hūsninūn hayālını qendūye baqladı.

2311. Çü Ŗaks-i rūy-ı hod dīd ez-muqābil

Çűnki kendinūn yűzinūn Ŗaksini gŖrdi āyineden.

Ŗıyār-ı naqd-i hod rā yāft kāmīl

Kendi Ŗıyārınūn naqdi[ni] kāmīl buldı.

2312. Zi naqd-i hod derűn-ı²⁴³ genc taleb kerd

Kendi naqdini hazınesi içinde taleb eyledi.

Be-qaşd-ı ān harīdārī taleb kerd

Ol Yűsuf Ŗaleyhi's-selāmuñ qaşdıyla Yűsuf Ŗaleyhi's-selāmı almaqluğını taleb eyledi. YaŖnı benűm harīdārűm olsun da benűm ile gŖrişűn dimekdűr.

2313. Be-cűst ű cűy-ı Yűsuf kes firistād

²⁴³ Yazmada “der-o” şeklindedir.

Yūsuf Óaleyhi's-selāmi taleb itmeklügle baÓž-ı kimesneleri gönderdi. “**Kes**, bi-kāfi'l-ÓArabî.”

Perestārān zi pîş [ü] pes firistād

Kızları öñinde [ve] ardında gönderdi. YaÓñi Yūsuf Óaleyhi's-selām Züleyhādan niyāz itmiş idi ki benüm çok çok yanuma gelme, beni bir ĥidmetüñe taÓyın eyle dimiş idi. Anuñ için Züleyhā arayub Yūsuf Óaleyhi's-selāmi getürdi taÓyın eyledüğü işden.

[160^b]

2314. Der-āmed nā-gehān ez-der çü māñi

Apansuz Yūsuf Óaleyhi's-selām geldi kapunuñ içerüsinden ay gibi.

ÓUtārid ĥaşmeti ĥürşid cāñi

ÓAžameti Óutārid kevkebinden idi, mansıbı güneşden idi. YaÓñi pādişāh oldu.

2315. Vücūdî ez-havāss-ı āb u ģil dūr

Vücūdî şudan, çamur ĥāssalarından uzak idi. YaÓñi melek gibi güzel idi. “**Ğil**, bi-kāfi'l-ÓAcemî.”

Cebñ ü talÓat[i] nūrun Óalā nūr

Alnı ve tulūÓ eylemesi nūr üzerine nūr idi.

2316. Ez-o yek lemÓa-i rüşen cihāñi

Yūsuf Óaleyhi's-selāmdan bir şuÓle aydınlık idi bütün dünyā.

V'ez-o yek ĥarf u her sū dāsitanî

Aydın bir ĥarf, bir sūre-i mükerreme. YaÓñi sūre-i Yūsuf Óaleyhi's-selām bu dünyānuñ her cānibinde ĥikāye idi.

2317. Züleyhā rā çü dîde ber-vey üftād

Züleyhānuñ çünkü gözi Yūsuf Óaleyhi's-selāma düşdi.

Zi şevķeş şuÓle ģüyî der-ney üftād

Ol Yūsuf Óaleyhi's-selāmuñ şevķından ģüyā ney didükleri sāzuñ içine düşdi. Ol ney sāzuñ şadāsı Yūsuf Óaleyhi's-selāmuñ ĥüsninüñ şuÓlesindendür. “**Ğüyî**, bi-kāfi'l-ÓAcemî.”

2318. Girifteş dest k'ey pākîze-şîret

Züleyhā ol Yūsuf Óaleyhi's-selāmuñ elinden tutdı da didi ki: İy ĥulķı pāk olan!

Çerāğ-ı dīde-i ehl-i başīret

Ehl-i başīretüñ gözinüñ çerāğı.

2319. Be-nāmized çi nīkū bendeōj to

Allāhuñ ismi ḥaqqıçün sen ne güzel kulsın. “Çi nīkū, bi-kāfi’l-ŌArabj.”

Be-her iḥsān u lutf ez-zindeōj to

ŌĀlem-i dünyāda her iḥsān ve lutf senüñ dirilügüñdendir.

2320. Be-nīkū bendeğihā-yı to nāzem

Pādişāhları ne güzel bağlamışsın ben saña kurbān olayum. “Be-nīkū, bi-kāfi’l-ŌArabj.”

Be-tavḳ-ı minnet-i gerden firāzem

Senüñ Ōatiyyeñüñ ḥalhāline²⁴⁴ gerdānumı uzatdum. “Gerden, bi-kāfi’l-ŌAcemj.”

[161^a]

2321. Beyā tā ḥaḳ-şināset başem imrūz

Gel, tā seni ḥaḳ añlayıcı eyledüm bugünkü gün.

Zamāñ der-sipāset başem imrūz

Bir zamān seni medḥ içinde oldum bugünkü gün.

2322. Konem ḳānūn-ı iḥsān[i] kūnūn sāz

İḥsān Ōādetini şimdi düzicilük eyledüm.

Ki tā bāşed cihān gūyend ez-ān bāz

Tā ola dünyā söyleyici ol iḥsāndan girü. “Gūyend, bi-kāfi’l-ŌAcemj.”

2323. Be-njireng ü füsūn k’ez-ḥād birūn bord

Dürlü dürlü ḥilelerle dürlü dürlü ḥikāyelerle ḥaddinden taşra eyledi Yūsuf Ōaleyhi’s-selāmı. “K’ez, bi-kāfi’l-ŌArabj.”

²⁴⁴ Yazmada “ḥālḥāline” şeklindedir.

Be-evvel hāne z'ān hefteş derūn bord

Evvelki hāneye ol yedi hāneden iĉerū iletdi.

2324. Zi zerrīn der ĉü dād ān dem gūzāreş

Altun ĉapudan ĉünkü ol vaĉtde geĉmeklük virdi. “**Gūzāreş**, bi-kāfi'l-ŖAcemī.”

Be-ĉufl-ı āhenīn kerd ūstŭvāreş

Demŭrden kilīd ile ol ĉapuya muĥkem eyledi. YaŖŖnī muĥkem kilīd urdı.
“**Kerd**, bi-kāfi'l-ŖArabī.”

2325. Ćü şod der beste ez-leb mŭhr bŭğşād

Ćünkü ĉapu baĝlanmıř oldu, Zŭleyhā tudaĝından mŭhri aĉdı.

Zi dil rāz-ı derŭn-ı hod birŭn dād

Gŭnlinden kendi derŭnınıñ sırrını taşra virdi.

2326. Nuhustīn gŭft k'ey maĉşŭd-ı cānem

Evvelŭnşı didi ki: İy benŭm cānumuñ maĉşŭdı!

Ki cān rā cŭz to maĉşŭdī ne-dānem

Cānum iĉŭn senŭñ ĝayrı bir maĉşŭd bilmem.

2327. Hayāl-i hod be-h'āb-ı men nŭmŭdī

Kendi hayālını benŭm dŭşŭmde gŭsterdŭñ idi. Maĝrib şehrinde zīrā Zŭleyhā Maĝrib pādīşāhı olan Faymŭsuñ ģızıdır.

Be-tıflī h'āb ez-ĉeşmem rŭbŭdī

Kŭĉŭklŭğinde, yaŖŖnī yedi yaşında iken uyĥuyı gŭzŭmden ĉapduñ idi.

[161^b]

2328. Zi sevdā-yı hodem dīvāne kerdī

Kendi sevdāndan beni dīvāne eyledŭñ. “**Kerdī**, bi-kāfi'l-ŖArabī fī hā.”

Be-ĝamhā-yı hodem hem-hāne kerdī

Kendi ĝamlaruñla beni kendi evŭmde eyledŭñ. YaŖŖnī kendi hāneme gelmeñ ile mesrŭr idecek iken beni ĝamlu eyledŭñ, sŭzŭme itāŖat itmedŭñ.

2329. Nażar negşāde der-neżżāre-i to

Nażarını açmamışsındur, yaŖnı baķmaduñ saña nażar idiciye. Neżżāreden murād, Züleyhādur.

Bedin kişver şodem āvāre-i to

Bu Mısr memleketinde senün āvāreñ oldum. YaŖnı yirümi, yurdumı terk eyledüm, Mağrib şehrinden saña geldüm demekdür. “**Kişver**, bi-kāfi’l-ŖArabı.”

2330. Ne-dide çāre-i āvāregihā

Senün āvāreñün çāresini görmedük.

Keşidem der-gamet bı-çāregihā

Ben senün ğamuñdan çāresüzlükler çekdüm.

2331. Künün k’ez-diden-i rüy-ı to şādem

Şimdi senün yüzünün görmeklüğinden mesrūrum. “**Künün k’ez-diden**, bi-kāfi’l-ŖArabı fı hā.”

Zi bı-rüy-i to bes nā-murādem

Senün yüzüzlüğünden çokdan nā-murādum.

2332. Zi bı-rüy güzer rüy[i] be-men kon

Yüzüzlükden geçmeklük ile yüzini baña eyle.

Zi rüy-ı mihr bā-men yek sühan kon

Muhabbet yüzinden baña bir söz söylemeklük eyle.

2333. Cevābeş dād Yūsuf ser-figende

Yūsuf aña cevāb virdi başı aşığa.

Ki iy hemçün menet şād şāh bende

İy efendüm! Benüm gibi saña yüz pādişāh ķul olsun.

2334. Merā ez-bend-i ğam āzād gerdān

Beni ğam buķağusından āzād eyle. “**Gerdān**, bi-kāfi’l-ŖAcemı.”

Be-āzādı dilem rā şād gerdān

Āzād itmeklük ile benüm gönümü mesrūr eyle.

2335. Merā hoş nıst k’ın cā bā-to bāşem

Baňa güzel degüldür burada senüñ ile bile olmaqluğum. Zırā rızā-ı hāq yoğdur.

[162^a]

Pes-i ın perde tenhā bā-to bāšem

Pes imdi bu perde içinde yalnız bile olmaqluğum lāyık degüldür.

2336. To kân-ı âteş men penbe-i huşk

Sen ol bir âteşsin ben bir qurumış panbuqayum. “To kân, bi-kâfi’l-ÔArabî.”

To bād-ı şarşarî men nāfe-i müşk

Sen şarşar rûzgārısın ben misk göbegiyüm.

2337. Kücā ın penbe bā-âteş ber-āyed

Nerede bu panbuq âteş ile yuqarı gele.

Çi sāl ın nefha bā-şarşar girāyed

Bunuñ gibi bu üfürilmek şarşar rûzgārı ile eger gelürse penbe ile âteş bir yirde olur mı? “Girāyed, bi-kâfi’l-ÔAcemî.”

2338. Züleyhā ān nefes cüz bād neşmürd

Züleyhā ol nefesi rûzgāruñ gayrı saymadı.

Sühan gūyān be-diğ er hāneeş bord

Söz söyleyerek bir gayrı hāneye Yūsufi iletđi.

2339. Ber-o kufl-ı diğ er muhkem fürü best

Ol quyunuñ üzerine bir gayrı muhkem kilid bağladı.

Dil-i Yūsuf ez-ān endüh bişkest

Yūsuf Ôaleyhi’s-selāmuñ göñli andan guşsa ile qırıldı.

2340. Diğ er bāre Züleyhā nāle ber-dāşt

Bir kerre dahı Züleyhā nāle tutdı.

Nikāb ez-rāz-ı çendin sāle ber-dāşt

Bu qadar yılluq rāzuñ nikābını yuqarı tutdı. YaŖñ Züleyhā Yūsuf Ôaleyhi’s-selāma ahvālını aşikāre söylemezdi. Kināye ile söyledi ammā şimdi aşikāre söyledi.

2341. Be-güft ey hoş-ter ez-cān nā-hoş çend

Didi: İy cānumdan tatlu güzel bu nā-hoşluk niçeye dek?

Be-pāyet mî keşem ser ser-keşî çend

Senüñ ayağıña başımı çekerüm, yaŖnî ayağıñı öperüm bu kadar baş çekicilik niçeye dekdür?

2342. Tehî kerdem hazāyin der-bahāyet

Boş eyledüm hazînelerümi senüñ pahāñdan.

MetāŖ-ı Ŗaql u dîñ kerdem fedāyet

ŖAqlumuñ, dîñümüñ kıumāşını saña fedā eyledüm.

2343. Be-āñ niyyet ki dermānem to bāşî

Ol niyyet ile ki sen baña dermān olasın.

[162^b]

Rehîñ-i tavk-ı fermānem to bāşî

Sen benüm buyrugumuñ hālḥālîñüñ rehîni olasın.

2344. Ne āñ k'ez-tāŖat-i men rûy tâbî

Öyle olmasuñ ki benüm tāŖatümden yüzümü döndüresin.

Be-her reh ber-hilāf-ı men şitābî

Her yola benüm hilāfum üzerine Ŗacele idesin.

2345. Be-güftā der-güneh fermān-berî nîst

Yūsuf Ŗaleyhi's-selām didi ki: Günāh içinde fermān itmeklük yoķdur.

Be-Ŗiśyāñ zîsten dîñ āverî nîst

Ŗiśyāñ ile dirilmek, dîñ götürmeklük yoķdur.

2346. Her āñ kārî ki nepsended Hudāvend

Her ol işi ki Allāhu źü'l-celāl beğenmedi.

Buved der-kār-gāh-ı bendegî bend

Ɩulluķ dükkānını bağlamaķluķ olur. YaŖnî Ŗiśyānda Ɩulluķ olmaz. “**Der-kār-gāh**,²⁴⁵ bi-kāfi'l-ŖArabî. Fi'l-evveli ve'l-āhiri bi-[kāfi]'l-ŖAcemî.” “**Bendegî**, bi-kāfi'l-ŖAcemî.”

²⁴⁵ Yazmada “der-gāh gāh” şeklindedir.

2347. Bedān kârem şināsāyî me-bādā

Ol şey ile yaŖnî maŖsiyetle benüm işümi añlamaqluđınıñ olmasun.

Ber-ān dest-i tüvānāyî me-bādā

Anuñ üzerine kudret elüñ olmasun. YaŖnî zor ile baña şey teklîf eyleme.

2348. Der-ān hāne [sühan] kütāh kerdend

Ol hāne içinde de sözi kısa eylediler.

Be-diger hāne menzil-gāh kerdend

Bir ğayrı hāneyi menzilgāh eylediler. “**Menzil-gāh**, bi-kāfi’l-ŖAcemî.”
“**Kerdend**, bi-kāfi’l-ŖArabî fî hā.”

2349. Züleyhā ber-dereş kufl-ı diger zed

Züleyhā ol kapunuñ üzerinde de bir ğayrı kilîd urdı.

Diger sān kıssahāş ez-sîne reh zed

Bir ğayrı dürlü hikāyeler şinesinden yol urdı.

2350. Bedîñ destür z’efsün u fesāne

Bu üslûb üzerine bu el üzerine Yûsuf Ŗaleyhi’s-selāma efsün²⁴⁶ oğumasından dağı hikāye eylesinden.

Hemî bordeş derün hāne-be-hābe

Yûsuf Ŗaleyhi’s-selāmi evden eve iletđi. YaŖnî yedi oda yapmış idi odadan odaya iletđi dimekdür.

2351. Be-her cā kıssa-i diger hemî h’ānd

[163^a]

Her yirde bir ğayrı kıssa oğudı.

Be-her cā nükte-i diger hemî rānd

Her yirde bir ğayrı nükte sürđi vuşlata müteŖallıķ.

2352. Be-şeş hāne ne-şod kāmeş müyesser

Altıncı hānede anuñ murādı müyesser olmadı. “**Kāmeş**, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

²⁴⁶ Yazmada “efsün” şeklindedir.

Ne-yāmed mūhrees bjrūn zi şeş-der

Anuñ mūhresi taşra altı kapudan gelmedi. Mūhreden murād, cāy-ı maŖhūddur. YaŖñ kırban hāsıl olmadı dimekdür.

2353. Be-heftüm hāne kerd o rā qādem cüst

Yedinci eve ayağını Züleyhā atmaqluq eyledi. “**Kerd**, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

Güşād-ı kār-ı h’iş ez-heftümün cüst

Kendi işinüñ açılmasını bu yedinci odadan taleb eyledi.

2354. Belî nebved der-în reh nā-ümîdî

Belî öyledür, bu Ŗışk yolında nā-ümîd olmadı, velākin çok zahmetler çekdi.

Siyāhî rā buved rû der-sefîdî

Qara yüzlünüñ yüzi beyāz yüzlünüñ içinde oldı. YaŖñ Yūsuf Ŗaleyhi’s-selāma iftirā itmek ile kendi yüzünüñ qarasını beyāz itti. YaŖñ baña erişti diyü Yūsuf Ŗaleyhi’s-selāma iftirā eyledi encām-ı kārda.

2355. Zi şad der ger ümîdet ber-ne-yāyed

Yüz kapudan eger senüñ ümîdüñ hāsıl olmadıysa.

Be-nevmîdî ciger horden ne-şāyed

Nā-ümîdsüzlük ile cigerinüñ qanını yimeklük lāyık degüldür.

2356. Derî dîger be-bāyed zed ki nā-gāh

Bir gayrı qapuyı urmaqluq gerekdür apansuz.

Ez-ān der sūy-ı maqşūd āverî rāh

Ol qapudan maqşūdınüñ cānibine yol getürürsün.

Der-Āverden-i Züleyhā Yūsuf Rā Ŗaleyhi’s-Selām Be-Hāne-i Heftüm ve Bezl Kerd-i Mechūd Der-Neyl-i Maqşūd ve Gürîhten-i Yūsuf ve Mānden-i Züleyhā Der-Taḥassür ü TeŖessüf.

Bu Sürh, Züleyhā Yūsuf Ŗaleyhi’s-Selāmı [163^b] Yedinci Odaya Getürüb Maqşūdına NāŖil Olmaqluğı İçün Mechūdını Bezl İdüb ve Yūsuf Ŗaleyhi’s-Selām Züleyhādan Qaçub ve Züleyhā Yūsuf Ŗaleyhi’s-Selām İçün Taḥassür ü TeŖessüfde Qalması Beyānındadır.

2357. Sühan-perdāz-ı îñ kâşāne-i rāz

Bu sır köşkinde söz düzici. Murād, Óālem-i dünyādur. “**Kāṣāne**, bi-kāfi’l-ÓArabî.”

Çünñ birün dihed ez-perde āvāz
Buncılayın āvāz virdi perdesinden āvāzını.

2358. Ki çün nevbet be-heftüm hāne üftād

Çünki nevbet yedinci odaya düşdi.

Züleyhā rā zi cān ber-hāst feryād
Züleyhānuñ cānından feryād kalkdı.

2359. Ki iy Yūsuf be-çeşm-i men qādem nih

İy Yūsuf benüm gözümüñ üzerine qādem qo!

Zi rahmet pā der-în rüşen hārem nih
Merhamet itmeklükle bu aydınlık hāremiñ içine ayağını qo.

2360. Der-ān hurrem hārem kerdeş nişimen

Bu kutlu hāremiñ içinde oturmaqlık eyle. “**Kerdeş**, bi-kāfi’l-ÓArabî.”²⁴⁷

Be-zencir-i zereş zed kufl-ı āhen
Altun zencir ile demürden kilid urdı.

2361. Hārimî yāft ez-ağyār hālî

Bir hārem buldı ki ağyārdan tenhā.

Zi çeşm-i hāsidān dūreş havālî
Hāsidleriñ gözinden etrāfı uzak.

2362. Dereş z’āmed şod-i²⁴⁸ bî-gāne beste

Bunuñ qapusı bî-gāneniñ gelmesinden bağlanmış.

Ümid-i āşināyān²⁴⁹ z’ān güsiste
Āşinālarıñ ümidi ol qapudan kesilmiş. “**Güsiste**, bi-kāfi’l-ÓArabî.”

²⁴⁷ “ÓArabî” ifadesi yazmada “ÓAcemî” şeklindedir.

²⁴⁸ Yazmada “şodî” şeklindedir.

²⁴⁹ Yazmada “āşināyān” şeklindedir.

2363. Der-o cüz Óāşık u maÓşūk kes nı

Ol odanuñ içinde Óāşık u maÓşūkuñ gayrı yoǵdur. **Lafz-ı nı**, nıst dimekdür.

Gezend ez-şahne āşib ez-Óases nı

Şahnenüñ fitnessinden yasaǵcınıñ fitnessinden zarar yoǵdur. “**Gezend**, bi-kāfi’l-ÓAcemı.”

2364. Ruh-ı maÓşūk der-pırāye-i nāz

MaÓşūkuñ yüzi nāz ile bezenmek içindedür.

Dil-i Óāşık [164^a] sürūd-ı şevk-perdāz

Āşıkuñ gönli de şevkiyle ırlamaǵ düzicidür.

2365. Heves rā Óarśa-i meydān güşāde

Hevesinüñ meydānınıñ Óarśası açılmışdur.

TamaÓ rā āteş ender cān fütāde

Züleyhānuñ tamaÓ āteşi cānınıñ içine düşmişdür.

2366. Züleyhā dıde vü dil mest-i cānān

Züleyhānuñ gözi ve gönli cānān içün mest olmışdur.

Nihāde dest-i hod der-dest-i cānān

Kendi elini cānānuñ eli üzerine ıkomışdur.

2367. Be-şırın nüktehā-yı dil-peżıreş

Gönül ıkabül idici tatlu nüktelele.

Hırāmān bord tā pāy-ı serıreş

Şalınmaǵluǵ iletıdı tā tahtınıñ ayaǵına daǵ.

2368. Be-bālā-yı serır efgend hod rā

Tahtuñ yükseǵine kendüyi bıraǵdı. YaÓnı tahtuñ üzerine oturdı.

Be-āb-ı dıde güft ān serv-ıqadd rā

Gözinüñ şuyıyla didi ol serv boylu olan Yūsuf Óaleyhi’s-selāma.

2369. Ki ey gül-ruh be-rüy-ı men nażar kon

İy gül yüzlü benüm yüzüme nażar eyle.

Be-çeşm-i lutf sūy-ı men nażar kon

Benüm cânibüme lutf göziyle nażar eyle.

2370. Eger hürşid rüy-ı men be-bîned

Eger güneş benüm yüzümi göreydi.

Çü mäh ez-hırmınen-i men hüşe çined

Ay gibi benüm hırmınenümden başağ devşürici olurdı.

2371. Merā tā key der-în miñnet pesendi

Beni tā kaçana dağ bu miñnet içinde begenürsün.

Ki çeşm-i rahmet ez-rüyem be-bendi

Rahmet gözini benüm yüzümden bağlarsun.

2372. Bedîn sãn derd-i dil bisyār mî kerd

Bunuñ gibi göñlümüñ derdini çok eyledi. “Mî kerd, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

Be-Yūsuf şevk-i h’iş izhār mî kerd

Yūsuf Ŗaleyhi’s-selāma kendi şevkini izhār eyledi.

2373. Velî Yūsuf nażar bā-h’iş mî dāşt

Velākin Yūsuf Ŗaleyhi’s-selām nażarı kendine tutardı.

[164^b]

Zi bîm-i fitne ser-der-pîş mî dāşt

Fitne korkusından başını öñine tutardı.

2374. Be-ferş-i hāne ser-efgende der-pîş

Hānenüñ döşemesinde başını bırakmış idi öñine.

Muśavver dîde bā-o şüret-i h’iş

Muśavver olmuş gördi kendi şüretini.

2375. Zi dîbā vü hārîr efgende pister

Dîbā ve hārîrden döşek birağulmuş idi.

Girifte yek-diger²⁵⁰ rā teng der-ber

²⁵⁰ Yazmada “yek-diger” şeklindedir.

Bir ğayrısını dañı üzerinde tar dutmış idi. YaŖnı döşegi döşek üzerine bırakmış idi demekdür.

2376. Ez-ān sûret revān katŖ-ı nażar kerd

Ol sûretten cānıyla katŖ-ı nażar eyledi. “**Kerd**, bi-kāfi’l-ŖArabj.”

Nażar-gāh-ı hod ez-cāy-ı diger kerd

Kendi nażar idecek yirini ğayrı yire eyledi.

2377. Eger der rā eger dıvār rā dıd

Eger şapuyı eger dıvārı gördi.

Be-hem cüft ān dü-gül-ruhsār rā dıd

Biri biriyle cüft olmuş ol iki gül yañaqluyı gördi. İki yañaqludan murād, biri Yūsuf Ŗaleyhi’s-selām biri Züleyhādur.

2378. Ruh-ı hod der-Hudā-yı āsmān kerd

Kendi yüzini yirlerüñ, göklerüñ şāhibine eyledi.

Be-saķf ender temāşā-yı hemān kerd

Saķf içinde kendi ile Züleyhānuñ taşvırlerinüñ temāşasını eyledi hemān. “**Kerd**, bi-kāfi’l-ŖArabj.”

2379. Füzūdeş meyl ez-ān sūy-ı Züleyhā

Yūsufuñ meyli ziyāde oldı Züleyhā cānibine. Ol taşvırları görmesi sebebinden.

Nażar büğşād ber-rūy-ı Züleyhā

Nażarını açdı Züleyhānuñ yüzi üzerine. YaŖnı Züleyhānuñ yüzine baķdı demekdür.

2380. Züleyhā z’ān nażar şod tāze ümmıd

Züleyhā ol nażardan ümıdi tāze oldı.

Ki tābed ber-vey ān tābende hürşıd

ŞuŖlelendi ol Züleyhānuñ üzerine ol güneşüñ şuŖlesinden.

2381. Be-āh u nāle vü zārı der-āmed

Āh u nāle ve zārluğa geldi.

Zi çeşm ü dil be-hûn-bârî der-âmed
Gözinden göñlinüñ [165^a] kanını yağdurıcılık getürdi.

2382. Ki ey hod kām kām-ı men revā kon

Ki iy efendüm kendi murādını benüm murādum ile revā eyle! “**Kām, kām-ı men,** bi-kāfi’l-ÔArabî fî hā.”

Be-vaşl-ı h’iş derdem rā devā kon
Kendi vaşluñla benüm derdüme devā eyle.

2383. Menem teşne to āb-ı zindegāñî

Ben şusuzum sen āb-ı hāyāt şuyısın.

Menem koşte to cān-ı cāvidāñî
Ben ölmüşüm iy merhūm sen ebedîlik cānısın! “**Koşte,** bi-kāfi’l-ÔArabî.”

2384. Çünānem ez-to dūr ey genc-i nā-yāb

Ancılayın senden ben uzağum iy hazinesi bulunmamış! “**Genc,** bi-kāfi’l-ÔAcemî.”

Ki bāşed koşte bî-cān²⁵¹ teşne bî-āb
Ki Ôaşıkuñ cānsuz, ölmüş, merhūm oldı, teşne oldı şusuzluğla. “**Koşte,** bi-kāfi’l-ÔArabî.”

2385. Zi dāğet sālḥā der-tāb budem

Senüñ dağundan niçe yıllar ben ḥarāretde idüm.

Zi şevket bî-hor [u] bî-h’āb budem
Senüñ şevküñden yimeksüz, uyḥusuz idüm.

2386. Merā z’în bîş-ter der-tāb megzār

Beni bundan ziyāde ḥarāretde geçürme.

Çünīnem bî-hor u bî-h’āb megzār
Buncılayın yimeksüz, uyḥusuz geçürme.

²⁵¹ Yazmada “koşteyî cān” şeklindedir.

2387. Be-ḥaḳḳ-ı ān Hudāy[i] ber-to sevgend

Ol Hudānuñ ḥaḳḳı içün ki senüñ üzerine and içerüm.

Ki bāşed ber-hudāvendān hudāvend

Ki efendilerüñ efendisi oldı.

2388. Be-în ḥüsn-i cihān-girî ki dādet

Bu cihān tutıcılıḳ ḥüsnini saña virmişdür.

Be-în hūbî ki der-Ŗārız nihādet

Bu güzelliḡi ki senüñ yañaḡuñda ḳomışdur.

2389. Be-în nūrî ki tābed ez-cebînet

Bu nūr ki şuŖlelendi senüñ alnuñda.

Ki dāred māh rā rû ber-zemînet

Ki tutdı ay yüzini yir üzerine. YaŖñ senüñ nūruñdan nūr alayum diyü.

2390. Be-ebrû-yı kemān-dārî ki dārî

Ḳaşuñla yay tutıcılıḡı ki sen tutarsın. “**Kemān**, bi-kāfi’l-ŖArabî.”

Be-serv-i hūb reftārî ki dārî

Serv gibi güzel şalınmaḳluḡı ki sen tutarsın.

2391. Be-miḥrāb-ı kemān ebrû-yı to

[165^b]

Senüñ ol yay gibi olan ḳaşuña ben Ŗāşıḳum.

Be-ḳullāb-ı kemend-i ḡışû-yı to

Senüñ ol ḡışûñuñ kemendiyle ben dönici idüm.

SONUÇ

İranlı âlim ve mutasavvıf bir şair olan Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisine yapılmış şerh üzerine hazırlanan bu çalışmanın sonucunda ulaştığımız bilgiler şunlardır:

1. Anadolu sahası Türk edebiyatında Molla Câmi'nin Yûsuf u Züleyhâ mesnevisine yapılmış üç şerh tespit edilmiştir.
2. Eserin başlığı “Hâzâ Kitâb-ı Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ” olarak başlasa da eser bir şerhten ziyade tercüme niteliğindedir.
3. Şerh ya da tercüme olarak nitelendirilen bu eserde mısralar şârih tarafından bazen kelime kelime olduğu gibi bazen de serbest bir şekilde şerh ya da tercüme edilmiştir.
4. Şârih Yûsuf u Züleyhâ mesnevisini şerh ederken beyitlerde geçen bazı kelimelerin anlamlarını, hangi dilde olduklarını ve telaffuzlarının nasıl olması gerektiğini açıklamış ayrıca bazı kelimelerin anlamlarını verirken hangi sözlükten yararlandığını da belirtmiştir. Bu özellikler ile bir bakıma beyitlerin edebi yönünü de inceleyen şârihin Arapça ve Farsça'ya vâkıf olduğunu söylemek mümkündür.

5. Şârih eserde geçen Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe anlamlarını verirken dönemin Türkçe söz varlığıyla ilgili çeşitli bilgiler vermektedir.
6. Şârih eseri şerh ederken bazen anlamını verdiği kelimeyle ilgili olarak başka şairlerden seçtiği beyitleri şerhine eklemiştir.
7. Şârih şerhini kuvvetlendirmek için bazı ayet ve hadisleri iktibas etmiş ve özlü anlatıma dayalı kelâm-ı kibâr ifadelerine yer vermiştir.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Hasan, *Abdurrahman Gubârî, Yûsuf u Züleyhâ (İnceleme-Metin)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2006.
- ALGAR, Hamid, *Abdurrahman Câmi*, çev. Abdullah Taha Orhan-Zeynep Hafsa Orhan, Litera Yayıncılık, İstanbul 2016.
- BANARLI, Nihad Sâmi, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.
- BİLGİN, Orhan, “Esedî-i Tûsî”, *DİA*, C.11, İstanbul 1995.
- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Basımevi, C. 2, Ankara 2000.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.
- ÇELEBİ, Asaf Halet, *Molla Câmi*, Hece Yayınları, Ankara 2012.
- ÇELEBİ, İlyas, “Kemal Paşazâde-Eserleri”, *DİA*, C. 25, Ankara 2002.
- DEMİREL, Harun Reşit, “Muhammed b. Mahmud El-Halvetî ve Şerhu Erbaîne Hadîsen Kutsiyyen Adlı Risâlesi”, *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 8, Aralık 2017.
- DEMİROĞLU, Ayla, “Burhân-ı Kâtî”, *DİA*, C. 6, İstanbul 1992.

- DERSE, Bünyamin, *Klâsik Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevilerinin Yûsuf Sûresine Uygunluğunun İncelenmesi*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kars 2016.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 26. bs., Ankara 2010.
- DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 503, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1983.
- DOĞAN, Muhammet Nur, Metin Şerhi Üzerine, *Osmanlı Dîvân Şiiri Üzerine Metinler*, haz. Mehmet Kalpaklı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.
- DOLU, Halide Cemil, Yûsuf Hikâyesi Hakkında Birkaç Söz ve Bazı Türkçe Nüshalar, *Türk Dili Edebiyatı Dergisi*, C. 4, S. 4, İstanbul 1952.
- DÜNDAR, Ahmet İhsan, Tercüme-i Sıhâh-ı Cevherî'den (Vankulu Lugatı) Tarama Sözlüğü'ne Katkılar, *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi*, Yıl 3, S. 5, İlkbahar 2020.
- FAROE, C. E., *Lütfullah Halimi'nin Bahrü'l-Garâ'ib'i*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1991.
- İZGİ, Cevat, "Hubeyş et-Tiflîsî", *DİA*, C. 18, İstanbul 1998.
- KAÇALIN, Mustafa S., "Vankulu", *DİA*, C. 42, İstanbul 2012.
- KANAR, Mehmet, *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, 1. bs., İstanbul 2016.
- KARAHAN, Leyla, *Erzurumlu Mustafa Darîr Kıssa-i Yûsuf (Yûsuf u Züleyhâ)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 1985.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, "Selmân-ı Sâvecî", *DİA*, C. 36, İstanbul 2009.
- KAYA, Bayram Ali, "Taşlıcalı Yahyâ", *DİA*, C. 40, İstanbul 2011.
- KILIÇ, Hulusi, "Ahterî", *DİA*, C. 2, İstanbul 1989.
- KILIÇ, Hulusi, "el-Kâmûsü'l-Muhît", *DİA*, C. 24, İstanbul 2001.

- KIRLANGIÇ, Hicabi, Câmî'nin Şiir Görüşü, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl 1, S. 2, Yaz 2001.
- KONCU, Hanife, "Yûsuf u Züleyhâ", *DİA*, C. 44, İstanbul 2013.
- KÖKTEKİN, Kâzım, "Bir Yusuf ve Zeliha Şairi Süle Fakih ve Eseri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 4, 1996.
- KÖSE, Bilgehan, *Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (56a-110b Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan 2019.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları, Ankara 2009.
- KURTULUŞ, Rıza, "Heft Evreng", *DİA*, C. 17, Ankara 1998.
- KURTULUŞ, Rıza, "Yûsuf u Züleyhâ" (Fars Edebiyatı)", *DİA*, C. 44, İstanbul 2013.
- KUT, Günay, "Acâibü'l-Mahlûkat", *DİA*, C. 1, İstanbul 1988.
- KÜLTÜR, Neslihan, *Mollâ Câmî'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevîsinin Şârihi Bilinmeyen Bir Şerhi (1b-56a Varakları Arası Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan 2019.
- MENGİ, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi Edebiyat Tarihi-Metinler*, Akçağ Yayınları, 21. bs., Ankara 2015.
- Molla Câmî, *Levâyah [Seyr u Sülûk ve Vahdet-i Vücûda Dâir]*, Tercüme: Şemseddin Sivâsî, Tercüme ve notlarla yayına haz. Melek Gündüz Karacan, Litera Yayıncılık, İstanbul 2016.
- MUŞ, Züleyha, *Arap ve Türk Edebiyatlarında "Yûsuf ve Züleyhâ" Hikâyelerinin Mukayesesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000.

- OĞUZTÜRK, Oğuzhan, *Hüseyin Celâl Bey Hüsn-i Yûsuf Tahlil-Transkripsiyonlu Metin-Dizin-TıpkıBasım*, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bingöl 2016.
- OKUMUŞ, Ömer, “Câmî, Abdurrahman”, *DİA*, C. 7, İstanbul 1993.
- ÖZ, Yusuf, *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1996.
- ÖZ, Yusuf, Tuhfetü’s-Seniyye’de Nevruz, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 5, 1999.
- ÖZDER, Deva, *Hâcibî’nin (Hacı Sâlih-Zâde) Şerh-i Yûsuf u Zelîhâ’sı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Sakarya 2018.
- PALA, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, 24. bs., İstanbul 2014.
- ŞANLI, İsmet, Molla Câmî’nin Yûsuf u Züleyhâ’sının Bilinmeyen İki Türkçe Şerhi, *Turkish Studies*, C. 5, S. 1, Kış 2010.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.
- TUĞLUK, İbrahim Halil, “Türk Edebiyatında Bahâristân”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 26, S. 1, Elazığ 2016.
- TÜRKDOĞAN, Melike Gökcan, Klâsik Türk Edebiyatında Kur’an Kıssalarını Konu Alan Mesneviler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı*, C. 3, S. 15, 2010.
- TÜRKDOĞAN, Melike Gökcan, *Klâsik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- UĞUR, Gülbahar, *Türkçenin Tarihi Sözlükleri*, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Siirt 2019.

USLUER, Fatih, *Hurufilik İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibaren*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2014.

YAZICI, Tahsin, “Ferruhî-yi Sistânî”, *DİA*, C.12, İstanbul 1995.

YILDIRIM, Nimet, *Farsça Dilbilgisi*, Kabalcı Yayıncılık, 2. bs., Ankara 2015.

SÖZLÜK

-A-

āb (f.) : su.

ābād (f.) : māmur, şen, bayındır.

āb-ı revān : akar su; hayat.

Ōāc (a.) : fildişi, bağa.

āferiden (āferin) (f.) : yaratmak.

āftāb (f.) : Güneş; Hurşîd; Güneşin ışığı; güzel [kadın]; güzel yüz; şarap.

āgāh, āgeh (f.) : bilgili, haberli, uyanık.

āgāziden (āgāz) (f.) : başlamak.

āgūş (f.) : kucak.

āhenī, āhenin (f.) : demirden; demir gibi pek sağlam.

āhir (a.) : nihâyet, son olarak.

ahter (f.) : yıldız.

āhū (f.) : ceylan, karaca; mec. güzellerin gözü.

āhvāl (a.) : oluşlar, bulunuşlar, durumlar.

Ōaķik (a.) : çok kere kırmızı renkte olan bir cins değerli taş.

Ōālem (a.) : dünyâ, cihan; insanlar, halk; eğlence; lüzûm, mânâ.

Ōālem (a.) : nişan, alâmet; bayrak, sancak; sınır işâreti; yüksek dağ;

dudaktaki çatlaklık; has isim; minâre tepesi; sarığın altın teli.

Óaleyhi'l-laÓne (a.) : “lanet onun üzerine olsun!” mânâsında şeytandan bahs edilirken kullanılan bir söz.

Óalı (a.) : yüce, ulu.

ālūd, ālūde (f.) : bulaşmış, bulaşık.

ālūdegi (f.) : bulaşıklık; garkolmuş, dalmış.

āmeden (āy) (f.) : gelmek.

āmıhten (āmız) (f.) : karıştırmak, karışmak.

Óamme (a.) : hala.

āmūhten (āmūz) (f.) : öğrenmek, öğretmek.

Óanādil (a.) : bülbüller.

Óanber (a.) : ada balığının bağırsaklarından toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde; güzel koku; güzellerin saçı.

ārāmiden (ārām) (f.) : dinlenmek.

ārāsten (ārāy) (f.) : süslemek, düzene sokmak.

Óarız (a.) : yanak; gelen; tesâdüfî vak’a; dağ, bulut ve sâire gibi görmeye mânî olan herşey.

Óarūs (a.) : gelin.

Óarz (a.) : bir büyüğe sunma, gösterme, bildirme, önüne koyma; en, genişlik; enlem.

āsāyiş (f.) : rahat, huzûr; güvenlik.

Óases (a.) : gece devriye gezen, gece bekçisi.

āsıb (f.) : çarpışma; belâ, âfet, musîbet, zarar.

āstın (f.) : esvap kolu, yen.

āsūde (f.) : rahat, gâilesiz, dinç [olan].

āşikār, āşikāre (f.) : belli, açık, meydanda.

āşinā (f.) : bildik, tanıdık; bilen, tanıyan.

āşiyān, āşiyāne (f.) : kuş yuvası; mesken, ev.

āşuften (āşüb) (f.) : kızmak, karışmak, dağılmak.

āşüfte (f.) : çıldırırçasına seven, bu yüzden perîşan bir halde, azgın ve

baştan çıkmış deli gibi olan, iffetsiz kadın, aşifte.

Óatf, Óatıf (a.) : eğme, meylettirme; bağlama; dokuma.

Óatiyye (a.) : hediye; bahşış.

atlas (a.) : üstü ipek, altı pamuk kumaş; düz, havsız, tüysüz; büyük harita; Atlas denizi.

āvāre (f.) : serseri, boş gezen, işsiz güçsüz, aylak; dağınık, perîşân.

āvāze (f.) : yüksek ses; şöhret, ün.

āverden (āver) (f.) : getirmek.

āvīhten (āvīz) (f.) : asmak.

āyīn (f.) : merâsim, tören; Alevî'lerin içki sohbetleri.

āyīne, āyine (f.) : ayna.

Óayn (a.) : göz; aslı, kendisi; bir şeyin eşi, tıpkısı; kaynak, pınar.

Óays (a.) : yaşama.

azurden (āzār) (f.) : incinmek, incitmek.

-B-

bā (f.) : ile.

bād (f.) : yel, rüzgâr.

bādā (f.) : ola, olaydı.

bādām (f.) : badem; sevgilinin güzel gözü.

baÓde (a.) : sonra.

bāften (bāf) (f.) : dokumak.

bāğ-bān (f.) : bahçıvan, bağcı.

bahşiden (bahş) (f.) : bağışlamak, affetmek.

bahten (bāz) (f.) : kaybetmek (oyunda), oynamak.

bālā (f.) : yüksek, yukarı, üst, yüce; boy.

bālīn (f.) : yastık; koltuk.

bālīş (f.) : yastık, yüz yastığı; nakit; altın.

bāmdād, bāmdādān (f.) : sabah, sabahleyin, seher vakti, seher vaktinde, tan yeri.

bāng (f.) : ses, sedâ, haykırma.

bār (f.) : Tanrı, Allah; yük; yağdıran, saçan, serpen, döken.

bāre (f.) : defa, kez; kale; zülf; at.

bār-gāh, bār-geh (f.) : girmek için izin almak lâzım gelen, girilebilecek yer, çadır, yüksek divan.

bāsıra (a.) : görmek kuvveti ve hassası, görüş, görme; göz.

bāyesten (bāy) (f.) : gerekmek.

bāz (a.) : geri, gerisin, geriye; tekrar, yeniden.

be (f.) : kelimelere -e halini verir.

bed (f.) : fenâ, yaramaz, çirkin; kötülük; ateş tutuşturmaya mahsus yarı yanmış paçavra.

bedr (a.) : ayın on dördü gecesi, dolunay.

bedre (a.) : kuzu, oğlak derisi; içi altın dolu kese.

beher (f.) : her, her bir, her biri.

behre (f.) : hisse, pay, kısmet, nasip.

behre-mend (f.) : behreli, hisseli.

beḳā (a.) : devam, sebat, evvelki hal üzerine kalmak, bâkilik.

belî (f.) : evet.

bende (f.) : kul, köle, bağlı; intisâbeden, taraftar.

berāy (f.) : için, maksadıyla.

berg (f.) : yaprak.

berîṇ (f.) : pek yüksek, en yüce; yarık, yırtık, delik.

berḳ (a.) : şimşek.

berre, bere (peh.) : kuzu; âciz; itaatkâr.

bes (f.) : yeter, yetişir, tamam, kâfi; çok.

besā (f.) : nice nice, pek çok, hayli.

beşî (f.) : çokluk, ziyâdelik, fazlalık; birçok.

besten (bend) (f.) : bağlamak, kapamak.

beyÖ (a.) : satma, satış, satılma, satın alma.

beyze (a.) : yumurta; haya; demir başlık.

bezl (a.) : bol bol verme; saçma.

bîd (f.) : söğüt ağacı.

bîdār (f.) : uyanık, uyumayan, uykusuz.

bî-gāne (f.) : kayıtsız, ilgisiz; yabancı; dünyâ ile ilgisini kesmiş olan.

bih (f.) : iyi, yeğ; ayva.

bîhten (bîz) (f.) : elemek.

bîm (f.) : korku; tehlike.

bināgūş (f.) : kulak memesi; kulak tozu.

bi-Öayniḥî, bi-Öayniḥā (a.) : aynıyla, olduğu gibi, tıpkı.

bîrûn, birûn (f.) : dışarı; dış, hâricî; fazla, dışarıda, hâriçte.

bisât (a.) : kilim, minder, döşeme, keçe, yaygı.

bisyâr (f.) : çok.

bîş (f.) : artık, ziyâde; bildircin otu denilen, Çin'de yetişir zehirli bir ot.

borden (ber) (f.) : götürmek, iletmek.

bûden (bâş) (f.) : olmak, var olmak, bulunmak.

büşiden (bûs) (f.) : öpmek.

bûy (f.) : koku; ümit, umma; sevgi; tamah; huy, tabîat; kısmet, pay, nasip.

bülend (f.) : yüksek, yüce.

bûn (f.) : esas, kök, temel, dip; son.

bütân (f.) : putlar; güzeller.

-C-

câ, cāy (f.) : yer, mevki, mekân; ay kısaltmasında cemâziyel evvel.

caÔd (a.) : kıvrıcık [saç].

câh, cāhe (a.) : îtibar, makam, mevki, orun.

cāme (f.) : elbise, çamaşır.

cānib (a.) : taraf, cihet, yan.

cārû, cārûb (f.) : süpürge.

cāvîd, cāvîdân (f.) : dâimî kalacak olan, sonrasız, ebedî, bengi.

cebîn (a.) : korkak, yüreksiz; alçak; alın.

cefâ (a.) : eziyet, incitme.

cehd (a.) : çalışma, çabalama.

celâcil (a.) : küçük çanlar, ufak çingirıklar.

cemÔ (a.) : toplama, yığma; birden fazla insan, hayvan ve eşyâyı gösteren isim.

cemâdî (f.) : rûhu olmayan, cansız cisim.

cemâl (a.) : yüz güzelliği.

cenb (a.) : yan, taraf.

ceng (f.) : savaş, vuruşma.

cev (f.) : arpa.

cevâhir (a.) : cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar; mayalar, özler.

cevānib (a.) : taraflar, yanlar.

cevānib-i erbaÔa : dört taraf.

cevelân, cevlân (a.) : dolaşma, dolanma, gezinme.

cevlân-gâh, cevlân-geh (a.f.b.i.) : dolaşılın yer, dönüp dolaşma yeri; koşu, savaş yeri.

cevr (a.) : haksızlık, ezâ, cefâ, eziyet, gadir, zulüm, sitem; tarîkat adamının ruhan ilerlemesine mânî olan şey.

ceyb (a.) : cep; gömleğin açıklığı, yarığı.

cilbâb (a.) : gömlek; çarşaf; ferâce.

cilve (a.) : kırıtmı; tecellî, görünme.

costen (cū-cūy) (f.) : aramak.

cüşiden (cüş) (f.) : kaynamak.

cūy (f.) : nehir, akarsu, ırmak.

cūy-bâr (f.) : çay, dere, akarsu, ırmak; ırmak kenarı.

cüdâ (f.) : ayrı, ayrı düşmüş, ayrılmış.

cüft (f.) : çift, ikili, eşi olan, tek olmayan.

cünbiden (cünb) (f.) : kımıldamak, sallanmak, hareket etmek.

cünbiş (f.) : kımıldanma, hareket; cümbüş, zevk, eğlence.

cüst ü cū (f.) : arayıp sorma, araştırma.

cüzó (a.) : kısım, parça, bölük.

-Ç-

çâh, çeh (f.) : kuyu, çukur.

çâk (f.) : yarık, yırtık; yırtmaç; sabahın aydınlığı.

çâr, çihâr (f.) : dört [sayı].

çarh (f.) : çark, tekerlek; felek, gök; yaka [elbisede]; ok yayı; çakırdoğan; tef; devreden, dönen.

çarh-ı devvâr : Dünyâ.

çâşni (f.) : çeşni, lezzet, tad; tadımlık.

çâşni-gîr (f.) : [evvelce saraylarda] çeşnigir, yemeklerin lezzetine, tadına bakan kimse, ahçıbaşı, sofracıbaşı.

çâşt (f.) : kuşluk vakti; kuşluk yemeği.

çekiden (çek) (f.) : damlamak.

çend (f.) : birkaç; her ne kadar; tâki.

çendân (f.) : o kadar.

çendîn (f.) : bu kadar.

çep (f.) : sol; falso, yanlış.

çep ü rāst: sağ ve sol.

çerāġ (f.) : fitil, mum; otlama; otlak.

çeriden (çer) (f.) : otlamak, otlatmak.

çespiden (f.) : yapışmak; meyletmek; dayamak; değmek, yaraşmak; sımsıkı tutunmak.

çeşm (f.) : göz.

çetr (f.) : çadır; gölgelik; gece.

çevgān (f.) : cirit oyununda atlıların birbirine attıkları değnek; ucu eğri değnek, baston, çevgen; Allah'ın ezeldeki takdîri.

çi (f.) : ne.

çiden (çin) (f.) : dermek, devşirmek, toplamak, koparmak.

çihre (f.) : yüz, surat; surat asma; şekil.

çil (f.) : kırk; ahmak.

çirā (f.) : nasıl.

çirk (f.) : kir, pas, pis; yarada olan kan ve irin.

çiz (f.) şey, nesne.

çost (peh.) : çevik, atik, kıvrak, çabuk; dar.

çüb (f.) : ağaç değnek, odun; sopa; çöp.

çünān (f.) : bunun gibi, bu şekilde.

çünin (f.) : buncılayın, bunun gibi.

-D-

dād (f.) : adâlet, doğruluk; ihsân, vergi.

dāden (dih) (f.) : vermek.

dāġ (f.) : yanık yarası; insan ve hayvan vücûduna kızgın demirle vurulan damga, işâret, im.

dām (f.) : tuzak, ağ; yırtıcı olmayan vahşî hayvan.

dāmān, dāmen (f.) : etek [elbise].

dānā (f.) : bilen, bilici, bilgiç.

dānisten (dān) : bilmek.

dārü'l-mülk (a.) : başşehir, başkent.

dāšten (dār) (f.) : sahip olmak.

daŖvî (a.) : bir kimsenin hakkını araması.

dāye (f.) : taya, sütnine, çocuğa bakan dadı.

dehān, dehen (f.) : ağız.

dellāle (a.) : bir kadınla bir erkek veyâ bir erkekle bir kadın arasında aracılık eden kadın.

dem (f.) : soluk, nefes; içki; an, vakit, saat, zaman.

dem-be-dem (f.) : vakit vakit, dâimâ.

demiden (dem) (f.) : üflemek, nefes almak.

dendān (f.) : dış.

der (f.) : -de, içinde; kapı; mağara; kere, defa; cins, çeşit, kısım, nevi.

derūn (f.) : iç, içeri, dâhil; gönül, kalb, yürek.

dest (f.) : el; fayda, menfaat; zafer, galebe, üstünlük; yüksek yer, mevki; güç, kudret; tarz, üslûp.

devr (a.) : dönme, bir şeyin etrâfını dolaşma; dönüp dolaşma; nakil, aktarma; bir şeyi başkasına teslim etme; zaman, çağ; bir zamânın bölündüğü kısımlardan her biri; baştan sonuna kadar okuma.

devvār (a.) : devreden, çok dönen.

dıraht (f.) : ağaç.

dırāz (f.) : uzun.

dībā (f.) : renkli dokuma motiflerle süslü lüks bir çeşit ipek kumaş, canfes kumaş.

dīdār (f.) : yüz, çehre; görme, görüşme; görüş kuvveti, göz; açık, meydanda.

dīde (f.) : göz; gözcü; gözbebeği; gözucu.

dīden (bīn) (f.) : görmek.

dīl (f.) : gönül, yürek, kalb.

dīl-ārā, dīl-ārām (f.) : gönül alan, gönül kapan, gönül okşayan, gönül dinlendiren.

dīl-āvīz (f.) : gönüle asılan, gönül çeken, câzip, güzel.

dīl-ber (f.) : gönlü alıp götüren, güzel.

dīl-cūy (f.) : gönül arayan, gönül çeken.

dīl-efrūz (f.) : gönül aydınlatan.

dīl-fürūz (f.) : gönüle ferahlık veren, sevindiren.

dīl-pesend, dīl-peẓīr (f.) : gönüle hoş gelen, gönlün beğendiği.

dīl-rübā (f.) : gönül kapan, gönül alan.

dil-şād (f.) : gönlü hoş, sevinmiş.

dîrîn, dîrîne (f.) : eski, kadîm.

dîv (f.) : dev; şeytan; cin.

dūhten (dūz) (f.) : dikmek.

duhter (f.) : kız, kerîme.

dūr (f.) : uzak.

dūş (f.) : omuz; dün gece, rüyâ.

dūşîze (f.) : kız, kızıoğlan kız, el değmemiş.

dū (f.) : iki.

dūnb, dūnbe (f.) : kuyruk.

dūnbāl, dūnbāle (f.) : kuyruk.

dūrc, dūrcî (a.) : kutu, kutucuk; hokka; sandık, cevâhir kutusu; hokka gibi olan ağız.

dūrr (a.) : inci.

dūrr-i meknūn : dizilmiş, dizi inci; değerli inci.

dūrr-i yektā : eşsiz inci.

dūrust (f.) : doğru, düzgün; sağlam; bütün, tam.

dūşvār (f.) : güç, zor.

dūzdî (f.) : hırsızlık.

-E-

ebr (f.) : bulut.

ebrişem (f.) : ibrişim, bükülmüş ipek.

ebrū (f.) : kaş.

efgān (f.) : ıztırab ile haykırma, bağırıp çağırma; inleme, bağrışma.

-efgār (f.) : yaralı, sakat; kötürüm.

efgenden (efgen) (f.) : atmak, fırlatmak.

eflāk (a.) : semâlar, felekler, gökler, küreler; zamanlar; bahtlar, tâlihler, kaderler.

efrāhten (efrāz) (f.) : yükseltmek, yukarı çekmek.

efrāştēn (efrāz) (f.) : yükseltmek, yukarı çekmek.

efrūhten (efrūz) (f.) : yakmak, aydınlatmak.

efser (f.) : tâc.

efsūs! (f.) : yazık, eyvah! gibi teessür edâtı.

efşānden (efşān) : saçmak, dağıtmak.

efşürde (f.) : sıkılmış, posası çıkarılmış [şey].

efzūden (efzāy) (f.) : artırmak, artmak.

egerçi (f.) : her ne kadar..., olsa da, ise de.

eknūn (f.) : şimdi, el'an, hâlâ.

elegimśağma (t.) : alâimim-i sema, gökkuşağı.

enbāz (f.) : ortak, eş.

enbūh (f.) : çok, kalabalık, başka; çokluk; meclis; kalın, yoğun; duvarın yıkılıp dökülmesi.

encām (a.) : nihâyet, son.

encūmen (f.) : cemiyet, meclis, şûrâ, komisyon; takım.

endāhten (endāz) (f.) : atmak, fırlatmak.

endek (f.) : az, azıcık; yaşı küçük.

ender (f.) : “-de, içinde”.

endişe (f.) : düşünce; vesvese, merak, kaygı; gam, keder; şüphe; korku.

endūh (f.) : gam, keder, tasa, kaygı, üzüntü, sıkıntı.

engih̄ten (engiz) (f.) : kıskırtmak.

engüşt (f.) : parmak.

envā'Ō (a.) : çeşitler, türlüler.

envār (a.) : ziyâlar, aydınlıklar, ışıklar, parlaklıklar.

erzān (f.) : ucuz; lâıyk, uygun, yerinde.

esbāb (a.) : vâsıtalar; lâzımlar.

esrār (a.) : gizlenilen ve bilinmeyen şeyler, aklın eremiyeceği işler.

eşk (f.) : gözyaşı.

evc (a.) : yüce, yüksek, bir şeyin en yüksek noktası, doruk.

evrāk (a.) : yapraklar, kâğıtlar; arşiv.

evreng (f.) : taht; şeref; süs; akıl ve ırfan; hâlin hoşluğu; ağaç kurdu; yakışıklılık; hîle.

eymen (a.) : en sağdaki; en uğurlu; en hayırlı, en iyi; en şanslı; güven içinde.

eyvān (f.) : büyük sofa, divanhâne, salon; kemerli yüksek bînâ, oturacak yüksek yer, köşk; çardak.

eyyām (a.) : günler, gündüzler.

eyzan (a.) : yine öyle, kezâ, bu dahî, öteki gibi.

ez, zi (f.) : “den, dan” mânâsına gelir.

ezÖâf (a.) : bir şeyi iki misli yapan fazlalıklar, katlar.

ezfer (a.) : güzel kokulu [şey].

-F-

faâr (a.) : övünme, böbürlenme, büyükenme, şeref, onur, kıvanç; büyüklük, ululuk; şöret, ün; fazîlet, erdem.

fâriğ (a.) : vazgeçmiş, çekilmiş; rahat, âsûde; boş, boş kalmış, işini bitirmiş, işsiz.

faâd (a.) : kan alma.

faââd (a.) : kan alıcı, kan alan, hacamatçı; cerrah.

faâz (a.) : fazla, ziyâde, artık, bâki; fazlalık, üstünlük; iyilik, fazîlet, erdem, lûtf.

felâhan, felâhân (f.) : taş atmaya mahsus âlet, sapan.

ferâğ (a.) : vazgeçme, bırakıp terk etme; istirahat etme, dinlenme; hiçbir işle meşgul olmama, rahat etme.

ferbih (f.) : semiz, etli, toplu, besili.

fercâm (f.) : son, âkıbet; menfaat, fayda.

ferhunde (f.) : mübârek, mes’ut, meymenetli, kutlu, mutlu, uğurlu.

feriftten (ferib) (f.) : aldatmak.

ferruh (f.) : uğurlu, kutlu.

fersûd, fersûde (f.) : yıpranmış, eskimiş, aşınmış; eski, yırtık.

ferş (a.) : döşeme, yayma; halı, taş ve sâire döşetme; yayılan şey, yaygı, şilte, halı, seccâde, hasır; yer-yüzü, kır, sahra.

ferzend (f.) : oğul, çocuk.

feşân (f.) : saçan, saçıcı, serpen.

figân (f.) : ızdırıp ile bağırıp çağırma; inleme.

firâk (a.) : ayrılık, ayrılma; sevenlerin ayrılığı; hüzn, keder, sıkıntı.

firâş (a.) : döşek, yatak; yaygı, şilte; hasır, halı.

firâz (f.) : yokuş, çıkış; yüksek, yukarı; yükselten, kaldıran.

firdevs (a.) : cennet, uçmak; bostan, bahçe.

firih, fereh (peh.) : çok, bol; güzel, beğenilir.

firistāden (firist) (f.) : göndermek, yollamak.

firişte (f.) : melek; iyi ve yumuşak huylu [adam]; günahsız, masum.

fîrûze (a.) : Nişabur'da çıkan açık mâvi renkli ve değerli bir yüzük taşı. [kelime Farsça "pîrûze" den alınmıştır].

furūhten (furūş) (f.) : satmak.

fūta (f.) : peştamal; eskiden kullanılan bir çeşit kumaş.

fürū (f.) : aşağı.

fürūğ (f.) : nur, ziyâ, ı ışık, parlaklık, parıldayış.

füşürden (fişār) (f.) : sıkmak.

fütāden (f.) : düşürmek, düşmüş, düşkün; tutkun, mübtelâ, bîçâre.

-füzūn (f.) : çok, fazla.

-G-

ğabğab (a.) : çene altı, çifte gerdan.

ğaflet (a.) : gafillik, boş bulunma, dalgınlık, dikkatsizlik, ihtiyaçsızlık; ihmal, endişesizlik.

gāh, geh (f.) : zaman bildiren edat; yer bildiren edat; ara sıra, kimi, bâzı.

ğāóibāne (a.) : görmeyerek, görülmeyerek, arkadan, yüze karşı olmayarak, gizliden, haberi olmaksızın tanımak, şahsan tanımadığı halde.

gām (f.) : adım; ayak; köy.

ğam-h'ār (a.f.b.s.) : gam yiyen, kederlenen, tasalanan.

ğarb (a.) : Güneş'in battığı taraf, gün batısı, batı.

ğark (a.) : suya batma; batma; batırma; boğulma, boğma.

ğayb (a.) : gizli olan, göze görünmeyen şey, kayıp; belirsiz, bilinmeyen şeyler.

ğayūr (a.) : gayretli, çok çalışkan. [Allah'ın adlarından biridir]; kıskanç; hamiyetli; dayanıklı.

ğāze (f.) : kadınların yüzlerine sürdükleri düzgün, allık.

ğazūb (a.) : kızgın, öfkeli, hiddetli; kükremiş.

genc (f.) hazîne, define.

gendüm (f.) : buğday.

gerd (f.) : toz, toprak; kelimelere eklenerek dönen, dolaşan manalarını verir.

gerdān (f.) : dönücü, dönen.

gerden (f.) : gerdan, boyun.

gerdiden (gerd) (f.) : dönmek, dolaşmak.

gerdūn (f.) : dönücü, dönen, devreden; felek, dünyâ, semâ.

germ (f.) : sıcak.

geşten (gerd) : gezmek, dolaşmak.

gevher (f.) : elmas, cevher; inci; değerli taş; bir şeyin aslı, esâsı.

gezend (f.) : zarar, ziyan; elem, keder; âfet, musîbet.

gil (f.) : balçık, su ile ıslanmış toprak, lüleci çamuru, kil.

girām (f.) : değerli, aziz.

girān (f.) : ağır, sakil [maddî, mânevî]; fenâ; kokmuş; bıktırıcı, usandırıcı; sert, katı.

gird (f.) : yuvarlak, çevre, değirmi.

gird-bād (f.) : dönerek çevrinti ile esen şiddetli rüzgâr, kasırga, tulumba, hortum.

girībān (f.) : elbise yakası.

giriften (gır) (f.) : almak, tutmak.

girih (f.) : düğüm, bağ.

giryān (f.) : ağlayıcı, ağlayan.

girye (f.) : ağlama, ağlayış; göz-yaşı.

gışū (f.) : omuza dökülen saç, uzun saç, saç örgüsü, kâhkül.

gītī (f.) : dünyâ.

giyā, giyāh (f.) : nebat, bitki, tâze ot.

goften (gū-gūy) (f.) : söylemek, demek.

gökçek, [gögçek, gökcek] (t.) : güzel, sevimli. hoş.

gubār (a.) : toz; bir yazı sitili.

gulām (a.) : tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlı, genç; köle, esir, köle-men.

gūn (f.) : renk; gidiş, tarz, sıfat.

gūn-ā-gūn (f.) : renk renk, türlü türlü; alaca.

gūne-gūne (f.) : rengârenk, türlü türlü.

gūsfend (f.) : koyun.

ġuśśa (a.) : keder, kaygı, tasa.
ġūş (f.) : kulak; işitme, dinleme.
ġūşiş (f.) : çalışma, çabalama.
ġūy (f.) : Acemlere mahsus bir çeşit oyun topu; yuvarlak şey.

ġūdāhten (f.) : eritmek; zayıflatmak; zayıflamak; erimek.

ġūftār (f.) : söz.
ġūl-būn (f.) : gül kökü, gül biten yer.

ġūm (f.) : kayıp, yitik.
ġūmān (f.) : zan, sanma, sezme.
ġūm-geşt, ġūm-geşte (f.) : kaybolmuş.

ġūm-rāh, ġūm-reh (f.) : yolunu şaşırmış, doğru yoldan ayrılmış; bol, ġūr.

ġūnciden (ġūnc) (f.) : içine sığmak, sığmak.

ġūrg (f.) : kurt, canavar.
ġūrihten (ġūriş) (f.) : kaçmak.
ġūrişten (giry) (f.) : ağlamak.
ġūrūh (f.) : cemâat, bölük, takım.

ġūsesten (ġūsil) (f.) : koparmak, ayırmak.

ġūsterden (ġūster) (f.) : yaymak.

ġūşād (f.) : açma, açılma, açılış.
ġūşūden (ġūşāy) (f.) : açmak, fethetmek.

ġūvār (f.) : hazmı kolay olan [yemek].

ġūzārden (ġūzār) (f.) : yerine getirmek.

ġūzāştēn (ġūzār) (f.) : bırakmak, koymak.

ġūzeştēn (ġūzer) (f.) : geçmek.

ġūziden (ġūzīn) (f.) : seçmek.

-H-

ĥabāb (a.) : su üzerinde olan hava kabarcıkları.

ĥāʾbiden (ĥāʾb) (f.) : uyumak.

ĥadd (a.) : sınır, iki devlet toprağının birleştiği yer, kenar; derece; gerek değer; şeriatçe verilen cezâ; bir şeyin nihâyeti, sonu.

ĥāk (f.) : toprak.

ĥāk-ġūzār (a.f.b.s.) : hakkı tanıyan, haktan ayrılmayan.

ĥalās (a.) : kurtulma, kurtuluş.

ĥalhāl (a.) : Arap kadınlarının süs olarak bileklerine taktıkları ġū-

müşten veyâ altından yapılmış halka, ayak bileziği.

hālî (a.) : تنها, boş, sâhipsiz yer; açık yer.

halîden (hal) (f.) : batmak (diken vs.)

halvet (a.) : yalnız, تنها kalma, tenhaya çekilme, tenhalık; تنها yer; hamamın sıcak bölmesi.

halvet-gâh, halvet-geh (a.f.b.i.) : halvet yeri, gizli görüşülecek yer, yalnız başına oturup ibâdetle vakit geçirilen yer.

hām (f.) : pişmemiş, olmamış, çiğ; işlenmemiş, üzerinde çalışılmamış; boş, nâfile, beyhûde; terbiye, tecrübe görmemiş, acemi [kimse].

hamâöl (a.) : kılıç bağı, kılıç kayışı; nusha, muska, tılsım.

hāme (f.) : kalem.

hamel (a.) : kuzu; semânın kuzey yarım küresinde Sevr burcu ile Süreyyâ manzûmesinin yakınlarında bulunan bir burç ki Güneş buraya Martın dokuzunda dâhil olur.

hamîde (f.) : eğrilmiş, bükülmüş; kanbur.

hamîden (ham) (f.) : eğilmek, bükülmek.

hāñ (f.) : okuyan, okuyucu, çağırın; yemek sofrası; üstüne yemek konulan tepsi, sini; ahçı dükkânı; yemek.

handān (f.) : gülen, gülücü, güler; sevinçli.

handîden (hand) (f.) : gülmek.

hānumān (f.) : ev, ev bark, yer yurt; ev halkı, aile bireyleri; ev eşyası.

hār (f.) : diken.

har (f.) : eşek.

hārā (f.) : pek katı taş, mermer; üzeri menevişli kumaş.

harîdār (f.) : satın alıcı.

harîde (f.) : satın alınmış.

harîm (a.) : biri için kutsal olan şeyler; harem dâiresi, harem: evin içi gibi başkasına kapalı olan yer; bir evin civârı; avlu; ortak, şerik; hacıların, hac zamânında büründükleri örtü.

harîr (a.) : ipek; harâretli, ateşli.

hasāöl (a.) : hasletler, huylar, tabiatlar.

hâsıl (a.) : husûle gelen, husûl bulan, peydâ olan, olan, çıkan, üreyen, türeyen, biten.

haslet (a.) : insanın yaradılışındaki huyu, tabîatı, mizâcı.

hâssîyyet (a.) : kuvvet, te'sir. [bir şeye mahsus olan].

h'âst (h'âh) (f.) : istemek.

hâste (f.) : ayağa kalkmış, uzanmış.

hâşâk (f.) : çöp, süprüntü; yonga.

hâtem (a.) : mühür, üstü mühürlü yüzük.

hatt (a.) : çizgi, satır; yol; yazı; pâdişah yazısı, ferman, buyruk; sıra, saf; gemiler için hareket istikameti olarak belirtilen taraf; gençlerde yeni terleyen bıyık veyâ sakal; parmağın on ikide biri olan bir ölçü.

havâlî (a.) : etraf, civar, çevre, yöre.

havâss (a.) : hassalar, keyfiyetler; muhterem, saygın olanlar.

havf (a.) : korku; korkma.

hây (f.) : vay!, eyvah!

hây-â-hüy (f.) : çalıp eğlenmeden çıkan gürültü; vâveylâ, çığıldı.

hayf, hayfâ (a.) : haksızlık, cevir, zulüm; yazık ki, heyhat, vah!; ilenç, ah, beddua.

hâyiden (hây) (f.) : çiğnemek.

hayl (a.) : at; at sürüsü; atlı sürüsü; zümre, takım, guruh.

hayy (a.) : Allah'ın adlarından-
dır; diri, canlı.

hazân (f.) : sonbahar, güz.

heft (f.) : 7 sayısı.

hemân (f.) : hemen, derhal, o anda, çarçabuk; öylece, böylece.

hemânâ (f.) : gûyâ, sanki; tam, tamam, tamâmen, aynen, tıpkı.

hem-çü (f.) : [onun] gibi.

hemîn (f.) : bu bile, tıbkı bu.

hemîşe (f.) : dâimâ, her vakit, her zaman.

hem-nişîn (f.) : berâber oturup kalkan, teklifsiz arkadaş.

hem-râz (f.) : sıkı fıkı arkadaş, sır arkadaşı.

hemyânçe (f.) : kese; küçük torba; çanta.

hergiz (f.) : aslâ, katiyyen, hiçbir vakit, hiçbir sûretle.

hesten (hest) (f.) : vardır, var, mevcut; varlık.

hestî (f.) : var olma, varlık.

hevdec (a.) : kadınlar için deve üzerine yapılan mahfe.

hez : (zool.) sansar; ipek giysi.

hezâr (f.) : bûlbûl; bin; pek çok.

hîfz (a.) : saklama; ezberleme.

hîrāmān (f.) : salına salına, naz ve edâ ile yürüyen; salına salına, salınarak.

hîrāmîden (hîrām) (f.) : salınmak.

hîrāşîden (hîrāş) (f.) : kazımak, tahriş etmek.

hîred (f.) : akıl, us.

hîred-mend (f.) : akıllı, anlayışlı.

hîrmen (f.) : harman.

hîcāb (a.) : utanma, sıkılma; perde.

hicr (a.) : ayrılık; sayıklama, saçmalama.

hilāf (a.) : karşı zıd; yalan.

hilŌat (a.) : eskiden, pâdişah veyâ vezir tarafından takdîr edilen, beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan.

hilkat (a.) : yaratılma, yaradılış; tabîat.

hîsâr (a.) : kuşatma, etrâfını alma; kale, etrâfı istihkâmlı kale, bent.

hîş (f.) : kendi, kendisi; yakın, akraba.

hîştēn (f.) : kendi, kendisi; zat, şahsiyet.

hîzende (hîz) (f.) : sıçramak, kalkmak, atılmak.

hod (f.) : kendi; baş zırhı, miğfer.

hōkka (a.) : içine mürekkep konan mâden, cam veyâ topraktan yapılmış küçük kap; içine tükürülen kap.

horden (hor) (f.) : yemek, içmek.

hospiden (f.) : uyumak.

hoş-güvār : hazmı pek kolay olan.

Hoten (f.) : Türkistan veya Doğu Türkistan, ceylanları ve miski ile meşhur yer.

hüb (f.) : güzel, hoş, iyi.

huceste (f.) : uğurlu, meymenetli; hayırlı, saâdetli, kutlu.

Hudāvend (f.) : Allah, Tanrı; efendi, sâhip, mâlik; hâkim, hükümdar.

hulķ (a.) : huy, tabîat.

hūn (f.) : kan; öldürme, öc.

hūr (a.) : âhû gözlüler, gözlerinin akı karasından çok olanlar; cennet kızları, hûriler.

hur (f.) : Güneş.

hūr (f.) : Güneş; yiyecek, yiyinti.

hurde-dān (f.) : dikkat sâhibi, nükte ve inceliği anlayan.

hūrī (f.) : cennet kızı; sevgili.

hurrem (f.) : şen, sevinçli, güleryüzlü, gönül açan, tâze; bir yazı sitili.

hursend (f.) : kanaat eden, kısmetine râzı olan, tokgözlü, gözü tok.

hūrşid (f.) : Güneş.

hūş (f.) : akıl; fikir; şuur; us; ölüm; zehir.

hūşe (f.) : başak; salkım; yığın.

huşķiden (huşķ) (f.) : kurumak.

hūsn (a.) : güzel, iyi; güzellik, iyilik.

-İ-

Ŗıķd (a.) : gerdanlık; inci dizmeğe mahsus iplik; inci dizisi; hurma salkımı.

ıķlīd (a.) : anahtar.

ırlamak, [yırlamak] (t.) : şarkı söylemek, teganni etmek.

Ŗısābe (a.) : cemâat, topluluk; başa sarılan sarık, tûlbent; yaraları sardıkları bağ, sargı bağı, bant.

ıtlāk (a.) : salıverme, koyuverme.

Ŗıtr (a.) : güzel ve lâtif koku; sardunyagillerden, yaprakları tırtıklı ve güzel kokulu bir nebat.

ıztırāb (a.) : acı, elem, azap, sıkıntı; vesvese.

ıztırār (a.) : mecbûriyet, çâresizlik, ihtiyaç.

-İ-

ıbā (a.) : tiksindirme, tiksindirilme.

ıbāŖ (a.) : çekinme, râzı olmama; iğrenme, tiksinme.

ibrişim, [f. ebrîşüm] : ipeğin bükülmesi ile elde edilen iplik.

ibtidāó (a.) : başlama; başlangıç; ilkin, en önce, başta.

iflāk (a.) : mânâ, kelime îcâdetme.

ihsân (a.) : iyilik etme; bağış, bağışlama; verilen, bağışlanan şey; lûtf, iyilik.

ihtirâm (a.) : saygı, hürmet.

ihtiyâr (a.) : seçme, seçilme; katlanma; kendi arzusuyla hareket etme; yaşlı [kadın, erkek].

ihvân (a.) : sâdık, samîmî, candan dostlar; bir tarîkat arkadaşları.

ikbâl (a.) : birine doğru dönme; baht, tâlih; işlerin yolunda gitmesi; bahtlı, saâdetli, mutlu olma; arzu, istek; (eskiden) sarayın haremünde pâdişahın eşi, gözdesi olmaya namzet cariye.

iklîm (a.) bir bölgenin, ortalama hava şartlarıyla beliren hâli; memleket, diyar, ülke.

iksûn (a.) : şık, süslü elbise; renkli, siyah veyâ siyaha çalan renkte bir kumaş.

iltimâs (a.) : kayırma; arka, kayırıcı; yapılmasını isteme.

imrûz (f.) : gün.

im-şeb (zf.) : bu gece.

Óinân (a.) : dizgin; idâre etme, yürütme.

Óinâyet (a.) : dikkat, gayret, özenme; lûtf, ihsan, iyilik.

inek (f.) : işte.

İrem (a.) : Âd kavmi zamânında, Şeddâd tarafından, cennete benzetilerek yapılan bir bahçe olup Şam'da veyâ Yemen'de bulunmuş olduğu söylenilir.

Óismet (a.) : ma'sumluk, günahsızlık, temizlik; haramdan, nâmusa dokunur hallerden çekinme.

îstâden (îst) (f.) : ayakta durmak.

istiğnâó (a.) : aza kanaat etme, tokgözlülük; ihtiyaçsızlık; nazlanma; ağır davranma; çekinme.

istiĥkāk (a.) : hakkı olma, hak kazanma; hak kazanılan şey.

istikbâl (a.) : gelecek zaman; birini karşılama, birine karşı çıkma.

istiÓmâl (a.) : kullanma.

ittisāl (a.) : bitişme, kavuşma, ulaşma; birbirine dokunma; yakınlık; bitişiklik; kavuşma.

izāle (a.) : giderme, giderilme; yok etme.

izār (a.) : belden aşağıya mahsus örtü, peştamal.

Öizār (a.) : yanak.

izdiḥām (a.) : kalabalık, yığılma, kalabalıktan sıkışma.

izhār (a.) : gösterme, meydana çıkarma; yalandan gösteriş.

İzid (f.) : Allah; Zerdüştlerin hayır tanrısı.

Öizz (a.) : değer, kıymet; yücelik, ululuk; güçlülük.

Öizzet (a.) : değer, kıymet; yücelik, ululuk; kuvvet, kudret; hürmet, saygı; ikram, îzâz.

-J-

jengār (f.) : pas, kir; bakır pası.

-K-

ḳabāó (f.) : üste giyilen elbise, cübbe, kaftan.

ḳabil (a.) : kabûl eden, kabûl edici; olan, olabilir.

ḳadd (a.) : boy.

ḳadem (f.) : ayak; adım; yarım arşın uzunluğunda bir ölçü; uğur.

ḳādir (a.) : kudret sâhibi; kudretli, kuvvetli, güçlü; Allah.

kāh (f.) : köşk, kasr; yüksek binâ; bir göz oda, tek oda.

kāóim (a.) : ayakta duran, ayakta bulunan; birinin yerini tutan, birinin yerine geçen; namaz kılan, vaktini namaz kılmakla geçiren.

ḳalóá (a.) : kale, hisar; askerın tâlim veyâ savaştâ, arkaları birbirine gelmek üzere dört saftan ibâret bir kare meydana getirerek aldığı vaziyet; bir şeyin esasının, temelının, güvenliğinin sürdürüldüğü nesne: O eser ilmin kal'asıdır.

kām (f.) : ağzın üstü, tavanı, damak; meram, arzu, emel, istek; lezzet, zevk.

ḳamer (a.) : Ay.

ḳāmet (a.) : boy, boybos.

kām-rān (f.) : kām sürücü, süren, arzusuna, isteğine kavuşmuş, mutlu.

kām-yāb (f.) : kām bulucu, bulan, tâlihli, isteğine ulaşmış, bahtiyar, mutlu.

kān (f.) : mâden ocağı, mâden kuyusu; bir şeyin menbaı, kaynağı.

ķand (a.) : Şeker, Şeker kamışının donmuş usâresi.

ķāniŖ (a.) : kanaat eden, yeter bulup fazlasını istemeyen; inanmış, kanmış.

ķarīn (a.) : yakın; bir Şeye sâhip olan, bir Şeye nâil olan; hısım, komşu, arkadaş gibi yakın olanlardan her biri.

kāsid (a.) : sürümsüz, geçmez, aranmaz.

ķaśr (a.) : kısa kesme, kısaltma, kısma; azaltma, kesme; eksiklik.

ķaśr (a.) : köşk, kâşâne, saray.

kāst (f.) : eksik, noksan, kusur.

kāsten (kāh) (f.) : azaltmak, ek-siltmek.

kāšten (kār) (f.) : ekin ekmek, dikmek.

ķatŖ (a.) : kesme, kesilme; biçme; halletme, karar verme, sona erdirme, bitirme.

ķatl (a.) : öldürme.

ķatre (a.) : damla, damlayan Şey.

ķavm (a.) : insan topluluğı; bir peygamberin gönderildiğı topluluk.

ķavs (a.) : yay, keman.

ķec (f.) : eğri, çarpık.

ķeff (a.) : el içi, el ayası, avuç; ayağın altı, taban; el çekme, vaz-geçme.

ķem (f.) : az, eksik; fenâ, kötü; bozuk.

ķemāl (a.) : olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik; en yüksek değer, mükemmellik; değer, baha.

ķemān (f.) : yay [ok atan]; kavis; keman.

ķemend (f.) : uzakta bulunan herhangi bir Şeyi tutup çekmek üzere atılan ucu ilmekli uzun ip; îdam için kullanılan yağlı kayış [eskiden]; geyik ve benzerleri gibi hayvanların yuları; güzelin saçı.

ķemer (f.) : bele takılan kuşak, kayış; don, pantolan, Őalvar gibi Őeyle-rin bele rastlayan kısmı; tümsekli, tümseğı olan.

ķem-ter (f.) : daha aşağı, aşağıda bulunan, hakir, îtibarsız; eksik, noksan.

kem-terîñ (f.) : en küçük, en aşağı; en çok eksik; pek âciz, çok hakir.

kenden (ken) (f.) : kazmak.

kenîz (f.) : câriye, halayık; evlenmemiş kız, bâkire.

kerden (kon) (f.) : yapmak, etmek.

kerîm (a.) : kerem sâhibi, cömert; ulu, büyük.

kes (f.) : kimse, kişi.

kesâd (a.) : alışverişte durgunluk, sürümsüzlük; yokluk, kıtlık.

kesel (a.) : gevşeklik, tenbellik, uyuşukluk.

keşret (a.) : çokluk, bolluk, ziyâdelik; kalabalık.

keşîden (keş) (f.) : çekmek.

kevn (a.) : olma; var olma, varlık, vücut.

kevn ü mekân : varlık, kâinat.

key (f.) : ne zaman, ne vakit.

killet (a.) : azlık; kıtlık.

kırban, [kurban] (t.) : sadak, yay kabı.

kıyām (a.) : kalkma, ayağa kalkma, ayakta durma; namazın iftitah tekbîriyle rükû arasındaki ayakta durma kısmı; bir işe kalkışma, başlama; ayaklanma; ölümden sonra dirilip ayağa kalkma.

kilk (f.) : kamış kalem.

kîne (f.) : gönülde gizlenen düşünmanlık.

kirdâr (f.) : iş; tarz, yol.

kîş (f.) : din, mezhep; ok kuburu; keten kumaş; kuş yeleği; şimşir; âdet, huy, töre.

kîşt (f.) : ekin; tarla.

kîşver (f.) : iklim; memleket, vilâyet, ülke.

koşten (koş) (f.) : öldürmek.

kudāmîñ (a.) : hangi.

ķudūm (a.) : uzak bir yoldan, uzak bir yerden gelme; ayak basma.

ķufl (a.) : kilit, sürgü.

kūh (f.) : dağ.

kuhl (a.) : göze çekilen sürme; göz ilâcı.

ķullāb (a.) : çengel, kanca, ucu eğri nesne.

kūr (f.) : kör.

küşiden (küş) (f.) : çalışmak, çaba harcamak.

kût (a.) : yaşamak için yenilen şey; yiyecek.

kütâh, kûteh (f.) : kısa, boysuz.

kûy (f.) : köy; mahalle ve işlek yol; sokak; sevgilinin bulunduğu yer.

kūzah (a.) : bulutlara karışan bir melek; şeytan adlarından biri; renk renk olan çizgi.

kücā (f.) : yer; nereye?, nasıl?.

kūhen (f.) : eski, yıpranmış, modası geçmiş.

külāh, küleh (f.) : külâh, [eskiden] giyilen, ucu sivri veyâ yüksek başlık, başa giyilen şey.

külbe (f.) : kulübe.

külbe-i ahzân (hüzünler kulübesi) : gam, keder, tasa evi.

külhan, külhen (f.) : külhan, han, hamamlarda suyu ısıtmak için ateş yakılan yer, hamam ocağı.

künc (f.) : köşe, bucak; elbise ve kilim gibi şeylerde meydana gelen buruşukluk; kanbur; ev altı bodrumu.

künün (f.) : şimdi.

küstāh, güstāh (f.) : küstah, hayâsız, arsız, edepsiz, saygısız.

-L-

lāf (f.) : lâkırtı, söz; konuşma.

lahza (a.) : göz ucu ile bakış; göz ucu ile bir kere bakıncaya kadar geçen zaman.

lā'öl (a.) : dilsiz.

lal (a.) : kırmızı, al; kırmızı ve değerli bir süs taşı; dudak.

lāmi'ō (a.) : lemeân eden, parlayan, parıldayan; parlak.

leb (f.) : dudak; uç, kenar.

leb-ā-leb (f.) : ağzına kadar dolu.

lem'ōa (a.) : parıltı, parlayış.

leme'ōān (a.) : parlama, parıldama.

letāfet (a.) : lâtiflik, hoşluk; güzellik; nezâket; yumuşaklık.

levh (a.) : yassı, düz, üzerine resim, yazı gibi şeyler yazılabilen nesne.

levn (a.) : renk, boya; sıfat; nevi, çeşit; beniz, yüzün rengi.

libās (a.) : elbise, giyecek şey.

licām (a.) : hayvanın ağzına vurulan gem.

likāó (a.) : görme, rast gelip kavuşma; yüz, çehre.

luţf (a.) : hoşluk, güzellik; iyi muâmele; iyilik.

lücce (a.) : engin su; kalabalık, gürûh; gümüş; ayna.

-M-

maóbed (a.) : ibâdet edilecek yer, tapınak.

maóbüd (a.) : kendisine ibâdet olunan, tapınılan; Allah.

māder (f.) anne, ana.

mağrib (a.) : garb, batı; akşam.

mağz (f.) : beyin, dimağ; ilik; iç, öz; akıl.

maḥbûb (a.) : muhabbet olunmuş, sevilmiş, sevilen, sevgili.

māḥi (f.) : balık; aylık.

maóhūd, maóhūde (a.) : ahdolunmuş, bilinen; sözleşilen; sözü geçen.

mahzen (a.) : içinde eşyâ saklanacak yer; yer altı, bodrum; havasız, karanlık [yer].

māóil (a.) : bir yana eğilmiş, eğik, eğri; hevesli, istekli, düşkün.

maḫdem (a.) : gelme; dönüp gelme.

māliden (māl) (f.) : sıvamak, sürmek.

maólüm, maólūme (a.) : bilinen, belli; etken fâili bilinen ve belli olan.

maómūr (a.) : bayındır, şenlikli.

mānden (mān) (f.) : kalmak.

mānend (f.) : benzer, eş.

manşıb (a.) : devlet hizmeti, me'mûriyet; makam, rütbe, derece, orun.

maóşiyet (a.) : âsîlik, itâatsizlik; isyan, günah.

maşrıķ (a.) : Güneş'in doğduğu taraf, doğu.

maóşūk (a.) : sevilen, sevilmiş.

maóşūş (a.) : zayıf, arık [adam].

mātem (a.) : hüzn, keder ve musîbet zamânındaki ağlayış, yas; yaşlı, kederli bulunma.

matlaó (a.) : tulû' edecek, doğacak yer; Güneş ve sâir yıldızların doğması; kasîde veyâ gazelin kafiyeli olan matla'dan sonra gelen güzel,

renkli beyit; Kur'an'ı ezbere okuyan bir ermiş kimseye Allah'ın tecelli etmesi.

māye (f.) : maya, asıl ve lüzumlu madde; asıl, esas; para, mal; iktidar, güc; bilgi; dışı deve.

ma'ŷūr (a.) : özürlü, özürü olan.

me-bād, me-bādā (f.) : sakın, olmaya ki.

mechūd (a.) : cehdölunmuş, çalışılmış, uğraşılmış; kudret, kuvvet, güc.

mecma'ŷ (a.) : toplanılacak yer; kavuşulan yer.

mefreş (a.) : meşinden veyâ çadır bezinden yapılmış harar. [göç sırasında yatak ve şilte taşımaya yarar].

mehcūr, mehcüre (a.) : hecr olunmuş, terk olunmuş, bırakılmış, kullanılmaz olmuş, unutulmuş; uzaklaşmış, ayrılmış.

mehd (a.) : beşik.

meknūn (a.) : dizilmiş; saklı, gizli, örtülü.

mekr (a.) : hîle, düzen; hîle ile aldatma, maksadından vazgeçirme [birini].

melāḥat (a.) : güzellik, yüz güzelliği.

melāl, melālet (a.) : usanç, usanma, bıkmak; sıkılma, sıkıntı.

melāmet (a.) : ayıplama, kınama; azarlama, çıkışma.

melūl (a.) : melālî, usanmış, bıkmış, bezmiş; mahzun.

menāfi'ŷ (a.) : menfaatler, yararlar, çıkarlar.

menba'ŷ (a.) : kaynak; pınar.

menşūr (a.) : neşrolunmuş, dağıtılmış, yayılmış; pâdişâhın verdiği vezirlik, müşirlik veyâ kazilkuzatlık rütbelerinin tevcîhini hâvî fermân.

menzil (a.) : yollardaki konak yeri; ev; bir günlük yol, konak; mesâfe.

menzil-gāh, menzil-geh (a.f.b.i.): menzil yeri, konak.

merā (f.) : beni.

merd (f.) : insan, adam; erkek; özü, sözü doğru, kabadayı, yiğit.

merdān (f.) : mertler, insanlar, erkekler, yiğitler; bir çeşit ney.

merdūm (f.) : insan, adam; göz-bebeği.

merg (f.) : ölüm.

mergūb, mergūbe (a.) : rağbet edilmiş, beğenilmiş, herkesce sevilip aranılmış; istenilen, sevilen.

mesrūr (a.) : sürurlu, memnun, sevinmiş; merâmına ermiş.

mest (f.) : sarhoş.

mest-āne (f.) : sarhoşa yakışacak şekilde, sarhoşca, sarhoşcasına.

mestūr (a.) : setrolunmuş, örtülü, kapalı, gizli; açık saçık gezmeyen, nâmuslu kadın.

meşakkāt (a.) : zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.

mevc (a.) : dalga.

mevōid (a.) : va'dedilen, söz verilen yer; söz verme, vaid.

mevzūn (a.) : vezinli, tartılı, tartılmış; vezinli, vezinle yazılmış olan; biçimli, yakışıklı, güzel, uygun, düzgün.

meyl (a.) : eğilme, eğiklik; akıntı; sevmeye, tutulma; gönül akışı.

mıknās (a.) : başörtüsü.

miḥnet (a.) : zahmet, eziyet; gam, keder, sıkıntı, dert; belâ, musîbet.

mihr (f.) : Güneş; sevgi; eylül ayı.

miḥrāb (a.) : câmilerde, mescidlerde yönelinen taraftaki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan oyuk, girintili yer; mec. ümit bağlanan yer; mec. sevgilinin kaşları; halının bordür çerçevesi içinde yalnız bir tarafta bulunan, kemer görünüşlü motif; sunak.

mihr-bān (f.) : şefkatli, merhametli, muhabbetli, güleryüzlü, yumuşak huylu.

minḳār (a.) : yırtıcı kuş gagası; taşçı kalemi.

minnet (a.) : bir iyiliğe, bir iyilik yapana karşı kendini borçlu görme; görülen iyiliğe karşı teşekkürde bulunma; yapılan iyiliği başa kakma; şükür, teşekkür etme.

miṔrāc (a.) : merdiven; göğe çıkma.

miskîn (a.) : âciz, zavallı, beceriksiz, hareketsiz [adam]; cüzzam hastalığına tutulmuş olan; miskli.

miyân (f.) : orta; meyan, ara, aralık; bel, kemer yeri.

miyâncî (f.-t.) : aracı, arabulucu, şefaathçi; ulak; tellal; çığırtkan.

miyâne (f.) : orta; ara; meyâne, kıvam [helva pişiriminde]; gerdanlığın ortasındaki büyük inci; ortaya serilen halı.

morden (mîr) (f.) : ölmek.

mu'ânber (a.) : anberlenmiş, güzel kokan, güzel kokulu.

mu'hâk (a.) : her arabî ayının son üç gecesi.

mu'hâl (a.) : mümkün olmayan, olamaz, olmaz, olmayacak.

mu'hkem (a.) : tahkîm edilmiş, sağlam kılınmış, sağlam, berk, sağlamlaştırılmış, kuvvetli; değiştirilmesi mümkün olmayan yazı, söz.

mu'kâbele (a.) : karşılık verme, karşılama; karşı gelme; birbiriyle karşılaştırma; karşılıklı yapılan okuma; câmilerde halka karşı Kur'an okuma.

mu'kâbil (a.) : karşı karşıya gelen, bir şeyin karşısında bulunan; bir

şeye karşı, bir şeye karşılık yapılan; karşılık; karşılığında.

mu'kîm (a.) : ikamet eden, oturan.

murabbâ (a.) : terbiye edilmiş; kaynatıp kıvâma geldikten sonra dondurulmuş meyva suyu tatlısı.

mura'ssa'â (a.) : kıymetli taşlarla bezenmiş; iki mısraı veyâ iki fıkrası kelime kelime birbiriyle aynı vezin ve kafiyyede olan [söz, beyit]; bir yazı sitili.

murğ (f.) : kuş.

mu'saffâ (a.) : tasfiye edilmiş, süzölmüş, yabancı maddelerden ayrılmış.

musahhar (a.) : ele geçirilmiş.

mu'sâhib (a.) : biriyle musâhabe eden, sohbetta bulunan, konuşan, arkadaş; büyük bir zâtın yanında bulunarak onu sözüyle, sohbetiyle eğlendiren; pâdişahların husûsî işlerinde bulunanlardan herbiri.

mu'saykal (a.) : cilâlı, parlak, yaldızlı, perdahlı.

mutâlebe (a.) : talepte bulunma, hakkını isteme; dâvâ.

mutî (a.) : itaat eden, boyun eğen; bağlı; rahat.

muttasıl (a.) : ittisâl eden, ulaşan, kavuşan, bitişen; aralıksız, hiç durmadan, biteviye.

muvâfaqat (a.) : uygunluk, uyma; uzlaşma, râzı olma, peki deme.

muvâfık (a.) : uygun, yerinde.

muvâşalat (a.) : vâsıl olma, varma, ulaşma; yetişme.

mûy (f.) : kıl.

muẓāʿaf (a.) : iki kat, kat kat, katkatmerli.

muẓaffer (a.) : zafer, üstünlük kazanmış, üstün.

mübtelâ (a.) : düşkün [fenâ şeylere]; tutkun, tutulmuş.

mücellâ (a.) : cilâlı, parlatılmış, parlak.

müdâm (a.) : devâm eden, süren, sürekli; devâm eden, arası kesilmeyen; şarap.

müdâvâ (a.) : devâ arama, hastaya bakıp ilâç verme.

müheyyâ (a.) : hazır, hazırlanmış.

mühre (f.) : bir çeşit yuvarlak şey; cam boncuk; deniz böceği kabuğu; çekiç; omurga kemiği; kâğıt ve sâire cilâlamak için kullanılan billûr top; altın ve gümüş ezmek için kullanılan ve ekseriyâ yeşimden yapılan ucu kıvrıkça, hayvan tokmağı gibi bir âlet.

müje (f.) : kirpik.

müjgân (f.) : kirpikler, kirpik.

mükaḥḥal (a.) : sürmeli, sürme çekilmiş [göz].

mükerrer (a.) : tekrarlı, tekrarlanmış, tekrar olunmuş.

mülâzemet (a.) : bir yere veya kimseye sınıksız bağlanma; gidip gelme; bir işle devamlı meşgul olma; staj görme.

mülâzım (a.) : bir yere veya kimseye sarılıp ayrılmayan, tutunup kalan; stajyer, bir yere maaşsız olarak gidip gelen.

mülevven (a.) : renkli, renk renk, türlü türlü; boyalı, boyanmış.

münâdî (a.) : nidâ eden; tellâl; müezzin.

münaḳḳaş (a.) : nakşedilmiş, nakışlı, resimli, işlemeli; renkli

dokuma motiflerle süslü kumaşların umûmî adı.

münkād (a.) : inkıyâdeden, boyun eğen.

müretteb (a.) : tertîbolunmuş, dizilmiş, yerli yerine konulmuş; tâyin edilmiş, bir şey, bir yer için ayrılmış; sonradan kurulmuş; danışıklı, uydurma, yalandan tertîbolunmuş.

mürgek (f.) : kuşcağız, küçük kuş.

mürûr (a.) : geçme, bir yandan girip öteyandan çıkma; geçip gitme; sona erme.

müselsel (a.) : teselsül eden, zincirleme, ardı ardına; bütün mısraları kafiyeli manzûme; bir yazı sitili.

müstahakk (a.) : hak etmiş, hak kazanmış, lâyık.

müşâhede (a.) : bir şeyi gözle görme; Allah âlemini görme.

müşebbek (a.) : şebeke şekline sokulmuş, ağ ve kafes gibi örülmüş olan; küçük ağaç parçalarından oymalı pano; muşabak, tersi ve yüzü ayrı ayrı kullanılabilen sîm ve renkli ipliklerle yapılmış hesap işi nakış.

müşg (f.) : misk.

müşgin (f.) : miskli, misk koku; siyah, kapkara şey.

müş (f.) : yumruk, muşta; avuç.

müteâllik (a.) : asılı, bağlı; taallûk eden, ilgili, ilişkisi olan.

müyesser (a.) : kolayı bulunup yapılan; kolay gelen, kolaylıkla olan.

müzehheb (a.) : tezhibolunmuş, altın suyuna batırılmış; yaldızlanmış.

müzeyyen (a.) : zînetlendirilmiş, süslenmiş, süslü.

-N-

nâb (f.) : hâlis, saf, arı; katıksız; berrak; oluk.

nâfe (f.) : misk âhûsu denilen hayvanın göbeğinden çıkarılan bir çeşit misk, koku; derisinden kürk yapılan hayvan postlarının karnı altındaki deri kısmı; mec. güzelin, sevgilinin saç.

nâ-gehân (f.) : ansızın, birdenbire.

nağz (f.) : güzel, iyi, göze hoş görünen.

nahl (f.) : hurma ağacı; gümüş veyâ mumdan yapılarak gelinlerin önünde götürülmesi ve sonra gelin odasına konulması, vaktiyle âdet olan

süs ağacı; ince, uzun, nârin vücutlu dilber.

nâôil (a.) : murâdına eren, ermiş, ele geçiren.

naşş (a.) : resim; duvarlara, tavnlara yapılan yağlı veyâ sulu boya resim, süsleme sanatı; ipekle, sırma ile işleme.

nâliden (nāl) (f.) : inlemek.

nālîş (f.) : inleyiş, inleme, inilti.

nârenc (f.) : turunç; portakal.

nâvek (f.) : ok.

nažar (a.) : bakma, göz atma; düşünme; göz değme; iltifat; îtibar; yan bakış; güzel, dilber.

nâzenin (f.) : cilveli, oynak; çok nazlı yetiştirilmiş, şımarık; nârin, ince yapılı; mahut.

nāžır (a.) : nazar eden, nezâret eden, bakan, gözeten.

nažır (a.) : benzer, eş.

nebât (a.) : topraktan biten, çıkan her türlü şey, bitki.

nefâôis (a.) : nefis, güzel, beğenilir şeyler.

nefha (a.) : üfürük; karın şişmesi, şişkinlik.

nefy (a.) : sürme, sürgün etme; nefî (olumsuzluk); yadsıma; inkâr etme.

nemed (f.) : keçe, kebe.

nemek (f.) : tuz; tat, lezzet; hak, bağlılık.

nemek-dân (f.) : tuzluk; sevgili-nin dudağı.

neng (f.) : ayıp, utanma; şöhet, ün.

nergis (f.) : nergisgillerden, çiçekleri ayrı veyâ bir köksap üzerinde şemsiye vaziyetinde bulunan ve beyaz, sarı nevileri de olan bir süs çiçeğı; mec. güzelin gözü.

nerm (f.) : yumuşak.

nesh (a.) : fesih ve lağvetme, kaldırma, hükümsüz bırakma; Kur'ân-ı Kerîm'in sonda gelen bir âyetinin, önce gelmiş bir âyetteki hükmü değış-tirmesi, kaldırması; bir şeyin sûretini, aynını çıkarma, bir şeyi kopye etme.

neşim (a.) : hafif rüzgâr, esinti, meltem.

nesye, nisye (a.) : veresiye, ödünç.

neşât (a.) : sevinç, neşe, şenlik.

neşter (f.) : hekim bıçağı.

nev'Ö (a.) : çeşit, türlü; cins; sınıf.

nev (f.) : yeni; yeni, son zamanlarda çıkmış; tâze, körpe.

neverdi'den (f.) : katlanmak; bükmek; yol almak, yol katetmek.

nevmîd (f.) : ümitsiz, ümîdi kırık.

nevrûz (f.) : yeni gün; Güneş'in koç burcuna girdiği gün olup rûmî martın dokuzuna rastlar, ilkbahar başlangıcı ve Celâlî takvîmine göre yılbaşısıdır.

nežâre (a.) : bakma, seyir.

nezdîk (f.) : yakın.

nežžâre (a.) : seyirci; bir şeye bakma.

nîsf (a.) : yarım, yarı; bir yazı sili.

nigâh (f.) : bakış, bakma; göz.

nigâh-bân, nige'h-bân (f.) : gözcü; bekçi.

nigâr (f.) : resim; (resim gibi güzel) sevgili; resmedilmiş, resmi yapılmış; put.

nigûn (f.) : tersine dönmüş, altüst olmuş; ters, aksi, uğursuz.

nigûn-sâr (f.) : başasağı.

nihâden (nih) (f.) : koymak, yerleştirmek.

nihâl (f.) : tâze, düzgün fidan, sürgün.

nîk (f.) : iyi, hoş, güzel, beğenilen.

nîkû (f.) : iyi, hoş.

nîl (f.) : çivit otu.

nîl-gûn (f.) : çivîdî, çivit renginde, lâcivert.

nîme (f.) : yarı, yarım, buçuk.

nîreng (f.) : hîle, düzen; afsun, büyü; resim, taslak.

nîsâb (a.) : asıl, esas; bir malın zekâtını vermek üzere varılması gereken mikdar; sermâye, mal; derece, istenilen had.

nîsâr (a.) : saçma, serpmeye; saç, düğünde saçılan para.

nîst (f.) : yoktur, değildir.

nîş (f.) : iğne [arı, akrep gibi böceklerde-]; diken; zehir, ağı.

nîşân (f.) : nişan, iz, belirti; işâret, fabrika işareti; yara izi; amaç, hedef, vurulması istenilen nokta; vurulacak noktaya silâhı çevirme; bu

işâreti takmak üzere yapılan tören;
hâtıra için dikilen taş; tuğra; taltif için
verilen madalya; ferman.

nişesten (nişin) (f.) : oturmak.

nişimen (f.) : oturacak yer.

nişter (f.) : neşter, hekim bıçağı.

niz (f.) : “-de, -da, dahî” anlamında bir atıf edatı.

nuhust (f.) : ilk, birinci.

numūden (numāy) (f.) : göstermek.

nūrūn Ōalā nūr (nur üstü nur) : daha iyi, daha âlâ.

nüş (f.) : tatlı; bal; içki, iştet.

nüşiden (nüş) (f.) : içmek.

nüşin (f.) : tatlı, lezzetli.

nübüvvet (a.) : nebîlik, peygamberlik, Tanrı haberciliği.

nüfūr (a.) : ürküp kaçma, dağılma; hacıların Mînâ’dan Mekke’ye doğru süratle yola çıkmaları.

nühüften (nihān) (f.) : gizlemek, saklamak.

nükte (a.) : herkesin anlayamadığı ince mânâ; ince mânâlı, zarif ve şakalı söz.

nüzhet (a.) : neşe, eğlence, eğlenmek yerleri gidip gezme; tâzelik; sevinç; ferahlık.

nüzhet-gāh, nüzhet-geh (a.f.b.i.) : gezinti yeri.

-O-

otağ, otağ, [odağ, otağ, otağ] (t.) : çadır, büyüklere özgü çadır.

-Ö-

öñdin [öñdün] (t.) : önce, ilk önce, önceden, daha önce; avans.

-P-

pā, pāy (f.) : ayak.

pākize (f.) : temiz, lekesiz; hâlis, saf.

pāsuḥ (f.) : cevap, karşılık.

pāşiden (pāş) (f.) : saçmak, dağıtmak, serpmek.

pāy-māl (f.) : ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

pedrūd (f.) : vedâ, vedâlaşma.

pejmürde (f.) : eski püskü, yırtık; hüznü, kederli, solgun.

penāh (f.) : sığınma, sığınacak yer.

perdāhten (perdāz) (f.) : ödemek, meşgul olmak; tertiplemek, düzenlemek; parlatmak.

perestīden (perest) (f.) : tapmak.

pergār (f.) : pergel.

perhīz (f.) : perhiz; dince yasak edilen şeylerden tamâmıyla uzak kalma; incitici sözlerden kaçınma.

perniyān (f.) : ipekten dokunmuş, bir nevi işlemeli kumaş, nakışlı atlas.

pertev (f.) : ışık, parlaklık, yalım.

pervā (f.) : korku; çekingenlik; ilgi, bağ.

perverden (perver) (f.) : beslemek, eğitmek.

pervīn (f.) : Ülker Yıldızı.

pes (f.) : ard, arka, geri; öyle ise; imdi; sonuç olarak.

pesendīden (pesend) (f.) : beğenmek, seçmek.

pest (f.) : alçak, aşağı; hafif sesle söylenen.

pestī (f.) : alçaklık, âdilik.

peşm (f.) : yün, yapağı; keten helvası.

peşmīn, peşmīne (f.) : yünden, yapağıdan yapılma; sof elbise; sofuların giydiği sâde, süssüz elbise.

pey (f.) : ayak; iz, işâret; ard, arka; pey, pey akçesi.

pey-â-pey (f.) : birbiri ardınca; azar azar.

peydā (f.) : meydanda, açıkta; hazır, mevcut.

peymūden (peymāy) (f.) : ölçmek, katetmek.

peyveste (f.) : ulaşmış, bitişik; dâimâ.

peyvesten (peyvend) (f.) : birleşmek, eklenmek.

peżīrūften (peżīr) (f.) : kabul etmek.

pīçīden (pīç) (f.) : bükmek, sapmak, kıvrırmak.

pīl (f.) : fil.

pindār, pindāre (f.) : sanma, sanış; böbürlenme.

pindāştēn (pindār) (f.) : sanmak, saymak.

pinhān (f.) : gizli.

pîr (f.) : yaşlı, ihtiyar; bir tarîkatın ilk kurucusu; her meslek ve sanatın kurucusu, öncüsü.

pîrâhen, pîrehen (f.) : gömlek.

pîrâsten (pîrây) (f.) : süslemek, donatmak.

pister (f.) : yatak, döşek.

piş (f.) : ön, ileri, ön taraf.

pişâni (f.) : alın.

pişe (f.) : san'at, meslek; iş; huy, tabîat, âdet, alışkanlık; kaval.

pişin (f.) : peşin, önden, önce; önden verilen.

pohten (pez) (f.) : pişirmek, pişmek.

püşiden (püş) (f.) : giyinmek, giymek, örtmek.

püyenden (püy) (f.) : seğirtmek, koşmak.

püyiden (f.) : hızlı hızlı gitmek; koşmak; aramak; araştırmak.

pür (f.) : dolu; çok fazla; sâhip, mâlik.

pürsiden (pürs) (f.) : sormak.

püşt (f.) : arka, sırt.

-R-

râ (f.) : -i hali.

rağbet (a.) : istekle karşılama; istek, arzu; iyi kabûl edilme.

râh, reh (f.) : yol; tutulan yol, meslek, usul.

rahle (a.) : üzerinde kitap okumak, yazı yazmak için yapılmış küçük ve dar masa.

rahm (a.) : acıma, esirgeme, korumak.

rahş (f.) : gösterişli, yürük ve güzel [at].

rahşâ, rahşân (f.) : parlak.

rahşende (f.) : parıldayan, parıldayıcı.

raht (f.) : at takımı; yol levâzımı; döşeme ve ev takımı; kapı ve pencere kanatlarının menteşe takımı.

râm (f.) : itâat eden, boyun eğen, kendini başkasının emirlerine bırakan; insanın bütün varlığıyla Allah'a bağlanması.

raŖnâ (a.) : güzel; lâtif, hoş görünen.

rânden (rân) (f.) : sürmek, kovmak.

rāst (f.) : doğru; sağ; haklı, doğru, gerçek; uygunluk.

ravza (a.) : ağacı, çayırı, çimeni bol olan yer, bahçe.

rāygān (f.) : bedâva, parasız; pek çok, pek bol; değersiz.

rāyiha (a.) : koku.

rāz (f.) : sır, gizlenilen şey.

reófet (a.) : merhamet etme[k], acıma[k], esirgeme[k].

reftār (f.) : gidiş, yürüyüş, hareket; salınarak edâlı yürüyüş.

reften (rev) (f.) : gitmek.

reg (f.) : damar.

rehāyi (f.) : kurtulma.

reme (f.) : sürü; asker taburu ve insan kalabalığı.

renc (f.) : ağrı, sızı; zahmet, eziyet; sıkıntı; hışım, öfke, gazab.

rencūr (f.) : sıkıntılı, incinmiş; rahatsız, hasta, dertli.

resen (f.) : ip, urgan, halat.

residen (res) (f.) : yetişmek, ulaşmak, varmak.

resten (reh) (f.) : kurtulmak.

reşh (a.) : sızma, sızıntı, terleme.

reşk (f.) : kıskanma, hased, günü; kıskanılmış.

revā (f.) : yakışır, uygun, yerinde.

revān (f.) : yürüyen, giden, akan, su gibi akıp giden [göz]; ruh, can; hemen, derhal.

revgān (f.) : yağ; rugan, parlak deri; üstü yağ gibi kayan parlak şey; hafif hafif esen rüzgârın verdiği serinlik; cilâ, vernik.

reóy, rāy (a.) : görme, görüş; fikir, düşünce.

reyhān (a.) : fesleğen.

Rıdvān (a.) : Cennet'in kapıcısı olan büyük melek.

rıhlet (a.) : göç, göçme; ölme.

rıg (f.) : toz; rıh, yazı kurutmaya yarayan ince kum; kum.

rıhten (rız) (f.) : dökmek, dökülmek.

rismān, rısmān (f.) : ip; halat.

rış (f.) : yara; yaralı; sakal; tüy, kıl; telek.

riyāó (a.) : özü, sözü bir olmama, ikiyüzlülük.

roften (rüb) (f.) : süpürmek.

rosten (rūy) (f.) : bitmek, yeşermek.

rūd (f.) : ırmak, çay; kemeçe; saz kirişi, saz teli.

rūh (a.) : can, nefes; canlılık, his, duygu; en mühim nokta, öz.

ruh (f.) : yanak, yüz, çehre.

ruhsār (f.) : yanak; yüz, çehre.

rumūz (a.) : remizler, işâretler; mânâsı gizli olan sözler.

rūşen (f.) : aydın, parlak; belli, meydanda.

ruṭab (a.) : hurma, olgun hurma.

rūy (f.) : yüz, çehre.

rūyiden (rūy) (f.) : bitmek, yeşermek.

rūz (f.) : gün; gündüz.

rūzî (f.) : gündüze âit, gündüzle ilgili; rızık, azık; nasip, kısmet.

rübūden (rubāy) (f.) : kapmak.

rüst-â-hîz, rüst-e-hîz (f.) : kıyâmet; mahşer.

-S-

şabā (a.) : gün doğusundan esen hafif ve lâtif rüzgâr.

şabāhat (a.) : güzellik, lâtiflik, yüz güzelliği.

şad (f.) : yüz [sayı].

şahn (a.) : avlu; evin ortasındaki açıklık; oyuk, boşluk, boş yer; orta, meydan, aralık; câmî ve medreselerde umûmun toplanmasına mahsus üstü kubbeli, örtülü yer; büyük kâse; sahan; sahne; zil; kulağın dış boşluğu.

saht (f.) : katı, sert, çetin, pek; kuvvetli, güçlü, sağlam; güç, zor.

sāhten (sāz) (f.) : yapmak, inşa etmek.

sāʾid (a.) : kolun dirsek ile bilek arasındaki kısmı.

sāʾir (a.) : seyreden, harekette olan, yürüyen; bir şeyden kalan başka şey; geçen, dolaşan; diğer, başka, gayri.

sāk (a.) : baldır, incik; sap.

saḳf (a.) : tavan, çatı, dam.

sāl (f.) : yıl.

şalāh (a.) : düzelme, iyileşme, iyilik; rahatlık, barış; dîne olan bağlılık.

-sān (f.) : “benzer, andırır” mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapar.

şāniŌ (a.) : yapan, işleyen, yapıcı; yaradan, san'at eseri olarak meydana getiren; Allah.

sārik (a.) : çalan, hırsızlık eden; hırsız, uğru.

şarşar (a.) : şiddetli, gürültülü rüzgâr.

saŌy (a.) : çalış, çabalama, gayret, emek; geçinmek için iş işleme.

şayd (a.) : av; avlama, avlanma.

sāye (f.) : gölge; koruma, sâhip çıkma; yardım.

şaykal (a.) : cilâcı; cilâ âleti; parlak, cîlâlî.

se (f.) : üç [sayısı]; tavla zarının üzerindeki üç nokta.

sefid (f.) : ak.

seg (f.) : köpek, it.

sehâb (a.) : bulut; karanlık; bulut gibi uçuşan böcekler.

sehî (f.) : düz, doğru; fidan gibi [boy].

semŌ (a.) : işitme, işitiş; dinleme, kulak verme; kulak.

semen (f.) : yâsemin.

şemer (a.) : meyva, yemiş; mahsul, verim; netîce.

şenāŌ (a.) : övme, övüş.

senciden (senc) (f.) : tartmak; ölçmek.

seng (f.) : taş.

sengin (f.) : taştan, taştan yapılmış; yavaş, ağır.

ser (f.) : baş, kafa, kelle; baş, başkan; tepe, doruk; uç kenar; nihâyet, son.

serd (f.) : soğuk; sert, haşîn, çirkin; sert, kaba, hoyrat.

serîr (a.) : taht; yatacak yer.

serv (f.) : servi, selvi; mec. sevgilinin boyu bosu.

serv-i revân : yürüyen selvi; mec. uzun boylu sevgili.

serv-şadd (f.a.b.s.) : servi boylu.

ser-zeniş (f.) : başa kakma, takaza.

sevād (a.) : karalık, siyahlık, karartı; yazı, karalama; uzaktan karartı hâlinde görünen bağ, bahçe ve bostanlar; kara, siyah; gümüş üstüne siyahla işleme nakış, savat.

sevdāŌ (a.) : çok kara, çok siyah.

sevgend (f.) : and, yemin, kasem.

sezā-vār (f.) : münâsip, uygun, yaraşır.

seziden (sez) (f.) : layık olmak, yaraşmak.

sīb (f.) : elma.

sidre (a.) : Arabistan kirazı; en yüksek makam. [ondan sonra Tanrı'ya gidilir].

sifālin (f.) : çanak çömlek gibi şeyler; çamurdan yapma şey.

sikke (a.) : para üzerine vurulan damga; mâdenî para, akçe.

silk (a.) : iplik; sıra, dizi; yol; meslek, tutulan yol.

şim (f.) : gümüş; gümüş para; gümüşten, sırmadan; gümüş taklidi sırma veyâ mâden tel.

şimîn (f.) : gümüşten, gümüş gibi, gümüşe benzer.

sincābî (f.) : sincap rengine olan, kahve rengi ile kurşûni arasında bir renk.

şine (f.) : göğüs; yürek (kalb).

sipās (f.) : şükretme, duâ etme.

siper (f.) : arkasına saklanılacak şey; koruyucu engel; gizlenip savaşı-lacak yer veyâ şey; kuytu, korunulabilen [yer]; şapka kenarı, önü.

sipîhr (f.) : gök, semâ; tâlih.

sîr-âb (f.) : suya kanmış; tâze, körpe.

sirişk (f.) : gözyaşı.

sirişten (sirişt) (f.) : karıştırmak, yoğurmak.

sitiziden (sitiz) (f.) : çekişmek.

sorîn : but, kalça, kık; sağrı.

şovuk, sovuq, [şavık, şavuq, savuq] (t.) : soğuk.

söymek (t.) : sevmek; aşağılayıcı sözler söylemek; sövmek; (eğrilmekte olan yün, pamuk veya keten lifleri için) çekmek; uzatmak.

şubh (a.) : sabah, sabah vakti.

sūd (f.) : fayda, kâr, kazanç.

sūhten (sūz) (f.) : yanmak.

şunŎ (a.) : yapış, yapma; te'sir, kudret.

sūy (f.) : taraf, cihet, yön.

sübha (a.) : çekilen tesbih; tesbih tânesi.

süçüd (a.) : secde etme namazda alını, el ayalarını dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan vaziyet.

süften (sonb) (f.) : delmek, inci delmek.

Sühā (a.) : Büyükayı yıldız kümesinden en küçük yıldız. [eskiden, gözlerin görüş derecesi bu yıldızla tecrübe olunmuş].

sühan (f.) : söz, lâkırtı.

süpürden (sipār) (f.) : bırakmak, teslim etmek, ısmarlamak, sipâriş etmek.

sürh (f.) : kırmızı, kızıl; kırmızı mürekkep; bab veyâ fasıl başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış olan yazma kitap.

sürür (a.) : sevinç.

-Ş-

şād (f.) : sevinçli.

şāgird (f.) : talebe (öğrenci); çırak, yamak; stajyer.

şāh (f.) : dal, budak

şām (f.) : akşam.

şāne (f.) : tarak.

şaŖ (a.) : kıl.

şark (a.) : Doğu.

şāyesten (şāy) (f.) : yaraşmak, yakışmak.

şeb (f.) : gece.

şebistān (f.) : yatak odası; gece ibâdetine mahsus oda; harem dâiresi.

şehd (a.) : bal; gümeç balı.

şehr-yār (f.) : pâdişah, hükümdar.

şekib (f.) : sabır, tahammül.

şekk (a.) : şüphe, zan, tereddüt.

şemŖ (a.) : balmumu; mum.

şemāŖil (a.) : huylar, tabiatlar, ahlâklar; güzelliğin ve büyüklüğün bir araya gelmesi.

şemme (a.) : bir kere koklama, pek az şey.

şeniden (şinev) (f.) : işitmek, duymak.

şerŖiyyet (a.) : şerîata uygun olma.

şerm (f.) : utanma.

şermende, şerm-sār (f.) : utangaç.

şeş (f.) : altı [sayı]; güzel bir tesâdüf, rastgele.

şevk (a.) : şiddetli arzu; keyif, neşe, sevinç.

şeydâ (f.) : aşktan aklını kaybetmiş, dîvâne, düşkün, şaşkın.

şib (f.) : giyim eşyası, yastık örtüsü vb. yapılan, çok ince gümüş telli eski bir ipekli kumaş çeşidi, bir nevi bürümcük.

şikâften (şikâf) (f.) : yarmak, sökmek.

şikâr (f.) : av; avlama; avlanan hayvan; ganîmet, düşmandan ele geçirilen mal; ender bulunan şey.

şikesten (şiken) (f.) : kırmak.

şinâhten (şinâs) (f.) : tanımak, bilmek.

şir (f.) : arslan; süt; yüğit, yürekli.

şire (f.) : süt; sıra.

şitâften (şitâb) (f.) : acele etmek, koşmak.

şive (f.) : naz, edâ.

şiven (f.) : mâtem, yas; inleme, sızlanma.

şobân, şübân (f.) : çoban.

şoden (şev) (f.) : olmak.

şosten (şüy) (f.) : yıkamak.

şuÖle (a.) : alev, ateş alevi; atlarda beyaz tüylerden oluşan benekler.

şürîde (f.) : karışık, perîşan; âşık, tutkun.

şürîden (şür) (f.) : ayaklanmak, isyan etmek.

şüküften (şüküf) (f.) : açılmak.

şümürden (şümür, şümâr) (f.) : saymak.

şürüÖ (a.) : başlama.

-T-

taÖâm (a.) : yemek, aş.

tāÖat (a.) : Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibâdet.

tabÖ (a.) : tabîat, huy, yaratılış; mühür, damga basma; kitap basma.

tâb (f.) : güc, kuvvet, tâkat; ılık, parlaklık; harâret; tâzelik; kıvrım, büküm; sıkıntı, eziyet; öfke; kılıcın keskinliği.

tâbiden (tâb) (f.) : parlamak, aydınlatmak.

taÖcîl (a.) : acele ettirme, çabuklaştırma.

tâften (f.) : parlamak, ışığı vurmak, aksetmek; doğmak; ısınmak;

sıcaklaşmak; ışıık saçmak; bükme, eğmek, kıvırmak.

tāften (tāb) (f.) : parlamak, aydınlatmak.

tağrib (a.) : birini gurbete gönderme, gönderilme; memleketten çıkarma, uzaklaştırma; kovma.

taḥassür (a.) : hasret çekme; çok istenilen ve ele geçirilemeyen şeye üzülmeye.

taḥkik (a.) : doğru olup olmadığını araştırma; doğru olup olmadığını meydana çıkarma; doğru, gerçek.

tahrir (a.) : yazma, yazılma; kompozisyon; kitap yazma; kaydetme; hür etme; sayım.

taḥt (a.) : alt, aşağı; elde.

tahten (tāz) (f.) : saldırmak, dört nala gitmek.

taḥt-ı revān : dört kişi ve ekseriyâ iki katır tarafından taşınan nakil vâsıtası.

tāk (a.) : binâ kemeri; yarım daire şeklinde kapı ve pencere üstü; kubbe, kümbet.

taḥrîr (a.) : yerleştirme, yerleştirilme; sağlamlaştırma, sağlamlaştırılma.

rılma; anlatma, anlatış; önerge, resmî olarak yazı ile bildirme; siyâsî nokta.

talabımaḳ (t.) : çırpınmak; çarpınmak; oynayıp sıçramak.

talŌat (a.) : yüz, surat, çehre; güzellik.

taliŌ (a.) : nişangâhın arkasına düşen ok; tulû' eden, doğan; tâlih, kısmet, kader, baht.

taŌlîm (a.) : öğrenme, öğretme, öğretim, öğretilme; okutma, ders verme, verilme; meşk ile yetiştirme; askerlik idmanı; egzersiz.

tamaŌ (a.) : doymazlık; çok isteme; aç gözlülük.

tār (f.) : karanlık; tel; saç teli.

tārâc (f.) : yağma, çapul, talan; yağma etme, talanlama.

tārik (a.) : terk eden, bırakan, vazgeçen.

tariḳ (a.) : yol; usûl; vâsıta, sebep; bir velînin Tanrı'ya ulaşması için tuttuğu yol.

taśavvur (a.) : zihinde şekillendirme, kurma; göz önüne getirme [zihinde]; istek, arzu.

tasliṭ (a.) : musallat etme, sataştırma, sataştırılma.

taşra [daşra, dışra] (t.) : dışarı.

tavk (a.) : gerdanlık; halka, tasma; bâzı kuşların boyunlarındaki tüyden halka; tâkat, güc.

tayr (a.) : kuş.

tayyâr (a.) : uçucu, uçan; gaz olan havada gaza değişen.

tazarru'Ö (a.) : kendini alçaltarak yalvarma.

teb (f.) : harâret; sıtma.

teb ü tâb : âteş ve ışık; mec. şevk, ateş.

tebahtur (a.) : kibirli kibirli yürüme; dalgalanma, dalgalanır olma.

te'essüf (a.) : eseflenme, kederlenme, tasalanma; acıma.

tef (f.) : sıcaklık, hararet, ısı; aydınlık, ışık.

tefsân (f.) : kızgın, çok sıcak.

tehî (f.) : boş; boşuna; hünersiz, mârifetsiz, bilgisiz; boşu boşuna, nâfile.

tehyi'Ö (a.) : hazırlama, hazırlanma.

tekellüm (a.) : söyleme, konuşma; bir yazarın kendisini ölmüş farzederek yazı yazması.

telh (f.) : acı.

telhî (a.) : acılık.

temennâ (a.) : dileme, dilek, istek; temennâh, eli başa götürerek verilen selam.

teng (f.) : dar, sıkıntılı [şey, yer]; küçük; denk, eşyâ, yük dengi; sıkı; yapışık; zavallı; nâdir; zor; ince; bağ, kayış.

tenhâ (f.) : yalnız, ıssız, boş; yalnız, tek.

tepiden (f.) : atmak, çarpmak, vurmak; çırpınmak.

ter (f.) : daha (en, pek, çok) müşkül; yaş, ıslak, rütûbetli; tâze.

terahhüm (a.) : merhamet etme, acıma.

terakki (a.) : yukarı kalkma, yükselme; ilerleme.

teskîn (a.) : sâkin kılma, kılınma, yatıştırma, yatıştırılma.

teşne (f.) : susamış; çok istekli.

tevânisten (tevân) (f.) : yapabilmek, gücü yetmek.

tevârî (a.) : bir şeyin arkasına saklanıp görünmez olma, gizlenme.

tezyîn (a.) : zînetlendirme, süsleme, süslenme.

tıfl (a.) : küçük çocuk.

tırâşiden (tırâş) (f.) : kazımak, yontmak.

tıynet (a.) : yaradılış, mizâc, maya.

tığ (f.) : kılıç.

tîre (f.) : bulanık; kara; karanlık.

tîşe (f.) : balta, nacak, külünk; keser.

tîz (f.) : tez, çabuk; keskin; sık.

töhmet (a.) : birine isnâdolunan suç, işlenildiği sanılan fakat gerçekliği henüz meydana çıkmamış olan suç, kabahat.

tufeyl (a.) : dalkavuk zümresinin pîri sayılan kimsenin adı; küçük çocuk; yemeğe gelen misafir.

tulû (a.) : doğma, doğuş.

tu (a.) : yiyinti, azık; tad, çeşni; lokma [bir].

turre (a.) : alın saçı; kıvrıcık saç lülesi; kumaşın etrâfına çekilen kılaptan süs.

tüşe (a.) : ölmeyecek kadar yenecek şey, azık.

tüvân (f.) : güç, tâkat.

tarpuş, (f. ser-püş ?) : başa giyilen şey; başlık; kırmızı yüнден örülme yalnız kadıların giydiği bir tür külah.

-U-

Öucb (a.) : kendini beğenmişlik.

Öunnâb (a.) : hünnap; çiğde.

Öuryân (a.) : çıplak.

-Ü-

üftâden (üft) (f.) : düşmek.

üslûb (a.) : farz, yol, biçim, usul; ifâde yolu.

üstüvâr (f.) : sağlam, kuvvetli, dayanıklı; güvenilir.

üstür (f.) : deve.

-V-

vâfir, vâfire (a.) : çok, bol.

vâm (f.) : borç.

vâsıl (a.) : erişen, ulaşan, kavuşan.

vaşl (a.) : [bir şeyi başka bir şeye] ulaştırma, birleştirme; ulaşma, birleşme; kavuşma.

vech (a.) : yüz, surat, çehre; üst, satıh, düz, yüz; ön, alın; üslûp, tarz; sebep, vesîle, münâsebet; vâsita.

vefķ (a.) : uyma, uygun gelme, uygunluk; uygun; tılsımlı duâ; muska.

velî (f.) : velâkin, ammâ, fakat, ancak, şöyle ki.

verziden (verz) (f.) : çalışmak, idman yapmak.

vesme (a.) : hayvana vurulan kızgın damga; rastık.

veziden (vez) (f.) : esmek.

vezn (a.) : tartma, tartılma; tartı; ağırlık; nazmın belli kalıplarından herbiri, nazım âhenginin ölçüsü.

vilâyet (a.) : bir şeyi kudretle elde etme; birine kefil olma; dostluk, muhabbet; il.

vuşlat (a.) : bir şeye ulaşma, yetişme; [sevgiliye] kavuşma.

-Y-

yâften (yâb) (f.) : bulmak.

yaķın (a.) : sağlam bilgi, iyi, kat'î olarak bilme.

yâķūt (a.) : yâkut, değerli süs taşı. [kırmızı, sarı, beyaz, mâvi renklere olur].

yâresten (yâr) (f.) : muktedir olmak.

yâver (f.) : yardımcı, imdatçı.

yed (a.) : el; kuvvet, kudret, güç; yardım; vâsita; mülk.

yegâne (f.) : biricik, tek.

yegrek, [yegirek, yigrek, yigirek] (t.) : daha iyi, üstün, baskın, tercih edilir.

yek (f.) : bir, tek; birlik, bir oluş.

yek-â-yek (f.) : tek tek, birer birer; ansızın.

Yezdân (f.) : [Zerdüşterde] hayır ilâhı; Allah.

-Z-

zâde (f.) : evlât, oğul; insâniyetli, doğru adam; “doğmuş, meydana gelmiş” mânâlarıyla birleşik kelimeler yapar.

zâden (zây) (f.) : doğmak, doğurmak.

zâĝ (f.) : karga.

zâhâoir (a.) : zâhireler.

zâhir (a.) : görünen, görünücü, açık, belli, meydanda; elbette, şüphesiz, öyledir ya; galiba, zannedirim,

umulur ki; görünüşe göre, anlaşılan, meğer; dış yüz, görünüş.

zahm (f.) : yara.

zāóil (a.) : sona eren, devamlı olmayan; geçen, geçmiş olan.

zāl (f.) : ihtiyar, aksakallı, zâlim, acımasız; eski Fars kahramanlarından meşhur pehlivan Rüstem'in babasının adı.

zānū (f.) diz.

zār (f.) : ağlayan, inleyen, perişan halli, perişan, bitkin; inilti; hüngür hüngür; inlete inlete; hasta.

zārr (a.) : zararlı.

zāt (a.) : kendi; asıl, öz, cevher; saygıya değer kimse.

zāyiÓ (a.) : elden çıkan, kaybolan, yitik; zarar, ziyan.

zāyiden (zāy) (f.) : doğmak, doğurmak.

zebān (f.) : dil, lisan; lûgat; lehçe.

zebūn (f.) : zayıf, güçsüz, âciz.

zedden (zen) (f.) : vurmak, dövmek.

zeķan (a.) : iki çene kemiğinin aşağıda birleştiği nokta; yüzün alt ucu; çene.

zemīn (f.) : yer, yeryüzü; üzerinde süs, nakış, resim gibi şeyler bulunan bir şeyin asıl rengi; tarz, edâ; mevzû, tema, ortam.

zen (f.) : kadın.

zenah, zenahdān (f.) : çene.

zenān (f.) : kadınlar; vurucular, dövücüler.

zer (f.) : altın; akçe, para.

zerd (f.) : sarı; solgun, soluk.

zerd-fām (f.) : sarı renkli.

zerķ (a.) : bir su veyâ sıvı ilâcı şırınga ile verme; sofuların giydiği mavi cübbe; dindar görünme; ikiyüzlülük, hîle, riyâ, dalavere.

zerrāt (a.) : zerreler, pek ufak parçalar, moleküller.

zerre (a.) : pek ufak parça, molekül.

zerrīn (f.) : altından yapılmış, altın; altın gibi sarı; parlak.

zevāl (a.) : yerinden ayrılıp gitme; zâil olma, sona erme; Güneş'in

başucunda bulunma zamânı, öğle vakti.

zıll (a.) : gölge; koruma, sâhip çıkma.

zîb (a.) : süs, bezek.

zîbâ (f.) : süslü; yakışıklı, güzel.

zindegân (f.) : zinde olanlar, diriler.

zindegî (f.) : zindelik, dirilik, canlılık.

zînet (a.) süs, bezek.

zinhâr, zînhâr (f.) : sakın! aslâ, olmaya, amam!

zîr (f.) : alt, aşağı; tîz perde.

zîsten (f.) : yaşamak.

zîver (f.) : süs, bezek.

zulmet (a.) : karanlık.

zülâl (a.) : saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su; yumurta akı, albümin.

zünnâr (a.) : papazların bellerine bağladıkları uçları sarkık, ipten örme kuşak.

DİZİN

A

Abdulvahab, 8
Abdurrahim b. Kasım b. Hasan, 5
Abdü'l-Azîz bin Mehmed Eş-şehîr be-
Mü'min-zâde, 14, 23
Abdûlmecid b. eş-Şeyh Nasûh b. İsrâîl et-
Tosyevî el-Amâsî er-Rûmi el-Hanefî, 21
Acâ'ibü'l-Mahlûkât ve Garâ'ibü'l-
Mevcûdât, 37
Agah Sırrı Levent, 7
Ahmed Bardahî es-Sûnîsâvî, 38
Ahmed Mürşidi, 13
Ahmed Nazmî Türe, 21
Ahmedî, 6, 7
Ahmet Atilla Şentürk, 8
Ahsenu'l-Kasas, 2
Ahterî-i Kebîr, 37
Akşemseddin, 7

Alâu'd-dîn Alî b. Muhammed b. İbrâhîm b.
Hazînu'-ş-Şihî el-Bağdâdî, 2
Ali, 2, 4, 80
Ali es-Semerkindî, 15
Ali Kuşçu, 16
Ali Şîr Nevâî, 8, 16
Ansârî, 4
Arap, III, V, 1, 2, 15, 34, 37, 41, 216
Arapça, XII, 6, 9, 16, 17, 37, 39, 40, 41,
198
Âteşzâde Mehmed İzzet Paşa, 20
Aydınoglu Mehmed Bey, 6

B

Bağdat, 16
Bağdatlı Zihni, 12
Bahâristân, 21
Bahru'l-Mahabbâ, 2
Bahrü'l-Garâ'ib, 37, 38, 200
Bahtiyâr Ahvâzî, 2

Bâkî, 23, 32, 33, 82
Bihîştî Ahmed Sinan, 8
Bostân, 12
Burhân-ı Kâtî, 38, 199
Bursalı Havai Mustafa, 12
Bursalı Kadızâde-i Rûmî, 15

C

Caber, 4
Câm, 15
Câmi'ü'l-Fürs, 38
Câmi'-i Letâ'ifu'l-Besâtîn, 2
Câmi'ü'l-Fâris, 38
Cevherî, 39, 40, 41, 200

Ç

Çağatayca, 8
Çakeri, 7

D

Dakâyıku'l-Hakâyık, 38
Dâsitân-ı Yûsuf Aleyhi's-selam Ahsenü'l-
Kasasü'l- Mübarek, 5
Dehri Dilçin, 5
Deşîşî Mehmed b. Mustafâ b. Şeyh
Lutfullâh, 40
Divan, 5, 7, 17
Dur Big, 8

E

Ebû Hafs Siracü'd-dîn b. Ömer b. İbrâhîm
el-Ensârî el-Avsî el-Mâlikî el-Müzekkir,
2
Ebû Nasr Ahmed b. Ahmed b. Nasr el-
Buhârî, 3
Ebu'l-Müeyyid Belhî, 2
el Okyânûsü'l-basît fî tercemeti'l-
Kâmûsi'l-muhît, 39
Emîr Hüsrev-i Dihlevî, 18, 19, 20
Enîsu'l-Mürîdîn, 3
Erzurumlu Mustafa Darîr, 1, 5, 200
Esedî-i Tûsî, 32, 33

F

Fars, III, V, 1, 2, 3, 20, 34, 38, 245

Farsça, XII, 9, 17, 18, 20, 23, 32, 37, 38,
39, 40, 41, 42, 198, 213
Fâtih Sultan Mehmed, 16, 17
Fâtihatü'ş-Şebâb, 17
Ferruhî-yi Sistânî, 32, 33
Firdevsî, 2, 4
Firdevsî-i Tûsî, 2
Fîrûzâbâdî, 39
Fütûhu'ş-Şâm, 5

G

Garîb, 6, 7
Gazâlî, 2
Gencîne-i Râz, 9
Gubârî, 9, 20
Gülistân, 12, 21
Gülşen-i Envâr, 9

H

Hacı Sâlih-zâde Halil Hâcibî, 14
Hadîs-i Erba'în, 20
Halide Cemil Dolu, 1, 4, 8
Halife, 11
Haliloğlu Ali, 4
Halîmî, 37
Hamdullah Hamdî, 7, 9
Hamzavî, 6
Harcird, 15
Hâtimetü'l-Hayât, 18
Heft Evreng, 17, 18, 19, 201
Herat, 3, 15, 16
Hevaî Abdurrahman Efendi, 13
Hirednâme-i İskenderî, 18, 20
Hoca Ebû İsmâ'îl Abdu'l-lâh b. Ebî
Mansur Muhammed el-Ensârî Herâtî, 3
Horasan, 15
Hubeyş-et-Tiflîsî, 39
Hüseyn Baykara, 16, 18, 19, 20
Hüseyn Celâl Bey, 10, 11, 201
Hüs ü Nigâr, 9
Hüs-i Yûsuf, 10
Hz. Ali, 35
Hz. Muhammed, VI, 35, 36

I

II. Bayezid, 8, 16, 18

İ

İbn-i Abbas, 5

İbn-i Kemal, 9

İbnü'l-Cevzî Abdu'r-rahman b. Ali b.

Muhammed Ebu'l-Ferec Cemâle'd-dîn,
2

İbrahim Müteferrika, 40

İncil, 1

İnegöllü Mustafâ İbn Mehmed b. Yûsuf,
38

İran, V, 15, 16, 21, 32, 37

İsfahan, 15

İskendernâme, 6

İsmâil Müfid el-İstanbûlî, 21

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, III, V,
6, 14, 42

K

Kâ'be-nâme, 9

Kâmûs-ı Muhît, 39

Kânûnü'l Edeb, 39

Karahisârî, 37

Karamanlı Kâmî, 11

Kavâid-i Arûz, 11

Kazvînî, 37

Kemal Paşazâde, 9

Kemâl Paşazâde Şemseddîn Ahmed b.
Süleymân, 38

Kenzü'l-Lûgat, 39

Kerküklü Mehmet Nevruzî, 13

Keşfü'z-Zünûn, 8

Kırımlı Abdü'l-Mecid, 8

Kıyas-ı Enbiyâ, 6

Kıyasü'l Enbiyâ, 6

Kıssa-i Yûsuf, 1, 4, 5, 6, 200

Kıyâfet-nâme, 7

Kitâb-ı Usûl, 9

Köprülüzâde Esat Paşa, 13

Kur'ân-ı Kerîm, VI, 1, 19, 35

Kutadgu Bilig, 6

L

Levâyah, 21, 201

Leylâ vü Mecnûn, 7, 9, 12, 18, 20

Likai, 10

Liu Chih/Zhi, 21

Lûgat-i Deşîşe, 40

Lûgat-i Ni'metu'llâh, 40

Lûgat-i Vankulu, 40

M

Mahmud b. Muhammed b. İbrâhîm, 3

Mahzenü'l-Esrâr, 19

Mâlik, 24, 25

Manastırlı Kadı Sinan, 11

Matlau'l-Envâr, 19

Mehmet Tahir, 10

Menâsikü'l-Hacc, 9

Mesâhat-nâme, 9

Mevlânâ Cüneyd-i Usûlî, 15

Mevlânâ Fethullah-ı Tebrîzî, 15

Mevlid, 7

Mısır, 24, 25, 26, 28

Mısır Azizi, 24, 25, 26, 28

Mi'yâr-ı Cemâlî, 32, 41

Milli Kütüphane, 7

Molla Câmi, III, V, VI, 2, 7, 8, 9, 14, 15,
16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 32, 33, 34, 49,
99, 132, 198, 199, 201, 202

Mollâ Mu'înî-i Cuveynî, 2

Mu'înu'd-dîn Muhammed Emîn b.

Şerefu'd-dîn Hacı Muhammed el-Ferâhî,
3

Muhammed 'Alî b. Muhammed Rızâ, 39

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, 15

Muhammed Hüseyin b. Halef-i Tebrîzî, 38

Mûnisü'l-Uşşâk, 8

Mütercim Âsım, 39

N

Nahifi, 8

Nakşibendî, 15

Nefehâtü'l-Üns, 21

Ni'metullâh b. Ahmet b. Mübârek er-Rûmî, 40

Nizâmî-i Gencevî, 18, 19, 20

Nizâmiye Medresesi, 15

Nurmuhammed Andalip, 12

O

Osmanlı Müellifleri, 10, 12

R

Rabguzî, 6

Raif Yelkenci, 5

Ravzatu'l-Muhîbbîn, 3

Rifati Abdulhay, 12

Risâle-i Sagîr Der Muammâ, 21

Rûknu'd-dîn Mes'ûd b. Muhammed İmam-zâde, 3

S

Sa'd u Sa'id, 11

Sa'dî-i Şîrâzî, 21

Sadeddîn-i Kaşgarî, 15, 16

Salâmân u Absal, 18

Semerkant, 15

Seyr u Sülûk ve Vahdet-i Vücûda Dâir, 21, 201

Seyyid Şerîf el-Cürcânî, 15

Seyyid Yâkub Han, 21

Sihâh-ı 'Acem, 41

Sihâhu'l-Cevherî, 41

Silsiletü'z-Zehap, 16, 18

Siretü'n-Nebî, 5

Subhatü'l-Ebrâr, 18, 19

Sultan Sencer, 3

Süheyl ü Nevbahâr, 9

Süheylî, 16

Süle Fakih, 5

Süleymaniye Kütüphanesi, 14, 39

Ş

Şâh u Gedâ, 9

Şâh-nâme, 9

Şebistân-ı Hayâl, 9

Şehâbeddîn Muhammed el-Câcermî, 15

Şemseddin Muhammed, 15

Şemseddin Sivâsî, 21, 201

Şems-i Fahrî, 32, 33, 41

Şemsü'l-Mecâlîs, 3

Şerh-i Avâmil, 11

Şerh-i Dibâce-i Yûsuf u Züleyhâ, 14

Şerh-i Yûsuf u Züleyhâ, V, 14

Şerîfî, 9

Şevâhidü'n-Nübüvve, 22

Şeyhî, 7

Şeyyâd Hamza, 4

Şihâbud'd-dîn Am'ak Buhârî, 3

Şikârî, 11

T

Tâberî, 4

Tâcu'd-dîn Ebû Bekr Ahmed b.

Muhammed Yezîd el-Tûsî, 2

Tâcu'l-Luga ve Sihâhu'l-'Arabîyye, 40, 41

Taşlıcalı Yahyâ, 9

Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf, 2

Tek-Esin Vakfı Dr. Emel Esin

Kütüphanesi, 14

Tekvîn, 1

Telli Mehmed b. İbrahim Vehbî, 14

Tevrat, 1, 5

Tuhfetü'l-Ahrâr, 19

Tuhfetü'l-Uşşak, 7

Türk, III, V, XII, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 14, 20, 23, 32, 34, 37, 198

Türkçe, XII, 1, 20, 32, 37, 39, 40, 41, 42, 198

U

Ubeydullah Ahrâr, 16, 19

Uluğ Bey, 15

Uzun Hasan, 16

V

Vâmık u Azrâ, 9, 12, 13

Vankulu Mehmet Efendi, 40

Vâsitatü'l-Ikd, 18

Y

Ya'kûb, 3

Yusub-Züleyhâ, 12

Yûsuf, III, V, VI, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9,
10, 11, 12, 13, 14, 20, 23, 24, 25, 26, 27,
28, 29, 30, 31, 32, 49, 99, 132, 198, 201
Yûsuf u Züleyhâ, III, V, VI, 1, 2, 3, 4, 5, 7,
8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 23,
24, 32, 33, 34, 49, 99, 132, 198, 199,
200, 201, 202
Yüz Hadîs Yüz Hikâye, 5

Z

Zehru'l-Anîk fî Kıssa-i Yûsuf-ı Sıddîk, 2
Zehru'l-Kimâm fî Kıssa-i Yûsuf Aleyhi's-
salâtü ve's-selâm, 2
Ziyai Yûsuf Çelebi, 10
Züleyhâ, III, V, VI, 1, 2, 3, 5, 7, 9, 10, 14,
19, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31